

“การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรม
ประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย”

โดย

ธนพล จุลกะเศียน

สนับสนุนงบประมาณโดย

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ประจำปีงบประมาณ 2561

STUDY AND ANALYSIS OF THE COSMOLOGY IN
TRAI-PHUM LITERATURE FOR CREATE
CONTEMPORARY PAINTING

By

Thanapon Junkasain

Granted by

Rajamangala University of Technology Rattanakosin

Fiscal year 2018

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง จักรวาลวิทยาที่มีรากฐานมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพื่อนำเสนอผลงานต่อสาธารณะเพื่อให้ผู้คนทั่วไปเล็งเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ขอขอบคุณคณะทำงานสาขาการออกแบบสื่อดิจิทัล คณะศิลปกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์รวมทั้งบุคลากรทุกฝ่ายที่ให้ความร่วมมือในการทำงาน จนสามารถดำเนินงานวิจัยเป็นไปตามความต้องการของผู้วิจัยได้

และสุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ผู้มอบทุนอุดหนุนวิจัยที่เล็งเห็นความสำคัญของงานวิจัยนี้และได้กับกลุ่มทุนวิจัยให้ งานวิจัยนี้สมบูรณ์

ธนพล จุลกะเศียน
ตุลาคม 2561

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : เลขที่สัญญารับทุน ART-01 / 2561 (ตัวหนา ขนาดอักษร 16)
ชื่อโครงการ : การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อ
สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย
ชื่อนักวิจัย : นายธนพล จุกกะเศียน

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องจักรวาลวิทยาที่มีรากฐานมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย เพื่อนำเสนอผลงานต่อสาธารณะเพื่อให้ผู้คนทั่วไปเล็งเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมผลงานจิตรกรรมที่มีรากฐานมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในอดีตทั้งหมดและนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความแตกต่างและรูปแบบร่วมที่เหมือนกันในแต่ละประเภทของงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย และนำมาข้อสรุปที่ได้มาสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิและนำเสนอต่อสาธารณะชนเพื่อให้ผู้คนทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่าความเข้าใจต่อจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิของบุคคลในปัจจุบันนี้มีความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงไปจากคำสอนเดิมทั้งด้านของเนื้อหาและในด้านของภาพลักษณ์ ซึ่งเมื่อด้านเนื้อหาในประเด็นเรื่องจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมีการเปลี่ยนแปลงไปด้านภาพลักษณ์จึงมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทางด้านรูปแบบการสร้างสรรค์ผู้วิจัยได้ใช้การตอบแบบสอบถามเป็นตัวชี้วัดผลงาน โดยผลที่ได้คือ “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” นั้น เฉลี่ยโดยรวมทั้งหมดชื่นชอบผลงานมาก โดยชื่นชอบผลงานชุด “โลกุตรภูมิ”, “ฉกามาพจรภูมิ”, “อสุรกายภูมิ”, และ ผลงานรวม “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มากที่สุดมีค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับดี

คำสำคัญ : จักรวาลวิทยา, วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ, จิตรกรรมร่วมสมัย

E-mail Address : Thanapon.jun@rmutr.ac.th

ระยะเวลาโครงการ : ตุลาคม 2560 – กันยายน 2561

Abstract

(ขนาดอักษร 18 ทีบ)

[เว้น 1 บรรทัด]

Code of project : ART-01/ 2561

Project name : Study and Analysis of The Cosmology in Trai-Phum literature for create Contemporary painting

Researcher name : Mr.Thanapon Junkasain

This research aims to study, collect and analyze information on cosmology of Trai-Phum literature for create Contemporary painting, and presenting Art works to the public for make to people realize the value in Arts and Culture of the Nation along with promotion to religious, moral, ethical.

Researchers have collected of paintings relate to the Trai-Phum and analyze for searching to the similarities and differences of forms in each type of painting in Thailand local, and bring the results to create contemporary painting "Cosmology in Trai-Phum ", and presenting to the public.

The results showed that the understanding in cosmology of Trai-Phum literature in present day has changed from the original teachings of both content and image, then the contents of the cosmological issues of Trai-Phum have changed, the image is changed accordingly. In my creation of "Contemporary painting of Trai-Phum", the researcher used the questionnaire as a job evaluation, the result is found that: Most of the audience very pleasing which favorite series are " lokuttara ", " Realm of the Four Great Kings-Realm of the Thirty-three Gods ", " Host of Demons ", and "Contemporary Thai Painting in Cosmology in the Trai-Phum " has the highest average level of 4.08.

Keywords: Cosmology, Trai-Phum, Contemporary painting

E-mail Address : Thanapon.jun@rmutr.ac.th

Period of project : October 2017 – September 2018

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1	
บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์การวิจัย	2
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
4. ขอบเขตการวิจัย	2
5. ข้อตกลงเบื้องต้น	3
6. นิยามศัพท์	3
7. วิธีการดำเนินการศึกษาคนควา	3
บทที่ 2	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
1. ความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยา	5
2. รูปแบบจิตรกรรมที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาใน วรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย	46
3. เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบและส่วนประกอบใน การสร้างสรรค์จิตรกรรมไทย	48
4. ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
บทที่ 3	
การดำเนินการวิจัยและกระบวนการสร้างสรรค์	61
1. กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย	61
2. การดำเนินการวิจัย	62

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. กระบวนการสร้างสรรค์	100
4. ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน	101
บทที่ 4	118
การวิเคราะห์ผลงานที่ได้สร้างสรรค์	
1. การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม	119
2. รายละเอียดของผลงานและข้อมูลความคิดเห็น ที่สนใจเกี่ยวกับรูปแบบผลงาน	121
3. ข้อมูลความคิดเห็นแบบปลายเปิด	190
บทที่ 5	191
สรุปผลการวิจัย	
1. สรุปผลการวิจัย	191
2. อภิปรายผล	200
3. ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย	201
บรรณานุกรม	202
ภาคผนวก ก	204
ประวัติผู้วิจัย	217

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	ตารางรายชื่อสมุดภาพจิตรกรรมในสมุดไทยมีรากฐานจาก เรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ	46
2-2	ตารางรายชื่อกลุ่มตัวอย่างพุทธสถานที่ปรากฏจิตรกรรม ฝาผนังโบราณที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ	47
2-3	ตารางรายชื่อกลุ่มตัวอย่างจิตรกรรมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจาก วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ	48
3-1	รูปแบบมหานครนิพพานและอรุปปาวจรภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	64
3-2	รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ปฐมฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	65
3-3	รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ทุตติฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	66
3-4	รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ตตติฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	67
3-5	รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น จตุตฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	68
3-6	รูปแบบรูปปาวจรภูมิชั้นจตุตฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ (ต่อ)	69
3-7	รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	70
3-8	รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ (ต่อ)	71
3-9	รูปส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ1	72
3-10	รูปส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ2	73
3-11	รูปแบบทิวทัศน์ต่างๆ ของมณฑลภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	74
3-12	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบพิภพแห่งนาค อสุรกาย และยมโลก ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	75
3-13	รูปแบบสัญลักษณ์พินธุและกาฬสูตมทานร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	76
3-14	รูปแบบสังฆาภูมทานร โรร่วมทานร และมหาโรรร่วมทานร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	77
3-15	รูปแบบตูปนมหานร มหาตูปนมหานร อเวจีมหานร และ โลกันตนร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	78
3-16	รูปแบบอสุรกาย และเปรต ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ	79
3-17	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพรูปปาวจรภูมิ ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ	82

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
3-18	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร (ดาวดิงส์), วิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ราหู ดวงดาว/ภูเขาบรืวารแห่งสุเมรุบรรพต, และป่าหิมพานต์ สระอโนดาต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ	83
3-19	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบของนรกภูมิ อสุรภาพ และเปรต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ	85
3-20	ภาพผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ	88
3-21	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพมหานครนิพพานหรือโลกุตระภูมิอรูปภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย	92
3-22	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพรูปภูมิและสวรรค์ชั้นฉกามาพจร (ชั้นปรนิมวสวัตตี) ในจิตรกรรมร่วมสมัย	93
3-23	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดิงส์และสวรรค์ชั้นจตุมหาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย	94
3-24	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดิงส์และสวรรค์ชั้นจตุมหาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย	95
3-35	สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพอสุรภาพและภาพนรกภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย	96
4-1	ตารางแสดงลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	119
4-2	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”	123
4-3	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน ชุดที่ 2 “อรูปภูมิ”	125
4-4	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อกนิภูตสุททาวาสภูมิ”	127
4-5	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทสสิสุททาวาสภูมิ”	129
4-6	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทสสาสุททาวาสภูมิ”	131
4-7	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อตัปปาสุททาวาสภูมิ”	133
4-8	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อวิหาสุททาวาสภูมิ”	135
4-9	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อัสยณีสัตตาวาสภูมิและเวทฬผลาวาสภูมิ”	137
4-10	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตยฌานภูมิ ตุตยฌานภูมิ”	139
4-11	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช”	141
4-12	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร”	143

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4-13	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”	145
4-14	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”	147
4-15	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ยามาสวรรค์”	149
4-16	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ดาวดึงส์สวรรค์”	151
4-17	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวตตรฐ”	153
4-18	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ วิรูปักษะ”	155
4-19	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุฬหก”	157
4-20	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวไพศรพนธ์”	159
4-21	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มนุสสภูมิ ตีร์จฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	161
4-22	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ท้าวพญายมราช”	163
4-23	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัณฺฑีพนรก”	165
4-24	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “กาฬสูตตนรก”	167
4-25	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สังฆาฏนรก”	169
4-26	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “โรรูนรก”	171
4-27	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาโรรูนรก”	173
4-28	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ตาศนรก”	175
4-29	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาตาศนรก”	177
4-30	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาวเวจันรก”	179
4-31	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัมพรอสูร์และไพจิตตาสูร์”	181
4-32	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อัสัพพรอสูร์และสุลีสูร์”	183
4-33	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “เวลาสูร์และปริกาสูร์”	185
4-34	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พรหมทัตตาสูร์และอสุรินทราหู”	187
4-35	ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาล วิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”	189

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
3-1	กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย	63
3-2	ภาพร่างแนวคิดของภาพรวมจักรวาลในวรรณกรรมไตรภูมิ	101
3-3	ภาพร่างรวมผลงาน “จิตรกรรมจากแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ 1”	101
3-4	ภาพร่างรวมผลงาน “จิตรกรรมจากแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ 2”	102
3-5	ภาพแบบร่างรวมผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”	102
3-6	ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”	102
3-7	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”	103
3-8	ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”	103
3-9	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 3 “รุปภูมิ”	104
3-10	ภาพร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 3 “รุปภูมิ”	104
3-11	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”	105
3-12	ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”	105
3-13	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	106
3-14	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “พระอาทิตย์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	106
3-15	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “พระจันทร์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	106
3-16	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “มนุสสภูมิ” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	107
3-17	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ครุฑ” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	107
3-18	ภาพแบบร่างรายละเอียดในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	108

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
3-19	ภาพแบบร่างรายละเอียดในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	108
3-20	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ปลาอานนท์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	108
3-21	ภาพแบบร่างแนวคิดของ “เปรต” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	109
3-22	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”	109
3-23	ภาพแบบร่างแนวคิดของ “ยมโลกนรก” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”	109
3-24	ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ยมโลกนรก” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”	110
3-25	ภาพแบบร่างแนวคิดของ “นรกขุมใหญ่” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”	110
3-26	ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”	111
3-27	ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”	111
3-28	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”	112
3-29	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”	112
3-30	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 3 “รูปภูมิ”	113
3-31	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”	114
3-32	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	115
3-33	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 6 “นรกภูมิ”	115
3-34	ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”	116
3-35	ภาพผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยจักรวาลวิทยาจากแนวคิดวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ	117
4-1	ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”	122
4-2	ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”	124
4-3	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อกนิภูสุทธาวาสภูมิ”	126
4-4	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 2 “สุทสสีสุทธาวาสภูมิ”	128
4-5	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 3 “สุทสสาสุทธาวาสภูมิ”	130
4-6	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 4 “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”	132

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4-7	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”	134
4-8	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 6 “อสังกัณฐิตตานิคมภูมิและเวทูปผลาภูมิ”	136
4-9	ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตุตติยานภูมิ”	138
4-10	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 1 “ปรนิมมิตวสวัตตีเทวราช”	140
4-11	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 2 “พระยาปรนิมมิตวสวัตตีมาร (พระยามาราธิราช)”	142
4-12	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค”	144
4-13	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 4 “นิมมานรดีสวรรค”	146
4-14	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค”	148
4-15	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 6 “ดาวดึงส์สวรรค”	150
4-16	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 7 “จาตุมหาราชิกาสวรรค ท้าวธตรฐ”	152
4-17	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 8 “จาตุมหาราชิกาสวรรค ท้าววิรูปกษะ”	154
4-18	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 9 “จาตุมหาราชิกาสวรรค ท้าววิรูปหง”	156
4-19	ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 10 “จาตุมหาราชิกาสวรรค ท้าวไพศรพน”	158
4-20	ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ติริจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	160
4-21	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญาอมราช”	162
4-22	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัณฐิพนรก”	164
4-23	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสูตตนรก”	166
4-24	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆานนรก”	168
4-25	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรูนนรก”	170
4-26	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรรูนนรก”	172
4-27	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตาปนรก”	174
4-28	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตาปนรก”	176

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4-29	ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาวเวจันรก”	178
4-30	ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 1 “สัมพรอสูรและไฟจิตตาสูร”	180
4-31	ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 2 “อัสัพพราสูรและสุลีสูร”	182
4-32	ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 3 “เวลาสูรและปริกาสูร”	184
4-33	ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”	186
4-34	ผลงานภาพรวมของ “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”	188

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญ

ในปัจจุบันสังคมไทยมีปัญหามากมายหลากหลายด้านด้วยกันที่สามารถประสบพบเห็นด้วยตนเองหรือการได้รับรู้ตามข่าวสาร ซึ่งในอดีตนั้นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการทำให้ผู้คนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ และมีความสัมพันธ์กันในสังคมอย่างราบรื่นนอกจากกฎหมายก็คือ ความเชื่อและศาสนาและเนื้อหาหนึ่งศาสนาและลัทธิความเชื่อทั้งหลายมักนำมาใช้ในการสั่งสอนมนุษย์ให้เป็นไปในทางเดียวกันคือเรื่องการค้ารงอยู่ของโลก การกำเนิดโลก กำเนิดมนุษย์ สวรรค์ นรก รวมถึงองค์ประกอบโดยรวมที่เกี่ยวพันกับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสามารถเรียกโดยรวมได้ว่า จักรวาลวิทยา (cosmology) หรือ โลกศาสตร์ ในการอธิบายในเรื่องของจักรวาลและโลกของแต่ละความเชื่อและศาสนานั้น มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการกำเนิดจักรวาล โลก ดินแดนหลังความตาย สวรรค์และนรก ในรูปแบบโครงสร้างที่คล้ายคลึงกันและเชื่อมโยงกัน

ส่วนในดินแดนประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ผู้คนที่นับถือศาสนาพุทธนั้น ในช่วงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการกำกับเรื่องความดีและความไม่ดีเอาไว้อยู่กับความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์เช่นกัน โดยมีปรากฏสอดแทรกอยู่ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาหลากหลายเล่มด้วยกัน รวมถึงปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเกี่ยวกับจักรวาลหรือโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา ซึ่งงานวรรณกรรมที่มีเนื้อหานี้หนักทางด้านโลกทัศน์ หรือ จักรวาลวิทยาในประเทศไทยที่เป็นที่รู้จักกันมากที่สุดคือ ไตรภูมิภพ (ไตรภูมิพระร่วง) ที่กล่าวกันว่าประพันธ์ขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 1888 โดย พญาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ 1) กษัตริย์ลำดับที่ 6 แห่งอาณาจักรสุโขทัย ในคัมภีร์นี้มีการแบ่งภพภูมิออกเป็น 3 ภูมิใหญ่ๆ คือ กามภูมิ 11 รูปภูมิ 16 อรูปภูมิ 4 รวมเป็น 31 ภูมิ เรียก รวมว่า ไตรภูมิ ทั้งนี้นอกจาก 3 ภูมินี้ยังมีอีกภูมิหนึ่งคือ โลกุตระภูมิ ที่อยู่นอกเหนือจากภูมิทั้งสามที่ได้กล่าวมาอีกด้วย ทั้งนี้โครงสร้างเนื้อหาเรื่องราวนี้ยังส่งผลกระทบต่องานศิลปะและวัฒนธรรมของไทยอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศไทยอาจไม่สนใจหรือรับรู้เท่าใดนัก โดยในด้านงานจิตรกรรมที่นำเอาเนื้อหาเรื่องราวนี้มาใช้ในการสร้างสรรค์มีปรากฏอยู่มากมาย ทั้งในรูปแบบที่เป็นภาพจิตรกรรมในสมุดไทยโบราณ เช่น สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 6, สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10 ฯลฯ งานจิตรกรรมฝาผนังโบราณนั้นก็ถือได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของคตินิยมในการวาดภาพประกอบภายในพระวิหารหรืออุโบสถของช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลสืบทอดมาตั้งแต่ช่วงยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เช่น ภายในพระอุโบสถวัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ พระอุโบสถวัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ เป็นต้น แม้ว่าคตินิยมนี้จะผ่านกาลเวลาอย่างยาวนานแล้วก็ตาม เนื้อหาเรื่องราวของไตรภูมิก็มีการหยิบยกขึ้นมาทำซ้ำอยู่เรื่อยๆ ซึ่งในการสร้างสรรค์ภาพจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับไตรภูมิในยุคปัจจุบันนี้นั้น ผู้สร้างสรรค์ก็จะมีการถ่ายทอดผลงานที่แตกต่างรูปแบบกันออกไป บางส่วนก็ยังยึดโครงสร้างของคตินิยมดั้งเดิม คือตั้งแต่ช่วงยุคกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น แล้วอาจนำมาดัดแปลงในส่วนรายละเอียดเท่านั้น แต่ศิลปินบางท่านก็นำเอาเรื่องนี้มาตีความแล้วแสดงออกตามจินตนาการส่วนตัวโดยไม่ยึดโยงกับองค์ประกอบแบบคตินิยมโบราณ

ด้วยเหตุนี้เองทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดที่จะรวบรวมผลงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในอดีตทั้งหมดและนำมาวิเคราะห์เพื่อหาความแตกต่างและรูปแบบที่เหมือนกันในแต่ละประเภทของงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ และนำเสนอต่อสาธารณชนเพื่อให้ผู้คนทั่วไปเล็งเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องจักรวาลวิทยาที่มีรากฐานมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัย
2. เพื่อนำเสนอผลงานต่อสาธารณชนเพื่อให้ผู้คนทั่วไปเล็งเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ฐานข้อมูลทางรูปแบบงานศิลปกรรมไทยที่มีรากฐานมาจากจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ
2. ได้สร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่มีเนื้อหาทางด้านจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ
3. ผู้คนทั่วไปเล็งเห็นคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาและรูปแบบจิตรกรรม ประกอบด้วย
 - 1.1 จิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิจำนวน 11 เล่ม ได้แก่ ภาพไตรภูมิหมายเลขที่ 1,5,6,7,8,9,10,10/ก,ฉบับกรุงเบอร์ลิน,91,178
 - 1.2 จิตรกรรมฝาผนัง 11 แห่ง ที่นำเสนอเนื้อหาทางด้านจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ได้แก่ พระตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา, วัดเกาะแก้วสุธารามฯ จ.เพชรบุรี, หอไตร วัดระฆัง กรุงเทพฯ, พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กรุงเทพฯ, วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ, วัดสุวรรณารามฯ จ.กรุงเทพฯ, วัดไชยทิศฯ กรุงเทพฯ, วัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ, วัดราชสิทธิารามฯ กรุงเทพฯ, วัดสระเกศ กรุงเทพฯ, วัดใหญ่อินทาราม จ.ชลบุรี, และ วัดสุวรรณดาราราม จ.พระนครศรีอยุธยา
 - 1.3 จิตรกรรมร่วมสมัย ได้แก่ “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานคร” โดย เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ รศ.ปัญญา วิจินธนสาร ปาง ชินะสาย และคณะ, ผลงานชื่อ “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์” ของศ.ดร. ปรีชา เกาทอง, “จินตนาการแห่งสรรพสวรรค์”ของรศ.ดร.สุวัฒน์ แสนขัตติยรัตน์ “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”ของศ.ดร. ปรีชา เกาทอง นายปัญญา วิจินธนสารและคณะ, “ไตร

ภูมิ”ของนายสมภพ บุตราช, นายปัญญา วิจินธนสาร, นายประทีป คชบัว, “อาณาจักรวาล” ของนายปัญญา วิจินธนสาร, และ“สระโนนาค” ของสิโรจน์ พวงบุปผา

2. นำข้อมูลเรื่องจักรวาลวิทยาที่มีรากฐานมาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมาสร้างสรรค์เป็นผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย โดยใช้เทคนิคสีอะครายลิกบนผ้าใบ จำนวน 7 ชุด ประกอบด้วย ผลงานจิตรกรรม 33 ชิ้น

3. นำเสนอผลงานต่อสาธารณชน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้ชมและให้เล็งเห็นซึ่งคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงส่งเสริมศาสนา คุณธรรม จริยธรรม

ขอตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยเน้นศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏใน หนังสือพจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา เป็นหลัก ซึ่งเป็นหนังสือที่ราชบัณฑิตยสถานได้มีการจัดสร้างขึ้น ส่วนข้อมูลด้านรูปแบบผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์จากข้อมูลชั้นรอง (Secondary Data) ที่ได้มาจากหนังสือที่มีการตีพิมพ์ เนื่องด้วยข้อมูลหลายส่วนมีการเข้าถึงได้ยาก และนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการสังเคราะห์เพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานด้านจิตรกรรม

นิยามคำศัพท์

1 จักรวาลวิทยา หรือ โลกศาสตร์ (Cosmology หรือ Cosmogony) คือ การอธิบายเกี่ยวกับโลกและจักรวาลโดยใช้แนวคิดทางศาสนา ปรัชญา และเทววิทยา ซึ่งในงานวิจัยนี้อ้างอิงจากแนวความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

2 วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ คือ เนื้อหาเรื่องราวโดยรวมของวรรณกรรมที่มีรากฐานมาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้เน้นเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ใน ไตรภูมิภคา ที่กล่าวกันว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพญาลิไท กล่าวถึงกำเนิดโครงสร้างและความเป็นมาของโลกหรือจักรวาล และสิ่งที่มีชีวิตที่มีอยู่ในโลกหรือจักรวาล โดยมีการแบ่งจักรวาลออกเป็นสามแดนหรือสามภูมิ ประกอบด้วย อรูปภูมิ รูปภูมิ และกามภูมิ

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. วิธีการดำเนินการวิจัย

1.1 ศึกษาข้อมูลเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิรวมถึงความเชื่อที่มีความเกี่ยวข้องในประเทศไทย

1.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทางด้านศิลปกรรมไทยที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย

1.3 วิเคราะห์รูปแบบศิลปกรรมไทยที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย

1.4 นำข้อมูลที่ได้สรุปและสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาใน
วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

1.5 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบรูปแบบผลงาน

1.6 นำเสนอผลงานที่ได้สร้างสรรค์

1.7 วิเคราะห์ผลตอบรับจากผู้เข้าร่วมชมผลงาน

1.8 สรุปผลงานวิจัย

1.9 จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

2. สถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

ห้องปฏิบัติการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โกลินทร์ ศาลายา

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยา
 - 1.1 ที่มาของความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิิกถา
 - 1.2 เนื้อหาความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิิกถา
2. รูปแบบจิตรกรรมที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย
 - 2.1 ภาพจิตรกรรมในสมุดไทย
 - 2.2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณ
 - 2.3 ภาพจิตรกรรมร่วมสมัย
3. เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบและส่วนประกอบในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทย
4. ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยา

1.1 ที่มาของความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

จักรวาลวิทยา (cosmology) หรือ โลกศาสตร์ คือ การอธิบายเกี่ยวกับโลกและจักรวาลโดยใช้แนวคิดทางศาสนา ปรัชญา และเทววิทยา ซึ่งในการอธิบายเรื่องจักรวาลและโลกในทางความเชื่อและศาสนานั้นมีความเกี่ยวพันอย่างมากกับการประเพณีปฏิบัติของผู้คนภายในสังคมนั้นๆ มาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มีเนื้อหาที่กล่าวถึงการกำเนิดจักรวาลและโลก ดินแดนหลังความตาย สวรรค์ นรก ในรูปแบบโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน

ซึ่งที่มาของแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาทางพุทธศาสนานั้นอาจกล่าวได้ว่ามีความเกี่ยวพันกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์เนื่องด้วยเรื่องของแหล่งกำเนิดศาสนาที่เกิดบนดินแดนเดียวกันและช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องและต่อเนื่องกัน แต่คติเรื่องโลกของพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์อื่นดุนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมากประเด็นหนึ่ง คือ ในทางพุทธศาสนาจะปฏิเสธเรื่องพระพรหมสร้างโลกของทางศาสนาพราหมณ์ ทั้งนี้จากหลักฐานเท่าที่ค้นพบได้ตอนนี้เชื่อว่าคัมภีร์โลกปราชญ์ปฏิบัติเป็นวรรณกรรมโลกศาสตร์ทางพุทธศาสนาภาษาสันสกฤตที่ว่าด้วยโลกและจักรวาลที่เก่าแก่ที่สุดโดยคาดเดาว่าน่าจะอยู่ในช่วงก่อนครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 11 ส่วนในด้านวรรณกรรมโลกศาสตร์ภาษาบาลีที่เก่าแก่ที่สุดในขณะนี้คือ คัมภีร์โลกบัญญัติ ที่เป็นผลงานของพระสังฆธรรมโฆษเถระโดยแต่งเป็นภาษาบาลีอักษรพม่า ราวพุทธศตวรรษที่ 16 โดยต่อมาเมื่อมีการแปลคัมภีร์โลก

บัญญัติและคัมภีร์ปัจจุคติที่ป็นแล้ว คัมภีร์ทั้ง 2 เล่มนี้จึงกลายเป็นแรงบันดาลใจให้พุทธศาสนาที่ใช้ภาษาบาลี ผลิตผลงานคัมภีร์โลกศาสตร์เล่มต่างๆ ขึ้น และได้รับอิทธิพลต่อกันมาจนปรากฏเป็น ไตรภูมิภค

ไตรภูมิภค หรือ ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกภค) ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวกันว่า"ไตรภูมิพระร่วง"เป็นพระราช นิพนธ์ของพญาลิไทย (พระมหารัชมรรคาที่ 1) เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่แต่งในสมัยสุโขทัยประมาณ พ.ศ. 1888 ซึ่งท่านทรงรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ในพระพุทศาสนาหลายฉบับแล้วสรุปโดยมีรายชื่อคัมภีร์ดังนี้

1. คัมภีร์อรรถกถาจรุจระกษะ แต่งโดย พระญาณมงคลเถระ	18. คัมภีร์พุทธวงศ์
2. คัมภีร์อรรถกถาอิทธิธรรมมาตาร	19. คัมภีร์สารัตถสังคหะ
3. คัมภีร์ฎีกาอิทธิมาตาร	20. คัมภีร์มลินทปัญหา
4. คัมภีร์อิทธิมาตสังคหะ	21. คัมภีร์ปาเลยยกสูตร
5. คัมภีร์สมังควลลิตานี อรรถกถาที่ขนิภาย	22. คัมภีร์มหานิทาน
6. คัมภีร์ปปัจจุสุทนี อรรถกถาฉฉิมนิภาย	23. คัมภีร์อนาคตวงศ์
7. คัมภีร์สารัตถปกาสินี อรรถกถาสังยุตตนิภาย	24. คัมภีร์จริยาปิฎก
8. คัมภีร์มโนรชปุรนี อรรถกถาอังคตตรนิภาย	25. คัมภีร์โลกบัญญัติ
9. คัมภีร์ลีนตลกาสินี ฎีกาพระสูตร	26. คัมภีร์มหากัสสปสูตร
10. คัมภีร์อรรถกถาพระวินัย	27. คัมภีร์อรุณวดีสูตร
11. คัมภีร์พระธรรมบท	28. คัมภีร์สมันตปาสาทิกา
12. คัมภีร์มหาวรรค	29. คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค
13. คัมภีร์อรรถกถาพระธรรมบท	30. คัมภีร์ลักขณาอิทธิมา
14. คัมภีร์ธรรตวลลิตานี อรรถกถาพุทธวงศ์	31. คัมภีร์อนุฎีกาหิงสธรรม
15. คัมภีร์ชาดก	32. คัมภีร์สารีริกวินิจฉัย
16. คัมภีร์ชินาลังการ	33. คัมภีร์โลกุปัตติ
17. คัมภีร์สารัตถที่ปนี ฎีกาพระวินัย	

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2553. หน้า54.)

โดยแนวคิดในการพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิ ของพญาลิไทยนั้น มีการสันนิษฐานว่า เกี่ยวพันกับ ทางด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งในงานสารนิพนธ์ของเปรมชัย ฉัตรกิตติชัย ที่สรุปเหตุผลในการพระราช นิพนธ์ไว้ดังนี้ “1.ทำหน้าที่แทนกฎหมาย โดยไตรภูมิพระร่วงมีข้อความที่เป็นบทลงโทษทางใจค่อนข้างรุนแรง แสดงความน่ากลัวของภพนรกภูมิ 2.ทำหน้าที่เสริมพระราชอำนาจ ไตรภูมิพระร่วงมีส่วนอย่างยิ่งในการเสริม อำนาจกษัตริย์เนื่องจากการปกครองแบบพ่อปกครองลูกในสมัยก่อนอำนาจการเมืองยังไม่รัดกุมเด็ดขาด ฉะนั้นแนวคิดทางพุทธศาสนาในเรื่อง “ธรรมราชา” จึงเข้ามามีบทบาทเสมือนเครื่องควบคุมอำนาจ และเป็น แนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการผนวกความเชื่อทางพุทธศาสนา เรื่องบุญ - กรรมเข้าไปกับการ

ปกครองอย่างกลมกลืน 3. ส่งเสริมนโยบายขยายอาณาเขต ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงพระบรมมหาจักรพรรดิราชเสด็จโดยจักรแก้ว ซึ่งเป็นของคู่บารมีเพื่อสำรวจขอบเขตพระราชอาณาจักร 4. บทบาทในการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองการปกครอง ไตรภูมิพระร่วงชักจูงให้บุคคลทำความดี มีศีลธรรม เป็นพสกนิกรที่ดี และเป็นนักปกครองที่ดีแม้รูปแบบของการปกครองเป็นลักษณะผู้ที่ปกครองมีอำนาจสิทธิขาด แต่ผู้ปกครองจะใช้อำนาจนั้นโดยธรรม หลักธรรมจึงเป็นระเบียบของการปกครอง” (เปรมชัย ฉัตรกิตติชัย, 2548 หน้า ข)

ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่ปรากฏไตรภูมิภคานวนสมัยกรุงสุโขทัยต้นฉบับเดิมแล้ว ต้นฉบับที่นำมาใช้พิมพ์เผยแพร่ คือ ต้นฉบับที่พระมหาช่วยวัดปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ (วัดกลางวรวิหาร) ซึ่งพระมหาช่วยวัดปากน้ำ ท่านได้ต้นฉบับมาจากจังหวัดเพชรบุรี และท่านได้จารไว้ในใบลาน 30 ผูก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้นำออกตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกโดยใช้ชื่อว่า "ไตรภูมิพระร่วง" ซึ่งเวลาต่อมานายอนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีอธิบดีกรมศิลปากร ได้แนะนำให้นางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ จัดหาผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบชำระปรับปรุงข้อผิดพลาดเคลื่อนที่ยังมีอยู่ และนางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจได้มอบให้นายพิฑูร มลิวัลย์ ตรวจสอบชำระ และจัดพิมพ์เผยแพร่ โดยไตรภูมิภคานวนนี้เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ทำการขออนุญาตกรมศิลปากรไปพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง เช่น แพร์พิทยาครูสภา การพิมพ์แจกเนื่องในงานฌาปนกิจศพ เป็นต้น นอกจากนี้คณะทำงานโครงการวรรณกรรมอาเซียนได้เลือกไตรภูมิภคานวนเป็นตัวแทนวรรณกรรมของประเทศไทยในการพิมพ์เผยแพร่ในภูมิภาคอาเซียนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘ และใน พ.ศ. ๒๕๕๕ กรมศิลปากรพิมพ์ไตรภูมิภคานวนฉบับถอดความ (ฉบับที่พิมพ์เผยแพร่ในโครงการวรรณกรรมอาเซียน) เพื่อประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “คติไตรภูมิ: อิทธิพลต่อวิถีสังคมไทย” วันที่ ๒๘-๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๕ ณ โรงแรม เอส.ดี.โอเวนวิว ถนนบรมราชชนนี กรุงเทพมหานคร ความนิยมในการพิมพ์เผยแพร่ซ้ำเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ไตรภูมิภคานวนเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่ามาอย่างยาวนาน (ภัครพล แสงเงิน, 2557. หน้า 15)

1.2 เนื้อหาความเชื่อเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิภคานวน

ในส่วนเนื้อไตรภูมิภคานวนทั้งสิ้นทั้งหมด 11 กัณฑ์ ดังนี้

- **กัณฑ์ที่ 1** ว่าด้วยเรื่องนรกขุมใหญ่ 8 ขุม นรกบ่าว 16 ขุม และมหาวเวจินรอก โดยมีรายละเอียดดังนี้

นรกภูมิ คือ ดินแดนที่ไม่มีความสุขสบาย มีโทษแห่งการกระทำกรรมไม่ดีที่หนักที่สุดในบรรดาอบายภูมิทั้งหลาย เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความทุกข์ปราศจากความสุข โดยนรกภูมินี้มีหลายส่วนด้วยกัน อันประกอบด้วย 4 ส่วนใหญ่ๆ ด้วยกันได้แก่ มหานรกขุมใหญ่ 8 ขุม นรกบริวาร 128 ขุม ยมโลกนรกอยู่รอบนอก 4 ทิศๆ ละ 10 ขุมของมหานรกแต่ละขุม

มหานครขุมใหญ่ มี 8 ขุม มีลักษณะเป็นสี่มุม มี 4 ประตูทั้ง 4 ทิศ มีกำแพงเหล็กปิดครอบทุกด้านและมีเปลวไฟลุกโพลงตลอดเวลา กว้าง ยาว สูงเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส มหานคร 8 ขุมมีดังนี้

- สัญชีพนรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติเกิดในนครขุมนี้ ย่อมถูกเพลิงเผา ถูกหั่น ถูกเชือดเฉือนจนได้รับทุกข์โทษอันแสนสาหัสจนขาดใจตายก็กลับมีชีวิตขึ้นมาเสวยทุกข์โทษต่อไปอีก สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 500 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับเก้าล้านปีในเมืองมนุษย์

- กาศสุดตนรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติเกิดในนครขุมนี้จะถูกนิรยบาลทอดด้วยบรรทัดเหล็ก สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 1,000 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับ สามสิบล้านปีในเมืองมนุษย์ บุรพกรรมของสัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์นั้น ประทุษร้ายบิดา มารดา มิตรทั้งหลายผู้มีพระคุณ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วอุกศลกรรมเหล่านี้จึงพามาให้บังเกิดในนครขุมนี้

- สังฆานรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติเกิดในนครขุมนี้มีหน้าเป็นสัตว์ ร่างกายเป็นคนและถูกทิ่มด้วยแอกเหล็กที่ลุกเป็นไฟให้ได้รับทุกขเวทนาอยู่ตลอดเวลาไม่ว่างเว้น สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 2,000 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับ หนึ่งร้อยสี่สิบล้านปีในเมืองมนุษย์

- ไร่รวนรก เหล่าสัตว์นรกจะถูกจับเข้าไปอยู่ในดอกบัวเหล็กที่ลุกเป็นเปลวไฟสัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 4,000 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับ ห้าร้อยเจ็ดสิบล้านปีในเมืองมนุษย์

- มหาไร่รวนรก เหล่าสัตว์นรกขุมนี้แบ่งเป็น 2 จำพวก คือ 1. สัตว์นรกเข้าถูกจับเข้าไปอยู่ในดอกบัวเหล็กลุกที่เป็นเปลวไฟ และ 2. สัตว์นรกถูกควั่นไฟที่แสบร้อนเผา สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 8,000 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับ สองพันสามร้อยสี่ล้านปีในเมืองมนุษย์

- ตาปนรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติบังเกิดในนครขุมนี้จะถูกเสียบด้วยหลาวเหล็กขนาดใหญ่ สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุได้ 16,000 ปีนรก หนึ่งวันหนึ่งคืนในนครขุมนี้ เทียบได้กับ เก้าพันสองร้อยสามสิบล้านปีในเมืองมนุษย์

- มหาตาปนรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติบังเกิดในนครขุมนี้จะถูกเสียบด้วยหลาวเหล็กขนาดใหญ่ สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุยืนยาวมากนัก จะนับเป็นปีเดือนนรกนั้นมิได้เลย นับเป็นกัลป์ได้กึ่งกัลป์

- มหาอเวจีนรก เหล่าสัตว์ที่มาอุบัติบังเกิดในนครขุมนี้ ถูกเผาด้วยไฟที่พุ่งไปมาทุกทิศทางไม่ขาดสายและไม่มีวันดับ สัตว์ที่เกิดในนครขุมนี้มีอายุยืนยาวมากนัก จะนับเป็นเดือนนรกนั้นมิได้เลย นับเป็นกัลป์ได้หนึ่งกัลป์

นรกบริวาร (อุทสูทนรก) ซึ่งจะตั้งอยู่โดยรอบนครขุมใหญ่แต่ละขุมทั้ง 4 ทิศ ทิศละ 4 ขุม รวมเป็น 16 ขุม อุทสูทนรกจึงมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 128 ขุม โดยรายชื่ออุทสูทนรกทั้ง 16 ขุม มีดังนี้
1. เวตรณีนรก 2. สุนัขนรก 3. สโชตินรก 4. อังคารกาสุนร 5. โลหกุมภินรก 6. อโยกนรก 7. ฤสปลาสนร 8. สัตติहनรก 9. พิณสนรก 10. โปราณมิพहनรก 11. โลहितบุพพนรก 12. โลหพหิสนรก 13. สั

ฆาตกร 14. อวังสิรกร 15. โลหสิมพลินกร 16. มิจฉาทีฏฐินกร(ในไตรภูมิโลกวินิจยกถาระบุโดยรวมว่ามี 4 แบบ คือ 1. คุณกร 2. กุกุพกร 3. อสิปัตตกร 4. เวตรณินกร)

ยมโลกนกร (ยมโลกียนกร,ยมโลกิกะนกร) อยู่รอบนอก 4 ทิศๆ ละ 10 ชุมของมหานครแต่ละชุม อันประกอบด้วย

- โลหกุมภินกร เป็นหม้อเหล็กขนาดเท่าภูเขาที่เต็มไปด้วยโลหะเหลวร้อน สัตว์นกรที่เกิดต้องรับทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส ต้องอยู่ในหม้อเหล็กนกรนั้นจนกว่าจะสิ้นกรรมชั่วที่ตนได้ทำมา กรรมที่เคยได้ทำคือ จับสัตว์เป็นๆ มาต้มในหม้อน้ำร้อน แล้วเอามากินเป็นอาหาร

- สิมพลินกร นกรที่เป็นป่าจิว มีหนามแหลมคมเป็นยาวประมาณ 36 องคุลี และลูกเป็นไฟอยู่เสมอ สัตว์นกรที่เกิดต้องรับทุกขกรรมจนสิ้นกรรมชั่วของตน กรรมที่เคยได้ทำคือ คบขู้สาว ผิดศีลธรรมประเพณี

- อสินขนกร สัตว์นกรที่เกิดมามีรูปร่างแปลกประหลาด เช่น เล็บมือเล็บเท้าแหลมยาวเป็นอาวุธ หอก ดาบ จอบ เสียม สัตว์นกรเหล่านี้เหมือนคนบ้าวิกลจริต บ้างนั่ง บ้างยืน เอาเล็บมือถากตะกุดเนื้อหนังของตนกินเป็นอาหารตลอดเวลา จนกว่าจะสิ้นกรรม บุญกรรม กรรมที่เคยได้ทำคือ ชอบลักเล็กขโมยน้อย

- ตามโพทนกร นกรขุมนี้สัตว์นกรที่เกิดต้องรับทุกขโดยการถูกรอกด้วยน้ำทองแดง และกรวดหินเข้าไปทางปาก จนกว่าจะสิ้นกรรม กรรมที่เคยได้ทำคือ มัวเมาประมาท ต้มกินสุราเมรัย

- อโยคุพกร นกรที่เต็มไปด้วยก้อนเหล็กแดง อุกุศลกรรมบันดาลสัตว์นกรที่เกิดเห็นก้อนเหล็กแดงเป็นอาหาร เมื่อกินเข้าไปแล้วเหล็กแดงนั้นก็เผาไหม้ใส่พุง ได้รับทุกขเวทนาจนกว่าจะสิ้นกรรม กรรมที่เคยได้ทำคือ แสดงตนว่าเป็นคนใจบุญใจกุศล ยกยอกเงินทำบุญของผู้อื่นมาเป็นของตน หลอกลวงผู้อื่น

- ปิสสกัปพตกร นกรขุมนี้มีภูเขาใหญ่อยู่ 4 ทิศ ที่เคลื่อนที่ได้ไม่หยุดและกลิ้งไปมา บดขยี้สัตว์นกรที่เกิดให้แบนจนกระดูกแตกปนละเอียดจนตายแล้วฟื้นขึ้นมาอีกเรื่อยไปจนสิ้นกรรมของตน กรรมที่เคยได้ทำคือ เคยเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองแล้วประพฤติตนเป็นคนอันธพาล กดขี่ข่มเหงราษฎร ไร้ความกรุณาแก่คนทั้งหลาย

- จุสนกร นกรของสัตว์นกรที่เกิดมีแต่ความกระหาย และเมื่อพบสระน้ำก็ดื่มกินเข้าไป แต่น้ำนั้นกลายเป็นแกลบ เป็นข้าวลีบลูกเป็นไฟเผาไหม้ท้องและลำไส้ กรรมที่เคยได้ทำคือ คดโกง ไร้ความซื่อสัตย์

- สิตโลสินกร นกรที่เต็มไปด้วยน้ำที่เย็นเยือก กรรมที่เคยได้ทำคือ จับสัตว์เป็นๆ โยนลงในบ่อ ในเหว ในสระน้ำ หรือมัดสัตว์เป็นๆ ทิ้งน้ำให้จมน้ำตาย หรือทำให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้รับความทุกข์

- สุนัขนรก นรกที่เต็มไปด้วยสุนัขนรก คือ หมานรดดำ หมานรดเหลือง หมานรดแดง หมานรดต่างๆ และยังมีฝูงแร้งกา นกตะกรุม กรรมที่เคยได้ทำคือ ต่ำว่าบิดามารดา ปู่ย่าตายาย และญาติทั้งหลาย ตลอดจนพระภิกษุสงฆ์สามเณร

- ยันตปาสาณนรก นรกที่มีภูเขาประหลาด 2 ลูก เคลื่อนกระทบกันตลอดเวลา สัตว์นรกที่มากเกิดจะถูกภูเขาบีบกระแทก ได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส ตายแล้วก็กลับเป็นขึ้นมา จนกว่าจะสิ้นกรรมชั่วของตน บุญกรรม เช่น เป็นหญิงขายใจบาปหยาบเข้า ต่ำตีคู่ครองด้วยความโกรธ แล้วหันเหประพฤตินอกใจ ไปคบชู้เป็นสามีภรรยากับคนอื่นตามใจชอบ

โลกันตนรก เป็นนรกขุมใหญ่พิเศษซึ่งอยู่นอกจักรวาล มีตมณไม่มีแสง มองไม่เห็นอะไรเลยและเต็มไปด้วยทะเลน้ำกรดเย็น ที่ตั้งอยู่ระหว่างโลกจักรวาล 3 โลก เหมือนกับวงกลม 3 วงติดกัน บริเวณช่องว่างของวงทั้ง 3 สัตว์นรกที่มากเกิดในนรกชั้นนี้จะมีรูปร่างสูงใหญ่และมีกงเล็บแหลมคมมักจะห้อยหัวจากเพดาน สัตว์นรกต้องไต่ไปมาอย่างไร้จุดหมาย ถ้าสัตว์นรกไปเจอสัตว์นรกด้วยกันเองก็จะคิดว่าเป็นอาหารก็จะเข้าต่อสู้กันเพื่อจะจับกินเป็นอาหาร และเมื่อสัตว์นรกได้ตกลงไปในทะเลน้ำกรด น้ำกรดก็จะกัดร่างกายจนแหลกเหลวและได้รับความเจ็บปวดทรมานอย่างมาก แต่ไม่ตายโดยจะเกิดขึ้นมาใหม่และมาห้อยหัวบนเพดานเหมือนเดิม สัตว์นรกที่มากเกิดต้องรับทุกขเวทนาเป็นเวลา 1 พุทธันตร จากผลกรรมชั่ว เช่น ทรมานประทุษร้ายต่อบิดามารดา และผู้ทรงศีล ทรงธรรมหรือทำปาณาติบาต เป็นอาจิณ ข่มาดัตตาย เป็นต้น แม้โลกันตนรกจะเป็นนรกขุมใหญ่ที่มีตมณไม่มีแสงเลย แต่จะมีแสงเกิดขึ้นได้นั้นก็ต่อเมื่อมีเหตุการณ์ครั้งสำคัญ 5 เหตุการณ์หรือ 5 ครั้ง ได้แก่ 1. เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงปฏิสนธิในครรภ์พระมารดา 2. เมื่อพระโพธิสัตว์ประสูติ 3. เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า 4. เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องธัมมจักรกัปปวัตตสูตร (ธรรมจักร) 5. เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จปรินิพพาน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2561. Online.)

- **กณฑ์ที่ 2** ว่าด้วยเรื่องไตรัจฉานภูมิ โดยแบ่งเป็น 4 จำพวกคือ สัตว์ไม่มีเท้า สัตว์ 2 เท้า สัตว์ 4 เท้า และสัตว์มากเท้า โดยมีรายละเอียดดังนี้

ไตรัจฉานภูมิ คือแดนของไตรัจฉาน (โลกไตรัจฉานอยู่ในโลกมนุษย์) แปลว่าตามขวางหรือตามเส้นนอนตรงกันข้ามกับคนซึ่งไปตัวตรง ดังนั้นสัตว์ไตรัจฉานก็หมายถึงสัตว์ที่ไปไหนมาไหนต้องคว่ำอก ซึ่งสัตว์ไตรัจฉานนั้นมีความเป็นอยู่ 3 ประการ คือ รู้สืบพันธุ์ รู้กิน รู้ตาย โดยแบ่งออกเป็น 4 จำพวกคือ

- 1 อปทไตรัจฉาน (ไม่มีเท้า ไม่มีขา) เช่น งู ปลา ไส้เดือน ฯลฯ
- 2 ทวิปทไตรัจฉาน (มี 2 ขา) เช่น นก ไก่ ฯลฯ
- 3 จตุปทไตรัจฉาน (มี 4 ขา) เช่น วัว ควาย ฯลฯ
- 4 พหุปทไตรัจฉาน (มีมากกว่า 4 ขา) เช่น ตะขาบ กิ้งกือ ฯลฯ

นอกจากที่กล่าวมานี้ยังมีส่วนของสัตว์ชั้นดี อันได้แก่

- พญาครุฑ ครุฑนั้นเหมือนของเทวดาในสวรรค์ มีฤทธิ์อำนาจมาก ครุฑมีกำเนิด 4 แบบ คือ โอปปาติกะ (เกิดแบบผุดขึ้น) ชลาพูชะ (เกิดในครรภ์) อัณฑชะ (เกิดในไข่) และสังเสทชะ (เกิดในถ้ำโคล) มีที่อยู่ตั้งแต่พื้นมนุษย์ ป่าหิมพานต์ ป่าไม้จิวรอบเขาพระสุเมรุที่มีสระใหญ่อยู่ จนถึงสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา

ครุฑชั้นสูงจะมีกำเนิดแบบโอปปาติกะ มีขนสีทอง มีเครื่องประดับแบบเทพบุตรเทพธิดา มีชีวิตอยู่เหมือนเทวดา แปลงกายได้ และบริโภคอาหารทิพย์เช่นเดียวกันเทวดา แต่ครุฑบางประเภทก็กินผลไม้หรือเนื้อสัตว์ บางประเภทถ้าผูกเวรกับนาค ก็จะกินนาคเป็นอาหาร หรือถ้าผูกเวรกับสัตว์นรกในยมโลก ก็จะสมัครใจไปเป็นนายนิรบาลลงทัณฑ์สัตว์นรก (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2561. Online.)

- พญานาค หรือ นาค มี 2 จำพวก คือ 1 นาคถลชะ เป็นนาคที่สามารถเนรมิตตนได้แต่บนบก ไม่สามารถเนรมิตตนในน้ำ 2 นาคชลชะ เป็นนาคที่สามารถเนรมิตตนในน้ำ แต่ไม่สามารถเนรมิตนาคตนบนบกได้นาคพิภพ อยู่ใต้เขาพระหิมพานต์ เนรมิตปราสาททองคำได้ ทั้งนี้พญานาคเกิดได้ 4 แบบ คือ แบบโอปปาติกะ แบบสังเสทชะ สิ่งหมักหมม แบบชลาพูชะ แบบอัณฑชะ โดยพญานาคชั้นสูงจะเกิดแบบโอปปาติกะ ที่อยู่ของพญานาคมีตั้งแต่ในแม่น้ำ หนอง คลอง บึงต่างๆ ในอากาศ จนไปถึงสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา พวกพญานาคอยู่ในการปกครองของท้าววิรูปักษ์ ผู้ปกครองสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาด้านทิศตะวันตก เหตุที่มาเกิดเป็นพญานาคเพราะทำบุญเจือด้วยราคะ นาคเป็นเจ้าของงู แม้มไม่สามารถบรรลุธรรมได้ แต่ก็จัดอยู่ฝ่ายสุคติภูมิ อยู่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา นาคแบ่ง ออกเป็น 4 ตระกูลใหญ่ คือ พญาวิรูปักษนาคราช พญานาคตระกูลสีทอง เป็นใหญ่กว่านาคมีพิษแก่ผู้พบเห็น อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกเขาพระสุเมรุ

พญาเอราภณนาคราช พญานาคตระกูลสีเขียว เป็นใหญ่กว่านาคมีพิษแก่ผู้ที่ถูกตอง อาศัยอยู่ทางทิศใต้เขาพระสุเมรุ

พญาฉัพยาปุตตนคราช พญานาคตระกูลสีรุ้ง เป็นใหญ่กว่านาคมีพิษที่ลมหายใจ อาศัยอยู่ทางทิศตะวันตกเขาพระสุเมรุ

พญากันหาโคตมนาคราช พญานาคตระกูลสีดำ เป็นใหญ่กว่านาคมีพิษแก่ผู้ที่ถูกขบกัด อาศัยอยู่ทางทิศเหนือเขาพระสุเมรุ

- ราชสีห์ อันมี 4 จำพวก ได้แก่ 1 บันฑุราชสีห์ มีผิวกายสีเหลือง เป็นสัตว์กินเนื้อ 2 กาสสีหะ มีกายดำสนิท เป็นราชสีห์ที่กินพืชเป็นอาหาร 3 ตินสีหะ มีกายสีแดง กินแต่พืชเป็นอาหาร 4 ไกรสรราชสีห์ มีกายสีขาว ขนแผงคอ ริมฝีปาก ขนหาง และเล็บเป็น สีแดงกินสัตว์ใหญ่น้อยเป็นอาหาร

- ช้างแก้ว อันมี 10 จำพวก ได้แก่ 1 กาสาพทหัตถิกลู ช้างที่มีผิวกายสีดำ 2 คังเคยหัตถิกลู ช้างที่มีผิวกายสีน้ำไหล 3 ปันทรหัตถิกลู ช้างที่มีผิวกายสีขาว 4 ตามพหัตถิกลู ช้างที่มีช้างแก้วผิวกายสีทองแดง 5 ปิงคลหัตถิกลู ช้างที่มีผิวกายสีแดง 6 คันธหัตถิกลู ช้างที่มีกลิ่นหอม 7 มังคลหัตถิ

กุล ช้างมงคล 8 เหมหัตถ์กุล ช้างที่มีสี่กายสีทอง 9 อุโปสถหัตถ์กุล ช้างซึ่งรักษาศีลแปด 10 ฉัททันตหัตถ์กุล ช้างหงา

- ปลาใหญ่ อันมี 7 ตัว ได้แก่ 1 ตมิ ตัวยาว 200 โยชน์ 2 ติงมิงคล ตัวยาว 300 โยชน์ 3 ตมิรปิงคล ตัวยาว 500 โยชน์ 4 ปลาอานนท ตัวยาว 1,000 โยชน์ 5 ปลาติมินทะ ตัวยาว 1,000 โยชน์ 6 ปลาอชฌนาโรหะ ตัวยาว 1,000 โยชน์ 7 ปลามหาติมิระ ตัวยาว 1,000 โยชน์

- **กัณฑ์ที่ 3** กล่าวถึงเรื่องเปรต เนื้อความบรรยายถึงเปรตจำพวกต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้
เปรตภูมิ คือ ที่อยู่ของเปรต หรือ โลกของเปรต สัตว์ที่ชื่อว่าเปรตนั้นเพราะเป็นสัตว์ที่มีความเดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างหิวโหยอดอยาก ซึ่งที่อยู่ของเปรตนั้นอยู่ที่เขตรัฐภูมิที่เป็นภพของอสุร แต่อยู่ในชอกเขตรัฐภูมิ อีกชั้นหนึ่ง มีมหิทธิกเปรตเป็นเจ้าของปกครองดูแล อายุ ไม่นานแล้วแต่กรรม และยังมีเปรตบางประเภทที่อยู่ปะปนกับภพมนุษย์ด้วย (ในไตรภูมิภพระบุว่า ถิ่นที่อาศัยอยู่รอบเมืองราชคฤห์ ซึ่งเรียกว่า เปรตยมโลก (ภักรพล แสงเงิน, 2557. หน้า 40)) ทั้งนี้เปรตแบ่งได้ออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภทคือ

1.เปรตที่มาจากภูมิอื่นๆ เช่น เปรตที่ใช้กรรมในนรกภูมิแล้วยังไม่หมดต้องมาเป็นเปรตต่อ

2.เปรตที่มาจากภูมิมนุษย์ ที่ได้ทำกรรมไม่ดีในครั้งเป็นมนุษย์ จนเมื่อตายแล้วก็มาเกิดเป็นเปรต

โดยมีการอธิบายจำแนกเป็น 12 ตระกูล ดังนี้

1. วันตาสเปรต กินน้ำลาย เสมหะ อาเจียน เป็นอาหาร
2. กุณปาสเปรต กินซากศพคน หรือสัตว์เป็นอาหาร
3. คูถขาทกเปรต กินอุจจาระต่างๆ เป็นอาหาร
4. อัคคิขาลมฺขเปรต มีเปลวไฟลุกอยู่ในปากเสมอ
5. สุกฺขิมฺขเปรต มีปากเท่ารูเข็ม
6. ตัณห์ภูฏิตเปรต ถูกค้นหาเบียดเบียนให้หิวข้าว หิวน้ำอยู่เสมอ
7. สุนิขฌามกเปรต มีลำตัวดำเหมือนตอไม้เผา
8. สัตถังคเปรต มีเล็บมือเล็บเท้ายาวและคมเหมือนมีด
9. ปัพพตังคเปรต มีร่างกายสูงใหญ่เท่าภูเขา
10. อชครังคเปรต มีร่างกายเหมือนงูเหลือม
11. เวมานิกเปรต ต้องเสวยทุกข์ในเวลากลางวัน แต่กลางคืนได้ไปเสวยสุขในวิมาน
12. มหิทธิกเปรต มีฤทธิ์มาก ที่อยู่ เขิงภูเขาหิมาลัยในป่าวิณญวี่

เปรต 4 ประเภท คือ

1. ปรทตฺตฺปชีวิกเปรต มีการเลี้ยงชีวิตอยู่โดยอาศัยอาหารที่ผู้อื่นให้

2. ขุปปิปาสิกเปรต ถูกเบียดเบียนด้วยการหิวข้าว หิวน้ำ
3. นิชฌามัตถกเปรต ถูกไฟเผาให้เร่าร้อนอยู่เสมอ
4. กาลกัญจิกเปรต (ชื่อของอสุรกายที่เป็นเปรต) มีร่างกายสูง 3 คาวุต มีเลือดและเนื้อน้อยไม่มีแรง มีสีสันทลายไปไม้แห้ง ตาถลนออกมาเหมือนตาปู และมีปากเท่ารูเข็มตั้งอยู่กลางศีรษะ

- **กัณฑ์ที่ 4** กล่าวถึงอสุรกายภูมิ โดยมีรายละเอียดดังนี้

สัตว์ที่เกิดในอสุรกายภูมิ มี 4 รูปแบบด้วยกัน คือ อัญชชะ (เกิดในไข่) ชลัมพูชะ (เกิดในครรภ์) สังเสทชะ (เกิดในไข่เน่าเปื่อย) และโอปปาติกะ (เกิดแล้วโตทันที) ซึ่งอสุรแบ่งเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

- เทวอสุรา มี 6 จำพวก คือ 1. เวปจิตตอสุรา 2. สุพลอสุรา 3. ราหูอสุรา 4. ปหารอสุรา 5. สัมพรตอสุรา 6. วินิปาติกอสุรา โดยใน 5 จำพวกแรกเป็นปฏิปักษ์ต่อเทวดาชั้นดาวดึงส์ อาศัยอยู่ที่เมืองใต้ภูเขาสิเนรุ สงเคราะห์เข้าในพวกเทวดาชั้นดาวดึงสา ส่วน วินิปาติกอสุรา มีรูปร่างเล็กกว่าและอำนาจน้อยกว่าเทวดาชั้นดาวดึงสา อาศัยอยู่ในมนุษยโลกทั่วไป เช่น ตามป่า ตามเขา และศาลที่เขาปลูกไว้ ซึ่งเป็นที่อยู่ของภุมมัญญูเทวดาทั้งหลาย แต่เป็นเพียงบริวารของภุมมัญญูเทวดาเท่านั้น สงเคราะห์เข้าในจำพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา

- เปตตอสุรา เป็นเปรตที่ประหัตประหารกันและกันด้วยอาวุธต่างๆ มี 3 จำพวก คือ 1. กาลกัญจิกเปรตอสุรา 2. เวมานิกเปรตอสุรา 3. อวูธิกเปรตอสุรา

- นิรยอสุรา เป็นเปรตจำพวกหนึ่งที่เสวยทุกขเวทนาอยู่ในนรกโลกกันตร์ นรกโลกกันตร์ตั้งอยู่ระหว่างกลางของจักรวาลทั้งสาม อสุรกายนี้หมายเอาเฉพาะกาลกัญจิกเปรตอสุรกายเท่านั้น อายุและบุพกรรม เช่นเดียวกับกับโลกเปรต

- **กัณฑ์ที่ 5** ว่าด้วยเรื่องมนุสสภูมิ กล่าวถึงประเภทของบุตรที่แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ อภิชาติบุตร อนุชาติบุตร อวชาติบุตร และกล่าวถึงมนุษย์ในทวีปทั้ง 4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภูมิของมนุษย์เป็นภูมิมระดับสูงกว่าอบายภูมิ(นรกภูมิ,ติรัจฉานภูมิ,เปรตภูมิ,อสุรกายภูมิ) และเป็นชั้นแรกของสุคติภูมิ (มนุสสภูมิและสวรรค์ชั้นฉกามาพจร) โดยมนุษย์ภูมินี้แรกก่อกำเนิดในครรภ์เรียก กลละ (รูปเมื่อเริ่มในครรภ์) มีรูป 8 คือ ปฐวีรูป-ดิน อาโปรูป-น้ำ เตโชรูป-ความร้อน วาโยรูป-ลม กายรูป-ตัวตน ภาวรูป-เพศ ทัตถรูป-ใจ ชีวิตรูป-ชีวิต ก่อกำเนิดจาก 3 สิ่งก่อน คือ กายรูป ภาวรูป ทัตถรูป ผสมรวมกันเป็นหนึ่งแล้วรวมกับ ปฐวี อาโป เตโช วาโย วมโน คนโธ รัส โอาชา ประกอบกันเป็นองค์ 9 แล้วจักขุ-ตา โสต-หู ฆาน-จมูก ชิวหา-ลิ้น จึงตามมา เมื่อเริ่มเป็นกลละได้ 7 วัน ดั่งน้ำล้างเนื้อ ต่อไปอีก 7 วัน ชันเป็นดั่งตะกั่วหลอม อีก 7 วัน แข็งเป็นก้อนดั่งไข่ไก่ อีก 7 วันเป็นตุ่มออก 5 แห่ง ตุ่มนั้นเป็นมือ 2 ตีน 2 และหัว 1 แล้วต่อไปทุก ๆ 7 วัน เป็นฝ่ามือ นิ้วมือ ฝ่ามือ ขน เล็บ และอวัยวะอื่น ๆ อันประกอบเป็นมนุษย์ กุมารนั้นนั่งกลางท้องแม่และเอาหลังมาชนหนังท้องแม่ ผุงกุมารมนุษย์อันเกิดมาดีกว่า เก่งกว่าพ่อแม่ เรียก อภิชาติบุตร ดีเสมอพ่อแม่ เรียก อนุชาติบุตร

ด้อยกว่าพ่อแม่ หรือบุตรที่ทราหม เรียก อวชาตบุตร (บ้านจอมยุทธ, 2543. Online.) และอธิบายถึงมนุษย์ในทวีปทั้ง 4 ได้แก่

- บุพพิเทททวีป ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุ แผ่นดินกว้างได้ 7,000 โยชน์ มนุษย์มีอายุชย 100 ปี มีใบหน้ากลมดังพระจันทร์เต็มดวง กินอาหารทิพย์ มีไม้ซีกเป็นไม้ประจำทวีป มีทวีปน้อยล้อมรอบ 500 เกาะ

- อุตตรกรูทวีป ตั้งอยู่ที่ทิศเหนือของเขาพระสุเมรุเป็นแผ่นดินกว้างได้ 8,000 โยชน์ มีสัณฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีภูเขาทองล้อมรอบ มีเกาะล้อมรอบเป็นบริวาร 500 เกาะ มนุษย์มีอายุชย 1,000 ปี มีใบหน้าเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีรูปร่างสมประกอบไม่สูงไม่ต่ำคูดงาม กล่าวกันว่าคนที่อยู่ทวีปนี้เป็นคนรักาศิล จึงทำให้แผ่นดินราบเรียบ ต้นไม้ต่างก็ออกดอกดงามส่งกลิ่นหอมจรขจายไปทั่ว และเป็นแผ่นดินที่ไม่มีโรคภัยเปียดเปียน ในแผ่นดินอุตตรกรูทวีปนี้มีต้นกัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง สูง 100 โยชน์ กว้าง 100 โยชน์ ผู้ใดปรารถนาจะได้แก้วแหวนเงินทองหรือสิ่งใดๆ ก็ให้ไปยืนนิกอยู่ใต้ต้นกัลปพฤกษ์นี้

- อมรโคยานทวีป ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ เป็นแผ่นดินกว้างได้ 9,000 โยชน์ มีสัณฐานเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งดวง มีทวีปน้อย 500 เป็นบริวาร มนุษย์มีอายุชย 400 ปี มีใบหน้าดังพระจันทร์เสี้ยว กินอาหารทิพย์ มีไม้กระทุ้มเป็นไม้ประจำทวีป

- ชมพูทวีป ตั้งอยู่ที่ทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ สัณฐานเป็นรูปไข่ดงดงดุมเกวียน มนุษย์มีอายุชยไม่แน่นอน มีใบหน้าสามมุมเหมือนดอกบัว (ในไตรภูมิภการะบุว่ารูปหน้ากลมดงดงดุมเกวียน) มีไม้หว่านเป็นไม้ประจำทวีป มีทวีปน้อย 500 เป็นบริวาร

และว่าด้วยเรื่องประเภทของบุตรที่แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ 1 อภิชาตบุตร 2 อนุชาตบุตร 3 อวชาตบุตร รวมถึงมีการแยกประเภทของมนุษย์ได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. มนุษย์นรก คือ ผู้ทำบาปฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และบาปนั้นตามทันต้องถูกตัดตีตีนสิ้นมือ และทุกขโศกเวทนานักหนาพวคนี้

2. มนุษย์เปรต คือ ผู้หาบุตรอันจะกระทำบมิได้ และแต่เมื่อก่อนและเกิดมา เป็นคนเข็ญใจนักหนา ไม่มีเสื้อผ้า อดอยากไม่มีกิน รูปโฉมก็ขี้เหล่

3. มนุษย์เดรัจฉาน คือ คนที่ไม่รู้จักบาปบุญ ไม่มีควมเมตตากรุงณา ไม่มีความยำเกรงผู้ใหญ่ ไม่รู้จักปฏิบัติพ่อแม่ครูอาจารย์ ไม่รักพี่รักน้อง กระทำบาปอยู่ร่ำไป

4. มนุษย์เทวดา คือ คนที่รู้จักบาปและบุญ รู้แล้วรู้ละอายแก่บาป รู้รักพี่รักน้อง รู้กรณาคนยากจนเข็ญใจ รู้จักยำเกรงพ่อแม่ผู้เฒ่าครูอาจารย์ และรู้จักคุณแก้ว 3 ประการ คือ พระรัตนตรัย

- **กัณฑ์ที่ 6** ว่าด้วยเรื่อง ฉกามาพจรหรือสวรรค์ชั้นฉกามาพจร 6 ชั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สวรรค์จาคมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นที่ต่ำที่สุดในฉกามาพจรสวรรค์ 6 ชั้น ตั้งอยู่ที่เขาคุณธรร เทวดาชั้นจาคมหาราชิกามีอายุ 500 ปีทิพย์ (30 วันเป็น 1 เดือน 12 เดือนเป็น 1 ปี) โดย 1 วัน

และ 1 คืบของสวรรค์ชั้นนี้ เท่ากับ 50 ปีของโลกมนุษย์ 1 ปีเท่ากับ 9,000,000 ปีโลกมนุษย์ (บางแห่งกล่าวว่า เท่ากับ 90,000 ปีโลกมนุษย์) ในสวรรค์ชั้นนี้มีจตุโลกบาลมหาราช 4 องค์ปกครองอยู่ทั้ง 4 ทิศ คือ

- ท้าวธตรฐ ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันออก รูปร่างสูงกว่าทุกอย่างองค์ใน 4 ท้าวจตุโลกบาล มีผิวกายสีเขียว ถือหอก (ในศิลปะแบบจีนนิยมถือพิณ) มีคนธรรพ์เป็นบริวาร

- ท้าววิรูปักษ์ ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันตก มีรูปกายสีขาว มือซ้ายมีงูเลื้อยพัน มือซ้ายถือธนู ทรงอาวุธสีแดงเลือด มีมงกุฎประดับด้วยรูปนาค มีฝูงนาคเป็นบริวาร

- ท้าววิรุฬหก ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศใต้ มีอชวาทือพระขรรค์ เป็นใหญ่ในหมู่ครุฑ และมีอสูรเป็นบริวารเป็นใหญ่ในหมู่ครุฑ และมีอสูรเป็นบริวาร

- ท้าวไพศรพณ์ (ท้าวกุเวร, ท้าวเวสสุวรรณ) ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศเหนือ เป็นยักษ์ 3 ขา มีฟัน 8 ซี่ มี 4 กรพระวรกายขาวกระจ่างสวมอาภรณ์งดงาม มีมงกุฎเป็นน้ำเต้าทรงอยู่บนพระเศียร, แต่มีรูปกายพิการร่างกายกำยำล่ำสันดุแข็งแรงรูปร่างสมส่วน, มือขวาถือกระบองยาว มียักษ์เป็นบริวาร

2. สวรรค์ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นที่ 2 จากสวรรค์ฉกามาจรทั้ง 6 ชั้น อยู่สูงขึ้นไป ถัดจากสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาขึ้นไป 336,000,000 วา หรือ 168,000 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ อันสูง 80,000 โยชน์ บริเวณโดยรอบ 80,000 ตารางโยชน์ มีพระอินทร์หรือท้าวสักกะปกครองอยู่ โดยประทับในไพศยนต์ปราสาทที่สร้างอย่างงดงามด้วยทองและแก้ว มีพระที่นั่งบัณฑุกัมพลอาสน์ใต้ต้นปาริชาติ เทวดามีอายุขัย 1,000 ปีทิพย์ เท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 36,000,000 ปี ซึ่งเทวดาที่อยู่ชั้นดาวดึงส์นี้มีอยู่ 2 จำพวก คือ

- ภูมิภคเทวดา หมายถึงเทวดา ที่อยู่บนพื้น ได้แก่ พระอินทร์ และ เทวดาผู้ใหญ่ 32 องค์ พร้อมทั้งบริวาร และเทวอสุรา 5 จำพวก ที่อยู่ใต้เขาสิเนรุ (เขาพระสุเมรุ)

- อากาศัญญเทวดาเป็นเทวดาที่อยู่ในอากาศ เป็นเทวดาที่มีวิมานลอยอยู่ในอากาศ นอกจากนี้สวรรค์ดาวดึงส์ยังมีสวนที่งดงาม 4 แห่ง คือ 1 นันทอุทยาน หรือ สวนนันทวัน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในสวนมีสระใหญ่ 2 สระ ชื่อว่า สระนันทาโบกขรณี และ จุลนันทาโบกขรณี มีแผ่นศิลา 2 แผ่น ชื่อว่า นันทาปริติปาसान และ จุลนันทาปริติปาसान เป็นศิลาที่มีรัศมีเรืองรองแต่นิมเหมือนขนสัตว์

2 ผรุสวัน หรือ ปารุสวัน (ป่าลิ้นจี่) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในอุทยานนี้มีสระใหญ่ 2 สระ ชื่อว่า ภัทราโบกขรณี และ สุภัทราโบกขรณี มีก้อนแก้วใส 2 ก้อน ชื่อว่า ภัทราปริติปาसान และ สุภัทราปริติปาसान เป็นแก้วเกลี้ยงและอ่อนนุ่ม

3 จิตรลดาวัน (ป่ามีเถาวัลย์หลากสีสวยงาม) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในอุทยานนี้มีสระใหญ่ 2 สระ ชื่อว่า จิตรโบกขรณี และจุลจิตรโบกขรณี ส่วนแผ่นศิลาแก้ว 2 แผ่น ในอุทยานนี้ ชื่อว่า จิตรปาसान และ จุลจิตรปาसान 4 สักกวัน หรือ มิสกวัน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีสระใหญ่ 2 สระ ในอุทยาน ชื่อว่า

ธรรมาโบกขรณี และสุธรรมาโบกขรณี มีแผ่นศิลาแก้ว 2 แผ่น ชื่อว่า ธรรมาปริติปาสาณ และสุธรรมาปริติปาสาณ

3. สวรรค์ยามา (Realm of the Yama Gods) สวรรค์ชั้นยามาภูมิอยู่ในอากาศ สูงกว่ายอดเขาสิเนรุ 42,000 โยชน์ เป็นสวรรค์ที่พร่างพร้อมด้วยความสุขที่เป็นทิพย์ มี พระสยามเทวาธิราช หรือเรียกว่า พระสุยามะ หรือ ท้าวสุยามะเทวราช เป็นผู้ปกครองสวรรค์ชั้นยามา อายุขัยเทวดา 2,000 ปีทิพย์ เท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 144,000,200 ปี วิมานเป็นปราสาทเงิน ปราสาททอง ปราศจากแสงพระอาทิตย์ และพระจันทร์ เพราะว่ายู่สูงกว่าพระอาทิตย์ และ พระจันทร์ มีความสว่างอันเกิดจากรัศมีแห่งแก้ว และรัศมีจากกายของเหล่าเทวดาทั้งหลาย

4. สวรรค์ดุสิตา (Realm of Satisfied Gods) สูงขึ้นไปจากสวรรค์ชั้นยามาภูมิ ประมาณ 42,000 โยชน์ เป็นที่อยู่ของเทวดาที่ไม่มีทุกข์แต่ความยินดีและเป็นภูมิของพระโพธิสัตว์ทั้งหลายก่อนที่จะไปบังเกิดในโลกมนุษย์ รวมถึงสมเด็จพระศรีอริเยเมตไตรยที่จะเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต อันตรกัปที่ 13 แห่งภัทรกัป มีสมเด็จพระสันดุสิตเทวาธิราชเป็นผู้ปกครอง อายุขัยเทวดา 4,000 ปีทิพย์ เท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 576,000,400 ปี สวรรค์ชั้นดุสิตามีปราสาทวิมานที่ตั้งกลางอากาศอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ 1 รัตนวิมาน คือ วิมานแก้ว 2 สุวรรณวิมาน คือ วิมานทอง 3 ราชวิมาน คือ วิมานเงิน นอกจากนี้ยังมีสระโบกขรณี และ สวนขวัญอุทยานทิพย์มากมาย

5. สวรรค์นิมมานรดี (Realm of Gods who rejoice in their own creations) สวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงขึ้นไปจากยอดเขาพระสุเมรุ โดยอยู่ในอากาศเหนือสวรรค์ชั้นดุสิต 42,000 โยชน์ โดยความสว่างของสวรรค์ชั้นนี้เกิดจากกายของเหล่าเทวดา วิมาน สวน สระ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งวิมานในสวรรค์ชั้นนี้มีอยู่ 3 ประเภท คือ วิมานเงิน เรียกว่า ราชวิมาน วิมานทอง เรียกว่า สุวรรณวิมาน วิมานแก้วเรียกว่า รัตนวิมาน ทั้งนี้ในสวรรค์ชั้นนี้มีความกว้างใหญ่ไพศาลมากกว่าสวรรค์ชั้นดุสิต มีท้าวสุนิมิตเทวาธิราชเป็นผู้ปกครอง อายุขัยเทวดาชั้นนี้ 8,000 ปีทิพย์เท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 2,304,000,800 ปี

6. สวรรค์ปรนิมิตตวสวัตตี (Realm of Gods who lord over the creation of others) ที่ตั้งของสวรรค์ชั้นนี้อยู่สูงขึ้นไปจากยอดเขาพระสุเมรุ อยู่ในอากาศโดยเหนือสวรรค์ชั้นนิมมานรดีขึ้นไป 42,000 โยชน์ โดยความสว่างของสวรรค์ชั้นนี้เกิดจากกายของเหล่าเทวดา วิมาน สวน สระ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีปรนิมิตตวสวัตตีเทวราชปกครองฝ่ายเทพ และมีพระยามารธาธิราชปกครองฝ่ายมารอายุขัยเทวดา 16,000 ปีทิพย์เท่ากับเวลาในเมืองมนุษย์ 91,600,000,016,000 ปี ซึ่งเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้หากปรารถนาสิ่งใดก็ไม่ต้องเนรมิตขึ้นเอง แต่จะมีเทวดาองค์อื่นมาเนรมิตให้

- **กัณฑ์ที่ 7** ว่าด้วยสวรรค์ชั้นรูปพรหม 16 ชั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปภูมิ หรือ รูปาวจรภูมิ เป็นที่อยู่ของพรหมที่มีรูป สามารถเรียกได้ว่า รูปพรหม โดยจะอยู่เหนือสวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตตีภูมิขึ้นไป มีทั้งหมด 16 ชั้น (โสฬสพรหม) จำแนกตามชั้นของฌานที่บุคคลได้

บรรลु แบ่งออกเป็น ปฐมฌานภูมิ 3 ทุตติยฌานภูมิ 3 ตติยฌานภูมิ 3 และจตุตตฌานภูมิ 7 ซึ่งพรหมในรูปภูมิ นี้มีแต่ผู้ชายไม่มีผู้หญิง มีตา หู จมูก มีตัวตน แต่ไม่รู้กลิ่นหอมหรือเหม็น ไม่รู้รส ไม่รู้สีก็เจ็บ ไม่ยินดีในกาม ไม่รู้ หิว เนื้อตัวเกลี้ยงเกลาและส่องแสงสว่างกว่าพระอาทิตย์พระจันทร์ ทั้งนี้ผู้ที่ได้จตุตตฌานเต็มที เมื่อสิ้นอายุจะได้ เกิดแต่ใน ปัญจสุทธาวาส (ภูมิ 5 ชั้นสุดท้ายของรูปภูมิ) จะไม่มาเกิดเป็นมนุษย์อีกจนได้เข้าสู่นิพพาน ส่วนผู้ที่ ยังไม่ได้จตุตตฌานเต็มทีเมื่อสิ้นอายุไขก็คืนสู่ปกติตั้งคนทั้งหลาย แล้วไปเกิดตามบุญและบาปต่อไป

1.ปฐมฌานภูมิ (First-Jhana planes)

ปฐมฌานภูมิ มี 3 ชั้นด้วยกัน พรหมในชั้นนี้บรรลุด้วย ปฐมฌาน โดยทั้งสามชั้นนี้ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่เป็น 3 ส่วน ได้แก่

ชั้นที่ 1 พรหมปาริสัชชาภูมิ

เป็นที่สถิตแห่งพระพรหมผู้เป็นบริวารแห่งท้าวมหาพรหม พรหมในชั้นนี้อยู่สูงกว่าปรินิมิตว สวัตตีสวรรค์ขึ้นไป 5 ล้าน 5 แสน 8 พัน โยชน์ ซึ่งหากเอาก้อนหินขนาดเท่าปราสาทที่ลงมาจกชั้นนี้ต้องใช้ เวลาถึง 4 เดือนจึงจะตกลงถึงแผ่นดิน พรหมในชั้นนี้มีอายุ 1 ใน 3 แห่งมหากัป ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญสม ถกธรรมฐานจนได้บรรลุ ปฐมฌาน ชั้นปริตตะ (ชั้นสามัญ)

ชั้นที่ 2 พรหมบุโรหิตาภูมิ

เป็นที่สถิตแห่งพระพรหมผู้เป็นบุโรหิต (อาจารย์ใหญ่) ของท้าวมหาพรหม ทุกอย่างทีชั้นนี้นั้น วิเศษกว่าพรหมโลกชั้นแรก อายุแห่งพรหมประมาณครึ่งมหากัป ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญสมถกธรรมฐานจนได้ บรรลุ ปฐมฌาน ชั้นมัชฌิมะ (ชั้นปานกลาง)

ชั้นที่ 3 มหาพรหมภูมิ

เป็นที่สถิตแห่งพระพรหมผู้ยิ่งใหญ่ทุกอย่างทีชั้นนี้นั้นวิเศษกว่าชั้นที่ 2 พรหมบุโรหิตาภูมิ อายุ แห่งพรหมประมาณ 1 มหากัป ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญสมถกธรรมฐานจนได้บรรลุปฐมฌานชั้น ปณีตะ (ชั้น สูงสุด)

2.ทุตติยฌานภูมิ (Second-Jhana planes)

ทุตติยฌานภูมิ มี 3 ชั้นด้วยกัน พระพรหมในชั้นนี้บรรลุด้วย ทุตติยฌาน โดยทั้งสามชั้นนี้ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่เป็น 3 ส่วน ได้แก่

ชั้นที่ 4 ปริตตราภูมิ

ดินแดนของผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมถกธรรมฐานจนได้บรรลุ ทุตติยฌาน ชั้น ปริตตะ(ชั้นสามัญ) อายุแห่งพรหมประมาณ 2 มหากัป

ชั้นที่ 5 อัปปมาณาภูมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้มีรัศมีรุ่งเรืองหาประมาณมิได้ ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ทุติยฌาน ชั้นมัชฌิมะ(ชั้นปานกลาง) อายุแห่งพรหมประมาณ 4 มหากัป

ชั้นที่ 6 อภิสราภุมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้มีรัศมีเป็นประกายรุ่งเรือง ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ทุติยฌาน ชั้นปณีตะ(ชั้นประณีตสูงสุด) อายุแห่งพรหมประมาณ 8 มหากัป

3. ตติยฌานภุมิ (Third-Jhana planes)

ตติยฌานภุมิ มี 3 ชั้นด้วยกัน พระพรหมในชั้นนี้บรรลุด้วย ตติยฌาน โดยทั้งสามชั้นนี้ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่เป็น 3 ส่วน ได้แก่

ชั้นที่ 7 ปริตตสุภาภุมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ตติยฌาน ชั้นปรีตตะ (ชั้นสามัญ) อายุแห่งพรหมประมาณ 16 มหากัป

ชั้นที่ 8 อัปปมาณสุภาภุมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้มีรัศมีสว่างมหาประมาณมิได้ ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ตติยฌาน ชั้นมัชฌิมะ(ชั้นปานกลาง) อายุแห่งพรหมประมาณ 32 มหากัป

ชั้นที่ 9 สุภิกขินหาภุมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้มีรัศมีสว่างามสุกปลั่งทั่วสรรพางค์กาย มีรัศมีนานาพรรณ ผู้ที่ได้มาคือผู้ที่เคยเจริญภาวนาการบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้บรรลุ ตติยฌาน ชั้นปณีตะ (ชั้นประณีตสูงสุด) อายุแห่งพรหมประมาณ 64 มหากัป

4. จตุตถฌานภุมิ (Fourth-Jhana planes)

จตุตถฌานภุมิ มี 7 ชั้นด้วยกัน พระพรหมในชั้นนี้บรรลุด้วย จตุตถฌาน โดยชั้นที่10และชั้นที่11นี้ตั้งอยู่ ณ พื้นที่ระดับเดียวกัน แต่แยกสถานที่กัน แต่ชั้นที่12 ถึง ชั้นที่16 อันเรียกว่า ปัญจสุทธาวาส หรือ สุทธาวาสภุมิ เป็นที่ซึ่งจะต้องเคยเป็นอริยบุคคลในพุทธศาสนาระดับอนาคามีอริยบุคคลเท่านั้น โดยสุทธาวาสภุมินี้จะตั้งอยู่ท่ามกลางอากาศ และตั้งอยู่เป็นชั้นๆ ขึ้นไป ตามลำดับภุมิไม่ตั้งในระดับเดียวกัน ซึ่งในชั้นจตุตถฌานภุมินี้จะไม่ถูกทำลายอย่างชั้นปฐมฌานภุมิ ทุติยฌานภุมิ ตติยฌานภุมิ โดยจากคราวโลกถูกทำลายด้วยไฟบรรลัยกัลป์นั้น โลกจะถูกทำลายตั้งแต่ชั้นกามภุมิจนถึงพรหมภุมิชั้นปฐมฌานภุมิ ต่อมาคราวโลกถูกทำลายด้วยน้ำบรรลัยกัลป์นั้น โลกจะถูกทำลายถึงพรหมภุมิชั้นทุติยฌานภุมิ และเมื่อถึงคราวโลกถูกทำลายด้วยลมบรรลัยกัลป์นั้น โลกจะถูกทำลายถึงพรหมภุมิชั้นตติยฌานภุมิแต่จะไม่ถึงชั้นจตุตถฌานภุมิ

ชั้นที่ 10 เวหัพผลาภูมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้หาสัจญญามีได้ (คือมีแต่รูป) ผู้ที่ได้มาคือผู้เคยได้รับผลแห่ง
ฌานกุศลอย่างไพบุลย์ อายุแห่งพรหมประมาณ 500 มหากัป

ชั้นที่ 11 อสัณญีสัตตาภูมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้ได้รับผลแห่งฌานอันไพบุลย์ ผู้ที่ได้มาคือผู้เคยเจริญภาวนา
กรรมบำเพ็ญสมณกรรมฐานจนได้สำเร็จจตุตถฌาน อันเป็นรูปฌานชั้นสูงสุดสถิตอยู่ในปราสาท แก้ววิมานอัน
มโหฬาร มีบุปผชาติประดับประดา ไม้รู้แห่งเหี่ยว มีหน้าต่างสวยสง่าอุปมาดังรูปพระปฎิมากรพุทธรูป แต่มี
อิริยาบถไม่เหมือนกัน บางองค์นั่ง บางองค์นอน บางองค์ยืน และเป็นอย่างนั้นตลอดไปไม่เคลื่อนไหว อายุแห่ง
พรหมประมาณ 500 มหากัป

ชั้นที่ 12 อวิหาสุทธาวาสภูมิ

ดินแดนของพระพรหมผู้ไม่เสื่อมคลายในสมบัติแห่งตน อยู่สูงขึ้นไปจากอสัณญีสัตตา
ภูมิประมาณ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ ผู้ที่อยู่บนชั้นนี้เป็นผู้มีวาสนาบารมี กิเลสฐลีเหลือติดอยู่ในจิตสันดาน
น้อยมาก ด้วยได้เคยเป็นสาวกแห่งพระพุทธองค์ ได้จำเริญวิปัสสนากรรมฐานจนยังตติยมรรค และสำเร็จเป็น
พระอนาคามีอริยบุคคลจะสถิตอยู่จนอายุครบกำหนด ไม่จุติเสียก่อน อายุแห่งพรหมประมาณ 1000 มหากัป

ชั้นที่ 13 อตปปาสุทธาวาสภูมิ

ดินแดนที่สถิตของพระพรหมอนาคามีผู้ละซึ่งกิเลสอันทำให้จิตเดือดร้อนทั้งทางกาย
วาจาและใจ เป็นผู้วิริยอินทรีย์ คือมี วิริยะแก่กล้ากว่าอินทรีย์อย่างอื่น อยู่สูงขึ้นไปจากชั้นอวิหาสุทธาวาสภูมิ
ประมาณ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ มีอายุแห่งพรหมประมาณ 2000 มหากัป

ชั้นที่ 14 สุทสสาสุทธาวาสภูมิ

ที่สถิตแห่งพระพรหมผู้มีความเห็น (สภาวะธรรม) อย่างแจ่มแจ้ง สูงขึ้นไปจากอตปปา
สุทธาวาสภูมิขึ้นไปอีกประมาณ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ เป็นที่อยู่ของพระพรหมอนาคามี ผู้มีความแจ่มใส
สามารถเห็นสภาวะธรรมได้โดยแจ้งชัด ท่านเหล่านี้เคยเป็นพระสาวกแห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเริญวิปัสสนา
กรรมฐานจนสามารถยัง ตติยมรรคให้บังเกิดในชั้นธสันดาน ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลและในขณะที่
เจริญ วิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มีสติอินทรีย์ คือมี สติแก่กล้ากว่าอินทรีย์อย่างอื่น มีอายุแห่งพรหม
ประมาณ 4000 มหากัป

ชั้นที่ 15 สุทสสีสุทธาวาสภูมิ

ที่สถิตแห่งพระพรหมผู้มีความเห็น (สภาวะธรรม) อย่างแจ่มแจ้งยิ่ง อยู่สูงขึ้นไปจาก
สุทสสาสุทธาวาสภูมิขึ้นไปอีกประมาณ ได้ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหม
อนาคามี ผู้มีความเห็นอย่างแจ่มใสมากกว่าชั้นสุทสสาสุทธาวาสภูมิ ท่านเหล่านี้เคยเป็นพระสาวกแห่งพระพุทธ
องค์ อุตสาหะจำเริญวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถยังตติยมรรค ให้บังเกิดในชั้นธสันดานได้สำเร็จเป็นพระ

อนาคามีอริยบุคคล และในขณะที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มี สมาธิในทรีย์ คือมีสมาธิแก่กล้ากว่าอินทรีย์อย่างอื่น มีอายุแห่งพรหมประมาณ 8000 มหากัป

ชั้นที่ 16 อภินิฏฐสุทธาวาสภูมิ

ที่สถิตแห่งพระพรหมผู้ทรงคุณพิเศษ อยู่สูงขึ้นไปจากสุทิสสุทธาวาสภูมิขึ้นไปอีกประมาณ ได้ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ เป็นที่อยู่อันบริสุทธิ์แห่งพระพรหมอนาคามีอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้มีวาสนาบารมี มีกิเลสสุทธิลือติดอยู่น้อยมาก โดยท่านเหล่านี้เคยเป็นพระสาวกแห่งพระพุทธองค์ อุตสาหะจำเจริญวิปัสสนากรรมฐานจนสามารถยัง ตติยมรรคให้บังเกิดในชั้นธสันดาน ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคลและในขณะที่เจริญ วิปัสสนากรรมฐาน ปรากฏว่าเป็นผู้มีปัญญินทรีย์ คือมี ปัญญาแก่กล้ากว่าอินทรีย์อย่างอื่น มีอายุแห่งพรหมประมาณ 16000 มหากัป ซึ่งในอภินิฏฐสุทธาวาสภูมินี้มีพระเจดีย์องค์สำคัญนามว่า ทุสสะเจดีย์ ซึ่งเป็นที่บรรจุผ้าขาวของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสด็จออกผนวช

- **กัณฑ์ที่ 8** อวินิโภครูป ว่าด้วยเรื่องของภูเขาและแม่น้ำต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เขาพระสุเมรุสูงได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ จมลงไปในน้ำ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ หนาได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์ กลมรอบ ปริณทลได้ ๒๕๐,๐๐๐ โยชน์ ด้านทิศตะวันออกของเขาพระสุเมรุราชนั้นเป็น บุษพวิเททวิป มีสีเป็นสีเงินได้ ๖๓,๐๐๐ โยชน์ ด้านทิศใต้เป็นชมพูทวีปที่เราอยู่อาศัยนี้ มีสีเป็นสีแก้วอินทนิลได้ ๖๓,๐๐๐ โยชน์ ด้านทิศตะวันตกเป็นอมรโคยานทวีป มีสีเป็นสีแก้วพลีกได้ ๖๓,๐๐๐ โยชน์ ด้านทิศเหนือเป็นอุตตรกुरुทวีป มีสีเป็นสีทองได้ ๖๓,๐๐๐ โยชน์ บนยอดภูเขาพระสุเมรุราชนั้นมีปราสาทไพชยนต์ ตั้งอยู่กลางใจเมืองดาวดึงส์ กว้างได้ ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ภายใต้อาณาเขตพระสุเมรุราชนั้นเป็นเมืองอสูร กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ มีเขา ๓ ลูก เหมือนก้อนเส้ารองรับเชิงเขาพระสุเมรุ ชื่อว่าเขาตรีภูฏ (เขา ๓ ยอด) แต่ละยอดสูง ๔,๐๐๐ โยชน์ ภายใต้อาณาเขตตรีภูฏนั้นเป็นแผ่นดินเมืองอสูร อยู่ระหว่างเขา ๓ ลูกนี้ ต่อจากเขาพระสุเมรุออกไป มีแม่น้ำชื่อว่าสีทันดรสมุทรร ล้อมรอบอยู่รอบด้าน กว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ลึก ๘๔,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดรมีภูเขาอัยคันธรล้อมรอบเขาพระสุเมรุอยู่ สูง ๔๒,๐๐๐ โยชน์ จมลงไปในน้ำ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ หนา ๔๒,๐๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๐๐๐,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากภูเขาอัยคันธรมีแม่น้ำสีทันดรสมุทรรล้อมรอบ กว้าง ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ลึก ๔๒,๐๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๒๖๐,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดร มีภูเขาอิสินธรล้อมรอบ สูง ๒๑,๐๐๐ โยชน์ จมลงไปในน้ำ ๒๑,๐๐๐ โยชน์ หนา ๒๑,๐๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๓๘๖,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากภูเขาอิสินธร มีแม่น้ำสีทันดรสมุทรรล้อมรอบ กว้าง ๒๑,๐๐๐ โยชน์ ลึก ๒๑,๐๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๕๑๒,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดร มีภูเขากรวิก สูง ๑๐,๕๐๐ โยชน์ จมลงไปในน้ำ ๑๐,๕๐๐ โยชน์ หนา ๑๐,๕๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๕๗๕,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากภูเขากรวิก มีแม่น้ำสีทันดรสมุทรรล้อมรอบ กว้าง ๑๐,๕๐๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๖๓๘,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดร มีภูเขาสุทิสสนะ สูง ๕,๒๕๐ โยชน์ จมลงไปในน้ำ ๕,๒๕๐ โยชน์ หนา ๕,๒๕๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๖๖๙,๕๐๐ โยชน์ ต่อจากภูเขาสุทิสสนะ มีแม่น้ำสีทันดรสมุทรรล้อมรอบ กว้าง ๕,๒๕๐ โยชน์ ลึก ๕,๒๕๐ โยชน์ รอบปริณทล ๑,๗๐๑,๐๐๐ โยชน์ ต่อจากภูเขาเนมินธร มี

แม่น้ำสีทันดรสมุทรล้อมรอบ กว้าง ๒,๖๒๕ โยชน์ ลึก ๒,๖๒๕ โยชน์ รอบปริมาตร ๑,๗๓๒,๕๐๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดรมีภูเขาวิณันตกะ สูง ๑,๓๑๒ โยชน์ กับอีก ๔,๐๐๐ วา จมลงไปใต้น้ำ ๑,๓๑๒ โยชน์ ๔,๐๐๐ วา หนา ๑,๓๑๒ โยชน์ ๔,๐๐๐ วา รอบปริมาตร ๑,๗๔๐,๓๗๕ โยชน์ ต่อจากภูเขาวิณันตกะ มีแม่น้ำสีทันดรล้อมรอบ กว้าง ๑,๓๑๒ โยชน์ ๔,๐๐๐ วา ลึก ๑,๓๑๒ โยชน์ ๔,๐๐๐ วา รอบปริมาตร ๑,๗๔๘,๒๕๐ โยชน์ ต่อจากแม่น้ำสีทันดรออกมา มีเขาอัสสกันณะ สูง ๖๕๖ โยชน์ ๒,๐๐๐ วา จมลงไป ๖๕๖ โยชน์ ๒,๐๐๐ วา หนา ๖๕๖ โยชน์ ๒,๐๐๐ วา รอบปริมาตร ๑,๗๕๒,๑๘๗ โยชน์ ๔,๐๐๐ วา ต่อจากภูเขาอัสสกันณะเป็นน้ำทะเล มีแผ่นดินใหญ่อยู่ทั้ง ๔ ด้าน กลางทะเลนั้นมีแผ่นดินเล็ก คือ เกาะอยู่รอบ ๆ ได้ ๒๐๐๐ เกาะ มีน้ำล้อมรอบแผ่นดินและภูเขา และมีเขาจักรวาลเป็นกำแพงล้อมรอบน้ำไว้ ตั้งแต่ภูเขาอัสสกันณะออกไปถึงกำแพงจักรวาล กว้าง ๓๐ โยชน์ ๖,๐๐๐ วา เขากำแพงจักรวาลสูง ๘๒,๐๐๐ โยชน์ จมลงไป ๘๒,๐๐๐ โยชน์ หนา ๘๒,๐๐๐ โยชน์ (วชิรญาณ, 2555. Online.)

- **กัณฑ์ที่ 9** กล่าวถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ นพเคราะห์และดารากร โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตั้งแต่พื้นแผ่นดินที่เราอยู่นี้ขึ้นไปถึงดวงอาทิตย์ สูงได้ ๔๒,๐๐๐ โยชน์ ๘,๐๐๐ วา ดวงจันทร์อยู่ต่ำกว่าดวงอาทิตย์ ๘,๐๐๐ วา ดวงอาทิตย์กว้าง ๔๐๐,๐๐๐ วา รอบปริมาตร ๑,๒๐๐,๐๐๐ วา ดวงจันทร์กว้าง ๓๙๒,๐๐๐ วา รอบปริมาตร ๑,๑๗๖,๐๐๐ วา ตั้งแต่กำแพงเขาจักรวาลถึงเขายุคันธร มีทางเดินของดวงอาทิตย์อยู่ ๓ ทาง ทำให้เกิดฤดู ๓ ฤดู ได้แก่

โคณวิถี พระอาทิตย์โคจรชดกำแพงจักรวาล ในเดือน ๑๒ - ๑ - ๒ - ๓ เป็นฤดูหนาว

อชวีถี พระอาทิตย์โคจรตรงกลาง ในเดือน ๔ - ๕ - ๖ - ๗ เป็นฤดูร้อน

นาควิถี พระอาทิตย์โคจรด้านทิศเหนือ ในเดือน ๘ - ๙ - ๑๐ - ๑๑ เป็นฤดูฝน

ในระหว่างโคณวิถีนั้น กว้าง ๔๓๓,๗๒๕ โยชน์ แบ่งเป็น ๓ ภาค กว้างภาคละ ๑๔๔,๕๗๕ โยชน์ ภาคหนึ่งชื่อพาหิรภมณฑล อยู่ทางทิศใต้ ไกลกำแพงจักรวาล ภาคสองชื่อ มัชฌิมภมณฑล อยู่ตรงกลาง ภาคสามชื่อ อุตตรภมณฑล อยู่ทางทิศเหนือ ใกล้เขาพระสุเมรุ เมื่อพระอาทิตย์โคจรในโคณวิถีนั้น โคจรในพาหิรภมณฑล จะโคจรในมัชฌิมภมณฑล ในเดือน ๑๒ เพียง ๑๕ วันเท่านั้น ไม่โคจรในอุตตรภมณฑลเลย อชวีถีนั้น กว้าง ๔๓๓,๗๒๕ โยชน์ แบ่งเป็น ๓ ภาค ภาคละ ๑๔๔,๕๗๕ โยชน์ คือ ภาคใต้ชื่อพาหิรภมณฑล ชื่อ พาหิรภมณฑล ภาคกลางชื่อ มัชฌิมภมณฑล ภาคเหนือชื่อ อุตตรภมณฑล เมื่อพระอาทิตย์โคจรในอชวีถีนั้น โคจรในมัชฌิมภมณฑลตลอดเวลาจะโคจรในพาหิรภมณฑลเพียง ๑๕ วัน แม้ในอุตตรภมณฑลก็จะโคจรในเดือน ๖ เพียง ๑๕ วัน เหมือนกัน หลังจากเดือน ๗ ไป พระอาทิตย์จะโคจรทางนาควิถี กว้าง ๔๓๓,๗๒๕ โยชน์ แบ่งเป็น ๓ ภาค ภาคละ ๑๔๔,๕๗๕ โยชน์ คือ ภาคใต้ชื่อ พาหิรภมณฑล ภาคกลางชื่อ มัชฌิมภมณฑล ภาคเหนือชื่อ อุตตรภมณฑล เมื่อพระอาทิตย์โคจรในนาควิถีนั้น โคจรในอุตตรภมณฑลตลอดเวลา จะโคจรในมัชฌิมภมณฑลในเดือน ๑๐ ข้างแรมเพียง ๑๕ วัน และเดือน ๑๑ ตลอดเดือน ไม่โคจรในพาหิรภมณฑลเลย

ภมณฑลทั้งหลายที่กล่าวถึง หมายถึงภมณฑลที่อยู่ในวิถีของตน ไม่ได้หมายถึงวิถีอื่น

วิถีทั้งสามที่หมู่ดาวฤกษ์โคจรนั้นยาว ๙๐๐,๐๐๐ โยชน์ แต่ละวิถีนั้นมีดาวฤกษ์โคจรอยู่วิถีละ ๙ หมู่ คือ ดาวอุดรภัทร เรวตี อัสนี ภรณี กฤติกา โรहिณี มิคสิระ อัทระ และบุษพัสดุ ดาวฤกษ์ทั้ง ๙ หมู่นี้โคจรในอชวิที

ดาวปุสสะ อัสนี มาฆะ บุษพัสดุ อุดรผลคุณะ หัสตะ จิตระ สวาตี และไพสาขะ ทั้ง ๙ หมู่นี้โคจรในโคณวิถี

ดาวอนุราธะ เชษฐะ มุละ บุษพาสาธะ อุตตราสาธะ ศรวณะ ธนิษฐะ ศตภิชซ์ และบุษพัภัทร ดาวทั้ง ๙ หมู่นี้โคจรในนาควิธี ระหว่างดาวฤกษ์เหล่านั้น โคจรไกลกันดวงละ ๑ โยชน์

ดาวเหล่านี้เรียกว่า สัตตพิสนักษัตร (ดาวฤกษ์ ๒๗) มีมณฑลเรียงกันได้ ๒,๗๐๐,๐๐๐ โยชน์ แต่ละดวงมีวิมานแก้วเรียงรายอยู่ดังนี้

ดาวอัสนี มีวิมานแก้ว ๕ หลังเรียงกันอยู่ ดาวภรณี มีวิมานแก้ว ๓ หลังเรียงกันอยู่ เหมือนก้อนเส้า ดาวกฤติกา มีวิมานแก้ว ๗ หลังเรียงกันอยู่ ดาวโรहिณี มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่เหมือนพนม ดาวมิคสิระ มีวิมานแก้ว ๓ หลังเรียงกันอยู่เหมือนเรือ ดาวอัทระ มีวิมานแก้วหลังเดียว ดาวบุษพัสดุ มีวิมานแก้ว ๕ หลังเรียงกันอยู่ ดาวปุสสะ มีวิมานแก้ว ๕ หลังเรียงกันอยู่เหมือนเรือ ดาวอัสนี มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกับอยู่ ดาวมาฆะ มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่ ดาวบุษพัสดุ มีวิมานแก้ว ๒ หลังเรียงกันอยู่ ดาวอุดรผลคุณะ มีวิมานแก้ว ๒ หลังเรียงกันอยู่ ดาวหัสตะ มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่ ดาวจิตระ มีวิมานแก้วหลังเดียว ดาวสวาตี มีวิมานแก้วหลังเดียว ดาวไพสาขะ มีวิมานแก้ว ๖ หลังเป็นปริมณฑล ดาวอนุราธะ มีวิมานแก้ว ๗ หลังเรียงกันอยู่ ดาวเชษฐะ มีวิมานแก้วหลังเดียว ดาวมุละ มีวิมานแก้ว ๕ หลังเรียงกันอยู่ ดาวบุษพาสาธะ มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่ ดาวอุตตราสาธะ มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่ ดาวศรวณะ มีวิมานแก้ว ๓ หลังเรียงกันอยู่ ดาวธนิษฐะ มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่ ดาวศตภิชซ์ มีวิมานแก้วหลังเดียว ดาวบุษพัภัทร มีวิมานแก้ว ๒ หลังเรียงกันอยู่ ดาวอุดรภัทร มีวิมานแก้ว ๒ หลังเรียงกันอยู่ ดาวเรวตี มีวิมานแก้ว ๔ หลังเรียงกันอยู่

มณฑลพระอาทิตย์โคจรก็ได้ ๒,๗๐๐,๐๐๐ โยชน์ แม้จะโคจรในวิถีใด ๆ ก็ตาม มณฑลนั้นก็เท่ากันไม่ใหญ่ไม่น้อยเลย ถ้าพระอาทิตย์โคจรในวิถีมณฑลชั้นในก็ใกล้เขาพระสุเมรุราชทางด้านบุษพวิเททหวิปและอมรโคยานวิป ถ้าโคจรในวิถีมณฑลชั้นนอกก็ใกล้กำแพงจักรวาลทางด้านชมพูวิปและอุดรกรูทวิป เมื่อพระอาทิตย์โคจรในมณฑลกลางในบุษพวิเททหวิป เวลากลางวันนาน กลางคืนสั้น สว่างเร็ว กลางวัน ๑๘ นาทีจึงมืด กลางคืน ๑๒ นาทีจึงสว่าง ในอมรโคยานวิป กลางคืนนาน กลางวันสั้น สว่างช้า มีเร็ว กลางคืน ๑๘ นาทีจึงสว่าง กลางวัน ๑๒ นาทีจึงมืด ในชมพูวิปและอุดรกรูทวิป กลางวันและกลางคืนเท่ากัน กลางวัน ๑๕ นาทีจึงมืด กลางคืน ๑๕ นาที จึงสว่าง เมื่อพระอาทิตย์โคจรในมณฑลชั้นใน ในมณฑลชั้นนอก ในแผ่นดินอุดรกรูทวิปหรือในชมพูวิปที่เราอยู่นี้ก็ตาม ก็เหมือนกัน คือ กลางวันกับกลางคืนเท่ากันดังกล่าวมาแล้ว ในแผ่นดินบุษพวิเททหวิปและอมรโคยานวิปนั้น ถ้าพระอาทิตย์โคจรในโคณวิถี กลางวันนานกว่ากลางคืน เพราะพระอาทิตย์สถิตอยู่นานกว่าจะลับเขาพระสุเมรุราช ด้วยโคจรไปทางคด ถ้าพระอาทิตย์ลับเขา

พระสุเมรุราชเร็ว กลางคืนจะมากกว่ากลางวัน ฉะนั้น ถึงพิจารณาในวิถีมณฑลทั้ง ๓ ก็จะได้รู้ว่าเมื่อ กลางคืนมากกว่ากลางวัน จะสว่างช้า เมื่อกลางวันมากกว่ากลางคืนจะมีต้อ เช่นเดียวกัน บางคราวกลางวันกับ กลางคืนเท่ากัน เมื่อพระอาทิตย์โคจรในมณฑลเหล่านี้ เดือน ๘- ๙ เมื่อสิ้นสงกรานต์แล้วเดือนหนึ่ง ย่าง เข้าเดือน ๘ ที่แท้นั้นพระอาทิตย์โคจรเหนือยอดเขายุคันธร ตอนเที่ยงวันเราจะเหยียบเงาหัวของเรา กลางวัน ๑๘ นาที กลางคืน ๑๒ นาที หลังจากวันสงกรานต์ไปแล้ว จะโคจรถอยห่างออกจากเขายุคันธรเป็น ทางไกลได้วันละ ๗,๕๐๐ โยชน์ ตอนเที่ยงวัน เมื่อเราดูเงาของเรา จะเห็นเงาห่างจากตัวเราได้ครั้งนิ้วมือ เมื่อถึง ๒ วัน พระอาทิตย์โคจรถอยห่างจากภูเขายุคันธร ๑๕,๐๐๐ โยชน์ เมื่อเราดูเงาของเราในตอนเที่ยง จะเห็นเงา ห่างจากตัวเราได้ ๑ นิ้ว เมื่อถึง ๓ วัน ก็จะเคลื่อนห่างออกไปโดยลำดับ จนถึง ๑๕ วัน พระอาทิตย์ก็จะโคจรออก จากภูเขายุคันธรทุกวันโดยลำดับ เมื่อถึง ๑๕ วัน ไกลจากภูเขายุคันธรได้ ๑๑๒,๕๐๐ โยชน์ ตอนเที่ยงเราดูเงา ของเรา จะเห็นออกห่างจากตัวเราได้ ๗ นิ้วครึ่ง ถอยห่างออกมาอีก ๒- ๓ วัน พอถึงเดือน ๙ ก็จะไกลจากเขา ยุคันธรได้ ๒๒๕,๐๐๐ โยชน์ เราดูเงาของเราจะเห็นออกห่างจากตัวเราได้ ๑ ฝ่าเท้า เวลากลางวันนาน ๑๗ นาที กลางคืน ๑๓ นาที ตลอด ๓๐ วัน พอถึงเดือน ๑๐ พระอาทิตย์โคจรไกลยอดเขายุคันธรได้ ๔๕๐,๐๐๐ โยชน์ ถึงมณฑลชั้นกลางในนาควิถี ดูเงาของเราออกห่างจากตัวได้ ๒ ฝ่าเท้า เวลากลางวันนาน ๑๖ นาที กลางคืน ๑๔ นาที ตลอด ๓๐ วัน ก่อนจะถึงเดือน ๗ พระอาทิตย์โคจรถอยกลับจากจักรวาลฟากโน้น ได้ ๑,๑๒๖,๐๐๐ โยชน์ ถึงกลางขวิถี เงาของเราก็จะถอยหลังกลับคืนเหนือ ๑ ฝ่าเท้า เวลากลางวันนาน ๑๗ นาที กลางคืน ๑๓ นาที ตลอด ๓๐ วัน ครั้นถึงเดือน ๘ พระอาทิตย์โคจรถึงยอดเขายุคันธรเหมือนเดิม ไกลจากเขาจักรวาลฟากโน้นได้ ๑,๓๕๐,๐๐๐ โยชน์ ดูเงาของเราไม่เห็นเลย เวลากลางวันนานได้ ๑๘ นาที กลางคืน ๑๒ นาที ในวิถีสี่ ๓ นั้น มีราศี ๑๒ ราศี[๓] คือ ราศีเมษ (แพะ) ราศีพฤษภ (โค) ราศีเมถุน (คนคู่) ราศีกรกฎ (ปู) ราศีสิงห์ (ราชสีห์) ราศีกันย์ (หญิงสาว) ราศีตุลย์ (คันชั่ง) ราศีพิจิก (แมลงป่อง) ราศีธนู (ธนู) ราศีมังกร (มังกร) ราศีกุมภ์ (หม้อ) ราศีมีน (ปลา) ราศีที่นักษัตรหรือดวงดาวอยู่นี้กว้าง ๒๒,๐๐๐ โยชน์เท่ากัน พระอาทิตย์โคจรไปในวิถีสี่นี้ ๆ เคลื่อนไปได้วันละ ๗๕,๐๐๐ โยชน์ ดูเงาของเราที่แผ่นดินยาว ออกไปได้ ๑ นิ้วมือ โคจรเคลื่อนไปตามลำดับครบ ๓๐ วัน จึงจะพ้นราศีหนึ่ง ไกลได้ ๒๒๕,๐๐๐ โยชน์ ดูเงา ของเราที่แผ่นดินยาวออกไปได้ ๑ ฝ่าเท้า โคจรไปครบ ๑๒๐ วัน ไกล ๙๐๐,๐๐๐ โยชน์ จึงจะพ้นวิถี นับเป็น พันฤดูหนึ่ง ฤดูมี ๓ คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนึ่งมี ๔ เดือน ๓ ฤดู (หรือ ๑๒ เดือน) เป็น ๑ ปี ถ้า พระอาทิตย์โคจรไปในโคณวิถีทางทิศใต้ ก็จะเป็นฤดูหนาว มี ๔ เดือนคือ เดือน ๑๒-๑-๒-๓ ถ้าพระอาทิตย์ โคจรข้ามพ้นโคณวิถีวันใด วันนั้นก็ในวันพ้นฤดูหนาว หากย่างเข้าเดือน ๔ วันหนึ่ง พระอาทิตย์ก็จะโคจรถอย ห่างออกจากกำแพงจักรวาลในวันนั้น ถ้าพระอาทิตย์โคจรในขวิถียู่เหนือศีรษะของเรา เมื่อนั้นก็เป็นฤดูร้อน มี ๔ เดือน คือ เดือน ๔- ๕- ๖- ๗ เมื่อพระอาทิตย์โคจรข้ามพ้นขวิถีสี่วันใด วันนั้นก็หมดฤดูร้อน ถ้าพระอาทิตย์ โคจรไปในนาควิถีทางทิศเหนือ เมื่อนั้นก็เป็นฤดูฝน มี ๔ เดือน คือ เดือน ๘- ๙- ๑๐- ๑๑ เมื่อพระอาทิตย์โคจร ข้ามพ้นนาควิถี คือ โคจรจากราศีตุลมาสู่ราศีพิจิกถึงเดือน ๑๒ วันใด วันนั้นก็หมดฤดูฝน ย่างเข้าเดือน ๘ วัน

หนึ่ง พระอาทิตย์โคจรถอยห่างจากภูเขาขัณฑ์กลับคืนมาในวันนั้น พระอาทิตย์โคจรรอบเขาพระสุเมรุราชรอบหนึ่ง ก็พอครบขวบปีหนึ่ง จึงกลับมาสถิตที่เก่า ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน ย่อมมีเพราะพระอาทิตย์สถิตในวิถีนั้น ๆ เมื่อพระอาทิตย์สถิตในโคณวิถี ย่อมหนาว แต่ยังมีร้อนบ้างเพราะวัวชอบร้อนและเย็น หากพระอาทิตย์สถิตในอชวิถี อากาศร้อน เพราะแพะไม่ชอบน้ำ เมื่อสถิตในนาควิถี มีฝนตก เพราะนาคชอบน้ำ

พระอาทิตย์สถิตอยู่ในวิมานแก้วผลึก มีรัศมีส่องแสงสว่างเหมือนแก้วผลึกจึงร้อนแรงยิ่งนัก พระจันทร์สถิตอยู่ในวิมานเงินและวิมานแก้วมณี มีรัศมีส่องแสงเหมือนสีเงินและแก้วมณี จึงเยือกเย็นยิ่งนัก พระอาทิตย์ส่องแสงให้เห็นได้สองทวีปในทวีปหนึ่งเห็นได้เล็กน้อย มีดไปครั้งหนึ่ง ที่เห็นได้เพราะรัศมีพระอาทิตย์ส่องแสงสว่างไปไกลได้ ๑,๓๕๐,๐๐๐ โยชน์ ที่มีดนั้น ๓๐ นาที ขวางรอบรัศมีพระอาทิตย์นั้น มีเงาทอดไปไกลได้ ๔๕,๐๐๐ โยชน์ เมื่อเวลาตะวันขึ้นในชมพูทวีปที่เราอยู่นี้ ตรงกับเวลาเที่ยงวันในบุพพวิเทหทวีปเป็นเวลาตะวันตกในอุตตรกุรุทวีป และเป็นเวลาเที่ยงคืนในอมรโคยานทวีป เมื่อเวลาตะวันขึ้นในบุพพวิเทหทวีป ตรงกับเวลาเที่ยงวันในอุตตรกุรุทวีป เป็นเวลาตะวันตกในอมรโคยานทวีป และเป็นเวลาเที่ยงวันในชมพูทวีปที่เราอยู่นี้ เมื่อเวลาตะวันขึ้นในอุตตรกุรุทวีป ตรงกับเวลาเที่ยงวันในอมรโคยานทวีป เป็นเวลาตะวันตกในชมพูทวีปที่เราอยู่นี้ และเป็นเวลาเที่ยงคืนในบุพพวิเทหทวีป เมื่อเวลาตะวันขึ้นในอมรโคยานทวีป ตรงกับเวลาเที่ยงวันในชมพูทวีปที่เราอยู่นี้ เป็นเวลาตะวันตกในบุพพวิเทหทวีป และเป็นเวลาเที่ยงคืนในอุตตรกุรุทวีป เวลาสว่างและมีดมีอยู่ดังได้กล่าวมานี้ ที่เราเห็นว่าเป็นเวลาเดือนเพ็ญ คือขึ้น ๑๕ ค่ำ และเดือนดับ คือแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำนั้น ก็เพราะพระอาทิตย์สถิตอยู่ข้างหนึ่งของเขาพระสุเมรุราช และพระจันทร์ก็โคจรอยู่อีกข้างหนึ่งของเขาพระสุเมรุราช ไกลกันได้ ๑,๓๕๐,๐๐๐ โยชน์ รัศมีพระจันทร์ส่องสว่างให้เห็นได้รอบวงกลม จึงเรียกว่า พระจันทร์เพ็ญเต็มดวง แรม ๑ ค่ำ พระอาทิตย์เข้ามาสถิตอยู่ใกล้พระจันทร์ และพระจันทร์ก็โคจรเข้าไปใกล้พระอาทิตย์ ๑,๒๖๐,๐๐๐ โยชน์ รัศมีพระอาทิตย์มากกว่าพระจันทร์ จึงบังรัศมีพระจันทร์น้อยหนึ่งในส่วนด้านหน้าได้ ๒๖,๑๓๓ วา ๑ สอก ๘ นิ้ว เงาของวิมานพระจันทร์มาบังพระจันทร์เสียเอง จึงเห็นเป็นแหวนข้างหนึ่ง เราจึงเห็นพระจันทร์ไม่กลมเหมือนจันทร์เพ็ญเต็มดวง เรียกว่า เดือนแรม ๑ ค่ำ แรม ๒ ค่ำ พระอาทิตย์สถิตใกล้พระจันทร์เข้ามาอีก ห่างไกลกันได้ ๑,๑๗๐,๐๐๐ โยชน์ รัศมีพระอาทิตย์ทอดมาบังพระจันทร์ จึงเห็นแหวนมากกว่าเท่าถึง ๒,๒๖๖ วา ๒ สอก ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว เรียกว่า เดือนแรม ๒ ค่ำ แรม ๓ ค่ำ พระอาทิตย์สถิตใกล้พระจันทร์เข้ามาอีก ไกลกันได้ ๑,๐๘๐,๐๐๐ โยชน์ รัศมีพระอาทิตย์บังพระจันทร์มากยิ่งขึ้นกว่าเก่า จึงเห็นแหวนมากยิ่งขึ้นได้ ๗๘,๓๙๙ วา ๓ สอก ๓ นิ้ว เรียกว่า เดือนแรม ๓ ค่ำ

พระอาทิตย์โคจรเข้าใกล้พระจันทร์โดยลำดับดังกล่าวมาแล้วจบถึงแรม ๑๔ ค่ำ พระอาทิตย์โคจรเข้าใกล้พระจันทร์ ไกลกันเป็นระยะ ๙๐,๐๐๐ โยชน์ เงาพระอาทิตย์ก็บังมาบังพระจันทร์ เห็นได้เพียงเสี้ยวน้อยนิดเดียวทางทิศตะวันออก เรียกว่า เดือนแรม ๑๔ ค่ำ ครั้นถึง ๑๕ วัน พระอาทิตย์โคจรทับพระจันทร์ รัศมีพระอาทิตย์ส่องมาบังพระจันทร์มีมิติ มองไม่เห็นพระจันทร์เลย เรียกว่า เดือนดับ คือ แรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ เมื่อเดือนขึ้นใหม่ ๑ ค่ำ พระอาทิตย์โคจรห่างจากจุดที่พระจันทร์ดับนั้นออกไปไกลได้ ๑๐๐,๐๐๐ โยชน์ พระจันทร์

ก็โคจรห่างออกไปได้ ๑๐,๐๐๐ โยชน์ มองเห็นพระจันทร์เป็นเสี้ยวเล็กน้อยทางทิศตะวันออก ขนาดใหญ่ได้ ๒๖,๑๓๓ วา ๑ ศอก ๘ นิ้ว เดือนขึ้น ๒ ค่ำ พระอาทิตย์โคจรห่างพระจันทร์ไปไกลได้ ๒๐๐,๐๐๐ โยชน์ พระจันทร์ก็โคจรห่างไปได้ ๒๐,๐๐๐ โยชน์ มองเห็นพระจันทร์ยิ่งใหญ่ขึ้นตามลำดับ เหมือนกับที่กล่าวมาแล้ว เดือนขึ้น ๓ ค่ำ พระอาทิตย์โคจรห่างพระจันทร์ไปไกลได้ ๓๐๐,๐๐๐ โยชน์ พระจันทร์ก็โคจรห่างออกไปได้ ๓๐,๐๐๐ โยชน์ พระจันทร์ก็ยิ่งทวีใหญ่ขึ้นตามลำดับอย่างนั้นจนถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พระอาทิตย์โคจรห่างพระจันทร์ออกไปไกลถึง ๑,๓๕๐,๐๐๐ โยชน์ เมื่อพระอาทิตย์ลับเขาพระสุเมรุราช ก็มองเห็นพระจันทร์เพ็ญเต็มดวง การที่พระจันทร์ถูกรัศมีพระอาทิตย์ไปบังนั้น เปรียบเหมือนโคมไฟดวงใหญ่กับโคมไฟดวงเล็ก พระอาทิตย์เปรียบเหมือนโคมไฟใหญ่มีน้ำมันและไส้ได้พันเท่า ส่วนพระจันทร์นั้นเล่า เหมือนโคมไฟดวงเล็กมีน้ำมันและไส้เพียงหนึ่งเท่า เมื่อจุดโคมไฟดวงเล็กตามไปในหนทางคืนเดือนมืด ก็ส่องแสงสว่างให้เห็นได้ เมื่อมีคนจุดโคมไฟดวงใหญ่ตามมาพบกันกลางทางก็กลายเป็นแสงสว่างของโคมไฟดวงใหญ่ไป ไม่เห็นแสงสว่างของโคมไฟดวงเล็กเลย พระจันทร์ส่องสว่างและมืดก็อย่างเดียวกัน เมื่อพระจันทร์กับพระอาทิตย์โคจรเข้าใกล้กันนั้น ดูเหมือนว่าพระอาทิตย์โคจรเร็วกว่าพระจันทร์ เมื่อโคจรโดยเวียนขวา พร้อมทั้งดาวฤกษ์ ๒๗ ดวง ซึ่งอยู่ใน ๑๒ ราศี เป็นบริวารของพระอาทิตย์ ส่วนพระอาทิตย์และพระจันทร์เอง ทั้งราศี วัน เดือน เวียนขวาไปรอบเขาพระสุเมรุราช ไม่คลาดเคลื่อนเลยแม้แต่เท่าเส้นผม แต่ทว่า พระอาทิตย์ พระจันทร์กับดาวนพเคราะห์ ๖ ดวง คือ ดาวพระอังคาร ดาวพระพุธ ดาวพระพฤหัสบดี ดาวพระศุกร์ ดาวพระเสาร์ ดาวพระเกตุโคจรโดยเวียนตามกันทางขวาไม่คลาดเคลื่อน พระอาทิตย์โคจรเร็วกว่าพระจันทร์วันละ ๙๐,๐๐๐ โยชน์ ดาวฤกษ์ ๒๗ ดวง โคจรเร็วกว่าพระอาทิตย์วันละ ๗,๕๐๐ โยชน์ (วชิรญาณ, 2555. Online.)

นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึง ชมพูทวีป ป่าหิมพานต์ ซึ่งอธิบายดังนี้

แผ่นดินชมพูทวีปนั้น มีปริมาณได้ ๑๐,๐๐๐ โยชน์ ทั้งด้านยาวและด้านกว้างแยกออกเป็นที่อยู่อาศัยของหมู่มนุษย์ ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นป่าเขาพระหิมพานต์ ๓,๐๐๐ โยชน์ เป็นทะเล ๔,๐๐๐ โยชน์ ภูเขาหิมพานต์นั้นสูงประมาณ ๕๐๐ โยชน์ กว้างใหญ่ ๓,๐๐๐ โยชน์ มียอดเขา ๘๔,๐๐๐ ยอด ที่เชิงเขาหิมพานต์นั้นมีต้นหว่าใหญ่ต้นหนึ่ง อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำชื่อว่า สีทานที่ ต้นหว่านั้นมีขนาดใหญ่โอบรอบได้ ๑๔ โยชน์ ตั้งแต่พื้นดินขึ้นไปถึงค่าคบสูงได้ ๕๐ โยชน์ ตั้งแต่ค่าคบขึ้นไปถึงยอดได้ ๕๐ โยชน์ และตั้งแต่ปลายค่าคบด้านทิศตะวันออกมาถึงทิศตะวันตก มีระยะไกลถึง ๑,๐๐๐ โยชน์ ตั้งแต่ปลายค่าคบด้านทิศเหนือจดทิศใต้ ไกลถึง ๘๐๐,๐๐๐ วา ปริมาณปลายค่าคบโดยรอบปริณทลได้ ๒,๔๐๐,๐๐๐ วา ดอกของต้นหว่านั้น มีลักษณะงามมีกลิ่นหอมยิ่งนักและมีผลใหญ่ ขนาดเท่ากลองใบใหญ่ มีรสหวานอร่อยเหมือนน้ำผึ้ง ผลหว่านั้นเมื่อร่วงลงใส่ร่างกาย กายนั้นจะหอมดุจดั่งน้ำตกระ ดูแก่กันจันทน์ฉะนั้น ถ้ายืนมือล้วงเข้าไปในเนื้อผลหว่าพอสุดแขนจึงจะถึงเมล็ดของหว่าได้ ผงนกที่จิกกินผลหว่านั้นมีขนาดใหญ่เท่าช้างสารก็มี ใหญ่เท่าเรือก็มี ผลหว่านั้นร่วงหล่นตกลงทั่วบริเวณรอบ ๆ ต้น และผลที่เกิดตรงค่าคบด้านทิศเหนือซึ่งร่วงหล่นในทำน้ำ ก็เป็นเหยื่อของฝูงปลาในที่นั้น ยางของผลหว่านั้นเมื่อร่วงหล่นลงกลายเป็นทองคำสุก ชื่อว่า ชมพูทนต์ ถัดจากป่าไม้หว่านั้นไปเบื้องหน้า มีต้น

มะขามป้อมซึ่งมีผลใหญ่มีรสอร่อย ถัดจากป่าไม้มะขามป้อมไปเป็นป่าสมอ ซึ่งมีผลหวานปานน้ำผึ้ง ถัดจากป่าสมอไปเบื้องหน้านั้นมีแม่น้ำใหญ่ ๗ สาย ต่อจากแม่น้ำไป มีป่าไม้หว่าซึ่งมีผลหวานปานน้ำผึ้ง หนุไม้ นั้นบริเวณกว้างได้ ๔,๐๐๐ วา ถัดจากป่านี้ มีป่าไม้หนาริผล ซึ่งมีลักษณะทรหดทรงงามยิ่งนัก เปรียบปานสาวรุ่นที่มีอายุได้ ๑๖ ปี เมื่อชายหนุ่มทั้งหลายได้มาพบเห็นก็มีใจเสนาหา ลุ่มหลงรักใคร่ ครั้นยามรุ่งพล่นลงก็มีฝูงนกกลุ่มรุมกันจิกกิน เหมือนกับหมีกินผึ้ง และผ่านป่าไม้หนุนี้ไปทางด้านทิศตะวันออกยาวรี ไปถึงแม่น้ำสมุทรทางด้านทิศตะวันตก และยาวรีไปถึงแม่น้ำใหญ่ ๗ สายนั้น โดยกว้างได้ ๑๐๐,๐๐๐ วา ถัดจากแม่น้ำไปเบื้องหน้ามีป่าไม้ ๖ ป่า คือ ป่ากุระระ ป่าโกรระระ ป่ามหาพิเทหะ ป่าตะปันทะเล ป่าโลโมโล และป่าไชยเขต ป่าเหล่านี้เป็นที่อยู่อาศัยบำเพ็ญบุญของผู้ทรงธรรมทั้งหลาย ปลาเนื้อถ้าตายเองพวกเขาจึงจะกินกัน ป่าไม้เหล่านี้เนื้อทรายจามรียู่มากมาย พวกเขาเอาหางจามรียามุงเรือนกันอยู่อาศัย พวกเขาอยู่ในที่นั้นโดยไม่ต้องทำอะไรโนนาหาเลี้ยงชีพ ข้าวสาสีและถั่วกึ่งออกขึ้นได้เอง โดยที่พวกเขาไม่ต้องยุ่งยากลำบากกายและใจ ข้าวสาสีและถั่วนั้นกินมีรสหวานอร่อยปานน้ำผึ้ง ถัดจากป่านี้ไปมีป่าไม้มะขวิดตั้งอยู่ พรรณไม้ต่าง ๆ ที่มีในป่าหิมพานต์นั้นกินหวานมีรสอร่อยทุก ๆ อย่าง ในป่าหิมพานต์มีสระใหญ่ ๗ สระ คือ สระอนินดาต สระกัณณมุนทะ สระรถการะ สระฉัททันต์ สระกุนาละ สระมันทาภินี และสระสีหปาตนะ สระใหญ่ทั้ง ๗ นี้เท่ากัน ความกว้าง ลึก และมณฑลรอบเท่ากันทุกสระ คือ กว้าง ๔๓๒,๐๐๐ วา ลึก ๔๓๒,๐๐๐ วา มณฑลรอบ ๑,๒๙๖,๐๐๐ วา สระอนินดาต มีเขา ๕ เทือกล้อมรอบ คือ เขาสุทัสสนะ เขาจิตรกฐฎ เขากาฬกฐฎ เขาคันธมาทน์ และเขาไกรลาศ

ภูเขาทั้ง ๕ เทือกนี้ สูงเทือกละ ๒๐๐ โยชน์ เขาสุทัสสนะเป็นทอง ล้อมสระอนินดาตอยู่ดั่งกำแพง หนาได้ ๔๐๐,๐๐๐ วา ล้อมสระดั่งปากกา เขาจิตรกฐฎ เป็นแก้ว ๗ ประการ เขากาฬกฐฎสีเขียวดั่งดอกอัญชัน เขาคันธมาทน์เป็นแก้วเชื่อมสารัตนะ ข้างในเขานั้นเหมือนถั่วสะแตกแลถั่วราชมาษ พรรณไม้ที่เกิดในภูเขานั้น บางต้นรากหอม บางต้นแก่นหอม บางต้นยอดหอม บางต้นเปลือกหอม บางต้นลำต้นหอม บางต้นดอกหอม บางต้นผลหอม บางต้นใบหอม บางต้นยางหอม บางต้นหอมทุกอย่าง อนึ่ง พรรณไม้หอมทั้ง ๑๐ หมู่ดังกล่าวนี้ ย่อมเป็นยา และเครื่องเขาเถาว์ลัยที่เกิดบนภูเขาเทือกนี้ มีกลิ่นหอมทุกเมื่อไม่วายเลย จึงเรียกเขาเทือกนี้ว่าคันธมาทน์ เขาคันธมาทน์นี้เมื่อเดือนดับ จะรุ่งเรืองสีขาวอยู่ดั่งถ่านเพลิง ถ้าเดือนเพ็ญรุ่งเรืองอยู่ดั่งไฟไหม้ป่าแลไหม้เมือง ณ เขาคันธมาทน์นั้น มีถ้ำเป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ที่ประตูถ้ำแก้วมีไม้ต้นหนึ่งชื่อ บัญชุสกะ สูงได้โยชน์หนึ่ง ใหญ่ได้โยชน์หนึ่ง มีดอกบานสะพรั่งทั้งในน้ำและบนบก ข้างหน้าต้นไม้ต้นนี้มีศาลาแก้วหลังหนึ่ง เมื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าไปอยู่ในถ้ำนั้นเมื่อใด มีลมอันหนึ่งชื่อ สมุทรวาตะ พัดเอาดอกไม้เข้ามาไว้รอบเหนือแท่นแก้วที่มีในถ้ำนั้น เป็นเครื่องบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้า และเมื่อดอกไม้เหี่ยวจะมีลมอันหนึ่งชื่อ สัมมชชนวาตะ มาพัดเอาดอกไม้เหี่ยวเหล่านั้นไปหมด แล้วลมสมุทรวาตะก็พัดเอาดอกไม้มาไว้ดั่งเดิม เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าเช่นนั้นทุกครั้ง เขาไกรลาศนั้นเป็นเงิน เขาเทือกนี้ใหญ่และสูงเท่ากัน ยืนไปในสระอนินดาต ด้วยอานุภาพพญานาคราชและฝูงเทวดาที่บันดาลให้ฝนตก ณ สระอนินดาตนั้น ทั้งแม่น้ำ

ใหญ่ น้อย ที่ไหลมาแต่ห้วยและภูเขา ก็ไหลไปซึ่งอยู่ในสระโนดาดนั้น สระโนดาดนั้นจึงไม่เหือดแห้งสักครั้งเดียว พระอาทิตย์และพระจันทร์ โคจรไปทางซ้ายทางขวาสระโนดาด จึงจะส่องสว่างถึงสระโนดาดนั้นได้ หากส่องไปทางตรง ๆ ก็ไม่สามารถส่องสว่างไปถึงสระโนดาดได้เลย น้ำในสระโนดาดนั้นใสงามนักหนา เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่า สระโนดาด สระโนดาดนั้นมี ๔ ท่า ท่าที่ลงอาบน้ำมีบันไดทองประดับด้วยแก้ว มีพื้นศิลาแก้วรองภายใต้รอบ ๆ เกลี้ยงเกลาเสมองาม น้ำนั้นใสงามนักหนา แลเห็นตัวปลาภายใต้้น้ำได้ น้ำนั้นใสงามดังแก้วผลึก ทำน้ำท่าหนึ่งเทวบุตรลงอาบ ทำน้ำท่าหนึ่งเทวธิดาลงอาบ ทำหนึ่งพระปัจเจกพุทธเจ้าลงอาบ ทำหนึ่งฤๅษีสีทิวชิวารลงอาบ ทางเข้าสระโนดาดมี ๔ ทิศใหญ่ ทางเข้าทิศหนึ่งจุดตั้งหน้าสิงห์ ทิศหนึ่งจุดตั้งหน้าช้าง ทิศหนึ่งจุดตั้งหน้าม้า ทิศหนึ่งจุดตั้งหน้าวัว น้ำสระโนดาดที่ไหลออกมาทางปากวัว ริมฝั่งน้ำนั้นมีวัวมาก น้ำที่ไหลออกมานั้นก็จะไหลไปทางทิศตะวันออก ไหลเวียนล้อมรอบสระโนดาดแล้วจึงไหลไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไหลลงมหาสมุทร น้ำที่ไหลออกทางทิศเหนือเวียนรอบสระโนดาด ๓ รอบ ไหลไปข้างหน้าแล้วมาบรรจบกันดังเดิม หลังจากนั้นก็ไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือออกไปถึงมหาสมุทร น้ำอันไหลออกทางทิศตะวันตกเวียนรอบสระโนดาด ๓ รอบ แล้วจึงไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไหลออกมหาสมุทร น้ำอันไหลออกทางด้านทิศใต้ ไหลเวียนรอบสระโนดาด ๓ รอบ ได้แก่ อาวัญญุคองคา กว้าง ๔,๐๐๐ วา ที่ไหลไปทางทิศใต้ไกลได้ ๔๘๐,๐๐๐ วา ชื่อกัณทคองคา ไหลไปจดภูเขาเทือกหนึ่งแล้วพุ่งขึ้นเบื้องบนได้ ๖๐ โยชน์ เป็นวงกลมได้ ๖,๐๐๐ วา ชื่ออากาศคองคา ไหลตกลงเหนือหินแผ่นหนึ่ง ชื่อติยัคพหปาสาน เป็นสระใหญ่สระหนึ่ง ๕๐ โยชน์ ชื่อติยัคพโปกขรณี น้ำไหลเซาะฝั่งน้ำติยัคพโปกขรณีออกไปจากศิลาไกลได้ ๔๘๐,๐๐๐ วา ชื่อพหลคองคา น้ำนั้นไหลกระทบหินไปไกลได้ ๔๘๐,๐๐๐ วา ชื่ออุมังคองคา และไหลไปจดเทือกเขาเทือกหนึ่ง ชื่อพิชฌนตรีจฉานบรรพต พุ่งขึ้นเหนือแผ่นดิน เกิดเป็นแม่น้ำ ๕ สาย ดุจนิ้วมือ เรียกว่า ปัญจมหานที กล่าวคือ สาย ๑ ชื่อคองคา สาย ๑ ชื่อมุนา สาย ๑ ชื่อจิวติ สาย ๑ ชื่อมที สาย ๑ ชื่อสรภู แม่น้ำนั้นไหลมาในเมืองมนุษย์และไหลออกมหาสมุทร ในแม่น้ำนั้นมีสระใหญ่ทุกสายกว้าง ๔,๒๓๒,๐๐๐ วา สระเหล่านั้นมีน้ำไม่เหือดแห้งเลย และน้ำนั้นใสงาม กว้าง ๒๐๐,๐๐๐ วา นอกจากน้ำมีบัวขาว กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากบัวขาวมีบัวแดง กว้าง ๔,๐๐๐ วา เท่ากันกับบัวขาว นอกจากบัวแดงมีดอกโกมุทขาว กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากโกมุทขาวมีเหล่าโกมุทแดง กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากเหล่าโกมุทแดง มีเหล่าอุบลขาว กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากเหล่าอุบลขาว มีเหล่าอุบลเขียว กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากเหล่าอุบลเขียวแล้ว มีป่าข้าวสาสีขาว กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากป่าข้าวสาสีขาวแล้ว มีป่าข้าวสาสีแดง กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากป่าข้าวสาสีแดงแล้ว มีป่าแดงชะแลง (แดงร้าน) มีลูกโตเท่าไฟใหญ่ กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากป่าแดงชะแลงแล้ว มีป่าแดงไทย กว้าง ๔๐๐๐ วา นอกจากป่าแดงไทยแล้ว มีป่าอ้อยลำต้นเท่าต้นหมาก กว้าง ๔๐๐๐ วา นอกจากป่าอ้อยแล้ว มีป่ากล้วยผลเท่าางข้างสาร กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากป่ากล้วยแล้วมีป่าขนุนลูกใหญ่เท่าตุ่มอันจุน้ำได้ ๖๐ กระออม กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากป่าขนุนแล้วก็มีปามะม่วง กว้าง ๔,๐๐๐ วา นอกจากปามะม่วงแล้วก็มีปามะขวิด กว้าง ๔,๐๐๐ วา แลสรรพผลไม้น้อยใหญ่ทุกชนิด ย่อมมีรสเลิศนักหนา สระฉัพพัตต์

นั้นมีภูเขาล้อมรอบอยู่ ๖ เทือกด้วยกัน ภูเขาเทือกหนึ่ง ๆ นั้นมีลักษณะต่างกัสดังนี้คือ เทือกที่ ๑ ล้วนไปด้วยทองคำ เทือกที่ ๒ ล้วนไปด้วยแก้ว เทือกที่ ๓ ล้วนไปด้วยสีเขียวคล้ายดอกอัญชัน เทือกที่ ๔ ล้วนไปด้วยแก้วผลึก เทือกที่ ๕ ล้วนไปด้วยชาติหิงคุ เทือกที่ ๖ ล้วนไปด้วยแก้วมรกต เทือกที่ ๗ ล้วนไปด้วยแก้วไพฑูรย์ เมื่อพระยาช้างฉัททันต์คชสารโพธิสัตว์เกิดนั้น แผ่นดินแห่งนั้นเป็นทองคำ และที่แห่งนั้นมีแผ่นแก้วไพฑูรย์ มีพื้นที่สูงได้ ๕ ศอก กว้าง ๕๐ ศอก มีสระพังทอง ๒ สระ สระหนึ่งมีน้ำใส สะอาดและหอม สถานที่แห่งนั้นยังตั้งอยู่ตราบนานทุกวันนี้ เมื่อช้างเผือกโตเกิดในตระกูลฉัททันต์ ช้างเชือกนั้นจะเป็นพระยาช้างในทีนั้น เป็นช้างที่มีลักษณะขาวงามยิ่งนัก อุปมาดังสังข์ที่ท่อนขัดให้งาม ใหญ่สูงได้ ๘๘ ศอก และยาว ๑๖๐ ศอก ตลอดลำตัวจนถึงฝ่าตีนแดงงามดังชาติหิงคุและน้ำครั้งสด ช้างนั้นเมื่อเติบโตใหญ่เป็นช้างสารขึ้นมีกำลังมหาศาลหาตัวเปรียบเสมอมิได้ วงช้างนั้นขาวใสดังหยวกกล้วย โดยยาวเร็วได้ ๕๘ ศอก งามทั้งค่างามอบดุจปล้องเงินที่ท่อนใส่ปล้องทอง หนา ๑๕ ศอก ยาว ๓๐ ศอก มีสีสันพรรณรายอยู่ถึง ๖ สีด้วยกัน คือ สีเหลืองเหมือนทองคำ สีดำเหมือนปีกแมลงทับ สีแดงเหมือนชาติหิงคุและน้ำครั้งสด สีขาวเหมือนสังข์ที่ขัดแล้ว สีหม่นเหมือนเงิน สีเขียวเหมือนดอกอินทนิล สีทั้ง ๖ นี้ ย่อมเปล่งรัศมีฉายฉวีวนรอบ ๆ ตัวพระยาช้างนั้นทุก ๆ ขณะมิได้ขาด ช้างนั้นมีอานุภาพมากสามารถเหาะเหินไปในอากาศได้ พร้อมด้วยฝูงบริวารประมาณ ๘,๐๐๐ เชือก ซึ่งมีลักษณะใหญ่และสูงเช่นเดียวกัน และช้างเหล่านั้นอาศัยอยู่ที่เชิงเขาหิมพานต์ เหนือแผ่นแก้วไพฑูรย์ที่อยู่บนแท่นทอง ซึ่งมีอยู่ที่บริเวณสระฉัททันต์นั้น และสระนั้นเป็นที่ลงอาบน้ำและที่เล่นแห่งพระยาช้างฉัททันต์นั้นในกลางสระฉัททันต์นั้น มีน้ำเย็นใสสะอาดเต็มเปี่ยมอยู่ทุกขณะไม่เหือดแห้ง มีปริมาตรโดยรอบได้ ๖๐๐,๐๐๐ วา ถัดจากน้ำนั้นออกมาข้างบอมีผักตบลอยอยู่เวียนรอบ ๆ หนาได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าผักตบนั้นมา มีป่านิลบล ซึ่งมีดอกผลิบานงดงามอยู่รอบ ๆ สระนั้นได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่านิลบลนั้นมามีดอกรัตตบลขึ้นอยู่รอบ ๆ โดยกว้างได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่ารัตตบลนั้นมามีป่าดอกเสตุบลขึ้นอยู่รอบได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าเสตุบลออกมาเป็นป่าดอกจงกลนีขึ้นอยู่รอบ ๆ โดยกว้างได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าจงกลนีนั้นออกมา มีป่าบัวแดงขึ้นอยู่รอบ ๆ โดยกว้าง ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าบัวแดงนั้นออกมา มีบัวขาวขึ้นอยู่รอบ ๆ โดยกว้าง ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าบัวขาวนั้นออกมา มีดอกโกมุทขึ้นอยู่รอบกว้างได้ ๘,๐๐๐ วา ดอกบัวทั้ง ๗ ชนิดนั้นอยู่ชิดกันดูสวยงามตระการตา ถัดจากบัวทั้ง ๗ นั้นออกมา มีดอกผักตบขึ้นอยู่รอบ ๆ หนาและกว้างได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากป่าผักตบนั้นออกมาถึงขอบฝั่งมีน้ำเพียงท้องช้าง น้ำในที่นั้นใสสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น มีข้าวสาสีที่เกิดเองต้นต่ำ ๆ ออกรวงงามยิ่งนัก โดยกว้างได้ ๘,๐๐๐ วา ถัดจากข้าวสาสีนั้นออกมามีป่าไม้ใหญ่ทั้งหลาย งอกขึ้นตั้งอยู่เรียงรายรอบสระฉัททันต์ มีผลดกงดงามยิ่ง ถัดจากป่าไม้ใหญ่นั้นออกมา มีถั่วหลายชนิดเกี่ยวพันลำไม้ขึ้นไป ถัดจากป่าถั่วนั้นไป มีป่าผักและแพงแดงเต้ามีผลเท่าไห ถัดจากนั้นมีป่าอ้อยเกิดขึ้นมีลำใหญ่เท่าลำหมาก ถัดจากป่าอ้อยเป็นป่ากล้วย เกิดขึ้นมากมายหลายพรรณ มีผลใหญ่เท่างาช้าง มีรสหอมหวาน ถัดจากป่ากล้วยนั้น เป็นป่าไม้ร้างมีดอกสะพรั่งคู่ลั่นกิ่ง ถัดจากป่าไม้ร้างนั้น มีป่าขนุนลูกเท่ากลองขนาดใหญ่ ถัดจากป่าขนุนมีป่ามะขามมีรสหวานดั่งน้ำผึ้งและน้ำตาล ถัดจากป่ามะขามมีป่ามะขวิด ถัดจากป่ามะขวิดมีป่าใหญ่ ประดับด้วย

ต้นไม้มากมายหลายพรรณ ถัดจากป่านั้นมีไม้ซาง หนุมไม้ทั้งหลายนานาพรรณนั้น เป็นเครื่องประดับตกแต่งสระฉัททันต์นั้นให้สวยงาม ภูเขา ๗ เทือก ที่ล้อมรอบสระฉัททันต์นั้น มีชื่อดังนี้ สุวรรณรัตนบรรณพต สูง ๕๖,๐๐๐ วา สัพพมณีบรรณพต สูง ๔๘,๐๐๐ วา จุฬสุวรรณบรรณพต สูง ๔๐,๐๐๐ วา มหาอุทกบรรณพต สูง ๓๒,๐๐๐ วา จุลอุทกบรรณพต สูง ๒๔,๐๐๐ วา มหากาลบรรณพต สูง ๑๖,๐๐๐ วา จุลกาลบรรณพต สูง ๘,๐๐๐ วา ภูเขาสุวรรณรัตนบรรณพตนั้น ตั้งอยู่ท่ามกลางระหว่างภูเขาทั้งหลาย มีลักษณะเป็นเรือนทอง มีเงารัตนมีเปล่งออกจรดในสระฉัททันต์นั้นดูเรื่องแสงงาม ดุจดั่งแสงพระอาทิตย์เมื่อแรกขึ้น เมื่อถึงเดือน ๔ และเดือน ๕ ช้างทั้งหลายจะพากันบ่าหน้าไปที่ทำน้ำแล้วอาบน้ำในสระฉัททันต์นั้น อันมีอยู่ในป่าหิมพานต์ ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีไม้ประจำต้นหนึ่งอยู่ที่นั่น มีร่มเงาร่มเย็นสบาย ต้นไม้นั้นใหญ่ถึง ๔,๐๐๐ วา สูงตั้งแต่ดินจบถึงค่าคบได้ ๔๖,๐๐๐ วา ตั้งแต่ค่าคบถึงปลายยอดได้ ๘๔,๐๐๐ วา มีค่าคบใหญ่ ๔ ค่าคบ โดยยื่นออกไปในทิศต่าง ๆ ได้ ๔๘,๐๐๐ วา โดยรอบปริมณฑลรอบกิ่งไม้นั้นได้ ๒๘๘,๐๐๐ วา พระยาช้างนั้นเล่นอยู่ได้ร่มต้นไม้ที่นั่น พร้อมด้วยโขลงช้างทั้งหลายที่เป็นบริวาร เมื่อถึง เวลาที่พระยาช้างนั้นลงอาบน้ำ โขลงช้างพังทั้งหลายต่างพากันมาขัดสัณวีวรรณ อาบน้ำให้แก่พระยาช้างนั้น ครั้นหมดจดขาวผ่องดั่งสังข์แล้วก็ขึ้นไปอยู่ได้ร่มไม้ประจำอย่างเก่า แล้วหมู่โขลงช้างพลายช้างพังทั้งหลาย จึงลงอาบเล่นต่อในภายหลัง บางเชือกพ่นน้ำเล่นไปทางซ้ายและขวา บางเชือกก็เอาจางแทงดินเล่น บางเชือกก็มุดดำหัวเล่นตามสบาย ครั้นอาบน้ำเสร็จแล้ว บางเชือกก็เอารากบัวบ้าง เอาผักบัวบ้าง เอาดอกบัวบ้าง เอาข้าวสารสาธิบ้าง เอาแตงเต้าผลเท่าให้บ้าง เอาอ้อยลำงามเท่าลำหมากบ้าง เอาเครื่องถ้วยผลใหญ่เท่าางช้างบ้าง เอาขนุนมีผลใหญ่เท่ากลองบ้าง เอามะขวิดบ้าง เอามะม่วงบ้าง เอามะขามบ้าง เอาดอกรังซึ่งสะพรั่งไปทั้งกิ่งหักถือมา ยกชูเหนือหัวแล้วเอาเข้าไปเฝ้าไปถวายแก่พระยาช้างทุกวันมิได้ขาด ณ จอมเขาไกรลาศนั้นมีเมืองหนึ่งล้วนไปด้วยเงินและทอง มีหมู่นางกินรีอาศัยอยู่ที่เมืองนั้น บ้านเมืองนั้นมีความสนุกสนานรื่นเริงบันเทิงใจ คล้ายเมืองดาวดึงส์สวรรค์ชั้นทิพย์ และเมืองนั้นเป็นที่ประทับของพระปรเมศวรเจ้า ภูเขาชื่อว่า จิตรภูฏ นั้น มีคูหาทองคำอยู่แห่งหนึ่ง พระโพธิสัตว์เจ้าเมื่อครั้งเป็นพระยาหงส์ตรฐราชเจ้า ก็อาศัยอยู่ในคูหาทองคำนั้น มีฝูงหงส์ทองประมาณ ๘ หมื่นตัวเป็นบริวารรับใช้เหมือนดังโขลงช้างสาร ๘๐,๐๐๐ เชือก เป็นบริวารรับใช้พระยาช้างชื่อ ฉัททันต์ นั้น

แผ่นดินชมพูทวีปนี้มีบริเวณที่เป็นน้ำ ๓ โภภู ๒ ล้านวา เป็นป่าและภูเขาหิมพานต์ ๒๔,๐๐๐,๐๐๐ วา ส่วนที่มนุษย์อยู่แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ฝ่ายในเรียกว่า มัชฌิมประเทศ ฝ่ายนอกเรียกว่า ปัจจันตประเทศ มัชฌิมประเทศนั้นมีบ้าน ชื่อว่า กังคละ อยู่ในทิศตะวันออก บ้านนี้มีต้นรังอยู่ต้นหนึ่ง ภายในตั้งแต่ต้นรังนั้นเข้ามาเป็นมัชฌิมประเทศ ภายนอกจากไม้รังนั้นออกไปเป็นปัจจันตประเทศ ในทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีแม่น้ำชื่อว่า สัลลวตี ถัดจากแม่น้ำนั้นออกไปเป็นปัจจันตประเทศ ในทิศตะวันตกมีบ้านพราหมณ์ชื่อว่า ภูณคาม ถัดจากบ้านพราหมณ์นั้นออกไปเป็นปัจจันตประเทศ ในทิศเหนือมีภูเขาสูงหนึ่งชื่อว่า อูสิริชชะ[๘] ถัดจากภูเขาสูงนั้นออกไป เป็นปัจจันตประเทศ มัชฌิมประเทศนั้นมีบริเวณโดยรีได้ ๓,๐๐๐ โยชน์ และโดยกว้างได้ ๒๕ โยชน์ โดยปริมณฑลรอบรวมได้ ๑๑,๐๐๐ โยชน์ ในมัชฌิมประเทศนี้มีเมืองใหญ่ ๆ ๑๖ เมือง เมื่อพระพรหม

และเทพยดาทั้งหลายสิ้นอายุขัยแล้ว ย่อมจุติลงมาเกิดในมัชฌิมประเทศนี้ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตชีนาสพ พระยาจักรพรรดิราช พราหมณ์และฤๅษี เศรษฐีผู้มีบุญทั้งหลาย ย่อมจุติลงมาเกิดในมัชฌิมประเทศนี้เหมือนกัน ในทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของแผ่นดินชมพูทวีปนั้นมีลักษณะดุจดั่งทูปเกวียน คนทั้งหลายที่เกิดในแผ่นดินชมพูทวีปนี้ จึงมีดวงหน้าละม้ายคล้ายแผ่นดินนั้น แผ่นดินในอุตตรกุรุทวีปนั้นมีพื้นที่เป็นที่เหลี่ยม โดยรีและกว้างได้เท่ากัน คือ ๘,๐๐๐ โยชน์ คนทั้งหลายที่เกิดในแผ่นดินนั้น จึงมีดวงหน้าเป็นสี่เหลี่ยม ละม้ายคล้ายแผ่นดินนั้น แผ่นดินในบูรพวิเทหทวีป มีบริเวณกว้างได้ ๘,๐๐๐ โยชน์ และกลมดุจดั่งพระจันทร์ในวันเพ็ญ คนทั้งหลายที่เกิดในแผ่นดินนี้ จึงมีดวงหน้ากลมคล้ายแผ่นดินนั้น บริเวณแผ่นดินก็ดี แม่น้ำก็ดี ป่าเขาลำเนาไพรดั่งกล่าวมาแล้ว ที่ไม่มีจิต ไม่มีชีวิตก็ดี โดยรูปธรรมก็มีแต่วินโภครูป ๘ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม รูป กลิ่น รส เสียง เท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องแปรเปลี่ยนสภาพไป ไม่ตั้งอยู่ยั่งยืนเที่ยงแท้ได้เลย ไม่ต้องกล่าวถึงหมู่มสัตว์ทั้งหลายที่มีจิตวิญญาณ ท่านทั้งหลายพึงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแท้ของร่างกาย แล้วจงรำลึกฝึกใจใฝ่บำเพ็ญบุญกุศลให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนา เพื่อพาตนไปสู่พระอมตมหานิพพานอันปราศจากทุกข์ ปราศจากโศก ปราศจากโรครภัย ไม่มีความแก่ ไม่มีความวิบัติฉิบหาย ตลอดกาล (วชิรญาณ, 2555. Online.)

- **กัณฑ์ที่ 10** ว่าด้วยเรื่องการพินาศและการเกิดของโลก โดยมีรายละเอียดดังนี้

สรรพสัตว์ที่มีชีวิตจิตใจซึ่งมีอยู่ใน ๓๑ ภูมิ ไม่เที่ยงแท้ จะต้องฉิบหายสลายไปเพราะความตาย สิ่งซึ่งมีแต่รูปร่างแต่ไม่มีจิตใจซึ่งมีอยู่ในภูมิ ๑๒ ชั้น เว้นแต่สัญญาสัตตาทิณณภูมิชั้นบนขึ้นไป นับแต่สัญญาสัตตาทิณณภูมิชั้นต่ำลงมา มีเขาพระสุเมรุราช เป็นต้น ก็ต้องพินาศสวอดวายไปเพราะ ไฟ น้ำ และลม เมื่อเวลาไฟไหม้กลับนั้นเป็นอย่างไร เมื่อไฟไหม้กลับหรือไฟประลัยกัลป์นั้น ย่อมทำให้โลกพินาศสวอดวายไปด้วยธรรมชาติ ๓ อย่าง คือ พินาศไปด้วยไฟ พินาศไปด้วยน้ำ พินาศไปด้วยลม ไฟล้างโลกล้างกลับมากกว่าน้ำและลมล้างโลกล้างกลับ หมายความว่าไฟล้างโลก ๗ ครั้ง จึงมีน้ำมาล้างโลก ๑ ครั้ง เมื่อไฟล้างโลก ๕๖ ครั้ง น้ำล้างโลก ๘ ครั้ง รวม ๖๔ ครั้ง แล้วจึงมีลมมาล้างโลกครั้งหนึ่ง โลกพินาศไปเพราะไฟตั้งแต่สวรรค์ชั้นอาภัสสรลงมา เพราะน้ำตั้งแต่ชั้นสุภกนิหะลงมา เพราะลมตั้งแต่ชั้นเวฬุผลาลงมา นี่เป็นลักษณะโลกพินาศสวอดวายไปเพราะ ไฟ น้ำ และลม เมื่อไฟประลัยกัลป์ใหม่กามภูมิ ๑๑ ชั้นแล้ว ก็ใหม่รูปภูมิชั้นปฐมฉานภูมิ ๓ ชั้น คือ พรหม ปาโรชชา พรหมปโรหิตา และมหาพรหม จึงรวมไฟไหม้ ๑๔ ชั้น จึงหยุดน้ำประลัยกัลป์ท่วมกามภูมิ ๑๑ รูปภูมิชั้นปฐมฉานภูมิ ๓ และทุติยฉานภูมิ ๓ คือ ปรีตตภา อัมปมาณาภา และ อาภัสสร รวมน้ำท่วม ๑๗ ชั้นจึงหยุดลมประลัยกัลป์พटकามภูมิ ๑๑ รูปภูมิชั้นปฐมฉานภูมิ ๓ ทุติยฉานภูมิ ๓ ตติยฉานภูมิ ๓ คือ ปรีตตสุภา อัมปมาณาสุภา และสุภกนิหะ รวมพัด ๒๐ ชั้น แล้วจึงหยุดไม่พัดถึงชั้นจตุตถฉานภูมิ

สาเหตุที่โลกฉิบหายสวอดวายด้วยอำนาจไฟประลัยกัลป์ น้ำประลัยกัลป์และลมประลัยกัลป์ นั้น เป็นเพราะคนทั้งหลายประกอบกรรมทำชั่วต่าง ๆ นานา ทั้งทางกาย วาจาและใจ ไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักกรรม ไม่รู้จักบิดามารดา ไม่รู้จักสมณพราหมณ์ ไม่รู้จักท่านผู้ทรงธรรม ไม่รู้จักพี่น้องและญาติมิตรสหาย มองเห็นกันเป็น

กวางและเนื้อทราย เหมือนเป็ดไก่ เหมือนสุนัข สุกร เหมือนช้างและม้าไล่ฆ่าฟันกัน ด้วยผลบาปกรรมที่คนทั้งหลายได้กระทำนี้ จึงทำให้เกิดเหตุเภทภัยที่ไม่ดีทั่วทั้งจักรวาล คนที่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำไร่ไถนา เมื่อหว่านข้าวลงไปก็งอกขึ้นเฉพาะที่พอโคจะกินได้เท่านั้น ฝนก็ไม่ตกลงมา มีแต่เสียงฟ้าร้อง ข้าว ผัก น้ำ ก็เหี่ยวแห้งเฉาตายเหมือนถูกไฟลน คนทั้งหลายต่างก็ได้รับทุกข์เวทนาเดือดร้อนไปทั่วทุกแห่งหน ที่ ๑๓ ผู้มีปัญหา เมื่อเห็นนิมิตร้ายอย่างนั้น ก็ทำให้เกิดศรัทธารีบเร่งกระทำความบุญกุศล เคารพ ยำเกรงบิดา มารดา คนเฒ่าคนแก่ และสมณพราหมณ์ ตายแล้วก็ไปเกิดในเทวโลก ตายจากเทวโลกแล้ว ก็ไปเกิดในพรหมโลกที่ไฟไหม้ไม่ถึง คนที่ไม่มีปัญหา ไม่รู้จักทำความบุญกุศลอะไร ตายแล้วก็ไปเกิดในนรกที่มีในจักรวาลอื่นที่ไฟไหม้ไม่ถึง

ไฟประลัยกัลป์

เมื่อเวลาใกล้ไฟประลัยกัลป์จะล้างโลก ฝูงปลา เต่า และจระเข้ทั้งหลายต่างก็แห้งตายไป เหมือนกับเราตากไว้ ฤดูกาลเคลื่อนไปทั่วแผ่นดิน ในขณะนั้นจะมองเห็นพระอาทิตย์ขึ้น ๒ ดวง เหมือนหน้าผีเสื้อและผีพราย ปานประหนึ่งจะคาดคั้นจับเอาคนไปทิ้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย พอดวงหนึ่งตก อีกดวงหนึ่งก็ขึ้น ผลัดเปลี่ยนกันไป ในท้องฟ้าอากาศร้อนระอุสว่างโชติช่วงอยู่ทุกแห่งหน ไม่มีกลางคืนเลย คนทั้งหลายที่ยังไม่ตาย ต่างกอดคอกันร้องห่มร้องไห้ ผู้มีปัญหาที่มีสติระลึกถึงบุญกุศลเจริญเมตตาภาวนา ทำบุญรักษาศีล ตายแล้วไปเกิดในเทวโลก ผู้หาปัญญามีได้ และมีได้กระทำความบุญทำกรรม ตายไปก็ไปเกิดในนรก พระอาทิตย์ ๒ ดวงส่องแสงร้อนจัดจนแม่น้ำใหญ่ น้อย ห้วยหนอง คลอง บึง บ่อ และสระเหือดแห้งไปหมด ในเวลาต่อมาไม่นาน ดวงอาทิตย์ก็เกิดขึ้นอีกเป็น ๓ ดวง ดวงหนึ่งตก ดวงหนึ่งเที่ยง ดวงหนึ่งขึ้น ร้อนแรงยิ่งว่าเก่ามากนัก แม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ ก็เหือดแห้งไปหมด ในเวลาต่อมา ดวงอาทิตย์ก็เกิดขึ้นอีกเป็นดวงที่ ๔ ทำให้สระใหญ่ ๗ สระ คือ สระฉัททันต์ สระมณฑาทิพย์ สระสีหปาดะ สระกัณณมุนทะ สระรถการกะ สระกุนาละ และสระอนดาตเหือดแห้งไปหมด ฝูงมังกรกิมทองและจระเข้ก็ล้วนตายหมดสิ้น ในเวลาต่อมาไม่นาน ดวงอาทิตย์ก็ขึ้นอีกเป็นดวงที่ ๕ น้ำในมหาสมุทรก็เหือดแห้งเหลือเพียงข้อมือเดียว มองเห็นเงินทองและแก้ว ๗ ประการ ต่อมาก็เกิดขึ้นอีกเป็นดวงที่ ๖ ยิ่งร้อนจัดไปทั่วจักรวาล แสงลุกโชติช่วงไปทั่วร้อนเหมือนเผาหม้อในเตาเผา และต่อมาเกิดขึ้นอีกเป็นดวงที่ ๗ สัตว์ใหญ่ ๗ ตัว ที่อยู่ในแม่น้ำสี่พันนครทั้ง ๗ ซึ่งอยู่ในระหว่างเขาสัตตบริภัณฑ์ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุราชนั้นไว้ สัตว์ที่อยู่ในสระฉัททันต์ และสัตว์ที่อยู่ในแม่น้ำสี่พันนครก็มาทำความเคารพปลาใหญ่ทั้ง ๗ ตัว คือ ปลาใหญ่ชื่อ ติมิ ติมิงคละ ติมิริงคละ อานันทะ ติมินทะ อัชฌาหาร และมหาตมิ ซึ่งอยู่ในแม่น้ำสี่พันนคร ๗ ชั้น และปลาใหญ่ทั้ง ๗ ตัวใหญ่เท่ากันทุกตัว ยาวได้ ๔,๐๐๐,๐๐๐ วา[๒] เมื่ออาทิตย์ขึ้นทั้ง ๗ ดวง ทำให้ร้อนยิ่งนัก จนปลาทั้ง ๗ ตัวได้กลายเป็นน้ำมัน ไหลใหม่เขาอัสสัณณะ ตลอดทั้งแผ่นดินชมพูทวีปที่เราอาศัยอยู่นี้ ก่อนทุกแห่ง ไฟไหม้ในนรกทั้งหลายตลอดไปถึงอเวจีมหานรก ไฟไหม้ไปจนถึงอบายภูมิทั้ง ๔ และไหม้ภูเขาลำดับ ไหม้วิมานของเทวดาบนยอดเขา ไหม้ภูเขานามินธร ไหม้วิมานของเทวดาทั้งหลาย แล้วก็ไหม้ภูเขาสุทิสสนะ ไหม้ภูเขากรวิก ไหม้ภูเขาสินธระ และไหม้ภูเขายุกันธระ ไหม้เมืองจตุโลกบาล ไหม้วิมานแก้วของเทวดาที่อยู่บนจอมภูเขาล้านั้น เปลวไฟไหม้หุ้มเขาพระสุเมรุราชแล้วไฟได้ลงไปถึงอสุรภพ ไหม้เมืองพระ

อินทร์สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ไหม้ภูเขาศระสุเมรุทั้งหลาย ๗๐๐ โยชน์ ๘๐๐ โยชน์ ๙๐๐ โยชน์ ๑,๐๐๐ โยชน์ ไหม้
ต้นปาริชาติ ไหม้สวนอุทยาน ไหม้สระโบกขรณี ไหม้สวรรค์ชั้นยามา ไหม้วิมานของเทวดาอันมีในชั้นนั้น
ต่อจากนั้นก็ไหม้สวรรค์ชั้นดุสิต ไหม้สวรรค์ชั้นนิมมานรดี ไหม้สวรรค์ชั้นปรนิมมิตตสวรรค์เมืองพญามาร
ไหม้รัตนปราสาทของมวลเทพยดาทั้งสิ้น ไหม้แผ่นดินเบื้องต่ำเบื้องกลางภายใต้แผ่นดินของเทพยดาเสียสิ้น

เปลวไฟได้ลุกโชติช่วงฟุ้งไปถึงพรหมโลกชั้นปาริสาชชา จากนั้นก็ไหม้พรหมโลกชั้นโปรหิตา ไหม้พรหม
โลกชั้นมหาพรหม แล้วไฟก็หยุดอยู่เพียงแค่นั้น ต่อจากนั้นไปไฟก็ไม่ไหม้ รอดพ้นจากไฟประลัยกัลป์ ไฟประลัย
กัลป์ล้างโลก เบื้องต่ำถึงอเวจีมหานรกไม่มีชี้อ่างหลงเหลืออยู่เลย เหมือนจุดประทีปไหม้อยู่ยาวนานถึงสองขั้วหนึ่ง
ต่อจากนั้นชื่อสังวัฏฏสงขัยกัลป์

น้ำประลัยกัลป์

เมื่อไฟไหม้อย่างนั้น หมู่เทพยดาและพรหมทั้งหลายก็พากันหนีขึ้นไปสู่ชั้นที่ไฟไหม้ไม่ถึง เบียดเสียดอัด
เบียดกันอยู่เหมือนแบ่งยัดทะนานอย่างนั้น ไฟไหม้โลกอยู่นานแสนนาน จึงมีฝนตกลงมาเม็ดหนึ่ง เมื่อเริ่มแรก
ฝนตกนั้น เม็ดฝนเท่าดินธุลี อยู่ต่อมาอีกนานจึงตกลงมาอีกเม็ดหนึ่ง เท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด อีกนานจึงตกลงมา
อีกเม็ดหนึ่งเท่าเมล็ดถั่ว ต่อจากนั้นเวลาอีกเล็กน้อยจึงตกลงมาเท่าลูกมะขามป้อม โตขึ้นตามลำดับเท่าลูก
มะขวิด เท่าควาย ช้าง บ้านเรือนใหญ่ขึ้น จนกระทั่งเท่าอุสุกะ คือ ใหญ่ได้ ๓๕ วา ประเดี๋ยวก็ใหญ่ขึ้นได้
๒,๐๐๐ วา อีกนานก็ตกเม็ดหนึ่งมีขนาดโตขึ้นจาก ๑ โยชน์ เป็น ๒ - ๑๐ โยชน์ตามลำดับ อยู่ต่อมาอีกนานจึง
ตกโตขึ้นเป็น ๑๐๐ โยชน์ ถึง ๑๐๐,๐๐๐ โยชน์ จนเท่าจักรวาล ตกลงมาเหมือนดั่งน้ำไหล ออกมาจากกละออม
ตุ่ม โอง อันเดียว ในเวลาต่อมาไม่นานนัก น้ำก็ท่วมแผ่นดิน ท่วมจาดุมหาราชิกาสวรรค์ของท้าวจตุโลกบาล
ท่วมดาวดึงส์สวรรค์ของพระอินทร์ แล้วจึงท่วมสวรรค์ชั้นยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมมิตตสวรรค์ น้ำแรงขึ้น
จนกระทั่งท่วมถึงพรหมโลกชั้นต้น ๓ ชั้น คือ ปาริสาชชา โปรหิตา และมหาพรหม แล้วฝนจึงหยุดตก น้ำจึงนิ่ง
อยู่ต่อจากนั้นก็ไม่มีฝน เมื่อมีคำถามว่า น้ำเต็มจากเบื้องล่างขึ้นไปถึงพรหมโลกนั้นเป็นอย่างไร และไม่ล้น
จักรวาลได้อย่างไร ตอบว่า มีลมชนิดหนึ่งเรียกว่า ลมอุกเขปวาทะ[๓] ลมนี้พัดเวียนรอบสระไม่ให้น้ำล้น
บ่าออกไปได้ น้ำขึ้นเหมือนธมกรก ไม่ล้นออกนอก ในกาลครั้งหนึ่ง มีพระพรหมตนหนึ่งชื่อว่า มหาพรหมาธิ
ราช เสด็จลงมาดูน้ำได้เห็นดอกบัวเกิดขึ้น จึงให้คำทำนายตามลำดับดังนี้ เห็นดอกบัว ๑ ดอก ทำนายว่า
ในกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๑ พระองค์ และเรียกกัลป์นั้นว่า สารกัลป์ เห็นดอกบัว ๒ ดอก ทำนาย
ว่า ในกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๒ พระองค์ และเรียกกัลป์นั้นว่า มณฑกัลป์ เห็นดอกบัวมี ๓ ดอก
ทำนายว่า ในกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๓ พระองค์ และเรียกกัลป์นั้นว่า วรกัลป์ เห็นดอกบัวมี ๔
ดอก ทำนายว่า ในกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๔ พระองค์ และเรียกกัลป์นั้นว่า สารมณฑกัลป์ เห็น
ดอกบัวมี ๕ ดอก ทำนายว่า ในกัลป์นี้จะมีพระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น ๕ พระองค์ และเรียกกัลป์นั้นว่า ภัทท
กัลป์ ถ้าไม่เห็นดอกบัวเลย ก็ทำนายว่า ในกัลป์นี้จะไม่มีการอุบัติขึ้น และเรียกกัลป์นั้นว่า สุญญ
กัลป์ ในดอกบัวมีบริวาร ๘ พร้อมมูล ได้แก่ ไตรจิวร บาทร มีตโกน กล่องเข็ม ประคดเอว และกระบอก

กรองน้ำ ทำมหาพรหมก็นำเอาบริหาร ๘ นั้น ขึ้นไปไว้ในพรหมโลก เมื่อใดพระโพธิสัตว์เจ้าออกผนวชและจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำมหาพรหมก็จะนำมาถวายในวันที่เสด็จออกผนวชนั้น

ครั้งหนึ่งมีพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า โภณฑัญญะเสด็จอุบัติขึ้นในสารกัลป์ ครั้งหนึ่งมีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ ทรงพระนามว่า ดิสสสัมมาสัมพุทธเจ้า และปุสสสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในมณฑกัลป์ ครั้งหนึ่งมีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ ทรงพระนามว่า พระพุทธอัทธทัสสี พระธรรมทัสสี และพระปิยทัสสี[๔] เสด็จอุบัติขึ้นในวรกัลป์ ครั้งหนึ่งมีพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ ทรงพระนามว่า พระตันหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร และพระทีปังกร เสด็จอุบัติขึ้นในสารมณฑกัลป์ ครั้งนี้พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ทรงพระนามว่า พระพุทธกกุสันธ พระพุทธโกนาคมน์ พระพุทธกัสสป พระพุทธโคดม และพระพุทธศรีอาริยมตไตรย เสด็จอุบัติขึ้นในภัททกัลป์ที่เราอาศัยอยู่ปัจจุบันนี้

กำเนิดโลก

ฝนตกลงน้ำท่วมถึงพรหมโลกเป็นเวลา ๑ อสงไขย ฝนนั้นชื่อ สังวัฏฐฐายีอสงไขยกัลป์ ต่อจากนั้นลม ๔ ชนิด ก็พัดห้วงให้เป็นภูมิเหมือนเก่าขึ้น ลม ๔ ชนิด คือ ปรจิตตวาท ภัตตวาท จักรวาท (....?) พัดไปมาจนละลอกกลายเป็นแผ่นดินเหมือนปุ่มเปือก กลายเป็นกลละเหมือนน้ำข้าว กลายเป็นอัมพุทะเหมือนข้าวเปียก กลายเป็นเปสึเป็นก้อน เป็นเปือก จนกระทั่งกลายเป็นภูมิทองเหมือนเดิม ดูแพรวพราวเป็นประกายงามยิ่งนัก เกิดเป็นปราสาทแก้วทั่วทุกแห่งเหมือนแต่ก่อน ชั้นนี้เรียกว่า มหาพรหมภูมิ พรหมทั้งหลายก็ลงมาอยู่ชั้นนี้เหมือนเดิม น้ำก็แห้งลง ลมทั้ง ๔ ก็เร่งพัดน้ำเป็นละลอกจนกลายเป็นผณ (ฟอง) จากผณกลายเป็นกลละเหมือนน้ำข้าว จากกลละกลายเป็นอัมพุทะเหมือนข้าวเปียก จากอัมพุทะกลายเป็นเปสึเป็นก้อนแล้วก็กลายเป็นแผ่นดินภูมิทองดั่งเก่า ดูแล้วงดงามยิ่งนักเหมือนแต่ก่อนเกิดเป็นปราสาทแก้ว ทุกแห่งเหมือนเดิม ชั้นนี้เรียกชื่อว่า พรหมโปรหิตาภูมิ พรหมก็มาอยู่ในชั้นนี้เหมือนเดิม น้ำก็แห้งลงเรื่อย ๆ ลมทั้ง ๔ ก็พัดน้ำให้กลายเป็นฟอง จากฟองกลายเป็นตม และตมก็กลายเป็นชั้น เป็นก้อนแล้วก็กลายเป็นแผ่นดินเหมือนเดิม ดูงดงามยิ่งนัก เกิดเป็นปราสาทแก้วทั่วทุกแห่งเหมือนเดิม ชั้นนี้เรียกว่า พรหมชั้นปารีสัชชาภูมิ ผุ่พรหมก็มาอยู่ชั้นเดิม น้ำก็แห้งลงเรื่อย ๆ ลมทั้ง ๔ ก็พัดจนกลายเป็นฟอง จากฟองก็เป็นตม จากตมก็กลายเป็นก้อน แล้วก็กลายเป็นแผ่นดินภูมิทองอย่างเก่าดูงดงามยิ่งนัก เกิดเป็นปราสาทแก้วทั่วทุกแห่งเหมือนเดิม ชั้นนี้เรียกว่า ปรนิมมิตวสวัตตี ผุ่เทพยดาก็ลงมาอยู่เหมือนเก่า ชั้นต่ำลงมาเรียกว่า กามภูมิ และน้ำก็แห้งลงเรื่อย ๆ ลมทั้ง ๔ ก็พัดมากกว่าเดิม จนกลายเป็นแผ่นดินภูมิทอง และเป็นปราสาทแก้วทั่วทุกแห่งเหมือนเดิม ชั้นนี้เรียกว่า นิมมานรดี ผุ่เทพยดาก็ลงมาอยู่เต็มวิมานเหมือนเก่า น้ำก็แห้งลงเรื่อย ๆ และลมทั้ง ๔ ก็พัดอยู่เหมือนเดิมจนชั้นขึ้นเป็นแผ่นดินทอง เกิดเป็นปราสาทแก้วและวิมานของเทพยดาเหมือนเก่า ชั้นนี้เรียกว่า ดุสิตา ผุ่เทพยดาก็ลงมาแต่ชั้นบนมาอยู่เหมือนเดิม น้ำก็แห้งลง ลมทั้ง ๔ ก็ยังพัดเหมือนเดิม น้ำชุ่มชื้นงวดเข้าเป็นแผ่นดินทองดูเป็นประกายงาม เกิดเป็นวิมานแก้วของเทวดาเหมือนเก่า ชั้นนี้เรียกว่า ยามา เทวดาทั้งหลายก็จุติจากเบื้องบนลงมาอยู่เหมือนดังกล่าวมา เมื่อน้ำแห้งลงไปเรื่อย ๆ ลมทั้ง ๔ ชนิดก็พัดจนเป็นฟอง จากฟองก็เป็นตม จากตมก็

ชั้นก็กลายเป็นก้อนแข็ง จนในที่สุดก็กลายเป็นแผ่นดินทองเหมือนเดิม ดูเป็นประกายงดงามยิ่งนักเหมือนแต่ก่อน เกิดเป็นปราสาททั่วทุกแห่ง ชั้นนี้ชื่อว่า ดาวดึงส์ มีเทวดาลงมาอยู่เหมือนแต่ก่อน น้ำก็ยิ่งลดลง แห้งไปเรื่อย ๆ ลมทั้ง ๔ ชนิด ก็พัดจนเป็นฟอง เป็นลม และเป็นก้อน ที่สุดจนกลายเป็นแผ่นดินเหมือนเก่าดูเป็นประกายงดงาม เกิดเป็นปราสาทแก้วทุกแห่งหน เป็นเขาพระสุเมรุราชสูงใหญ่เหมือนเดิม เกิดเป็นเขาทั้งเจ็ด เพื่อจะล้อมรอบเขาพระสุเมรุและแม่น้ำสีทันดร ระหว่างเขาทั้งเจ็ดนั้น ล้อมรอบด้วยทวีปใหญ่ ๔ ได้แก่ บุรพวิเทหทวีป อมรโคยานทวีป ชมพูทวีป และอุตตรกุรุทวีป และทวีปเล็กอีก ๒,๐๐๐ ล้อมรอบ เกิดเป็นป่าหิมพานต์ เกิดสระใหญ่ ๗ สระ ได้แก่ อนโณดาต กัณณมุนทะ รกการกะ ฉัททันต์ กุณลาละ มันทากินี และสีหปปาตะ เกิดแม่น้ำใหญ่ทั้ง ๕ สาย คือ คงคา อจิรวดี ยมูนา สรรภู และมเหสี เกิดเป็นจักรวาล เกิดเป็นดาวดึงส์ สวรรค์ของพระอินทร์ เกิดเป็นจาดุมหาราชิกาภูมิ อันเป็นเมืองของพระจตุโลกบาล ต่อจากนั้น ก็เกิดเป็นโลกมนุษย์ เกิดเป็นนรก เกิดเป็นเปรตวิสัย เกิดเป็นดิรัจฉานภูมิ เกิดเป็นอสุรกายภูมิ เหมือนที่เคยเกิดมาแล้ว เมื่อก่อนสูงใหญ่เท่าไร ก็สูงใหญ่เท่านั้น ไม่แตกต่างจากปางก่อนเลย ลมพัดเป็นฟองน้ำซัดสาดไปมาที่มีที่ต่ำมีที่สูง มีที่ราบ ที่ต่ำกลายเป็นแม่น้ำ ที่สูงกลายเป็นภูเขา ที่ราบกลายเป็นเรือกวสวไรนา ป่าในชมพูทวีปที่เราอาศัยอยู่นี้จะเกิดเป็นพระมหาโพธิ์ก่อน ส่วนว่าไฟไหม้ก็ไหม้ถึงที่สุด สถานที่นั้นก็เป็นที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ทุกพระองค์ และสถานที่ว่านั้นก็กลายเป็นชมพูทวีป พื้นที่สูงกว้างใหญ่ เมื่อดอกบัวจะเกิดก็เกิดที่นั่น มนุษย์เราจะเกิดก็เกิดที่นั่น โดยมาจากพรหมโลก เมื่อน้ำแห้งลง ผืนดินในแผ่นดินนี้ได้มีกลิ่นรสอันโอชะอร่อยยิ่งนัก เหมือนดังละอองนิรุทกปายาส[๖] เหล่าพรหมที่สถิตอยู่ในชั้นอาภัสสรพรหมสิ้นบุญแล้วก็จุติจากอาภัสสรพรหมลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ผุดเกิดมาเอง คนเหล่านั้นยังไม่เป็นเพศหญิงเพศชายเหมือนดังพรหม มีรัศมีแผ่สว่างเรืองสาดไสยงดงาม มีฤทธิ์สามารถไปทางอากาศได้ ไม่ได้กินอะไร ความอึดเอิบใจ เป็นอาหารต่างข้าวและน้ำ มีอายุยืนได้ ๑ อสงไขย กาลผ่านไปโดยลำดับก็เป็นผู้หญิงผู้ชายเหมือนเมื่อก่อน พรหมทั้งหลายเห็นเช่นนั้นต่างก็พากันชิมรสดินต่างข้าวและน้ำทุกวัน ด้วยเหตุที่พวกพรหมมีความคิดอันเป็นอกุศล ๓ อย่างเกิดขึ้น คือ คิดทางกาม คิดพยาบาท คิดเบียดเบียน จึงทำให้รัศมีในร่างกายหายไปหมดสิ้น ความมืดจึงปกคลุมไปทั่วแผ่นดินมองไม่เห็นกัน เมื่อพวกเขาเห็นมืดมืดเช่นนั้นจึงรำพึงรำพันกันว่า พวกเราจะทำอย่างไรจึงจะเห็นหนทาง ด้วยอำนาจบุญกุศลของเขาเหล่านั้นจึงเกิดเป็นคืนเป็นวัน เป็นเดือนเหมือนแต่ก่อน และด้วยอำนาจอริชฐานนั้น จึงเกิดเป็นดวงตะวันขึ้นดวงหนึ่ง สูงได้ ๕๐ โยชน์ มีปริมาตรได้ ๑๕๐ โยชน์ ทำให้ฝูงชนทั้งหลายได้มองเห็นหนทาง ได้มองเห็นกันและกัน และแสงของตะวันก็สว่างไสวรุ่งเรืองอยู่เช่นนั้น ฝูงชนต่างก็ยินดีปรีดาอย่างยิ่ง จึงพากันกล่าวว่า เทพบุตรองค์นี้สามารถบรรเทาความมืดได้ ควรเรียกว่า พระสุริยะ (พระอาทิตย์) เมื่ อ พ ร ะ อ า ทิ ตย ์ ให้ ความ สว่าง ไสว ตลอด วัน แล้ว จึง พากัน เวียน ขว อรอบ เขา พระ สุเม รุ ราช พอ ลับ เขา พระ สุเม รุ ราช แล้ว ก็ กลับ มืด ขึ้น อีก คน ทั้ ง หลาย เกิด ความ กลัว จึง กล่าว ว่า เทพ บุตร ได้ ให้ ความ สว่าง รุ่ง เรือง แจ่ม จ้า นับ ว่า เป็น การ ดี แล้ว แต่ ยัง มี มี ต่ อ อยู่ อีก น่า จะ มี เทพ บุตร ที่ สามารถ บัน ดาล ให้ มี แสง สว่าง ใน เวลา กลาง ค่ำ ได้ เหมือน เทพ บุตร ที่ ลับ สาย ตา ไป แล้ว นั้น ด้วย อำนาจ อริ ชฐาน ของ คน เหล่า นั้น จึง เกิด ดวง จันทร์ ดวง หนึ่ง ใหญ่ มี แสง สว่าง นวล

งามยิ่งนัก มีขนาดย่อมกว่าดวงตะวัน ๑ โยชน์ ขึ้นสมดังปรารถนา เดือนและตะวัน คือ พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็มาจากพรหมโลกเพื่อส่องแสงสว่างให้คนในโลกนี้ได้เห็น เมื่อพวกเขาได้เห็นพระจันทร์และพระอาทิตย์ เช่นนั้นแล้ว ก็มีความยินดียิ่งนัก และปลาบปลื้มปีติยิ่งกว่าเก่า และกล่าวกันว่า เทพบุตรองค์นี้สามารถให้แสงสว่างให้เราได้เห็นหนทางตั้งใจปรารถนาประหนึ่งรู้จักจิตใจของพวกเรา ที่เกิดมีแสงสว่างขึ้นในกลางคืน ควรเรียกว่า จันทรเทพบุตร เมื่อเกิดมีพระจันทร์ พระอาทิตย์แล้ว จึงเกิดดาวนักษัตร ๒๗ ดวง พร้อมด้วยหมู่ดาวดารารากรทั้งหลาย ต่อมาจึงเกิดมีวัน คิน เดือน ฤดูแล้ง และปีทั้งหลายตั้งแต่บัดนั้น ผืนแผ่นดินรุ่งเรือง ท้องฟ้า ระเบียบระยับด้วยเดือน ตะวัน ตลอดปีเป็นอนันตอสงไขย เรียกว่า อสงไขยกัลป์ เมื่อ พระอาทิตย์ พระจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ เกิดขึ้นครั้งแรกนั้น วัน คิน เดือน ปี ก็เกิดขึ้นครั้งแรกเช่นเดียวกัน ถึงวันเพ็ญเดือน ๔ พระอาทิตย์ก็โคจรมาในราศีมีน เสวยฤกษ์อุตตาราภร พระจันทร์โคจรครั้งแรกในราศีกันย์ เสวยฤกษ์อุตตรมฤคขึ้น ทำให้เห็นหนทางได้ ๔ ทวิป พร้อมกันทั้งหมด พระอาทิตย์ก็ส่องแสงให้เห็น ๒ ทวิป พระจันทร์ก็ส่องแสงให้เห็น ๒ ทวิป หมุนเวียนไปเท่า ๆ กัน เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นในแผ่นดินชมพูทวีปของเรานี้ รวมทั้งแผ่นดินบุพพิทเททวีป คนใน ๒ ทวิปนั้นก็เห็นดวงอาทิตย์ เมื่อดวงอาทิตย์ตกในแผ่นดินของเรานี้ ก็จะมองเห็นรัศมีพระจันทร์ในอุตตรกุรุทวีปและอมรโคยานทวีป ในเวลาเดียวกัน ทั้งสองทวีป ตั้งแต่นั้นมาคนทั้งหลายจึงได้มองเห็นกันอยู่ในผืนแผ่นดินจนถึงไฟไหม้กัลป์ และเกิดกัลป์ใหม่ เรียกว่า วิวัฏฐฐายี อสงไขยกัลป์ ทั้ง ๔ อสงไขย ชื่อว่า มหากัลป์

ในปีหนึ่งมี ๓ ฤดูแล้ง คิมหันตฤดูแล้งหรือฤดูร้อน มี ๔ เดือน นับตั้งแต่เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ วสันตฤดูแล้งหรือฤดูฝน มี ๔ เดือน นับตั้งแต่เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เหมันตฤดูแล้งหรือฤดูหนาว มี ๔ เดือน นับตั้งแต่เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ฤดูแล้งหนึ่งมี ๒ กาล รวมเป็น ๖ กาล คือ วสันตกาล นับตั้งแต่เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีน้ำให้โทษคนทั้งหลาย คิมหันตกาล นับตั้งแต่เดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีลมและไฟเป็นกำลังแก่คนทั้งหลาย วัสสิกกาล นับตั้งแต่เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีลมและไฟให้โทษคนทั้งหลาย สรทกาล นับตั้งแต่เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีไฟและน้ำให้โทษ สิริสกาล นับตั้งแต่เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ ถึงเดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีน้ำให้โทษ ในกาลทั้ง ๖ นี้ วสันตกาลเป็นก่อน (มีก่อน) คนทั้งหลายที่เกิดในแผ่นดินก็กินจวนดินอันโอชะตามฤดูกาลเหล่านี้ โดยเหตุที่ปวงชนประมาณลืมตัวไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่รู้จักความดีความชั่ว จวนดินที่พวกเขากินนั้นก็จมลงไปใต้ดิน มันจึงพูนขึ้นในกลีบดิน ดุจดอกเห็ดที่ตุ่ม แล้วก็จมหายลงไปในแผ่นดิน เกิดเป็นเถาวัลย์ ที่ชื่อ ภาทาลตา ขึ้นมาแทนคล้ายผักบุง ซึ่งมีโอชะร้ายยิ่งนัก คนทั้งหลายจึงกินเถาวัลย์นั้นต่างข้าวทุกวัน เมื่อเวลาผ่านมานานเข้า คนทั้งหลายก็ประมาทหมัวเมาไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ เถาวัลย์ภาทาลตาที่วานั้นก็หายไป ข้าวสาลีก็เกิดขึ้นเป็นลำต้น เป็นหน่อ เป็นตอ เป็นข้าวสาร ชาวเองไม่ต้องทำ ไม่ต้องฝัด ไม่ต้องตาก ไม่มีแกลบ ไม่มีรำ เป็นข้าวสารเอง พอเอาข้าวสารนั้นใส่หม้อตั้งบนก้อนส้าวที่ชื่อว่า โซติกปาสาณ ไฟก็ลุกโชติช่วงขึ้นเอง ถ้าปรารถนาอยากจะได้กับข้าวอะไรก็จะได้กับข้าวทุกอย่าง เมื่อคนกินเข้าไปแล้วก็เกิดมีอาหารเก่า

อาหารใหม่ แล้วก็กลายเป็นอุจจาระออกมาเหมือนอย่างมนุษย์เรา ตั้งแต่นั้นจนกระทั่งบัดนี้ เมื่อพวกเขากินง้วนดินก็ดี กลีบดินซึ่งเหมือนดอกเห็ดที่ตุ่มก็ดี เชือกเถาวัลย์ภทาลตาก็ดี หากมีอุจจาระไม่ เหมือนเทพดาเสวยข้าวทิพย์ ฉะนั้น เมื่อกินอาหารจนอิ่มดีแล้ว อาหารนั้นก็จะถูกไฟธาตุเผาแล้วก็จะละลายหายไปในร่างกายสิ้นเมื่อใดได้กินข้าว เมื่อนั้นก็มีอุจจาระ เมื่อได้กินข้าวแล้วก็เกิดระคะความกำหนดตามวิสัยโลกธรรมของชายหญิง ตั้งแต่บัดนั้นมา ผู้ที่มีความโลภมากก็กลายเป็นสตรีไป ผู้ที่มีความโลภพอสมควรก็กลายเป็นบุรุษ บุรุษและสตรีก็เกิดขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เมื่อเกิดมีบุรุษสตรีขึ้นเช่นนั้นแล้ว พอเห็นกันเข้าก็มีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ ชอบพอกันแล้วก็ร่วมเสพกามกันตามธรรมดาของโลก เหมือนกับที่มีมาในกัลป์ก่อน ๆ ต่อจากนั้นจึงหาที่ปลูกบ้านปลูกเรือนอยู่ เพื่อปิดบังความละอายที่เป็นสภาพนาละอายนั้น ครั้นเป็นคู่สามีภรรยาแล้ว ก็ปลูกบ้านปลูกเรือนอยู่กันตามลำพัง แล้วก็ไปหาเอาข้าวสาลีมาไว้มาก ๆ เพื่อเก็บกินได้หลาย ๆ วัน เวลานั้น ข้าวสาลีก็กลายเป็นแกลบเป็นรำเหมือนข้าวเปลือกของเราปัจจุบันนี้ ส่วนสถานที่ที่เคยยกแตกออกเป็นข้าวสารก็ไม่งอกเหมือนอย่างเคย คนทั้งหลายเห็นเหตุการณ์เช่นนั้นแล้วก็ประหลาดใจ จึงชุมนุมปรึกษาหารือเจรจาตกลงเพื่อแบ่งที่ดินทำกินกันว่า เมื่อก่อนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลในธรรม ปราบณาสิ่งใดก็ได้ตั้งปราณา ไม่ได้กินอาหารอะไรก็ยังมี จะไปทางไหนก็ไปทางอากาศ มีที่นอนที่อยู่ก็เป็นสุขสำราญ ร่างกายก็มีรัศมีรุ่งเรืองไปทั่วจักรวาล ง้วนดินก็เกิดขึ้นมาเป็นประโยชน์แก่เรา เพราะเหตุเราชวนกันโลภอาหารกินง้วนดิน รัศมีที่เคยรุ่งเรืองอยู่ในร่างกายเราก็ตายไปหมดสิ้น ทำให้มืดมิดมองไม่เห็นกันจึงปราณาแสงสว่างอีก พระอาทิตย์และพระจันทร์จึงบังเกิดขึ้นให้แสงสว่างแก่พวกเรา เรากระทำความผิดอีกง้วนดินก็หายไปกลายเป็นดังดอกเห็ดตุ่มขึ้นมาจากกลีบดินใบให้เรากินต่างข้าว เรากลับพากันทำความชั่วต่างๆ นานา กลีบดินที่เหมือนดอกเห็ดก็หายไปกลายเป็นเถาวัลย์ชื่อ ภทาลตา ขึ้นมาให้เรากินต่างอาหาร เรากระทำความชั่วหนักเข้าไปอีก เถาวัลย์ภทาลตาก็หายไปสิ้นอีก กลายเป็นข้าวสาลีที่ไม่ได้ปลูก หากเป็นข้าวสารมาเองให้เรากินเป็นอาหาร ข้าวสาลีที่ว่านี้ เราเก็บเอาจากที่ใดในตอนเย็น เช้าวันรุ่งขึ้น เราก็จะเห็นข้าวนั้นปรากฏอยู่ในที่นั้นเหมือนเดิม เมื่อไปเก็บเอาตอนเช้าตกตอนเย็นก็จะปรากฏเห็นเกิดเต็มอยู่เหมือนเดิม หาร่องรอยเกี่ยวไม่มี บัดนี้พวกเราก่อกรรมทำทุจริตผิดศีลธรรมยิ่งกว่าแต่ก่อนอีก ข้าวสาลีก็กลายเป็นข้าวเปลือกไป และที่ที่เกี่ยวข้าว ข้าวก็หายไปมีแต่ซังและฟางเปล่า จะเป็นรวงข้าวเหมือนเดิมไม่มีแก่เราอีกแล้ว ตั้งแต่นั้นต่อไป พวกเราควรแบ่งปันที่ดินปักเขตแดนกันเพื่อจะได้เพาะปลูกกินกันให้เป็นสัดส่วน จึงจะเป็นการถูกต้อง หลังจากพวกเขาตกลงกันแล้ว จึงได้แบ่งปันที่ไร่นาให้แก่กันและกันตั้งแต่นั้นมา ระยะเวลาที่คนบางคนเกิดความโลภขึ้น มีใจชั่วร้ายก็ไปชิงเอาที่ของคนอื่นเขาคนที่เป็นเจ้าของเดิมก็โกรธจึงไล่ตีต่อกันอยู่ ๒- ๓ ครั้ง ต่อมาจึงประชุมปรึกษาหารือตกลงกันอีกว่า เวลานั้นพวกเรากลายเป็นโจรหัวโจกก่อความวุ่นวายมาก เนื่องจากไม่มีใครเป็นหัวหน้าที่จะว่ากล่าวตักเตือนพวกเรา ดังนั้นควรตั้งท่านผู้ใดผู้หนึ่งให้เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้า เป็นผู้นำของพวกเรา พวกเราประพฤติผิดชอบชั่วดีอย่างไร ท่านจะได้พิจารณาตัดสินสั่งการไปตามความผิดชอบนั้น พร้อมกันนั้นจะได้เป็นผู้แบ่งปันเขตแดนที่อยู่ที่อยู่อาศัยทำกินให้แก่พวกเรา และพวกเรา ก็จะมอบที่ไร่นาให้แก่ท่านผู้เป็นใหญ่นั้นมากกว่าพวกเรา ครั้นพวกเขาประชุม

เจรจาตกลงกันเช่นนั้นแล้ว จึงอัญเชิญพระโพธิสัตว์เจ้าให้เป็นหัวหน้าเป็นผู้นำของพวกเขา และพวกเขาก็พร้อมใจกันทำพิธีราชาภิเษกพระโพธิสัตว์เจ้าขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินมีอสิริยศ พร้อมมูลด้วยพระนาม ๓ ประการ คือ มหาสมมติราช เพราะคนทั้งหลายยินยอมพร้อมใจกันตั้งพระองค์ให้เป็นใหญ่ ชัดตียะ เพราะคนทั้งหลายมอบความเป็นใหญ่ให้พระองค์ ทรงมีพระราชอำนาจแบ่งปันไร่นา ข้าวน้ำ ให้แก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง และราชา เพราะทรงเป็นที่พึงพอใจเคารพนับถือของคนทั้งหลาย พระโพธิสัตว์เจ้าทรงเป็นมหาบุรุษ ปวงชนทั้งหลายอัญเชิญขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะพระองค์ทรงพระสิริโฉมสง่างามยิ่งกว่าประชาชน มีพระปรีชาสามารถรอบรู้อยิ่งกว่าคนทั้งปวง ทรงมีพระทัยซื่อตรงประกอบบุญบารมียิ่งกว่าปวงอาณาประชาราษฎร์ พวกเขาเห็นดังนั้นแล้ว จึงพร้อมใจกันสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองและอบรมสั่งสอนพวกเขา เป็นประมุขของประเทศชาติ สืบสันตติวงศ์ติดต่อกันมาตราบเท่าทุกวันนี้ คนบางคนเห็นความไม่เที่ยงในสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นไปในโลก และเห็นความชั่วเกิดขึ้น ยิ่งเกิดความสังเวชสลดใจ จึงออกไปหาที่สงบ เช่น กุฎิ ศาลา และกระท่อม เป็นต้น แล้วรักษาศีลเจริญภาวนา เทียวออกบิณฑบาตเลี้ยงชีพ ตัดความโลภออกเสีย คนพวกนี้ชื่อพราหมณ์ ตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งบัดนี้ อีกพวกหนึ่งแจกรั้วแจกนาให้คนอื่นทำ ตัวเองเพียงแต่คอยปกปักรักษา ค้าขายโดยชอบธรรม คนพวกนี้ชื่อว่า แพศย์ ติดต่อกันมาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ อีกพวกหนึ่งจะทำการสิ่งใด ก็ทำด้วยกำลังและความสามารถ ทำการฆ่าสัตว์นานาชนิดมาเลี้ยงชีพ คนพวกนี้ชื่อว่า พราณและเป็นศูทร สืบมาจนกระทั่งบัดนี้ คนทั้งหลายต้องทำการทำงานที่ลำบากยากเข็ญมาเลี้ยงชีพ ไม่ได้ทำมาหากินได้โดยง่ายเหมือนแต่ก่อน คนเหล่านั้นมีอายุยืนได้ถึงสองร้อย อยู่ต่อมาอายุก็ลดน้อยถอยลงเรื่อย ๆ นานเข้าจนกระทั่งถึงมีอายุได้ ๑๐๐ ปี เป็นอายุขัยจึงตาย สาเหตุที่อายุ ปี เดือน ของคนทั้งหลายลดน้อยถอยลงนั้น เป็นเพราะคนในชั้นหลังต่อมาก่อกรรมทำชั่ว โลก โกรธ หลง มากกว่าเดิม มวลหมู่เทพยดาทั้งหลายที่อยู่บนสวรรค์ก็ดี บนต้นไม้ก็ดี ก็ไม่มีคนนับถือหรือเกรงกลัว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวนพเคราะห์และดาวนักษัตรทั้งหลายก็ไม่โคจรไปตามราศีเหมือนแต่ก่อน ฤดูทั้ง ๓ ฤดูก็ดี กาลทั้ง ๖ กาลก็ดี ก็เปลี่ยนแปลงไปสิ้นไม่เหมือนเดิม ฝน ลม แดด ก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งต้นไม้ในแผ่นดินที่เคยเป็นยาที่ไม่เป็นยาเหมือนเก่า ฤดูกาลเปลี่ยนแปลงไป ปวงชนทั้งหลายจึงมีอายุลดน้อยถอยลง สมัยใด คนไม่ได้ทำบาปมีแต่ไม่ตรีจิต สงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หมู่เทพยดาทั้งหลายก็อภิบาลรักษา พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวนพเคราะห์ และดาวนักษัตรทั้งหลายก็โคจรไปตามราศี ไม่เปลี่ยนแปลง แดด ลม ฝน ก็ตกต้องตามฤดูกาล ปี เดือน วัน และคืน ไม้ที่เคยเป็นยา ก็กลับคืนเป็นยาตามปกติ คนทั้งหลายก็มีอายุยืนยาวยิ่งขึ้นเหมือนเดิม อันสภาพการณ์ทั้งหลายในโลกนี้ ไม่เที่ยงแท้ย่อมแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปตามกาลแล้ว บางคราวดีแล้วกลับชั่วร้าย แล้วก็กลับดีอีก ไม่เที่ยงเลย แม้คนในโลกก็ไม่เที่ยงเช่นเดียวกัน ผู้มีปัญญาควรรู้อาการอย่างนี้แล้วพิจารณาถึงความไม่เที่ยงในโลกที่เป็นอยู่นี้ แล้วมุ่งบำเพ็ญบุญกุศล เพื่อจะให้พ้นจากสภาพการณ์อันไม่เที่ยงนั้น จนกระทั่งได้เข้าถึงสมบัติอันสูงยิ่ง คือ พระนิพพานอันมั่นคงไม่หวั่นไหว ไม่รู้จักฉิบหายไม่พินาศ ไม่รู้จักตาย เป็นสมบัติที่ดีเลิศกว่าสมบัติทั้งหลายในโลกทั้ง ๓ นี้ (วชิรญาณ, 2555. Online.)

- **กัณฑ์ที่ 11** ว่าด้วยเรื่องนิพพาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

นิพพานนั้นมี ๒ อย่าง คือ สอุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสได้สิ้น แต่ชั้น ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ยังเหลืออยู่ อีกอย่างหนึ่งคือ อนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ดับกิเลสได้สิ้น ทั้งชั้น ๕ ก็ไม่เหลือ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา นั้น เมื่อคราวเสด็จนิพพานนั้น ทรงบรรลุนิพพาน ๓ อย่าง คือ กิเลสนิพพาน ดับกิเลส ขันธ์นิพพาน ดับขันธ์ ธาตุนิพพาน ดับธาตุ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา นั้น เมื่อตรัสรู้ก็ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ ภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ในวันเพ็ญเดือน ๖ ปีวก วันพุธ ยามใกล้รุ่ง ตรงกับวันพฤหัสบดีของไทย ลาวว่าวันเต่า ในอนุราชฤกษ์ ในวันที่พระพุทธร่องค์ตรัสรู้ นั้น พระจันทร์โคจรในราศีพฤกษิก เสวยฤกษ์ไพสาขะในกลางคืนวันพุธนั้น พระอังคาร พระพุธ พระเกตุ และพระอาทิตย์โคจรในราศีพฤษภราศีเดียว พระศุกร์โคจรในราศีเมถุน พระเสาร์โคจรในราศีกรกฎ พระพฤหัสบดีออกก่อน เมื่อพระพุทธร่องค์เสด็จเข้าสู่พระนิพพานนั้น เสด็จในวันเพ็ญเดือน ๖ ปีมะเส็ง ตรงกับวันอังคารของไทย ลาวว่าวันกบ ยามใกล้รุ่ง เสวยฤกษ์ไพสาขะ พระอังคาร พระเกตุ และพระอาทิตย์ โคจรในราศีพฤษภ พระพฤหัสบดี และพระจันทร์โคจรราศีพฤกษิก พระพุธและพระศุกร์โคจรในราศีเมถุน พระเสาร์โคจรในราศีมังกร ออกก่อนพระอาทิตย์ เหตุการณ์เช่นนั้นชื่อว่า ขันธ์นิพพานได้ปรากฏแก่พระพุทธร่องค์ของเราแล้ว พระธาตุทั้งหมดจะเสด็จมาประชุมรวมกันภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และปรากฏนิมิตเป็นพระพุทธร่องค์ขึ้นอีก ทรงแสดงพระธรรมเทศนา โปรดเทวดาและมนุษย์แล้ว จึงเสด็จเข้าสู่พระนิพพานในวันเพ็ญเดือน ๖ ปีชวด ไพสาขฤกษ์ ไทยว่า รวยสัน พระอาทิตย์ พระพฤหัสบดี พระเกตุโคจรในราศีพฤษภ พระศุกร์โคจรในราศีเมถุน พระพุธโคจรในราศีกรกฎ พระเสาร์โคจรในราศีสิงห์ พระอังคารโคจรในราศีมีน พระจันทร์โคจรในราศีพฤกษิก เหตุการณ์อย่างนั้นชื่อว่า ธาตุนิพพาน ได้มาถึงพระพุทธร่องค์ของเราแล้ว

นิพพานมี ๓ ชื่อ คือ สุกญัตินิพพาน - ดับโดยสูญไป อัปปนิหิตนิพพาน - ดับโดยไม่มีที่ตั้งแห่งทุกข์ อนิมิตตนิพพาน - ดับโดยไม่มีเครื่องหมาย หนทางที่จะไปสู่นิพพานนั้น คือ มรรค ๔ ผล ๔ ได้แก่ โสดาปัตติ มรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามิมรรค สกิทาคามิผล อนาคามิมรรค อนาคามิผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล ในหนทางทั้ง ๘ สายนี้ใครดำเนินไปได้ ผู้ที่ดำเนินไปได้ คือ ผู้ที่ละกิเลสได้ ๓๐๐ คือ รูปกิเลส ๑๘ อรูปกิเลส ๕๓ อาการกิเลส ๔ รวมเป็น ๗๕ ในกิเลสทั้ง ๗๕ นี้ แยกออกเป็นกิเลสภายใน ๗๕ กิเลสภายนอก ๗๕ จึงเป็น ๑๕๐ ในจำนวน ๑๕๐ นี้จัดเป็นฝ่ายเห็นผิดว่าเป็นตัวเป็นตน ๑๕๐ ความสงสัยลังเลใจ ๑๕๐ จึงเป็น ๓๐๐ ผู้ที่ละกิเลสทั้ง ๓๐๐ ได้เด็ดขาด ชื่อว่าได้ดำเนินถึงโสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล จึงสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน คือผู้ถึงกระแสพระนิพพานเป็นครั้งแรก ผู้ที่ละกิเลส ๓๐๐ ดังกล่าวมานั้นได้เด็ดขาด และยังละกิเลสอีก ๔๕๐ คือ ความกำหนัด ๑๕๐ ความโกรธฉุนเฉียว ๑๕๐ ความลุ่มหลง ๑๕๐ จึงรวมเป็น ๔๕๐ ผู้ที่ละกิเลสได้อย่างนี้ชื่อว่าได้ดำเนินถึงสกิทาคามิมรรค สกิทาคามิผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระสกิทาคามี คือผู้จะมาเกิดอีกครั้งเดียวก็จะนิพพาน ผู้ที่ละกิเลส ๔๕๐ อย่างดังกล่าวมาได้เด็ดขาด และยังละความ

กำหนดในกาม ๑๕๐ ความผูกใจปองร้าย ๑๕๐ จึงรวมเป็น ๓๐๐ เมื่อรวมกับที่ละได้เด็ดขาดมาก่อนจึงเป็น ๗๕๐ ผู้ละกิเลสได้อย่างนี้ชื่อว่า ผู้ดำเนินถึงอนาคามีมรรค อนาคามีผล จึงสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี คือ ผู้ไม่หวนกลับมาสู่กามภูมิ จะไปถึงพรหมโลกชั้นสุทธาวาส แล้วก็นิพพานที่นั่น ผู้ละกิเลส ๗๕๐ อย่างดังกล่าวมาได้เด็ดขาด และยังละกิเลสอีก ๗๕๐ คือ ความกำหนดรักใคร่ พอใจในรูป ๑๕๐ ความกำหนดรักใคร่ พอใจในสิ่งที่มิใช่รูป ๑๕๐ ความเยอหยิ่งถือตัว ๑๕๐ ความฟุ้งซ่าน ๑๕๐ ความไม่รู้ ๑๕๐ เมื่อรวมกับที่ละได้แล้ว ๗๕๐ จึงเป็น ๑,๕๐๐ ผู้ที่จะได้อย่างนี้ชื่อว่า ดำเนินถึงอภิมรรค อภิมรรคผล จึงสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ คือ ผู้หมดกิเลส บริสุทธิ์ถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ สำเร็จกิจทุกอย่าง จึงชื่อว่า เข้านิพพาน ดับกิเลสทุกอย่างโดยไม่เหลือ

วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน

บุคคลอีกจำพวกหนึ่ง ปฏิบัติกว่าจะถึงพระนิพพานนั้นจะต้องผ่านความยากลำบาก เพราะจะต้องเจริญภาวนาจนได้โลกุตระมาน อับเป็นทางนำไปสู่นิพพาน จะต้องพิจารณาดูความหมุนเวียนของสัตว์ในภพต่าง ๆ ดูอดีต อนาคต ปัจจุบัน กาลที่ล่วงไปแล้ว กาลที่จะมาภายหลัง หรือกาลบัดนี้ และจะต้องเจริญกุศลภาวนา ๑๐ (คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สีเขียว สีขาว สีแดง สีเหลือง อากาศ และแสงสว่าง) ด้วยการปฏิบัติอย่างสูงจึงจะได้ฌาน ๕ เมื่อบรรลุฌานที่ ๕ แล้วก็อาจจะมีฤทธิ์ดำดินหรือเหาะเหินเดินอากาศได้ทุกหนทุกแห่ง ที่ว่าได้สมบัติ ๘ คืออะไร สมบัติ ๘ ได้แก่ รูปฌาน ๔ คือ ฌานสมบัติที่ ๒ ฌานสมบัติที่ ๓ ฌานสมบัติที่ ๔ และอรุณฌาน ๔ คือ อากาสนัญญาตนสมบัติ วิญญาณัญญาตนสมบัติ อากัจฉัญญาตนสมบัติ และเนวสัญญานาสัญญาตนสมบัติ ผู้ได้สมบัติ ๘ แล้ว จะมองเห็นสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยอำนาจอภิญญา เช่น เมืองฟ้า เมืองสวรรค์ ผืนแผ่นดินอันกว้างใหญ่ มองเห็นความสุขในสวรรค์ชั้นอินทร์ ชั้นพรหมทั้งหลาย มองเห็นเหมือนอยู่บนฝ่ามือ ดุจผลมะขามป้อมวางอยู่กลางใจมือ อภิญญา ๖ คืออะไร อภิญญา ๖ ได้แก่ ทิพพจักขุ ทิพพโสต เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ และอาสวกขยญาณ ผู้ที่ได้อภิญญา ๖ จะแสดงฤทธิ์ได้ทุกอย่าง เช่น ยกแผ่นดินขึ้นไว้บนกลางฝ่ามือ ยกภูเขาพระสุเมรุออกจากที่ตั้งได้ จะทำอะไรก็ได้ทุกอย่างโดยไม่มียาก จะมองเห็นได้ไกล จะดูสิ่งใด ๆ ก็ได้โดยไม่มีสิ่งใดมาปิดบัง เห็นเบื้องบนถึงพรหมโลก มองดูเบื้องต่ำถึงนรก ภายใต้น้ำและลมตลอดถึงมองออกไปมองเข้ามาด้วยทิพพจักขุญาณอย่างชัดเจน แม้เสียงที่พูดจะเป็นเสียงเจรจาของหมู่เทวดา อินทร์ พรหมในเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ หรือเหล่าสัตว์ที่อยู่ในนรกก็ตาม ตลอดทั้งปลา นีออนก สัตว์ดิรัจฉานชนิดไหนก็ตาม ก็จะได้ยินอย่างชัดเจน สามารถรู้จิตใจของผู้อื่นได้ รู้โดยไม่มีอะไรมาปิดบังได้ แม้ใจนั้นจะเป็นใจของเทวดา อินทร์ พรหม หรือใจของสัตว์ต่าง ๆ ก็ตาม ก็จะสามารถรู้ใจได้ รู้จักสถานที่อยู่ในชาติก่อนติดต่อกันหลาย ๆ ชาติที่เปลี่ยนแปลง เกิด ตาย โดยไม่มีสิ่งใดมาปิดบังได้ ทั้งเบื้องหน้าเบื้องหลัง ตลอดร้อยกัลป์ รู้การเกิดขึ้นและตายมาแล้ว ดุจมองดูมะขามป้อมอยู่บนฝ่ามือ ฉะนั้น (อภิญญา ๕ เบื้องต้นนี้เป็นขั้นโลกียะ) เมื่อได้บรรลุอภิญญาที่ ๖ (อันเป็นขั้นโลกุตระ) แล้วสามารถรู้ความสิ้นอาสวกิเลส คือ ความเศร้าหมองใจไม่มีจิตคิดจะเวียนว่ายตายเกิดในวิภวสงสารอีกต่อไป มีแต่มุ่งมั่น

เข้าสู่พระนิพพานอย่างเดียว สามารถกำจัดรูปชั้นที่ ๒๕ เวทนาชั้นที่ ๕ สัญญาชั้นที่ ๒๐ สังขารชั้นที่ ๔ และ วิทยญาณชั้นที่ ๑๒ กำจัดมลทินทั้งปวงมุ่งไปสู่พระนิพพานอันประเสริฐแต่อย่างเดียว การที่จะได้มานตามที กล่าวมาต้องใช้ความพยายามอย่างหนักในการเจริญภาวนา และเนื่องด้วยเป็นการยากมากที่จะกล่าวให้รู้อย่าง แท้จริง จึงขอกกล่าวโดยย่อ ดังต่อไปนี้

สมถกรรมฐาน

การปฏิบัติกรรมฐานเพื่อจะให้สำเร็จฌานที่ ๑ เป็นต้นนั้น จะต้องกำหนดนิมิต ๓ อย่างเป็นอารมณ์ คือ บริกรรมนิมิต การทำกรรมฐานโดยกำหนดเอานิมิต คือ เครื่องหมายหรือภาพจุดใดจุดหนึ่งเป็นอารมณ์ อุกคห นิมิต การทำกรรมฐานกำหนดนิมิตติดตาเป็นอารมณ์ ปฏิกาคณินิมิต การทำกรรมฐานกำหนดนิมิตเทียบเคียงเป็น อารมณ์ และเจริญภาวนา ๓ อย่าง คือ บริกรรม ภาวนา การภาวนาขั้นบริกรรม อุปจารภาวนา ภาวนาขั้นได้ สมာธิจิตเกือบแน่น แน่น อปัณาภาวนา ภาวนาขั้นได้สมာธิจิตแน่น แน่น ดังนั้นพระโยคาวจร (ผู้บำเพ็ญเพียร) เจริญภาวนาทำจิตให้เป็นสมาธิจนถึงขั้นแน่น แน่น โดยการกำหนดนิมิตเป็นอารมณ์กรรมฐาน จนนิมิตนั้นติดตา นิมิตกรรมฐานปรากฏชัดเจนทุกส่วน เจริญภาวนาไปจนใกล้เกิดฌาน กล่าวคือ ได้บรรลุอุปจารภาวนาอันเป็น กามภาพจรสมาธิ กำจัดนิวรณ์ทั้ง ๕ คือ ความพอใจในกาม ความพยายาม ความง่วงเหงาหุดหู่ที่ถ้อย ความ ฟุ้งซ่าน รำคาญใจ และความสงสัย โดยใช้องค์ฌาน ๕ กำจัด องค์ฌาน ๕ นั้น คือ วิตก ยกจิตขึ้นสู่นิมิต กรรมฐาน เพื่อกำจัดความหุดหู่ที่ถ้อย วิจาร์ณ พิจารพานิมิตกรรมฐาน เพื่อกำจัดความสงสัย ปิติ อิ่มเอิบใจใน นิมิตกรรมฐาน เพื่อกำจัดความพยายาม สุข ความสบายใจในนิมิต เพื่อกำจัดความฟุ้งซ่าน เอกัคคตา จิตมี อารมณ์อย่างเดียวแน่น แน่น กำจัดความพอใจในกาม พระโยคาวจรเจริญภาวนา ตั้งแต่ขั้นบริกรรมกำหนดนิมิต เป็นอารมณ์จนถึงขั้นอปัณา มีสมาธิจิตแน่น แน่น อันเป็นขั้นรูปาวจรสมาธิ ได้แก่ สำเร็จฌานมีฌานที่หนึ่ง เป็น ต้น เมื่อพระยาโยคาวจรจะทำฌานให้สูงขึ้นไปกว่าฌานที่หนึ่งนั้น จะต้องฝึกจิตให้คล่องแคล่วจนชำนาญ จึงเรียกชื่อว่า วสี มี ๕ ประการ คือ อาวัชชนวสี ชำนาญในการกำหนดองค์ฌาน สมาปัชชนวสี ชำนาญในการ เข้าฌาน วุฏฐานวสี ชำนาญในการออกจากฌาน อธิฐฐานวสี ชำนาญในการอธิษฐานการเข้าฌาน และปัจจ เวกขณวสี ชำนาญในการพิจารณาฌาน เมื่อได้ปฏิบัติสมถกรรมฐานตามหลักที่ถูกต้องแล้วจนได้บรรลุถึง ฌานที่หนึ่งแล้ว ฝึกวสีจนชำนาญในฌานที่หนึ่ง ถือฌานที่หนึ่งเป็นหลัก พยายามกระทำเพื่อบรรลุฌานข้างหน้า ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งเป็นฌานที่ประณีตสุขุมยิ่งขึ้นโดยลำดับ มีฌานที่สองเป็นต้น และในการเจริญสมถกรรมฐานนี้ มี อารมณ์ที่จะถึงกำหนดดังต่อไปนี้

รูปกรรมฐาน

กสิน คือ อารมณ์สำหรับเพ่ง มี ๑๐ อย่าง คือ ปรฐวิกสิน อารมณ์คือดิน อาโปกสิน อารมณ์คือน้ำ เตโช กสิน อารมณ์คือไฟ วาโยกสิน อารมณ์คือลม นีลกสิน อารมณ์คือสีเขียว ปิตกสิน อารมณ์คือสีเหลือง โลหิต กสิน อารมณ์คือสีแดง โอทาทกสิน อารมณ์คือสีขาว อากาสกสิน อารมณ์คืออากาศ อาโลกกสิน อารมณ์คือ แสงสว่าง อสุภะ ๑๐ ประการ คือ อุทฐมาตกอสุภะ ศพขึ้นพอง วินีลกอสุภะ ศพที่ขึ้นเขียว วิบุพพกอสุ

ภะ ศพที่มีน้ำเหลืองไหลออก วิฉนิททกอสุภะ ศพที่ขาดเป็นท่อน ๆ วิกขายิตกอสุภะ ศพที่สุนัขปากกัดกิน วิกขิตตกอสุภะ ศพที่เขาทิ้งไว้ หตวิกขิตตกอสุภะ ศพที่ถูกฟันแล้วทิ้งไว้ โลहितกอสุภะ ศพที่มีเลือดไหลออก ปุพฺพวอกอสุภะ ศพที่มีหมู่นอน อัญญิกอสุภะ ศพที่มีแต่กระดูก อนุสสติ ๑๐ คือ พุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ อุปสมานุสสติ มรณานุสสติ กายคตาสติ อาณาปานสติ อัปมัญญา ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อหारेปฏิกุศลสัญญา กำหนดอาหารที่กลืนเข้าไปให้เห็นว่าเป็นน้ำเกลียด ๑ จตุธาตววัตถาน กำหนดพิจารณาสังขารที่ประชุมกันเป็นร่างกายให้เห็นเป็นเพียงธาตุสี่ ๑ และอรุปรกรรมฐาน ๔ คือ อากาสนัญญาตนะ เฟงอากาศเป็นอารมณ์ วิญญานัญญาตนะ เฟงวิญญาณเป็นอารมณ์ อากิญจัญญาตนะ เฟงความไม่มีเป็นอารมณ์ เนวสัญญานาสัญญาตนะ เฟงสัญญา ที่ละเอียดเป็นอารมณ์ ในกรรมฐานทั้ง ๔๐ นี้ ปฏิภาคนิมิตต์ยอมได้เฉพาะในกรรมฐาน ๒๒ คือ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ กายคตาสติ ๑ อาณาปานสติ ๑ ส่วนบริกรรมนิมิต และอุคคหนิมิต ทั้งสองอย่างข้างต้นนั้น ย่อมได้ในกรรมฐานทั้ง ๔๐ คือ ได้ในกรรมฐาน ๒๒ และในกรรมฐานที่เหลืออีก ๑๘ กรรมฐานที่เหลือ ๑๘ อย่างนั้น คือ อนุสสติ ๘ ซึ่งได้แก่ พุทธานุสสติ ระลึกถึงพระพุทธเจ้า อัมมานุสสติ ระลึกถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ สังฆานุสสติ ระลึกถึงพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สีซานุสสติ ระลึกถึงข้อปฏิบัติที่รักษาเป็นประจำ จาคานุสสติ ระลึกการบริจาคทานต่าง ๆ เทวตานุสสติ ระลึกถึงเทพดาผู้รักษาภูมิสถานต่าง ๆ อุปสมานุสสติ ระลึกถึงความเข้าไปสงบแห่งจิตใจ และมรณานุสสติ ระลึกถึงความตายที่จะมาถึงอย่างแน่นอน ต้องรีบเร่งประกอบคุณงามความดีเอาไว้ อัปมัญญา ๔ คือ เมตตา ความรักใคร่ กรุณา ความสงสาร มุทิตา ความพลอยดีใจ และอุเบกขา ความวางเฉย อหारेปฏิกุศลสัญญา ๑ จตุธาตววัตถาน ๑ และอรุปรกรรมฐาน ๔ คือ อากาสนัญญาตนะ วิญญาณัญญาตนะ อากิญจัญญาตนะ และ เนวสัญญานาสัญญาตนะ พระโยคาวจรเจริญสมถกรรมฐานนั้น ต้องกำหนดบัญญัติเป็นอารมณ์ ซึ่งมี ๒ อย่าง คือ ปัญญาปิยตตบัญญัติ (อตถบัญญัติ) บัญญัติตามธรรมชาติ หรือตามที่ชาวโลกนิยมเรียกกัน เช่น ภูเขา แม่น้ำ รถ คน เป็นต้น ๑ และปัญญาปนโตบัญญัติ (สัททบัญญัติ) บัญญัติตามภาวะที่ปรากฏหรือตามเสียงที่ได้ยิน มี ๖ อย่าง คือ

๑. วิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสิ่งที่มีสภาวะปรากฏอยู่ เช่น รูป เวทนา เป็นต้น
๒. อวิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสิ่งที่ไม่สภาวะปรากฏอยู่ เช่น ภูเขา ต้นไม้ เป็นต้น
๓. วิชขมานเนนอวิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสภาวะที่ไม่มีปรากฏอยู่กับสิ่งที่มี สภาวะปรากฏอยู่ เช่น เสียงคน เป็นต้น
๔. อวิชขมานเนนวิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสิ่งที่มีปรากฏอยู่กับสิ่งที่ไม่สภาวะปรากฏอยู่ เช่น คนมีศรัทธา คนมีวิญญาณ เป็นต้น
๕. วิชขมานเนนวิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสิ่งที่มีสภาวะปรากฏอยู่ทั้งสองอย่าง เช่น จักขุ วิญญาณ เป็นต้น จึงรวมเป็นบัญญัติ ๗

๖. อวิชขมาเนนอวิชขมานบัญญัติ บัญญัติอาศัยสิ่งที่ไม่มีความปรากฏอยู่ทั้งสองอย่างรวมกัน เช่น โอรส พระราชา เป็นต้น

อรูปกรรมฐาน

พระโยคาวจรที่จะเจริญภาวนาเพื่อให้ได้อรูปฌาน ต้องเบิกกสิณ ๙ อันใดอันหนึ่งก่อน แล้วจึงเพ่งอากาศ ความว่างโดยบริกรรมว่า อนนโต อากาโส ๆ อากาศไม่มีที่สุด ๆ จนสำเร็จอรูปฌานที่ ๑ คือ อากาสนัญญายตนะ เพ่งอากาศ ความว่างเป็นอารมณ์เดียวหนึ่งแนวแน่เฉยอยู่ เมื่อพระโยคาวจรจะเจริญภาวนาอรูปฌานที่ ๒ ต่อไปก็เพ่งเอาวิญญาน คือ อากาสนัญญายตนะ จิตนั้นเป็นอารมณ์แล้วบริกรรมว่า วิญญานํ อนนตํ ๆ วิญญานไม่มีที่สุด ๆ จนกระทั่งสำเร็จอรูปฌานที่ ๒ คือ วิญญานัญญายตนะ เพ่งวิญญานเป็นอารมณ์อย่างเดียวหนึ่งแนวแน่เฉยอยู่ เมื่อพระโยคาวจรจะเจริญภาวนาอรูปฌานที่ ๓ ต่อไปก็เพ่งเอานตติภาวะ ความไม่มีอะไร ๆ โดยบริกรรมว่า นตติ กิจจิจิ ๆ นิดหนึ่งก็ไม่มี น้อยหนึ่งก็ไม่มี จนกระทั่งสำเร็จอรูปฌานที่ ๓ คือ อากิจจัญญายตนะ เพ่งความไม่มีอะไรเป็นอารมณ์อย่างเดียวหนึ่งแนวแน่เฉยอยู่ เมื่อพระโยคาวจรจะเจริญภาวนาเพื่อให้ได้อรูปฌานที่ ๔ ซึ่งเป็นอรูปฌานชั้นสูงสุดนั้น ก็เพ่งสัญญาของอากิจจัญญายตนะที่ละเอียดประณีต จะว่ามีก็ไม่ใช่ จะว่าไม่มีก็ไม่เชิง มาเป็นอารมณ์แล้วบริกรรมว่า เจตํ สนตํ เจตํ ปณิตํ ๆ นี้สงบ นี้ประณีต จนกระทั่งสำเร็จตบะเป็นอรูปฌานที่ ๔ คือ เนวสัญญายตนะ เพ่งสัญญาอันสงบละเอียดประณีตอย่างเดียวนิ่งเอยอยู่

วิปัสสนากรรมฐาน

พระโยคาวจรที่ได้ฌานถึงปัญญาแล้วจะเจริญวิปัสสนาให้เกิดญาณขั้นนั้น ต้องเจริญสติปัฏฐาน ตั้งสติกำหนดนามรูป (ปรมาณู) เช่น ยกเอาองค์ฌานในฌานที่ ๕ มาเป็นอารมณ์กรรมฐาน จึงเกิดฌานขึ้นตามลำดับ ดังนี้

๑. สัมมสนญาณ - ญาณพิจารณาเห็นรูปนาม ขั้น ๕ เป็นอนิจจัง สภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ทนอยู่ไม่ได้ เป็นอนัตตา - บังคับบัญชาไม่ได้

๒. อุท্থัพพญาณ - ญาณรู้เห็นรูปนามเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป

๓. กังคญาณ - ญาณรู้เห็นรูปนามดับไป

๔. ภยญาณ - ญาณรู้เห็นรูปนามเป็นภัย

๕. อาทีนวญาณ - ญาณรู้เห็นรูปนามว่ามีโทษ

๖. นิพพิทาญาณ - ญาณรู้เบื่อหน่ายในรูปนาม

๗. บุญจิตุกัมมตาญาณ - ญาณอยากรู้ว่าจะออกหนีจากรูปนาม

๘. ปฏิสังขญาณ - พิจารณาถึงอุปายที่จะพ้นจากรูปนาม

๙. สังขารุเปกขาญาณ - ญาณรู้วางเอยในรูปนาม

๑๐. อนุลอมญาณ - ญาณรู้เห็นรูปนามสอดคล้องตามญาณเบื้องต้น

ทั้ง ๑๐ ญาณนี้ เป็นวิปัสสนาญาณ เมื่อพระโยคาวจรได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนเกิดวิปัสสนาญาณ บรรลุโคตรภูญาณแล้ว ต่อจากนั้นก็ถึงวิโมกข์ - ความหลุดพ้นจากโลกีย์ข้ามขึ้นสู่ชั้นโลกุตตระ อันได้แก่ อริยมรรคญาณ และวิโมกข์ทั้ง ๓ นี้ จัดเป็นสมุจเฉทวิมุตติ คือ ตัดกิเลสได้เด็ดขาด ที่ได้ชื่อเป็น ๓ อย่างนั้น ก็ด้วย อาศัยวิโมกข์มุข คือ ปากทางเข้าสู่วิโมกข์ หรือประตูเข้าสู่อริยมรรคญาณ ๓ ประการ อันได้แก่

๑. อนัตตานุปัสสนา พิจารณาเห็นนามรูปเป็นอนันตา ชัดกว่าลักษณะอื่น ๆ ความหลุดพ้นโดยวิธีนี้เรียกว่า สุญญตวิโมกข์

๒. อนิจจานุปัสสนา พิจารณาเห็นนามรูปเป็นอนิจจัง ชัดกว่าลักษณะอื่น ๆ ความหลุดพ้นโดยวิธีนี้ เรียกว่า อนิมิตตวิโมกข์

๓. ทุกขานุปัสสนา พิจารณาเห็นนามรูปเป็นทุกขัง ชัดกว่าลักษณะอื่น ๆ ความหลุดพ้นโดยวิธีนี้เรียกว่า อัปภินิหิตวิโมกข์

วิสุทธิ ๗ กับญาณ ๑๖

ปาติโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวาปาริสุทธิศีล และปัจฉยสันนิสสิตศีล ปาริสุทธิศีล ๔ นี้ เป็นวิสุทธิที่ ๑ คือ สีลวิสุทธิ, อุปจารสมาธิ และอัปนาสมาธิ สมาธิทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นวิสุทธิที่ ๒ คือ จิตตวิสุทธิ, การกำหนดพิจารณาเห็นสังขารเป็นเพียงนามรูป พร้อมทั้งกำหนดรู้ ลักษณะ รส ปัจจุบันฐานและปทัฏฐานของนามรูปนี้เป็นวิสุทธิที่ ๓ คือ ทิณฺฐวิสุทธิ และเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ, การกำหนดพิจารณาเห็นปัจฉัยแห่งนามรูปนี้เป็นวิสุทธิที่ ๔ คือ กังขาวิตรณวิสุทธิและเป็นปัจฉัยปริคคญาณ, เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมกำหนดพิจารณาเห็นสังขารธรรม คือ นามรูป อันเป็นไปในภูมิที่ ๓ พร้อมทั้งเหตุปัจฉัยโดยพิจารณาญาณ ไตรลักษณ์ คือ ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กับทั้งพิจารณาญาณความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งนามรูป และพิจารณาเห็นลักษณะแห่งมรรคและสิ่งมิใช่มรรค ด้วยกำหนดเห็นวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ มีโอภาส (แสงสว่าง) เป็นต้นว่าเป็นศัตรูหรือเป็นอุปสรรคแห่งมรรค นี้เป็นวิสุทธิที่ ๕ คือ มัคคามัคคณานทสสนวิสุทธิ และเป็นสัมมสนญาณ (และตรุณอุทัยพพายญาณ), เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมสลัดศัตรูคือ นิวรณ์ ๕ ออกจากจิตใจได้แล้ว เจริญวิปัสสนาต่อไปตามลำดับวิปัสสนาญาณทั้ง ๙ คือ (พลว) ทุหทัยพพายญาณ ภังคญาณ ภรญาณ อามีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญฺจิตกัมยตาญาณ ปฏิสังขาญาณ สังขารุเปกขาญาณ และอนุโลมญาณนี้เป็น (วิปัสสนาญาณ ๙) และเป็นวิสุทธิที่ ๖ คือ ปฏิภาณานทสสนวิสุทธิ เมื่อวิปัสสนาญาณแก่กล้า โลกุตระอัปนาจิต (มัคคจิต) จักเกิดขึ้นนั้น กาลจักเป็นดังนี้ สังขารุเปกขาญาณ จะพิจารณาเห็นนามรูปเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ชัดแจ้งแล้วก็จะหยั่งลงสู่ภวังค์ ต่อแต่นั้น มโนทวาราวชชนะก็จะเกิดขึ้น กำหนดนามรูปเป็นอารมณ์ โดยเห็นเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต่อจากนั้นอนุโลมญาณก็จะเกิดขึ้น ๓ ขณะ คือ ขณะที่ ๑ เรียกปริกรรม ขณะที่ ๒ เรียกอุปจาร และขณะที่ ๓ เรียกอนุโลม ต่อแต่นั้นโคตรภูญาณก็เกิดขึ้น ๑ ขณะ หน่วงเอาพระนิพพานเป็นอารมณ์ สามารถครอบงำโดยบุุณชน ก้าวข้ามโคตรบุุณชนไป อย่างก้าวขึ้นสู่โคตรแห่งพระอริยะ ต่อแต่นั้นโลกุตระมรรค คือ มรรคญาณ ก็จะเกิดขึ้น กำหนดรู้ทุกขสัจจะ ละสมุทัยสัจจะ และทำให้แจ้งซึ่งนิโรธสัจจะ คือเห็นพระนิพพานได้แจ่มแจ้ง ถัดจากนั้นผลจิตหรือ

ผลญาณก็จะเกิดขึ้น ๒ - ๓ ขณะ แล้วหยั่งลงสู่ภวังค์ ต่อแต่นั้นก็จะเกิดปัจจเวกขณญาณ พิจารณาทบทวนดูมรรค ผล นิพพานที่ได้บรรลุแล้ว กับทั้งพิจารณาทบทวนดูกิเลสที่ละได้แล้วและที่ยังเหลืออยู่ ญาณทั้ง ๓ ข้อสุดท้าย อันได้แก่ มรรคญาณ ผลญาณ และปัจจเวกขณญาณนี้ เป็นวิสุทธิที่ ๗ คือ ญาณทัสสนวิสุทธิ อนึ่งถึงทราบว่าคุณฐานคามินีวิปัสสนา คือ วิปัสสนาที่เป็นตัวพาไปสู่อริยมรรคนั้น ได้แก่ วิปัสสนาญาณ ๓ ประการ คือ สังขารุปกขาญาณอย่างเก่าที่สุด ๑ อนุโลมญาณ ๑ โคตรภูญาณ ๑ ผู้จะได้บรรลุอริยมรรคญาณ จะต้องผ่านญาณทั้ง ๓ นี้ กล่าวคือ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีปัญญินทรีย์แก่กล้า ได้บรรลุวิปัสสนาญาณแล้ว เมื่อคุณฐานคามินีวิปัสสนากำลังเป็นไปก้าวหน้าอยู่ ย่อมจะเห็นนามรูปเป็นอนัตตาชัดเจน แล้วจะก้าวเข้าสู่มรรคญาณทันที นี้ชื่อว่า สุขุณฺณุตวิโมกข์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีลัทธินทรีย์แก่กล้า ได้บรรลุวิปัสสนาญาณแล้ว เมื่อคุณฐานคามินีวิปัสสนากำลังเป็นไปก้าวหน้าอยู่ ย่อมจะเห็นนามรูปเป็นอนิจจังชัดเจน แล้วจะก้าวเข้าสู่มรรคญาณทันที นี้ชื่อว่า อนิมิตฺตวิโมกข์ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีสมาธิทรีย์แก่กล้า ได้บรรลุวิปัสสนาญาณแล้ว เมื่อคุณฐานคามินีวิปัสสนากำลังเป็นไปก้าวหน้าอยู่ ย่อมจะเห็นนามรูปเป็นทุกขังชัดเจน แล้วจะก้าวเข้าสู่มรรคญาณทันที นี้ชื่อว่า อปฺปณฺธิตฺตวิโมกข์ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ อริยมรรค จึงมีชื่อได้ ๓ อย่าง คือ ชื่อสุขุณฺณุตวิโมกข์ เป็นต้น ด้วยการพิจารณาเห็นอารมณ์ คือนามรูปเป็นอนัตตาเป็นต้น จึงสามารถบรรลุได้ แม้อริยมรรคก็มีชื่อได้ ๓ อย่าง คือชื่อว่า สุขุณฺณุตวิโมกข์ เป็นต้น เช่นเดียวกันด้วยเป็นสิ่งที่เกิดจากอริยมรรคนั้น แม้ผลสมาบัติก็เรียกชื่อได้ ๓ อย่าง มีชื่อว่า สุขุณฺณุตวิโมกข์ เป็นต้น

การอยู่เป็นสุขและการนิพพานในชีวิตปัจจุบัน

พระอริยบุคคลทุกชั้น สามารถอยู่เป็นสุขอย่างแท้จริงในชีวิตปัจจุบันได้ ด้วยการเข้าผลสมาบัติ และสามารถนิพพานในชีวิตปัจจุบันได้ ด้วยการเข้านิโรธสมาบัติ กล่าวคือ การเข้าผลสมาบัติต้องพิจารณาเห็นสังขารโดยอาการต่าง ๆ ด้วยญาณทั้ง ๙ มี อุทฺทยพฺพยญาณ เป็นต้น แล้วอธิษฐานจิตให้ขึ้นสู่วิถีดังนี้

๑. บริกรรม - กำหนดรูปนาม
 ๒. อุปจาร - กำหนดรูปนามอีก
 ๓. อนุโลม - กำหนดรูปนามอีก
 ๔. อนุโลม - กำหนดรูปนามอีก
 ๕. อนุโลม - กำหนดรูปนามอีก
 ๖. ผลจิต - เสวยผลพระนิพพานตลอดเวลาที่อธิษฐาน
- พระอริยเจ้าเข้าผลสมาบัติด้วยอริยมลจิต ดังนี้
๑. พระโสดาบัน เข้าผลสมาบัติด้วยโสดาปัตติผลจิต
 ๒. พระสกทาคามี เข้าผลสมาบัติด้วยสกทาคามีผลจิต
 ๓. พระอนาคามี เข้าผลสมาบัติด้วยอนาคามีผลจิต
 ๔. พระอรหันต์ เข้าผลสมาบัติด้วยอรหัตผลจิต

เมื่อพระอนาคามีและพระอรหันต์ที่สำเร็จรูปฌานมาแล้ว ต้องการจะเข้านิโรธสมาบัติดับสนิทอยู่ นั้น
ต้องทำตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

๑. ทำฌานให้เกิดขึ้น ตั้งแต่ปฐมฌาน จนถึงวิญญาณัญญายตนฌาน โดยลำดับ
๒. ออกจากฌานแล้ว พิจารณาสังขารหรือสภาวะธรรมในองค์ฌาน โดยความเป็นอนิจจัง
ความไม่เที่ยง ทุกข์ ความทุกข์ ทนไม่ได้ อนตตา สภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงวิญญาณัญญายตน
ฌานตามลำดับ
๓. ทำอาภิกขุญญายตนฌานให้เกิดขึ้นแล้ว อธิษฐานเข้านิโรธสมาบัติตลอด ๗ วัน ไม่ให้
บริหารเป็นอันตราย จะออกได้เมื่อพระพุทเจ้าทรงรับสั่งหา คณะสงฆ์ต้องการให้ออก หรือเมื่อครบวันแล้ว
๔. เมื่อขณะจะเข้านิโรธสมาบัตินั้น ทำรูปฌานขั้นสูงสุด คือ เนวสัณญานาสัณญายตนฌาน
ให้เกิดขึ้นแล้ว จิต เจตสิกจะดับลงไม่ได้เกิดขึ้นตลอด ๗ วัน ตามอธิษฐาน ไม่มีสัญญา - ความจำ และไม่มี
เวทนา - ความรู้สึกสุขทุกข์เลย
๕. เมื่อออกจากนิโรธสมาบัตินั้น จะเกิดผลจิตหนึ่งขณะก่อนแล้วจึงลงสู่ภวังค์ และกลับคืน
ความรู้สึกเหมือนสภาพเดิม ถ้าเป็นอนาคามีบุคคล ก็ออกด้วยอนาคามีผลจิต หนึ่งขณะแล้วจึงลงสู่ภวังค์ ถ้าเป็น
อรหันต์บุคคล ก็ออกด้วยอรหันต์ผลจิตหนึ่งขณะแล้วจึงลงสู่ภวังค์ ต่อจากนั้นจึงเกิดวิถิจิต กลับสู่สภาพเดิม
บุคคลที่จะภาวนาให้ได้พระนิพพานนั้น เมื่อว่าโดยสังเขปแล้ว ผู้มีปัญญาย่อมนปรารถนาและระลึกถึงพระ
นิพพานอันประเสริฐว่า จะมีใครหนอที่สามารถจะนำมวลสรรพสัตว์ให้ดำเนินไปถึงพระนิพพานได้ ก็ะทราบได้
ว่า ผู้ที่สร้างสมอบรมบารมีมา และเคยปรารถนาให้ถึงพระนิพพานอยู่ทุกทิวาราตรีโดยมิได้ขาดสาย ต้องใช้เวลา
อันยาวบานถึง ๒ อสงไขยและแสนมหากัลป์เช่นนี้ก็สามารถจะนำสรรพสัตว์ไปสู่พระนิพพานได้ไม่ แต่
สามารถนำตนให้บรรลุถึงพระนิพพานได้ คือบำเพ็ญบารมีเพียงเท่านั้นก็สามารถจะบรรลุนิพพานเป็นพระปัจเจก
พุทธเจ้าได้ แต่ไม่สามารถจะนำสัตว์ให้บรรลุถึงพระนิพพานได้ ส่วนบุคคลใดได้สร้างสมอบรมบารมีได้
ถึง ๔ อสงไขย ๘ อสงไขย ๑๖ อสงไขย และแสนมหากัลป์ และได้อธิษฐานไว้ว่า “จะนำสัตว์ทั้งไปสู่พระ
นิพพาน” ทุกวันคืนมิได้ขาดสาย ผู้นั้นจะ ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถนำสัตว์ทั้งปวงให้ถึงซึ่ง
พระนิพพานได้ เหล่าสรรพสัตว์ที่พระพุทเจ้าทรงนำไปสู่พระนิพพานได้นั้น ต้องสร้างบารมีมาแล้วแสนมหา
กัลป์ จึงจะสามารถตามเสด็จองค์สมเด็จพระบรมศาสดาไปถึงพระนิพพานได้ ส่วนเหล่าบุคคลที่สร้างสมอบรม
บารมีได้ ๒ อสงไขยแสนมหากัลป์ จะได้เป็นพระอรหันต์ขีณาสพ และสามารถนำสรรพสัตว์ไปสู่พระนิพพาน
อันเป็นสถานที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จไปแล้ว พระพุทเจ้าแต่ละพระองค์ทรงโปรด
เหล่าสัตว์ตลอดทั้งเทวดาทั้งหลายให้เข้าถึงพระนิพพาน นับได้ ๒๔ อสงไขย และ ๑๑,๐๐๐ โภกฏี กับอีก
๑๐๐,๐๐๐ คน (วชิรญาณ, 2555. Online.)

2. รูปแบบจิตรกรรมที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทย

ในงานด้านจิตรกรรมไทยที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในประเทศไทยนั้นในงานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประเภทใหญ่ๆ ด้วยกันคือ 1 ภาพจิตรกรรมในสมุดไทย 2 ภาพจิตรกรรมฝาผนัง และ 3 ภาพจิตรกรรมร่วมสมัย

2.1 ภาพจิตรกรรมในสมุดไทย

ในส่วนภาพจิตรกรรมในสมุดไทยที่มีรากฐานมาจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเท่าที่มีการค้นพบปรากฏอยู่ด้วยกันหลากหลายเล่ม ดังตารางนี้ (ตารางที่ 2-1)

ลำดับ	ชื่อสมุดภาพ	อายุ	ที่อยู่ปัจจุบัน
1	สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรขอม เลขที่ 1	ราวพุทธศตวรรษที่ 24 - 22	หอสมุดแห่งชาติ
2	สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 5	ราวพุทธศตวรรษที่ 22	หอสมุดแห่งชาติ
3	สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 6	สมัยอยุธยา	หอสมุดแห่งชาติ
4	สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรขอม สมัยอยุธยา เลขที่ 7	สมัยอยุธยา	หอสมุดแห่งชาติ
5	สมุดภาพไตรภูมิสมัยอยุธยา เลขที่ 8	สมัยอยุธยา	หอสมุดแห่งชาติ
6	สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรธรรมล้านนา เลขที่ 9	สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น	หอสมุดแห่งชาติ
7	สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10	สมัยกรุงธนบุรี	หอสมุดแห่งชาติ
8	สมุดภาพไตรภูมิสมัยกรุงธนบุรี เลขที่ 10/ก	สมัยกรุงธนบุรี	หอสมุดแห่งชาติ
9	สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงเบอร์ลิน	สมัยกรุงธนบุรี	กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมัน
10	สมุดภาพไตรภูมิ เลขที่ 91	ราวพุทธศตวรรษที่ 24	หอสมุดแห่งชาติ
11	สมุดภาพไตรภูมิฉบับหมายเลขที่ 178	ราวพุทธศตวรรษที่ 25	หอสมุดแห่งชาติ
12	สมุดภาพไตรภูมิฉบับมหาวิทยาลัยคอร์เนล	ราวพุทธศตวรรษที่ 25	ม.คอร์เนล สหรัฐอเมริกา
13	สมุดภาพไตรภูมิฉบับวัดควนมะพร้าว	ราวพุทธศตวรรษที่ 25	วัดควนมะพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ตารางที่ 2-1 ตารางรายชื่อสมุดภาพจิตรกรรมในสมุดไทยที่มีรากฐานจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

(ทั้งนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะนำมาทำการวิเคราะห์เพียง 11 เล่ม โดยตัดสมุดภาพไตรภูมิฉบับมหาวิทยาลัยคอร์เนลและสมุดภาพไตรภูมิฉบับวัดควนมะพร้าวออกเนื่องด้วยปัจจัยในการเข้าถึงข้อมูลภาพ)

2.2 ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

ส่วนงานจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่มีรากฐานมาจากเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ พบว่ามีปรากฏตามศาสนสถานทางพุทธศาสนาหลายแห่งด้วยกัน โดยมีสองลักษณะด้วยกันคือ ลักษณะแรก ปรากฏอยู่ที่ด้านหลังพระประธาน (บางแห่งปรากฏที่ผนังสกัดหน้าพระประธานเช่น วัดเกาะแก้วสุทธาราม) ลักษณะที่สองในงานวิจัยของพระมหาเศวตฉัตร (หินศิลา) ได้อธิบายว่า “เป็นแบบที่เขียนแทรกอยู่ใน ท้องเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงจักรวาลวิทยา กล่าวคือไม่ได้จัดวางอยู่ในด้านหลังพระประธานอย่างจงใจตามลักษณะที่ หนึ่ง เรื่องราวเกี่ยวข้องกับฉากจักรวาล คือการแสดงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในเรื่องประวัติพระอินทร์ ฉากไตรภูมิ ลักษณะนี้ปรากฏอยู่สองแห่ง แห่งแรกปรากฏอยู่ที่แผงไม้คอสองในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง อ. เกาะคา จ.ลำปาง....ในหอพระไตรปิฎกวัดระฆัง(ธนบุรี)” (พระมหาเศวตฉัตร (หินศิลา), 2552. หน้า 107-108.)

ทั้งนี้ในงานวิจัยนี้ได้ทำการรวบรวมข้อมูลรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่ได้รับอิทธิพลจาก วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ และทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงดังตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 2-2)

ลำดับ	ชื่อสมุดภาพ	อายุของภาพจิตรกรรม
1	พระตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไธศวรสรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา	สมัยอยุธยาตอนปลาย (สมเด็จพระเพทราชา) ราว พ.ศ. 2231 – 2245
2	พระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม จ. เพชรบุรี	สมัยอยุธยาตอนปลาย (สมเด็จพระเจ้าบรมโกศ) ราว พ.ศ.2277
3	หอไตร วัดระฆัง กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1)
4	พระที่นั่งพุทธไธศวรสรย์	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1) ราว พ.ศ.2328
4	พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
5	พระอุโบสถ วัดสุวรรณาราม กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.3)
6	พระอุโบสถวัดไชยทิศ กรุงเทพฯ	สมัยอยุธยาตอนปลาย - รัตนโกสินทร์ตอนต้น
7	พระอุโบสถวัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร.1)
8	พระอุโบสถวัดราชสิทธิาราม กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
9	พระอุโบสถวัดสระเกศ กรุงเทพฯ	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ปฏิสังขรณ์ ร.7)
10	พระอุโบสถใหญ่อินทราราม ชลบุรี	สมัยอยุธยาตอนปลาย - รัตนโกสินทร์ (ร.3-4)
11	พระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม อยุธยา	สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตารางที่ 2-2 ตารางรายชื่อกลุ่มตัวอย่างพุทธสถานที่ปรากฏจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

2.3 ภาพจิตรกรรมร่วมสมัย

ในงานจิตรกรรมในประเทศไทยปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมีอยู่จำนวนมากมายหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้บางผลงานผู้สร้างยังคงใช้รูปแบบหรือกระบวนการนำเสนอแบบแผนศิลปะไทยประเพณี แต่ศิลปินบางคนใช้เทคนิคกระบวนการร่วมสมัยแต่นำเอาเนื้อหาเรื่องราวที่อยู่ในไตรภูมิมาใช้เท่านั้น โดยผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงในผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยที่ใช้แนวคิดไตรภูมิที่มีความโดดเด่น ดังตารางต่อไปนี้ (ตารางที่ 2-3)

ลำดับ	ชื่อสมุดภาพ	อายุของภาพจิตรกรรม
1	จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ	เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์, รศ.ปัญญา วิจินธนสาร, ปาง ชินะสาย และคณะ
2	ภาพจิตรกรรมหิมพานต์	ศ.ดร. ปรีชา เกาทอง
3	อาณาจักรวาล	รศ.ปัญญา วิจินธนสาร
4	ไตรภูมิ	สมภพ บุตรราช, รศ.ปัญญา วิจินธนสาร, และประทีป คชบัว
5	จินตนาการแห่งสรรพสวรรค์	รศ.ดร.สุวัฒน์ แสนขัติยรัตน์
6	สระอโนดาต	สิโรจน์ พวงบุปผา
7	ไตรภูมิรัชกาลที่ 9	ศ.ดร. ปรีชา เกาทอง, รศ.ปัญญา วิจินธนสาร และคณะ

ตารางที่ 2-3 ตารางรายชื่อกลุ่มตัวอย่างจิตรกรรมร่วมสมัยที่ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

3. เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบและส่วนประกอบในการสร้างสรรค์จิตรกรรมไทย

ในด้านรูปแบบและส่วนประกอบในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมไทยนั้น จะมุ่งเน้นในด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในด้านภาพลักษณ์ที่แสดงออก

จิตรกรรมไทย หมายถึง ภาพเขียนที่มีลักษณะเป็นแบบอย่างของไทยที่แตกต่างจากศิลปะของชาติอื่นอย่างชัดเจน ถึงแม้จะมีอิทธิพลศิลปะของชาติอื่นอยู่บ้าง แต่ก็ดัดแปลง คลี่คลาย ตัดทอน หรือเพิ่มเติมจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองได้อย่างสวยงามลงตัว มีวิวัฒนาการทางด้านรูปแบบและวิธีการมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถพัฒนาต่อไปอีกในอนาคต จิตรกรรมไทยเป็นลักษณะอุดมคติ เป็นภาพ 2 มิติ โดยนำสิ่งใกล้ไว้ตอนล่างของภาพ สิ่งไกลไว้ตอนบนของภาพ ใช้สีแบบเอกรงค์ คือ ใช้หลายสี แต่มีสีที่โดดเด่นเพียงสีเดียว (คณะกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเมืองไทยของเรา, 2535. หน้า 44.)

องค์ประกอบศิลป์ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ใช้เป็นสื่อ ในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ โดยนำส่วนประกอบของศิลปะมาจัดวางรวมกันอย่างสอดคล้องกลมกลืนและมีความหมาย เกิดรูปร่างหรือรูปแบบต่างๆอันเด่นชัด จะเห็นได้ว่าการศึกษาที่จะเกิดผลงานศิลปะที่ดียิ่งขึ้นนั้นผู้สร้างสรรค์จะต้องใช้กระบวนการที่หลากหลายมาประกอบกันได้แก่ องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ(ทัศนธาตุ) องค์ประกอบของศิลปะ และการ

จัดภาพ มาถ่ายทอดลงในชิ้นงานหรือผลงานนั้นๆ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณค่าทั้งด้านความงามและมีคุณค่าทางจิตใจ อันเป็นจุดหมายสำคัญที่ศิลปินทุกคนมุ่งหวังให้เกิดแก่ผู้ชมทั้งหลาย (Saneeya Crochet, 2014. Online.)

องค์ประกอบพื้นฐานทางศิลปะ หรือทัศนธาตุ (Elements of Art) ประกอบด้วย

1. เส้น (Line)
2. รูป (Figure)
3. มวลและปริมาตร (Mass and Volume)
4. ลักษณะพื้นผิว (Texture)
5. บริเวณว่างหรือช่วงระยะ (Space)
6. แสงและเงา (Light & Shade)
7. สี (Color)

1. เส้น (Line) หมายถึง สิ่งที่ลากจากจุดเริ่มต้น ไปยังจุดที่กำหนดไว้ อาจมีลักษณะบางหนา ตรง หัก หรือคดโค้ง เส้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นภาพ และเรื่องราวต่าง ๆ ตามมา รวมทั้งสามารถใช้ตกแต่ง ทำภาพให้สวยงามอ่อนช้อยและสมบูรณ์ขึ้นไปกว่าเดิมอีกด้วย เส้น คือ ร่องรอยที่เกิดจากเคลื่อนที่ของจุด หรือ ถ้าเรานำจุดมาวางเรียงต่อ ๆ กันไป เส้นมีมิติเดียว คือ ความยาว ไม่มีความกว้าง ทำหน้าที่เป็นขอบเขต ของ ที่ว่าง รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก สี ตลอดจนกลุ่มรูปทรงต่าง ๆ รวมทั้งเป็นแกนหรือโครงสร้างของรูปร่างรูปทรง เส้นเป็นพื้นฐานที่สำคัญของงานศิลปะทุกชนิด เส้นสามารถให้ความหมาย แสดง ความรู้สึก และอารมณ์ได้ด้วย ตัวเอง และด้วยการสร้างเป็นรูปทรงต่าง ๆ ขึ้น เส้นมี 2 ลักษณะคือ เส้นตรง (Straight Line) และ เส้นโค้ง (Curve Line) เส้นทั้งสองชนิดนี้ เมื่อนำมาจัดวางในลักษณะต่าง ๆ กัน จะมีชื่อเรียกต่าง ๆ และให้ความหมาย ความรู้สึก ที่แตกต่างกันอีกด้วยชนิดของเส้นมีหลายชนิด และให้ความรู้สึกแตกต่างกันออกไป ดังนี้

-เส้นตั้งหรือเส้นตั้ง มีลักษณะตั้งฉากกับพื้นให้ความรู้สึกสูงสง่า มั่นคง แต่ขณะเดียวกันก็ให้ความรู้สึกเคียดและรู้สึกผอมบางได้อีกด้วย

-เส้นนอน มีลักษณะขนานกับพื้น ให้ความรู้สึกราบเรียบ นิ่งเฉย พักผ่อน ความกว้าง ความรู้สึกว่า

เป็นฐาน

-เส้นเฉียง เป็นเส้นที่ไม่ขนานหรือตั้งฉากกับพื้น มักให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว พุ่งออกไป มีชีวิตชีวา

ช่วยพยุงหรือค้ำยัน

-เส้นซิกแซก เป็นเส้นเฉียงสลับไปมา คล้ายฟันเลื่อย ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหวด้วยเทคโนโลยี

ขั้นสูง

เช่น คลื่นรังสีต่าง ๆ หรือทำให้รู้สึกเป็นระเบียบทันสมัย

-เส้นโค้ง เป็นเส้น โค้งสลับขึ้นลงคล้ายเกลียวคลื่น ให้ความรู้สึก เคลื่อนไหวอย่างนุ่มนวล สม่่าเสมออ่อนหวาน

-เส้นหยัก เป็นเส้นคดโค้งสอดประสานไปมาไม่เป็นระเบียบ ให้ความรู้สึกยุ่งเหยิง มีอันตราย ตื่นเต้น ลึกลับ

ความสำคัญของเส้น

1. ใช้ในการแบ่งที่ว่างออกเป็นส่วน ๆ
2. กำหนดขอบเขตของที่ว่าง หมายถึง ทำให้เกิดเป็นรูปร่าง (Shape) ขึ้นมา
3. กำหนดเส้นรอบนอกของรูปทรง ทำให้มองเห็นรูปทรง (Form) ชัดขึ้น
4. ทำหน้าที่เป็นน้ำหนักร่องแก่ ของแสดงและเงา หมายถึง การแรเงาด้วยเส้น
5. ให้ความรู้สึกด้วยการเป็นแกนหรือโครงสร้างของรูป และโครงสร้างของภาพ

2. รูป (Figure) แบ่งออกเป็น

1) รูปร่าง (Shape) หมายถึงรูปแบบ 2 มิติ มีแต่ด้านกว้างกับด้านยาว ลักษณะแบนราบเรียบ

2) รูปทรง (Form) หมายถึง รูป 3 มิติ มีด้านกว้าง ด้านยาว และมีด้านสูง หรือหนาเพิ่มขึ้นไปอีก อาจนูนหรือเว้าเข้าไปได้

รูปร่างและรูปทรง ศิลปะมี 3 ลักษณะคือ

- รูปเรขาคณิต (Geometric Form) มีรูปที่แน่นอน มาตรฐาน สามารถวัดหรือ คำนวณได้ง่ายมีกฎเกณฑ์ เกิดจากการสร้างของมนุษย์ เช่น รูปสี่เหลี่ยม รูปวงกลม รูปวงรี นอกจากนี้ยังรวมถึงรูปทรงของสิ่งที่มีมนุษย์ประดิษฐ์คิดค้น ขึ้นอย่างมีแบบแผน แน่นนอน เช่น รถยนต์ เครื่องจักรกลเครื่องบิน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผลิตโดยระบบอุตสาหกรรม ก็จัดเป็นรูปเรขาคณิต เช่นกัน รูปเรขาคณิตเป็นรูป ที่ให้โครงสร้างพื้นฐานของรูปต่าง ๆ ดังนั้น การสร้างสรรค์รูปอื่น ๆ ควรศึกษารูปเรขาคณิตให้เข้าใจถ่องแท้เสียก่อน

- รูปอินทรีย์ (Organic Form) เป็นรูปของสิ่งที่มีชีวิต หรือ คล้ายกับสิ่งมีชีวิต ที่สามารถเจริญเติบโต เคลื่อนไหว หรือเปลี่ยนแปลงรูปได้ เช่น รูปของคน สัตว์ พืช

- รูปอิสระ (Free Form) เป็นรูปที่ไม่ใช่แบบเรขาคณิต หรือแบบอินทรีย์ แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระ ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน ซึ่งเป็นไปตามอิทธิพล และการกระทำจากสิ่งแวดล้อม เช่น รูปก้อนเมฆ ก้อนหิน หยดน้ำ คิวบ์ ซึ่งให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว มีพลัง รูปอิสระจะมีลักษณะ ขัดแย้งกับรูปเรขาคณิต แต่กลมกลืน กับรูปอินทรีย์ รูปอิสระอาจเกิดจากรูปเรขาคณิต หรือรูปอินทรีย์ ที่ถูกกระทำ จนมีรูปลักษณะเปลี่ยนไปจากเดิมจน ไม่เหลือสภาพ เช่น รถยนต์ที่ถูกชนจนยับเยินทั้งคันเครื่องบินตก ต่อไม้ที่ถูกเผาทำลายหรือซากสัตว์ที่เนาเปื่อยผุพังซึ่งรูปทรงอิสระ มีวิธีการสร้างรูปทรงอยู่ 2 วิธีการคือ

รูปทรงปิด (Closed Form) คือ รูปทรงที่มีเส้นรอบนอก ปิดตลอด ไม่มีช่องว่างเปิดออกไปได้
รูปทรงเปิด (Opened Form) เป็นรูปทรงที่มีเส้นรอบนอกไว้บางแห่ง หรือเปิดให้มีช่องว่างให้
ผู้ชมได้เกิดความรู้สึกว่าได้เข้าไปสู่ภายในรูปหรือออกไปนอกรูปได้

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรง

เมื่อนำรูปทรงหลาย ๆ รูปมาวางใกล้กัน รูปเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์ดึงดูด หรือผลักไส ซึ่งกันและกัน
การประกอบกันของรูปทรง อาจทำได้โดย ใช้รูปทรงที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน รูปทรงที่ต่อเนื่องกัน รูปทรงที่
ซ้อนกัน รูปทรงที่ผืนึกเข้าด้วยกัน รูปทรงที่แทรกเข้าหากัน รูปทรงที่สานเข้าด้วยกัน หรือ รูปทรงที่ปิดพันกัน
การนำรูปเรขาคณิต รูปอินทรีย์ และรูป อิสระมาประกอบเข้าด้วยกัน จะได้รูปลักษณะใหม่ ๆ อย่างไม่สิ้นสุด

3. มวลและปริมาตร (Mass and Volume) หมายถึง การรวมตัวของเส้นและรูปทรงต่าง
เข้าด้วยกันเป็นกลุ่ม ทำให้ดูเป็นหมวดหมู่ดูแล้วมีน้ำหนัก เกิดความรู้สึกหนักแน่น ทึบตัน เช่น การมองตุ้กแก้ว
ข้างถนน ซึ่งมีเส้นและรูปร่างรวมทั้งขนาดต่างๆกันทำให้ภาพรวมดูแน่นอนหนาเป็นปึกแผ่นเป็นต้น

4. ลักษณะพื้นผิว (Texture) หมายถึง ส่วนที่อยู่ชั้นนอกสุดของวัตถุที่จะนำมาสร้างงาน
ศิลปะ ซึ่งอาจจะพื้นผิวของวัตถุจริงหรือสร้างขึ้นให้ดูมีลักษณะเรียบ มัน ด้าน ขรุขระ ซึ่งอาจทำให้ผู้ชมเกิด
ความรู้สึกคล้อยตามเรื่องราว ที่ศิลปินที่ต้องการแสดงออก ลักษณะที่สัมผัสได้ของพื้นผิว มี 2 ประเภท คือ

1. พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยมือ หรือกายสัมผัส เป็นลักษณะพื้นผิวที่เป็นอยู่จริง ๆ ของ
ผิวหน้าของวัสดุนั้น ๆ ซึ่งสามารถสัมผัสได้จากงานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม และสิ่งประดิษฐ์อื่น ๆ

2. พื้นผิวที่สัมผัสได้ด้วยสายตา จากการมองเห็นแต่ไม่ใช่ลักษณะที่แท้จริงของผิว
วัสดุนั้นๆ เช่น การวาดภาพก้อนหินบนกระดาษ จะให้ความรู้สึกเป็นก้อนหินแต่ มือสัมผัสเป็นกระดาษ หรือใช้
กระดาษพิมพ์ลายไม้ หรือลายหินอ่อน เพื่อปะทับบนผิวหน้าของสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็น
เป็นการสร้างพื้นผิวลวงตาให้สัมผัสได้ด้วยการมองเห็นเท่านั้นพื้นผิวลักษณะต่าง ๆ จะให้ความรู้สึกต่อ
งานศิลปะที่แตกต่างกัน พื้นผิวหยาบจะ ให้ความรู้สึกกระดุนประสาท หนักแน่น มันคง แข็งแรง ถาวร ในขณะที่
ที่ผิวเรียบ จะให้ความรู้สึกเบาสบาย การใช้ลักษณะของพื้นผิวที่แตกต่างกัน เห็นได้ชัดเจน จากงาน
ประติมากรรม และมากที่สุดในงานสถาปัตยกรรมซึ่งมีการรวมเอาลักษณะ ต่าง ๆ กันของพื้นผิววัสดุหลาย ๆ
อย่าง เช่น อิฐ ไม้โลหะ กระจก คอนกรีต หิน ซึ่งมีความขัดแย้งกันแต่สถาปนิกได้นำมาผสมกลมกลืนได้อย่าง
เหมาะสม ลงตัวจนเกิดความสวยงาม

5. บริเวณที่ว่างหรือช่วงระยะ (Space) บางครั้งนิยมเรียกว่า ช่องไฟ ซึ่งการที่จะมีบริเวณ
ว่างเกิดขึ้นนั้นต้องมีบริเวณส่วนที่กำหนดให้เป็นรูป (Figure) และบริเวณส่วนที่กำหนดให้เป็นพื้น (Ground)
เสียก่อน ดังนั้นถ้าส่วนใหญ่เป็นรูปส่วนที่เหลือย่อมเป็นพื้น และส่วนพื้นนั่นเองเรียกว่า บริเวณว่าง (Space) ซึ่ง
จะต้องออกแบบให้มีความพอดี มีจังหวะช่วงห่างต่าง ๆ อย่างลงตัว ไม่ชิดหรือห่างจนเกินไป บริเวณว่าง

เหล่านี้ อาจทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึก สบาย อึดอัด หรือรู้สึกใกล้ ไกล ตื่น ลึก ไปด้วย

6. แสงและเงา (Light & Shade) แสงและเงา (Light & Shade) เป็นองค์ประกอบของศิลป์ที่อยู่คู่กันแสง เมื่อส่องกระทบ กับวัตถุจะทำให้เกิดเงา แสงและเงา เป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสง ในที่ที่มีแสงสว่างมาก เงาจะเข้มขึ้น และในที่ที่มีแสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน ในที่ที่ไม่มีแสงสว่าง จะไม่มีเงา และเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอ ค่าน้ำหนัก ของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุ สามารถจำแนกเป็นลักษณะที่ ต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. บริเวณแสงสว่างจัด (Hi-light) เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด จะมีความสว่างมากที่สุด ในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดแสงออกมาให้เห็นได้ชัด
2. บริเวณแสงสว่าง (Light) เป็นบริเวณที่ได้รับแสงสว่าง รองลงมาจากบริเวณแสงสว่างจัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมา และเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อน ๆ
3. บริเวณเงา (Shade) เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่าง หรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังจากแสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากขึ้นกว่าบริเวณแสงสว่าง
4. บริเวณเงาเข้มจัด (Hi-Shade) เป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด หรือ เป็นบริเวณที่ถูกบดบังมาก ๆ หลาย ๆ ชั้น จะมีค่าน้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด
5. บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบลงไป เป็นบริเวณเงาที่อยู่ ภายนอกวัตถุ และจะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับ ความเข้มของเงา น้ำหนักของพื้นหลัง ทิศทาง และระยะของเงา

ความสำคัญของค่าน้ำหนัก (Value) คือ ค่าความอ่อนแก่ของบริเวณที่ถูกแสงสว่าง และบริเวณที่เป็นเงาของวัตถุหรือ ความอ่อน-ความเข้มของสีหนึ่ง ๆ หรือหลายสี เช่น สีแดง มีความเข้มกว่าสีชมพู หรือ สีแดงอ่อนกว่าสีน้ำเงิน เป็นต้น นอกจากนี้ยังหมายถึงระดับความเข้มของแสงและระดับ ความมืดของเงา ซึ่งไล่เรียงจากมืดที่สุด (สีดำ) ไปจนถึงสว่างที่สุด (สีขาว) น้ำหนักที่อยู่ระหว่างกลางจะเป็นสีเทา ซึ่งมีตั้งแต่เทาแก่ที่สุดจนถึงเทาอ่อนที่สุด การใช้ค่าน้ำหนักจะทำให้ภาพดูเหมือนจริง และมีความกลมกลืน ถ้าใช้ค่าน้ำหนักหลาย ๆ ระดับจะทำให้มีความกลมกลืนมากยิ่งขึ้น และถ้าใช้ค่าน้ำหนักจำนวนน้อยที่แตกต่างกันมากจะทำให้เกิด ความแตกต่าง ความขัดแย้งการออกแบบให้มีลักษณะของแสงตกกระทบและมีเงาเกิดขึ้น ในตัวงานศิลปะ นั้นนอกจากจะทำให้ผลงานดูเด่นชัด ดูมีระยะตื้นลึกอยู่ในตัวแล้วยังทำให้งานศิลปะบางประเภท เช่น งานจิตรกรรมหรืองานประติมากรรมดูสวยงาม เหมือนจริง ผู้ชมสามารถชื่นชมและเข้าใจงานศิลปะนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้นและเงาจะช่วยสร้างบรรยากาศในภาพ หรืองานศิลปะต่าง ๆ ได้ตามที่ศิลปินปรารถนา

1. ให้ความแตกต่างระหว่างรูปและพื้น หรือรูปทรงกับที่ว่าง
2. ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว
3. ให้ความรู้สึกเป็น 2 มิติ แก่รูปร่าง และความเป็น 3 มิติ แก่รูปทรง
4. ทำให้เกิดระยะความตื้น - ลึก และระยะใกล้ - ไกลของภาพ

5. ทำให้เกิดความกลมกลืนประสานกันของภาพ

7. สี (Color) นับเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างงานศิลปะ สีจะทำให้ผลงานที่สำเร็จแล้วมีความสวยงาม เต็ม สะดุดตา และสร้างจินตนาการ ให้ผู้ชมรู้สึกว่าเป็นของจริง เป็นการสร้างบรรยากาศ และจินตนาการให้เรื่องราวในการเขียนดูคล้ายเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนั้นยังช่วยปกปิดผิววัสดุที่ไม่ต้องการจะแสดงให้ผู้ชมเห็นอีกด้วย

หลักในการสร้างสรรค์งานศิลปะ

1. จังหวะ (Rhythm) หมายถึง รูปแบบของการเคลื่อนไหว (Pattern of Movement) ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากการกำหนดหรือสร้างสรรค์ของศิลปิน อาจเป็นจังหวะที่ซ้ำๆ กัน แตกต่างกัน สลับกันอย่างสม่ำเสมอหรือ ถี่ ห่างกัน เร็วบ้างตามความต้องการของผู้จัดหรือประเภทของงานนั้นๆ (สงวน รอดบุญ, 2524. หน้า72.)

จังหวะ(Rhythm) ทางทัศนศิลป์หมายถึงช่วงจังหวะความห่างและความสัมพันธ์ต่อเนื่องที่สม่ำเสมอและไม่สม่ำเสมอของทัศนธาตุ จะยังผลให้เกิดความเคลื่อนไหวและความงาม

ประเภทของจังหวะแบ่งออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. การจัดจังหวะแบบซ้ำๆกัน (Repetitive) หมายถึง การจัดช่วงจังหวะที่มีลักษณะเดียวกันต่อเนื่องกันและห่างเป็นระยะเท่าๆ กัน

2. การจัดจังหวะแบบสลับไปมา (Alternative) หมายถึง การจัดช่วงจังหวะที่มีลักษณะต่างกันมาจัดวางต่อเนื่องกันแต่สลับกันไป

3. การจัดจังหวะแบบเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (Progressive) หมายถึง การจัดช่วงจังหวะของวัตถุตั้งแต่ขนาดเล็กไปใหญ่ จากสีอ่อนไปสีแก่ จากพื้นผิวเรียบไปพื้นผิวหยาบ ฯลฯให้ความรู้สึกมากขึ้นหรือน้อยลง

4. การจัดจังหวะแบบไหลลื่น(Flowing) หมายถึง การจัดช่วงจังหวะให้ได้ความรู้สึกที่ไหลเกิด

ความรู้สึก เชื่อมโยง

2. การซ้ำกัน (Repetition) การซ้ำของหน่วยรูปทรง ช่วยในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการออกแบบ ถ้าเราใช้รูปทรงเดียวกันมากกว่าหนึ่งครั้งขึ้นไป เราเรียกว่าการจัดภาพ เช่นนั้นว่าการซ้ำ(Repetition)

การสร้างภาพซ้ำ (Repetition)การสร้างภาพด้วยวิธีการซ้ำทำได้หลายวิธี จะเป็นการซ้ำด้วยองค์ประกอบที่มองเห็นได้แก่ รูปร่าง ขนาด สี และผิวสัมผัส รวมไปถึงการซ้ำด้วยความสัมพันธ์ขององค์ประกอบได้แก่ ทิศทาง ตำแหน่ง ที่ว่าง และแรงดึงดูด

1. การซ้ำด้วยรูปร่าง(Shape) รูปร่างเป็นสิ่งสำคัญที่สุดขององค์ประกอบ ถ้ารูปร่างซ้ำกันก็ยังคงสร้างความแตกต่างระหว่างองค์ประกอบได้ด้วยขนาด สี และผิวสัมผัส
2. การซ้ำกันด้วยขนาด (Size) การสร้างรูปทรงให้มีขนาดเท่าๆกันมักจะเป็นไปได้ที่รูปทรงนั้นมีรูปร่างซ้ำหรือรูปร่างคล้ายกัน
3. การซ้ำด้วยสี (Color) รูปทรงทุกรูปมีสีเหมือนกัน แต่อาจจะแตกต่างกันด้วยรูปร่างและขนาด
4. การซ้ำกันด้วยผิวสัมผัส (Texture) รูปทรงทุกรูปมีผิวสัมผัสเหมือนกัน แต่อาจจะมีรูปร่าง ขนาด หรือสีต่างกัน
5. การซ้ำด้วยทิศทาง (Direction) การสร้างภาพให้มีทิศทางซ้ำกันนั้น จะทำได้ต่อเมื่อรูปทรงแต่ละรูปแสดงให้เห็นและรู้สึกถึงทิศทางของรูปทรงชัดเจน
6. การซ้ำด้วยตำแหน่ง (Position) การจัดรูปทรงให้มีตำแหน่งซ้ำกัน จะต้องสัมพันธ์กับโครงสร้างของภาพ รูปทรงแต่ละรูปอาจจะเว้นระยะห่างเท่าๆกัน ทุกทิศทางจากกรอบย่อยของโครงสร้าง
7. การซ้ำด้วยที่ว่าง (Space) รูปทรงทุกรูปจะครอบคลุมที่ว่างเช่นเดียวกันทั้งหมด (Positive Form) หรือพื้นภาพโดยรอบรูปทรงนั้นจะถูกครอบคลุมโดยเว้นพื้นที่ว่างเป็นรูปทรงไว้ (Negative Form)
8. การซ้ำด้วยแรงดึงดูด (Gravity) การซ้ำวิธีนี้ค่อนข้างยากที่จะแสดงได้ว่ารูปทรงต่างๆ มีแรงดึงดูดในภาพเท่ากันให้ความรู้สึกหนักหรือเบา มั่นคง หรือไม่มั่นคงเท่ากัน ยกเว้น การจัดวางองค์ประกอบอยู่ในลักษณะซ้ำที่ไม่มีการแปรเปลี่ยนแม้แต่น้อย

3. สัดส่วน (Proportion) ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (อ้างถึงในพระยานุมาราชาชน, 2515 หน้า 153) เสนอว่าสัดส่วน หมายถึง ความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ระหว่างส่วนประกอบต่างๆ ขององค์ประกอบ เช่น รูปร่างของคนประกอบด้วยส่วนต่างๆ อยู่มาบางส่วน ถ้าความสัมพันธ์ของส่วนเหล่านี้มีสัดส่วนเหมาะสมก็จะทำให้รูปร่างดูงามถ้ามีส่วนหนึ่งไม่ได้สัดส่วนดีเหมาะสมกับส่วนอื่นๆก็เป็นผลให้เป็นความไม่ประสานกัน สัดส่วนคือ กฎหมายของเอกภาพที่เกี่ยวข้องกับความสมส่วนซึ่งกันและกันของขนาด(Dimensions) ในส่วนต่างๆ ของรูปทรง และระยะรูปทรง (ชูลูด นิมเสมอ, 2531. หน้า161)

สัดส่วนมีความเกี่ยวข้องกับขนาด (Size) เป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างส่วนต่างๆต่อส่วนรวมหรือความสัมพันธ์ของส่วนหนึ่งกับอีกหนึ่งในงานทัศนศิลป์ต่างๆ ต่อส่วนรวมหรือความสัมพันธ์ ของส่วนหนึ่งกับอีกหนึ่งในทัศนศิลป์ สัดส่วน เป็น เรโซ (Ratio) ของแต่ละส่วนของงานศิลปะ ที่จะต้องได้ส่วนสัมพันธ์กับส่วนสัดส่วนหรือเรโซจึงหมายถึง การจัดขนาดและที่ว่างของงานศิลปะ ให้ได้สัดส่วนสัมพันธ์กัน (วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูลย์)

ความงามของงานศิลปกรรมชิ้นนั้นจะเกิดขึ้นต่อเมื่อสัดส่วนสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบมีความเหมาะสม ทั้งนี้จะต้องมีความประสานกลมกลืนกับสัดส่วนขององค์ประกอบอื่นด้วย

สัดส่วนที่งามเลิศ (Golden Proportion)

การสร้างสรรคสัดส่วนที่งามสมบูรณ์แบบที่เป็นรูปแบบนามธรรมแท้ๆ จะสามารถดึงดูดผู้ดูมากแต่ก็เป็นเรื่องยากและไม่มีคำตอบที่ชัดเจน

หลักการจัดสัดส่วน (Principles of Proportion)

1. การจัดสัดส่วนของรูปร่าง (Subject Proportion) ควรคำนึงถึงความได้สัดส่วนขององค์ประกอบของรูปร่างนั้น

2. การจัดสัดส่วนของพื้นที่ว่าง (Space Proportion) ในการจัดส่วนของพื้นที่ว่างในงานต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและให้ประสานกลมกลืนกับสัดส่วนของรูปร่างด้วยวิหารพาร์เธนอน (Parthenon) ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงของกรีกถูกจัดว่าเป็นวิหารซึ่งมีสัดส่วนสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีในตัวเอง สัมพันธ์กับชิ้นส่วนอื่นๆ และสัมพันธ์กับรูปทรงส่วนรวมของวิหาร สัดส่วนซึ่งจัดว่าเป็นสัดส่วนที่งามเลิศ ได้มาจากรูปด้านหน้าของวิหารนั้นคือ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 3 ส่วน ยาว 4 ส่วน ชาวกรีกโบราณมีความคิดว่าได้สร้างสัดส่วนที่สมบูรณ์แบบในการสร้างสี่เหลี่ยมจะต้องมีสัดส่วน

ส่วนคณิตศาสตร์ดังนั้น $A:B = B:(A+B)$ ซึ่งเรียกว่าสัดส่วนที่งามเลิศ (Golden Mean) หรือ (Golden Section) เช่น บนเส้นตรง AB สร้างสี่เหลี่ยมจัตุรัส ABIG ขึ้น แบ่ง AB และ AG ที่ F และ C ทำให้ $AF = FB$ $AC = CG$ ใช้ C เป็นจุดกึ่งกลาง เขียนส่วนโค้งรัศมี = CB ตัด AG ซึ่งต่อออกไปที่จุด D สร้าง DEFA เป็นสัดส่วนทอง (โดย $DA : AG : DG = 1:1.618$) (ชูลุด นิมเสมอ 2531 หน้า 166)

เลอ กอร์บูซีเย (Le Corbusier :1887-1965) สถาปนิกชาวฝรั่งเศสได้ทำการวิเคราะห์สัดส่วนร่างกายมนุษย์โดยใช้มาตรฐานการแบ่งส่วนจาก สัดส่วนที่งามเลิศ ในครั้งแรกใช้ความสูง มาตรฐาน 175 ซม. แบ่งช่วงสูงโดยใช้สูตรของกรีก เลอ กอร์บูซีเย เรียกการแบ่งช่วงร่างกายออกตามลักษณะนี้ว่า ขนาดที่งามเลิศ (Beautiful Dimensions) ต่อมาความสูงจากเท้าถึงปลายแขนซึ่งสูงขึ้นเหนือศีรษะเป็น 226 ซม. และเริ่มแบ่งส่วน ความสูงตามทฤษฎีของสัดส่วนที่งามเลิศ ได้ส่วนของระดับสะดือ 133 ซม. เท่ากับครึ่งหนึ่งของ ความสูงสุดปลายแขน และจากนั้นก็แบ่งส่วนย่อยๆ เรื่อยๆ ไป โดยแบ่งทั้งสัดส่วนความสูงจริง และความสูงสุดปลายแขน ได้เป็นอัตราส่วนต่างๆมากมาย และจากอัตราส่วนเหล่านี้เขาได้นำไป ใช้ในการออกแบบทุกๆ ชนิดของอาคาร และได้ผลสมความคาดหมาย

4. ความกลมกลืน (Harmony) หมายถึง การประสาน เชื่อมต่อติดหรือทับกันของรูปลักษณะ แสงเงา สี โดยวิธีจัดให้ประสานกลมกลืน เป็นเรื่องราว พวก หมู่ หรือ ลำดับกันให้เกิดความเหมาะสมสวยงามมองดูแล้วไม่ขัดตา ไม่มากเกินไป หลักของการจัดองค์ประกอบที่สำคัญและมีขอบข่ายกว้างขวาง เช่น ความกลมกลืนในรูปลักษณะ สี พื้นผิว และช่องว่างการจัดองค์ประกอบของศิลปะให้กลมกลืนกัน จึงช่วยให้งานศิลปะเกิดคุณค่า ของทางสุนทรียภาพมากขึ้น (วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2524. 49)

ประเภทของความกลมกลืน ความกลมกลืนทางทัศนศิลป์ อาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. ความกลมกลืนกันด้วยส่วนประกอบของทัศนธาตุ (Art Element) ได้แก่ความกลมกลืนของเส้น รูปร่าง รูปทรงและเงา สี ที่ว่าง และพื้นผิว
2. ความกลมกลืนกันทางความคิด ได้แก่ ความกลมกลืนของความคิดสร้างสรรค์ ของศิลปิน ทั้งในด้านเนื้อหาเรื่องราว(Theme) เทคนิค(Technic) และรูปแบบ Style) ทางศิลปะ
3. ความกลมกลืนกันตามธรรมชาติ ได้แก่ ความกลมกลืนของสิ่งแวดล้อม ทั้งที่มีชีวิตและไม่มี

ชีวิต แต่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมกลมกลืน

องค์ประกอบศิลป์กับการสร้างความกลมกลืน

1. การสร้างความกลมกลืนด้วยเส้นในทางเดียวกัน (Diagonal Direction)
2. การสร้างความกลมกลืนด้วยรูปร่าง (Harmony of Shape)
3. การสร้างความกลมกลืนด้วยขนาด (Harmony of Size)
4. การสร้างความกลมกลืนด้วยสี (Harmony of Colors) โดยใช้สีที่เป็น โทนเดียวกัน
5. การสร้างความกลมกลืนด้วยพื้นผิว (Harmony of Texture) โดยใช้ลักษณะพื้นผิวที่หายาบ และ ละเอียดไม่แตกต่างกันมาก
6. การสร้างความกลมกลืนด้วยแสง-เงา (Harmony of Light and Shadow) โดยใช้ค่า (Value) ของน้ำหนักแสงจัดที่สุดถึงเงามืดที่สุดที่มีความประสานกลมกลืน (ความกลมกลืน : ความสัมพันธ์สอดคล้องกัน. Online.)

การจัดภาพ

ความหมายของการจัดภาพ คือ การนำเอาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมาประกอบกับหลักการทางจิตวิทยาในเรื่องของการรับรู้และหลักการทางศิลปะมาผสมผสานกันซึ่งในความเป็นจริงมิได้มีส่วนใดในงานศิลปะที่จัดวางผิดแปลกหรือต่างไปจากธรรมชาติเลยเพียงแต่มีการจัดวางใหม่ให้ดูดีสวยงามกว่าธรรมชาติ (Ku.Pong, 2559. Online.)

ในการจัดภาพแบ่งออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การจัดภาพลักษณะตั้ง (Dominance) คือ การจัดแสดงองค์ประกอบภาพส่วนใหญ่เป็นแนวตั้งและให้ความรู้สึกแข็งแรง
2. การจัดภาพลักษณะผ่าน (Transition) คือการแก้ไขภาพจากการจัดภาพลักษณะตั้งให้ลักษณะที่ดูนุ่มนวลขึ้น
3. การจัดภาพลักษณะนำสายตาหรือเปียงเบนสายตา (Convergence) จะทำให้เกิดการมองเห็นในระยะใกล้ - ไกล

4. การจัดภาพลักษณะการซ้ำ (Repetition) จะทำให้เกิดความเป็นระเบียบ
5. การจัดภาพในลักษณะทรงสามเหลี่ยม (Triangular)
6. การจัดภาพในลักษณะวงกลม (Circular)
7. การจัดภาพลักษณะกระจายเป็นรัศมี (Radiation)

ในการจัดภาพเราจะแสดงถึงเอกลักษณ์ ลักษณะแบบอย่างของกลุ่มชนเฉพาะว่าเป็นอง
กลุ่มน้อยหรือกลุ่มใหญ่ เพื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น มิผู้รู้ได้จัดแยกประเภทของการจัดภาพออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การจัดภาพแบบสากล คือ การแสดงเรื่องราวต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์
ทั่วไป เรื่องราวของวิทยาศาสตร์และธรรมชาติทำให้ผู้พบเห็นเกิดความซาบซึ้งได้ง่ายมีได้กำหนดว่าเป็นเรื่องราว
ของชาติใด การใช้วัสดุที่เป็นอิสระไม่อยู่ในกฎเกณฑ์ รวมทั้งวิธีการก็เป็นการกระทำความนึกคิดของผู้วาดภาพ
เอง

2. การจัดภาพแบบประจำชาติ คือ การแสดงเรื่องที่ยังอยู่ในกรอบประเพณีกฎเกณฑ์ที่
กระทำต่อเนื่องกันมา ขแสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี มีความ
ประณีตในตัว หรือยังดำเนินการตามขั้นตอนของกฎเกณฑ์เดิมอยู่ถึงแม้จะใช้วิธีใหม่ก็ตาม แต่เมื่อดูแล้วยังแสดง
เอกลักษณ์ของตัวเองอยู่ (Ku.Pong, 2559. Online.)

ซึ่งช่างเขียนไทยมีวิธีการจัดวางภาพได้แนบเนียนยิ่งนัก กล่าวคือท่านเรียงลำดับภาพเหตุการณ์ก่อน -
หลังตามเนื้อเรื่องคั่นแต่ละฉากแต่ละตอนด้วยภาพทิวทัศน์ เช่น ต้นไม้หรือบ้านเรือน ช่างเขียนสมัยกรุงศรี
อยุธยาตอนปลายและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นประดิษฐ์กรอบรูปสามเหลี่ยมที่ขอบหยักเป็นฟันปลาเรียกว่า
"สินเทา" เพื่อแบ่งฉากทำให้เน้นแต่ละฉากได้ชัดเจนงดงามมากขึ้น (Plookpedia, 2560. Online.)

4. ข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ
พอสรุปได้ดังนี้

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่มาของสมุดภาพไตรภูมิ ซึ่ง
การวิจัยพบว่า เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับโลกที่ปรากฏในพุทธศาสนาที่ใช้ภาษาบาลีเป็นหลัก เริ่มที่จะมีการ
รวบรวมขึ้นในราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ในลังกา หากได้มีการตัดออกเป็นคัมภีร์พิเศษในพม่าโบราณ
เรื่องราวที่ปรากฏทั้งหมดพบว่ามีหลายที่มีปรากฏในพุทธศาสนาภาษาสันสกฤตด้วยเช่นเดียวกัน เรื่องราวโลก
ศาสตร์นอกจากที่มีการจดบันทึกในรูปแบบเอกสารแล้วยังพบว่ามีภาพถ่ายเรื่องราวโลกศาสตร์เป็นงาน
จิตรกรรมลงในสมุดไทย จากหลักฐานในสมัยกรุงธนบุรีเรียกสมุดที่มีการวาดภาพโลกศาสตร์ว่าสมุดไตรภูมิ

เนื้อหาที่นำมาวาดในสมุดไตรภูมิพบนำมาจากคัมภีร์ที่หลากหลายมาก ในบางครั้งก็
สามารถที่ระบุว่าจะมาจากคัมภีร์ใดแน่นอนได้ ทั้งนี้เพราะเรื่องราวดังกล่าวมีปรากฏอยู่หลายคัมภีร์ อีกทั้งบาง

เรื่องราวไม่สามารถที่จะระบุแหล่งที่มาว่าจากคัมภีร์ใด ซึ่งเรื่องดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่าเป็นการตีความขึ้นมาเองในดินแดนเอเชียอาคเนย์ นอกจากนี้ยังพบว่าสมุดไตรภูมิไม่มีความสัมพันธ์กับคัมภีร์เทวมิกถาบทพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาพญาลิไทแต่ประการใด

นริศ อาจยีนยง (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องไตรภูมิคติในงานออกแบบพุทธสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งการวิจัยพบว่า คำอธิบายโลกและจักรวาลแบบตะวันตก มีอิทธิพลจริงต่อไตรภูมิคติ แต่ไม่มากพอที่จะกล่าวว่าปฏิเสธไตรภูมิคติทั้งหมด เพียงแต่คำอธิบายดังกล่าวเข้ามาปรับระบบคิดใหม่ให้แก่ชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 4 เฉพาะแค่เนื้อหาที่ว่าด้วยเขาพระสุเมรุ เขาสัตตบริภัณฑ์ และทวีปทั้ง 4 เท่านั้น การจำลองเขาพระสุเมรุจึงถูกแทนที่ด้วยการจำลองปฏิรูปเทศแทน ตลอดจนคติสมมติเทวราช ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของไตรภูมิก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 4 อาทิเช่นในงานพุทธสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 4 และยังมีการจำลองรูปภูมิและอรุภูมิร่วมด้วย ในรูปแบบของภาพจิตรกรรมรูปเทวดาที่แทนพรหมในพรหมโลก ซึ่งช่วยยืนยันได้ถึงการเมืองอยู่ของไตรภูมิคติในงานพุทธสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 อีกทางหนึ่ง

พันธุ์ยุทธ มีชาญเชาว์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง จิตรกรรมฝาผนังภาพไตรภูมิโลกทัศน์ฐาน ในอุโบสถวัดสุวรรณาราม บางกอกน้อย ธนบุรี : ความเหมือนคล้ายและความแตกต่างกับที่อุโบสถวัดดุสิตาราม บางกอกน้อย ธนบุรี ซึ่งการวิจัยพบว่าจิตรกรรมฝาผนังภาพไตรภูมิโลกทัศน์ฐานที่วัดสุวรรณารามมีลักษณะของภาพโดยรวมเป็นเรื่องของไตรภูมิที่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ที่มีทั้งความเหมือนคล้ายและความแตกต่างกับที่วัดดุสิตาราม จิตรกรรมที่วัดสุวรรณารามมีภาพพุทธประวัติแทรกอยู่อย่างชัดเจน เห็นได้จากภาพวาดที่มีขนาดใหญ่ เช่น พุทธประวัติตอนเทศนาโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ลักษณะดังกล่าวย่อมมีผลต่อองค์ประกอบภาพโดยรวม ดังนั้นเพื่อความเหมาะสมของภาพที่มีพื้นที่จำกัด ช่างจึงต้องลดองค์ประกอบอื่นๆลง องค์ประกอบภาพจิตรกรรมฝาผนังภาพไตรภูมิโลกทัศน์ฐานที่วัดสุวรรณารามต่างกับภาพไตรภูมิที่วัดดุสิตารามที่ยังคงแสดงภาพไตรภูมิอย่างละเอียดตามแบบแผนของจักรวาลวิทยา

พระมหาเศรษฐา เสฐฐมโน (หินศิลา) (2552) การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งการวิจัยพบว่าแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง เกิดขึ้นเพื่อตอบปัญหาของมนุษย์เกี่ยวกับโลกและจักรวาล ปัญหาในเรื่องดังกล่าวอาศัยแนวคิดหลักจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และแนวคิดพื้นฐานที่เป็นบริบทในสังคมยุคสุโขทัย คำตอบอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจในคัมภีร์ดังกล่าวคือวิวัฒนาการของโลก กำเนิดของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ใน ๓๑ภูมิ และความสำคัญของไตรภูมิพระร่วงก็อยู่ที่การสอนให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง แม้การไปเกิดในสุคติภูมิก็ไม่มีความแน่นอน ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารต่อไป การบรรลุพระนิพพานเท่านั้นที่ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป

อิทธิพลแนวคิดเรื่องไตรภูมิพระร่วง ได้สะท้อนผ่านจิตรกรรม สถาปัตยกรรมวรรณกรรม ซึ่งเป็นความคิดรวบยอดของศิลปินที่สร้างสรรค์ผ่านออกมาในยุคสมัยต่างๆ ยิ่งกว่านั้นแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาใน

ไตรภูมิพระร่วงยังถือได้ว่าเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยยึดหลักการเว้นความชั่วซึ่งนำเสนอผ่านความน่ากลัวของอบายภูมิ และการทำความดี ซึ่งนำเสนอผ่านความงดงามของสวรรค์และความละเอียดประณีตยิ่งขึ้นไปของรูปพรหม อรูปพรหม ทั้งได้เสนอการหลุดพ้นจากวัฏสงสารด้วยการปฏิบัติเพื่อถึงพระนิพพาน คือ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

สุภาพร พลายน้อย (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วง ซึ่งการวิจัยพบว่าคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมต่างถิ่นกัน มีผู้ประพันธ์ ระยะเวลาในการประพันธ์และเนื้อหาหลักศาสนาที่แตกต่างกัน แต่เป็นวรรณกรรมสอนศาสนาที่มีเนื้อหาเรื่องจักรวาลซึ่งสืบรากเหง้าทางความคิดมาจากประเทศอินเดีย จึงจัดอยู่ในปรัชญาอินเดียเช่นเดียวกัน ทำให้มีแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาที่มีลักษณะสัมพันธ์สอดคล้องกัน จักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วงมีจำนวนมากมาย จักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะ มีลักษณะกลมเหมือนไข่ ดาวเหนือเป็นศูนย์กลางจักรวาล แต่จักรวาลในไตรภูมิพระร่วงมีลักษณะทรงกระบอก โลกเป็นศูนย์กลางของจักรวาล พื้นที่ภายในจักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วงมีลักษณะเป็นวงกลมเรียงซ้อนกันเป็นชั้นประกอบด้วยพื้นที่ได้แผ่นดิน แผ่นดินและพื้นที่เหนือแผ่นดิน มีภูมิสูงสุดอันเป็นที่ที่มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์เรียกว่า “โมกษะ” หรือ “นิพพาน” การจัดเรียงพื้นที่ในวรรณกรรมทั้งสองมีลักษณะที่แตกต่างกันแต่มีเขาเมรุหรือเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของแผ่นดิน ล้อมรอบด้วยทวีปและมหาสมุทร มีแดน “ภารตะ” หรือ “ชมพูทวีป” เป็นศูนย์กลางในการสร้างกรรมที่คล้ายกัน คัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วงมีแนวคิดว่าจักรวาลดำเนินไปตามวัฏจักร คือ เกิดขึ้น ดำรงอยู่และดับสูญไป จักรวาลและสรรพสิ่งในคัมภีร์วิษณุปุราณะเกิดขึ้นจากการสร้างของพระวิษณุ มนุษย์มีหน้าที่ตามที่ถูกกำหนดไว้ จักรวาลในไตรภูมิพระร่วงเกิดขึ้นตามวิวัฒนาการ มนุษย์และสรรพสิ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติด้วยผลกรรมและจะดำเนินไปตามผลแห่งการกระทำ จักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะดำรงอยู่ตามการควบคุม ดูแลของพระวิษณุ ส่วนจักรวาลในไตรภูมิพระร่วงดำรงอยู่ด้วยผลจากการกระทำและท่าทีของมนุษย์ที่ปฏิบัติต่อธรรมชาติ จักรวาลในคัมภีร์วิษณุปุราณะจะดับสูญไปตามระยะเวลาที่กำหนดด้วยอำนาจของเทพเจ้า แต่ผลจากการทำผิดศีลธรรมของมนุษย์จะทำให้จักรวาลในไตรภูมิพระร่วงดับสูญลงด้วยภัยธรรมชาติต่างๆ

วิไลพร วงศ์สุรักษ์ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องจิตรกรรมเรื่องนรกภูมิในสมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงธนบุรี พุทธศักราช 2319 ซึ่งการวิจัยพบว่า การเขียนภาพนรกภูมิมีรูปแบบที่สามารถสรุปเป็นแบบแผนที่ชัดเจนเป็นลำดับ มีการแสดงออกของภาพใกล้เคียงกับเนื้อหาในไตรภูมิโลกวินิจยยกถามากกว่าไตรภูมิภคานอกจากนี้รูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏและการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารเรื่องวันที่โบราณ ทำให้เพิ่มเติมข้อสรุปได้ในประเด็นความเป็นฉบับต้นและฉบับคัดลอกว่าสมุดภาพไตรภูมิทั้ง 3 ฉบับ คงจะมีได้เขียนขึ้นในคราวเดียวกัน แต่มีฉบับหนึ่งในนั้นที่น่าจะเป็นฉบับคัดลอกต่อมาในภายหลังมีไชราชสำนักจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2319

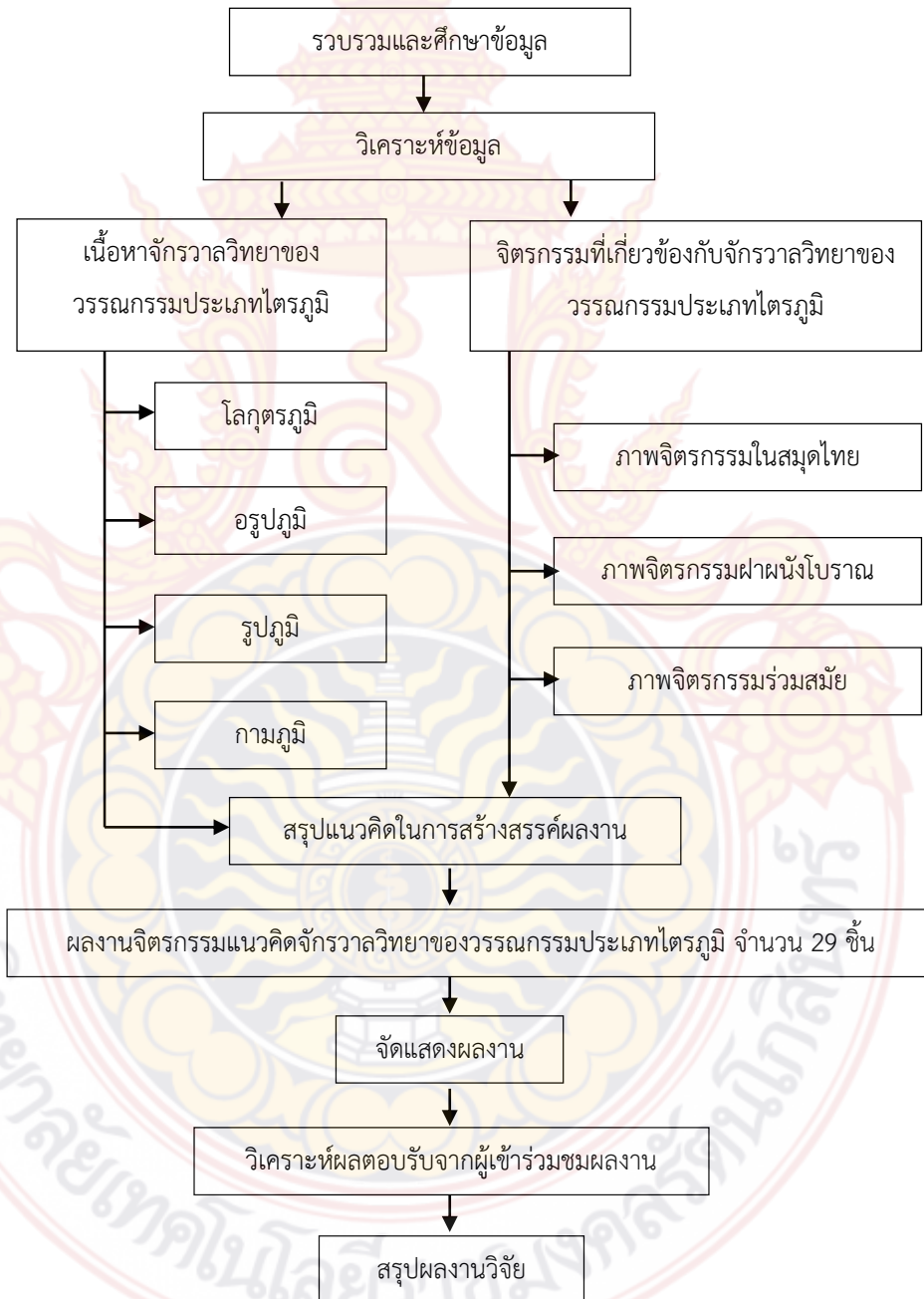
ภัครพล แสงเงิน (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่องไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ซึ่งการวิจัยพบว่าไตรภูมิฉบับนี้ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ส่วนใหญ่ใช้ตัวอักษรไทยย่อในการบันทึกเนื้อหาไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งสันนิษฐานได้ว่าแต่งขึ้น ในช่วง พ.ศ. ๒๑๕๘ - พ.ศ. ๒๓๑๐ มีเนื้อหาหลักที่เป็นคติทางพระพุทธศาสนา และมีคติทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแทรกทำให้มีลักษณะเด่นแตกต่างกับวรรณกรรมไตรภูมิฉบับอื่น ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีคุณค่า ๒ ด้าน ทางด้านวรรณคดีมีการใช้พรรณนาโวหาร การใช้ภาพพจน์ การสร้างศัพท์ ทั้งยังพบความรู้ต่างๆ ที่ทำให้เข้าใจวรรณคดีไทยมากยิ่งขึ้น ในส่วนคุณค่าด้านศาสนาคือให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

บำรุง ชำนาญเรือ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในศาสนาไชนะและพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งการวิจัยพบว่าแม้ศาสนาไชนะและพุทธศาสนาเถรวาทจะมีธรรมชาติตรงกันว่าจักรวาลเป็นเรื่องของธรรมชาติ ไม่มีตัวตนที่เป็นอิสระ เกิดจากการรวมตัวของเหตุปัจจัยต่างๆ ไม่มีผู้สร้างหรือผู้ทำลาย แต่จักรวาลในศาสนาไชนะก็เป็นสิ่งเที่ยงแท้ยั่งยืน ไม่มีการเสื่อมสลาย จะดำรงอยู่อย่างนี้ตลอดไป ต่างกับจักรวาลในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ถาวร มีการเกิดขึ้น และเสื่อมสลายได้ จักรวาลในศาสนาไชนะมีเพียงจักรวาลเดียว แต่มีขนาดใหญ่มากอาจเทียบได้กับจำนวนจักรวาลทั้งหมดในพุทธศาสนา แบ่งเป็น 3 ชั้น เท่ากัน โดยจักรวาลชั้นล่างในพุทธศาสนามีความหมายกว้างกว่าในศาสนาไชนะ เพราะหมายรวมถึงจักรวาลชั้นกลางและจักรวาลชั้นบนบางส่วนของศาสนาไชนะด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแบ่งชั้นจักรวาลในพุทธศาสนา ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับสถานที่อยู่เหมือนอย่างศาสนาไชนะ แต่จะมีความสัมพันธ์กับระดับชั้นของจิตมากกว่า แม้จักรวาลในศาสนาไชนะจะเป็นสิ่งเที่ยงแท้ถาวร แต่ในส่วนที่เป็นกรรมภูมิของจักรวาลชั้นกลางก็มีการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนไปตามยุคต่างๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เช่นเดียวกับพุทธศาสนา ซึ่งเมื่อจักรวาลนี้เสื่อมสลายแล้ว หากมีเหตุปัจจัยให้ต้องมารวมตัวกัน ก็สามารถเกิดมีได้หมุนเวียนอยู่อย่างนี้จากความคล้ายคลึงกันดังกล่าว เป็นสิ่งยืนยันว่า แนวคิดเรื่องจักรวาลในศาสนาไชนะและพุทธศาสนาน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีอยู่ก่อน เพราะมีลักษณะไม่แตกต่างกันนัก โดยแนวคิดในศาสนาไชนะน่าจะเก่ากว่าพุทธศาสนา เพราะคล้ายคลึงกับแนวคิดดั้งเดิมมากกว่า

บทที่ 3

การดำเนินการวิจัยและกระบวนการสร้างสรรค์

การวิจัยเรื่องการศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย เป็นการวิจัยแบบผสมระเบียบวิธี (Mixed methodology) โดยใช้วิธีการวิจัยตามแผนผังและดำเนินการตามวิธีการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 3-1 กรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) จากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม และการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อสรุปแนวคิดและทำการทดลองสร้างสรรค์งาน โดยเพื่อทำการประเมิน และวิเคราะห์ สรุปแนวคิดใหม่โดยใช้กลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1 ข้อมูลด้านเนื้อหา

ในวิธีการรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิทั้งหมดโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนด้วยกันคือ

1.1 ข้อมูลทางด้านเนื้อหาของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ในส่วนข้อมูลทางด้านเนื้อหาของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ นั้นผู้วิจัยได้ทำการหาข้อมูลในเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทนี้ทั้งหมดเท่าที่พอจะค้นหาได้ โดยสังเกตเห็นได้ว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ของวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้มีโครงสร้างของเนื้อหา คล้ายคลึงกัน หากจะแตกต่างกันก็เพียงส่วนรายละเอียดปลีกย่อย ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงกำหนดใช้เนื้อหาหลักที่เอกสารเพียงเล่มเดียวเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน โดยในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเน้นข้อมูลทางเนื้อหาจาก ไตรภูมิกถา เป็นหลัก

1.2. ข้อมูลภาคสนาม คือ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม การแสดงความคิดเห็นรวมถึงความเข้าใจในประเด็นเรื่อง จักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำเอาเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมาเปรียบเทียบจำนวนหลากหลายแหล่งข้อมูลด้วยกัน แต่ยึดเอา ไตรภูมิกถา ที่ ปรากฏใน พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ของราชบัณฑิตยสถาน(2544) เป็นหลักในด้านเนื้อหา

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา

โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา พบว่าแม้ว่าหนังสือเหล่านี้จะมีปรากฏอยู่หลายเล่มหากแต่มีความคล้ายคลึงกันจะมีความแตกต่างกันเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น ซึ่งโครงสร้างของเนื้อหา มีการแบ่งภพภูมิออกเป็น 3 ภูมิใหญ่ๆ คือ กามภูมิ 11 ภูมิ รูปภูมิ 16 ภูมิ และ อรูปภูมิ 4 ภูมิ รวมทั้งหมดเป็น 31 ภูมิ (นอกจากนี้ยังมีอีกภูมิหนึ่งคือ โลกุตระภูมิ) โดยกามภูมิประกอบด้วย 1.นรกภูมิ 2.เปรตภูมิ 3. อสุรกายภูมิ 4.ตริจฉานภูมิ 5. มนุสสภูมิ 6. สวรรค์จาทุมหาราชิกา 7. สวรรค์ดาวดึงส์ 8. สวรรค์ยามา 9. สวรรค์ดุสิตา 10. สวรรค์นิมมานรดี 11. สวรรค์ปรนิมมิตวสวัตตี รูปภูมิประกอบด้วย 1.พรหมปารีสัชชาภูมิ 2.พรหมบุโรหิตาภูมิ 3.มหาพรหมภูมิ 4.ปริตรตาภูมิ 5.อัปภามาณาภูมิ 6.อาภัสราภูมิ 7.ปริตตสุภาภูมิ 8.อัปภามาณสุภาภูมิ 9.สุภิกณฑาภูมิ 10.เวฬุผลาภูมิ 11.อัสถุณีสัตตาภูมิ 12.อิหาสุทธาวาสภูมิ 13.อตป

ปาสุททาวาสถุมิ 14.สุทฺถสสาสุททาวาสถุมิ 15.สุทฺถสสีสุททาวาสถุมิ 16.อกนิฏฐสุททาวาสถุมิ อรูปฐุมิ ประกอบด้วย 1.อากาสาณัญญาตณฐุมิ 2.วิญญาณัญญาตณฐุมิ 3.อาภิกญฺญาตณฐุมิ 4.เนวสัญญาตณฐุมิ

2. กลุ่มตัวอย่างงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

กลุ่มตัวอย่างงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เป็นการคัดเลือกผลงานศิลปะแบบเจาะจงของงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ จาก 3 รูปแบบ คือ 1. จิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิ 2. ภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ 3. จิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ภาพโดยมุ่งเน้นวิธีการแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของจักรวาลวิทยาที่มีรากฐานมาจากเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเป็นประเด็นหลัก

2.1 กลุ่มตัวอย่างงานจิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิ

ได้แก่ สมุดภาพไตรภูมิเลขที่ 1, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่5, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่6, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่7, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่8, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่9, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่10, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่10ก, สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงเบอร์ลิน, สมุดภาพไตรภูมิเลขที่91, และสมุดภาพไตรภูมิเลขที่178 ซึ่งเนื่องด้วยการเข้าถึงข้อมูลมีความยากลำบากทางผู้วิจัยจึงได้นำภาพมาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่มีการได้การตีพิมพ์หรือเผยแพร่ อันประกอบด้วย ไตรภูมิฉบับท้องถิ่น (กรมศิลปากร. (2555)), สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยาฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1- 2. (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2542)), สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ กรมศิลปากร. (2547)), สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรขอมภาษาไทย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ กรมศิลปากร. (2552))

การวิเคราะห์ข้อมูลงานจิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิ

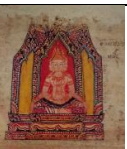

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการจัดเรียงตามเนื้อหาที่แต่ละภาพนำเสนอและเปรียบเทียบดังตารางต่อไปนี้

2.1.1 รูปแบบมหานครนิพพานและอรุปปาวจรภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	มหานครนิพพาน	เนวส์ัญญานาสัญญา ตนภูมิ	อาภิกุญญาตนภูมิ	วิญญาณัญญาตนภูมิ	อากาสนัญญาตน ภูมิ
เลขที่ 1					
เลขที่ 5	-	-	-	-	
เลขที่ 6					
เลขที่ 7					
เลขที่ 8					
เลขที่ 9	-	-	-	-	-
เลขที่ 10					
เลขที่ 10/ก					
ฉบับกรุง เบอร์ลิน					
เลขที่ 91		-	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-	-	-

ตารางที่ 3-1 รูปแบบมหานครนิพพานและอรุปปาวจรภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.2 รูปแบบรูปปาวจรกฐิ ชั้น ปฐมฌานกฐิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ชั้นที่ 1 พรหมปารีสัชชากฐิ	ชั้นที่ 2 พรหมบุโรหิตากฐิ	ชั้นที่ 3 มหาพรหมากฐิ
เลขที่ 1	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)
เลขที่ 5	-	-	-
เลขที่ 6			
เลขที่ 7	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นปฐมฌานกฐิ)
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-2 รูปแบบรูปปาวจรกฐิ ชั้น ปฐมฌานกฐิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.3 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ทุติยฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ชั้นที่ 4 ปริตตราภาภูมิ	ชั้นที่ 5 อัปมาณาภาภูมิ	ชั้นที่ 6 อาภัสราภูมิ
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นทุติยฉานภูมิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นทุติยฉานภูมิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นทุติยฉานภูมิ)
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก			
กรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

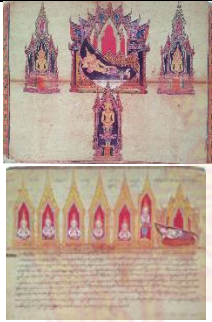
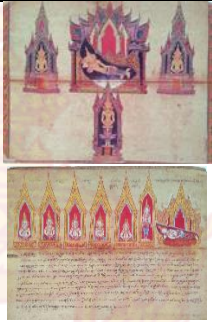

ตารางที่ 3-3 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ทุติยฉานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.4 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ตติยฌานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ชั้นที่ 7 ปริตตสุภาภูมิ	ชั้นที่ 8 อัปภมาณสุภาภูมิ	ชั้นที่ 9 สุภิกินหาภูมิ
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นตติยฌานภูมิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นตติยฌานภูมิ)	 (ใช้ภาพเดียวกันในชั้นตติยฌานภูมิ)
เลขที่ 8			
เลขที่ 9			
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก	-	-	-
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-4 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น ตติยฌานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.5 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น จตุตถมานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ชั้นที่ 10 เวทูปผลาภูมิ	ชั้นที่ 11 อัสถุญีสัตตานิ	ชั้นที่ 12 อิวิหาสุทรวาสนภูมิ
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7			
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-5 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น จตุตถมานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.6 รูปแบบรูปปาวจรภูมิ ชั้น จตุตถมานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ชั้นที่ 13 อตปปาสุทธาวาสภูมิ	ชั้นที่ 14 สุทสสาสุทธาวาสภูมิ	ชั้นที่ 15 สุทสสีสุทธาวาสภูมิ	ชั้นที่ 16 อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ
เลขที่ 1				
เลขที่ 5				
เลขที่ 6				
เลขที่ 7				
เลขที่ 8				
เลขที่ 9	-	-	-	
เลขที่ 10				
เลขที่ 10/ก				
ฉบับกรุง เบอร์ลิน				
เลขที่ 91	-	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-	-

ตารางที่ 3-6 รูปแบบรูปปาวจรภูมิชั้นจตุตถมานภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ(ต่อ)

2.1.7 รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	สวรรค์ชั้น ปรนิมมิตวสวัตดี	สวรรค์ชั้น นิมมานรดี	สวรรค์ชั้น ดุสิต
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7			
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-7 รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

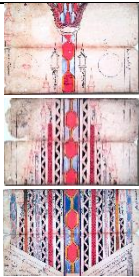
2.1.8 รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	สวรรค์ชั้น ยามา	สวรรค์ชั้น ดาวดึงส์	สวรรค์ชั้น จาตุมหาราชิกา
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7			
เลขที่ 8			
เลขที่ 9			
เลขที่ 10			
เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-8 รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ (ต่อ)

2.1.9 รูปส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	เขาพระสุเมรุ	เขากำแพงจักรวาล	อาทิตย์/จันทร์	ภูเขาวชิรารแห่งสุเมรุบรรพต	พิภพแห่งครุฑ
เลขที่ 1					
เลขที่ 5					
เลขที่ 6					
เลขที่ 7					
เลขที่ 8					
เลขที่ 9					-
เลขที่ 10	-				
เลขที่ 10/ก					
กรุงเบอร์ลิน					

เลขที่ 91		-	-		-
178	-	-	-	-	-

ตารางที่ 3-9 รูปส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ1

2.1.10 รูปแบบส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ภาพเชิงเขาพระสุเมรุและทวีปทั้ง4	ปลาอานนท์	แผนผังชมพูทวีป	ป่าหิมพานต์ สระอโนดาต
เลขที่ 1		-		
เลขที่ 5			-	
เลขที่ 6			-	
เลขที่ 7				
เลขที่ 8		-	-	
เลขที่ 9		-	-	
เลขที่ 10		-	-	-

เลขที่ 10/ก			-	
ฉบับกรุงเบอร์ลิน	-	-	-	-
เลขที่ 91				
เลขที่ 178	-	-	-	-

ตารางที่ 3-10 รูปส่วนประกอบต่างๆ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ2

2.1.11 รูปแบบทวิปต่างๆ ของมนุสสุภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	อุตตรกาโรทวิป	บุพพิเตทวิป	อมรโคญานทวิป	ชมพูทวิป
เลขที่ 1	-	-	-	-
เลขที่ 5	-	-	-	-
เลขที่ 6				
เลขที่ 7				
เลขที่ 8				
เลขที่ 9	-	-	-	-
เลขที่ 10				

เลขที่ 10/ก				
ฉบับกรุงเบอร์ลิน				
เลขที่ 91	-	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-	-

ตารางที่ 3-11 รูปแบบทวีปต่างๆ ของมนุสสภูมิ ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.12 รูปแบบพิภพแห่งนาค อสุรภาพ และยมโลกในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	พิภพแห่งนาค	อสุรภาพ	ยมโลก
เลขที่ 1			
เลขที่ 5	 (พิภพแห่งนาคและอสุรภาพอยู่ในส่วนเดียวกัน)	 (พิภพแห่งนาคและอสุรภาพอยู่ในส่วนเดียวกัน)	
เลขที่ 6			
เลขที่ 7	 (พิภพแห่งนาคและอสุรภาพอยู่ในส่วนเดียวกัน)	 (พิภพแห่งนาคและอสุรภาพอยู่ในส่วนเดียวกัน)	
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			

เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-12 สรุปมูลเหตุสำคัญของ รูปแบบพิภพแห่งนาค อสุรภาพ และยมโลกในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.13 รูปแบบสัญญาชีพนรกและภาพสุตมทานรก ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

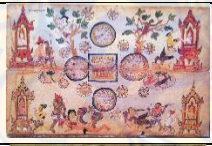

	สัญญาชีพนรก	ภาพสุตมทานรก
เลขที่ 1		
เลขที่ 5		
เลขที่ 6		
เลขที่ 7		
เลขที่ 8		
เลขที่ 9	-	-
เลขที่ 10		

ตารางที่ 3-13 รูปแบบสัญญาชีพนรกและภาพสุตมทานรก ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

เลขที่ 10/ก		
ฉบับกรุงเบอร์ลิน		
เลขที่ 91	-	-
เลขที่ 178	-	-

2.1.14 รูปแบบสังฆาฏมหานรก โรรวมหानรก และมหาโรรวมหานรก ในจิตรกรรมสมุด

ไทยโบราณ

	สังฆาฏมหานรก	โรรวมหานรก	มหาโรรวมหานรก
เลขที่ 1			
เลขที่ 5			
เลขที่ 6			
เลขที่ 7			
เลขที่ 8			
เลขที่ 9	-	-	-
เลขที่ 10			

เลขที่ 10/ก			
ฉบับกรุงเบอร์ลิน			
เลขที่ 91	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-

ตารางที่ 3-14 รูปแบบสังฆามหานรก โรฐมหานรก และมหาโรฐมหานรก ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.15 รูปแบบตাপนมหานรก มหาตاپนมหานรก อเวจีมหานรก และ โลกัณฑ์นรกใน จิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	ตاپนมหานรก	มหาตاپนมหานรก	อเวจีมหานรก	โลกัณฑ์นรก
เลขที่ 1				
เลขที่ 5				
เลขที่ 6				
เลขที่ 7				
เลขที่ 8				
เลขที่ 9	-	-	-	-

เลขที่ 10				
เลขที่ 10/ก				
ฉบับกรู เบอร์ลิน				
เลขที่ 91	-	-	-	-
เลขที่ 178	-	-	-	-

ตารางที่ 3-15 รูปแบบตปนมทานรก มหาตปนมทานรก อเวจีมหานรก และ โลกัณฑ์นรก ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

2.1.16 รูปแบบอสุรกาย และเปรต ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

	อสุรกาย	เปรต
เลขที่ 1		
5	-	-
เลขที่ 6		
เลขที่ 7		
เลขที่ 8		
9	-	-

เลขที่ 10		
เลขที่ 10/ ก		
ฉบับกรุง เบอร์ลิน		
91	-	-
178	-	-

ตารางที่ 3-16 รูปแบบของสุรกาย และเปรต ในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลงานจิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิ

โดยจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบภาพลักษณะจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่าสมุดภาพไตรภูมินั้นมีการพัฒนาการจากลายลักษณ์อักษรมาก่อน โดยสมุดภาพไตรภูมิที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบันมีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 จนถึงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 23 ได้แก่ สมุดภาพไตรภูมิหมายเลขที่ 5 และสมุดภาพไตรภูมิหมายเลขที่ 6 ซึ่งทั้ง 2 ฉบับนี้ เป็นหลักฐานที่สำคัญของต้นสายการคัดลอกรูปแบบสมุดภาพไตรภูมิฉบับต่อๆ มาทั้ง 2 สายการคัดลอก ซึ่งนั้นด้านรูปแบบที่แสดงออกสรุปได้ดังนี้

- ด้านรูปแบบภาพมหานครนิพพานในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออกได้แก่ สมุดไทยเลขที่ 1, 6, 7, 8, 10, 10/ก, ฉบับกรุงเบอร์ลิน, และเลขที่ 91 โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ มีปราสาทอยู่ตรงกลางขององค์ประกอบ มีกำแพงและซุ้มประตูอยู่ด้านหน้า มีสระน้ำ มีหงษ์ มีนกกยูง ส่วนที่ไม่ปรากฏคือ สมุดไทยเลขที่ 5, 9, 178

- ด้านรูปแบบภาพอรุรูปาวจรภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก (บางเล่มไม่ได้ปรากฏภาพในทุกชั้นภูมิ) ได้แก่ สมุดไทยเลขที่ 1, 6, 7, 8, 10, 10/ก, และฉบับกรุงเบอร์ลิน โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ทุกภาพของกลุ่มตัวอย่างขยงเว้นสมุดภาพไตรภูมิเลขที่ 5 และ 10 มีปรากฏรูปภาพกระจัดในปราสาทอันเป็นตัวแทนดวงจิตของอรุรูปพรหม สมุดภาพไตรภูมิเลขที่ 6, 8, 10 มีภาพก้อนหินอยู่ ซึ่งเป็นการอธิบายระยะห่างของภพที่อยู่ด้านล่างลงไปจากชั้นนี้ ส่วนที่ไม่ปรากฏคือ สมุดไทยเลขที่ 5, 9, 91, และ 178

- ด้านรูปแบบภาพรูปปาวจรภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก (บางเล่มไม่ได้ปรากฏภาพในทุกชั้นภูมิ) ได้แก่ สมุดไทยเลขที่1,5,6,7,8,9,10,10/ก,และฉบับกรุงเบอร์ลิน โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ จะปรากฏรูปปราสาทเป็นตัวแทน และมีพระพรหมอยู่ภายในปราสาทแต่ละหลัง ซึ่งในชั้นนอกนิมิตสุทธาวาสภูมิปรากฏพระพุทธรูปเจดีย์อยู่ตรงกลาง และมีพระพรหมอยู่ในปราสาททั้ง 2 ฝั่ง(ต่างกันตรงจำนวนของพระพรหม) ส่วนที่ไม่ปรากฏเลยคือ สมุดไทยเลขที่ 9 และ 178

- ด้านรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นฉกามาพจรในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก ได้แก่ สมุดไทยเลขที่1,5,6,7,8,9,10,10/ก,และฉบับกรุงเบอร์ลิน โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ในชั้นปรนิมิตวสวัตตีปรากฏปราสาท 2 หลังในชั้นนี้ (ยกเว้นเลขที่1กับ7) ในชั้นนิมมานรดีปรากฏปราสาท 1 หลัง (ยกเว้นเลขที่1กับ7) ในชั้นดุสิต ส่วนใหญ่ปรากฏปราสาท 2 หลัง (ยกเว้นเลขที่1,5, และ 7) ส่วนในสวรรค์ชั้นยามาปรากฏปราสาท 1 หลัง (ยกเว้นเลขที่1 และ 7) ในชั้นดาวดึงส์ ปรากฏ ปราสาท 2 หลัง, ต้นไม้(ต้นปาริชาติ), จุฬามณีเจดีย์, ที่ประทับข้างเอราวิน (ยกเว้นเลขที่1,5, 6) (ที่ไม่ปรากฏคือ เลขที่ 6 มีเพียงภาพจิตรดาวนุทยานไม่ปรากฏปราสาท) ส่วนในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกามีปรากฏปราสาท 4 หลังในชั้นนี้ ส่วนที่ไม่ปรากฏเลยคือ สมุดไทยเลขที่ 9 และ 178

- ด้านรูปแบบภาพเขาพระสุเมรุในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก ได้แก่ สมุดไทยเลขที่1,5,6,7,8,9,10/ก,และเลขที่91 โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ มีการเรียงตัวกันของเขาพระสุเมรุและกลุ่มเขาสัตตบริภัณฑ์เป็นรูปสามเหลี่ยม ซึ่งปรากฏปราสาทอยู่บนแต่ละยอดเขาด้วย ในส่วนที่ไม่ปรากฏเลย คือ สมุดไทยเลขที่10, ฉบับกรุงเบอร์ลิน และเลขที่ 178

- ด้านรูปแบบโครงสร้างภาพภูเขาพระสุเมรุบรรพตและเขาบริวารมมองด้านบนในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก ได้แก่ สมุดไทยเลขที่ 1,5,6,7,8,9,10,10/ก,และเลขที่91 โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ปรากฏเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางและล้อมรอบด้วยเขาสัตตบริภัณฑ์เป็นรูปวงกลม ในส่วนที่ไม่ปรากฏเลย คือ สมุดไทยฉบับกรุงเบอร์ลิน และเลขที่178

- ด้านรูปแบบภาพอสุรภาพในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก ได้แก่ สมุดไทยเลขที่1,5,6,7,8,9,10,10/ก,และเลขที่91 โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ปรากฏปราสาทจำนวน 8 หลัง (ยกเว้นสมุดไทยเลขที่1,5,7,) และมีตัวภาพแสดงแทนผู้ปกครองอยู่ภายในปราสาทแต่ละหลังด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏต้นแคฝอยเป็นส่วนประกอบอยู่ตรงกลางของภาพ (ยกเว้นเลขที่1,5 ที่ไม่ปรากฏ) ในส่วนที่ไม่ปรากฏเลย คือ สมุดไทยฉบับกรุงเบอร์ลิน และเลขที่178

- ด้านรูปแบบภาพนรกภูมิในจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ พบว่า ในส่วนยมโลก สมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก ได้แก่ สมุดไทยเลขที่ 1,6,7,8,10,10/ก,และฉบับกรุงเบอร์ลิน โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ปรากฏปราสาทจำนวน 1 หลัง ที่มีตัวภาพอยู่ภายใน ส่วนด้านล่างของภาพเป็นรูปกลุ่มตัวภาพที่เป็นตัวกากและตัวครึ่งคนครึ่งสัตว์ ในส่วนที่ไม่ปรากฏเลย คือ สมุดไทยเลขที่ 5,9,91 และเลขที่ 178 ในส่วนนรกขุมใหญ่ทั้ง 8 ขุม ซึ่งประกอบด้วย สัญชีพนรก โรรวมหานรก มหาโรรวมหานรก ตาปนมหานรก มหาตาปนมหานรก อเวจีมหานรก โลกัณฑ์นรก โดยสมุดไทยที่ปรากฏภาพลักษณะแสดงออก เนื้อหาเหล่านี้ ได้แก่ สมุดไทยเลขที่ 1,5,6,7,8,10,10/ก,และฉบับกรุงเบอร์ลิน โดยสิ่งที่ปรากฏเหมือนกันในสมุดไทยกลุ่มนี้ คือ ปรากฏภาพหน้าผู้คนทรมานอยู่ในกรอบแต่ละกรอบ (ส่วนใหญ่จะใช้เป็นรูปกรอบสี่เหลี่ยม มีเพียง สมุดไทยเลขที่ 1,5,7 ที่ใช้รูปวงกลม) และมีภาพการทรมานโดยรอบขององค์ประกอบของภาพ ในส่วนที่ไม่ปรากฏเลย คือ สมุดไทยเลขที่ 9,91 และเลขที่ 178

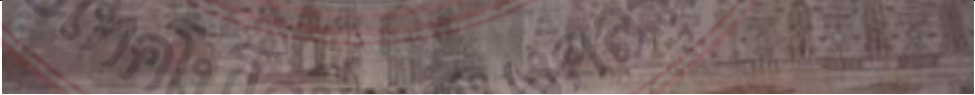
2.2 กลุ่มตัวอย่างภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง โดยประกอบด้วย พระตำหนักสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา, วัดเกาะแก้วสุธารามฯ จ.เพชรบุรี, หอไตร วัดระฆัง กรุงเทพฯ, วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ, วัดสุวรรณารามฯ จ.กรุงเทพฯ, วัดไชยทิศฯ กรุงเทพฯ, วัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ, วัดราชสิทธิารามฯจ กรุงเทพฯ, วัดสระเกศ กรุงเทพฯ, วัดใหญ่อินทาราม จ.ชลบุรี, และ วัดสุวรรณดาราราม จ.พระนครศรีอยุธยา

การวิเคราะห์ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการจัดเรียงตามเนื้อหาที่แต่ละภาพนำเสนอและเปรียบเทียบดังตารางต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบภาพนรกภูมิ ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

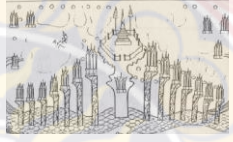

ที่มา	รูปนรกภูมิ
พระตำหนักสมเด็จพระพุฒาจารย์	
วัดเกาะแก้วสุธารามฯ	
วัดสุวรรณารามฯ	-
หอไตร วัดระฆัง	-

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม	-
วัดไชยทิศา	-
วัดราชสิทธิารามฯ	-
วัดคูสิดาราม	-
วัดสระเกศ กรุงเทพฯ	-
วัดสุวรรณดาราราม	-
วัดใหญ่อินทราาราม	-

ตารางที่ 3-17 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพรูปางจรภูมิ ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

2.2.2. รูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจร (ดาวดึงส์), วิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ราหู ดวงดาว/ภูเขาบรืวารแห่งสุเมรุบรรพต, และป่าหิมพานต์ สระอโนดาต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

ที่มา	สวรรค์ชั้นฉกามาพจร (ชั้นดาวดึงส์)	วิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ราหู ดวงดาว/ภูเขาบรืวารแห่งสุเมรุบรรพต	ป่าหิมพานต์ สระอโนดาต
พระตำหนัก สมเด็จพระพุทธ โฆษาจาร			-
วัดเกาะแก้วสุธา รามฯ จ.เพชรบุรี			-

<p>วัดสุวรรณารามฯ จ.กรุงเทพฯ</p>		 	<p>-</p>
<p>หอไตร วัดระฆัง จ.กรุงเทพฯ</p>			
<p>วัดพระศรีรัตน ศาสดาราม กรุงเทพฯ</p>		 	<p>-</p>
<p>วัดไชยทิศฯจ.กรุง เทพฯ</p>		 	
<p>วัดราชสิทธิารามฯ จ.กรุงเทพฯ</p>		 	<p>-</p>
<p>วัดคูสิดาราม กรุงเทพฯ</p>		 	

วัดสระเกศ กรุงเทพฯ			
วัดสุวรรณดาราราม จ. พระนครศรีอยุธยา			-
วัดใหญ่อิน ทราราม จ.ชลบุรี			-

ตารางที่ 3-18 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบสวารค์ชั้นฉกามาพจร (ดาวดิงส์), วิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ราหู ดวงดาว/ภูเขาบริวารแห่งสุเมรุ
บรรพต, และป่าหิมพานต์ สระอินดาต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

2.2.3. รูปแบบส่วนประกอบของนรกภูมิ อสุรภาพ และเปรต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

ที่มา	นรกภูมิ	อสุรภาพ	เปรต
พระตำหนัก สมเด็จพระพุทธ โฆษาจารย์	-	-	-
วัดเกาะแก้วสุธา รามฯ จ.เพชรบุรี	-	-	-
วัดสุวรรณารามฯ จ.กรุงเทพฯ	-	-	-

หอไตร วัดระฆัง จ.กรุงเทพฯ	-		-
วัดพระศรีรัตน ศาสดาราม กรุงเทพฯ	-		-
วัดไชยทิศฯจ.กรุง เทพฯ	-	-	-
วัดราชนัดดารามฯ จ.กรุงเทพฯ			-
วัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ	 	-	
วัดสระเกศ กรุงเทพฯ			-

วัดสุวรรณคารา ราม จ. พระนครศรีอยุธยา		-	-
วัดใหญ่อิน ทาราม จ.ชลบุรี		-	-

ตารางที่ 3-19 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบของนรกภูมิ อสุรภาพ และเปรต ในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาพจิตรกรรมฝาผนังโบราณ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบภาพลักษณะจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่า ภาพที่ปรากฏซึ่งเนื้อหาและเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยคือภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในพระตำหนักสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา โดยอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทั้งนี้ในรูปแบบการวางตำแหน่งภาพนี้ในโบสถ์ วิหารนั้นส่วนใหญ่จะจัดวางในตำแหน่งผนังสกัดหลังพระประธาน นอกจากนั้นจะจัดวางโดยแทรกอยู่ในภาพอื่นตามตำแหน่งต่างๆของภายในตัวสถาปัตยกรรม ส่วนในด้านรูปแบบที่แสดงออกถึงเนื้อหาเรื่องราว นั้นพบว่า เนื้อหาของโลกุตระภูมิกับอรูปภูมิไม่ปรากฏอยู่ในกลุ่มตัวอย่างจิตรกรรมฝาผนังโบราณ ส่วนเนื้อหาอื่นๆของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิที่มีปรากฏอยู่สามารถสรุปได้ดังนี้

- ด้านรูปแบบรูปาวจรภูมิในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 11 แห่ง พบเพียง 2 แห่ง คือ พระตำหนักสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ และวัดเกาะแก้วสุธารามฯ โดยนิยมเขียนเป็นรูปชุ้มปราสาทเรียงกันในแนวนอน ซึ่งมีการจัดวางคล้ายคลึงกับภาพอดีตพุทธ

- ด้านรูปแบบสวรรค์ชั้นฉกามาพจรในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าเนื้อหาที่มีการนำเอามาสร้างมีเพียงส่วนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์โดยภาพปรากฏทุกแหล่งของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนสวรรค์ชั้นจตุรมาชิกาพบเพียงบางที่เท่านั้น นอกจากนี้ภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ยังเป็นส่วนองค์ประกอบหลักของภาพด้วย ทั้งนี้สิ่งที่มีเหมือนกันทุกแหล่งคือ ปรากฏปราสาทอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ (ยกเว้นวัดไชยทิศฯ ที่แสดงเป็นจุฬามณีเจดีย์)

- ด้านรูปแบบวิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ ราหู ดวงดาว และภูเขาบิหารแห่งสุเมรุบรรพตในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าปรากฏอยู่ในทุกแหล่งของกลุ่มตัวอย่าง โดยกล่าวได้ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของภาพนี้ในงานที่นำเสนอจักรวาลไตรภูมิของจิตรกรรมฝาผนังโบราณ ซึ่งสิ่งที่มีเหมือนกันในทุกแหล่งของกลุ่มตัวอย่าง คือ ปรากฏลักษณะเป็นภาพตัด โดยมีปราสาทอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ (ยกเว้นวัดไชยทิศฯ ที่แสดงเป็นจุฬามณีเจดีย์), มีเขาสัตตบริภัณฑ์และมีปราสาทอยู่บนยอดของแต่ละเขา, ปรากฏกำแพงจักรวาล, พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นรูปวงกลมสีแดงและเหลือง

- ด้านรูปแบบป่าหิมพานต์และสระอโนดาตในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างปรากฏเพียง 4 แหล่ง คือ หอไตรวัดระฆัง วัดไชยทิศฯ วัดดุสิตาราม และวัดสระเกศ โดยมีลักษณะใกล้เคียงกันทุกแหล่ง คือ ใช้รูปวงกลมเป็นองค์ประกอบหลักซึ่งแทนสายน้ำแต่ละสายที่ไหลออกจากปากสัตว์ 4 ชนิด คือ ช้าง ม้า วัว และสิงห์ ซึ่งวนรอบเป็นวงกลมและแยกออกไปทั้งสี่ด้าน

- ด้านรูปแบบนรกภูมิในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างปรากฏเพียง 5 แหล่ง คือ วัดราชสิทธิธารามฯ วัดดุสิตาราม วัดสระเกศ กรุงเทพฯ วัดสุวรรณดาราราม จ.พระนครศรีอยุธยา และวัดใหญ่อินทาราม จ.ชลบุรี โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ มีปรากฏภาพหน้าผู้คนทรมานอยู่ในกรอบแต่ละกรอบ, มีภาพการทรมานโดยรอบขององค์ประกอบของภาพ

- ด้านรูปแบบบสูรภาพในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างปรากฏเพียง 4 แหล่ง คือ หอไตร วัดระฆัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดราชสิทธิธารามฯ และวัดสระเกศ กรุงเทพฯ โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปราสาท 8 หลัง ที่มีตัวภาพอยู่ภายใน (บางแห่งใช้เป็นตัวภาพเท่านั้น เช่น หอไตร วัดระฆัง) โดยวางตำแหน่งเรียงตัวกันในแนวนอน (บางแห่งจัดเรียงเป็นสองชั้น เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม) ที่ด้านล่างของภาพ

- ด้านรูปแบบเปรตในจิตรกรรมฝาผนังโบราณ พบว่าจากกลุ่มตัวอย่างปรากฏเพียง 1 แหล่ง คือ วัดดุสิตาราม กรุงเทพฯ ซึ่งการจัดวางภาพที่แสดงเนื้อหาของเปรตใช้การวางปะปนไปกับส่วนองค์ประกอบภาพอื่น เช่น กรณีที่วัดดุสิตารามนี้ปรากฏอยู่ร่วมกับภาพที่แสดงเนื้อหา นรกภูมิ

2.3. กลุ่มตัวอย่างงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 7 ภาพ ซึ่งประกอบด้วย “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธทิพย์ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ” โดย เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ รศ.ปัญญา วิจินธนสาร ปาง ชินะสาย และคณะ, ผลงานชื่อ “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์” ของศ.ดร. ปรีชา เกาทอง, ภาพผลงานชุด “จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์” ของ รศ.ดร.สุวัฒน์ แสนขัติยรัตน์, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” ของ ศ.ดร. ปรีชา เกาทอง นายปัญญา วิจินธนสารและคณะ, “ไตรภูมิ” ของนายสมภพ บุตราช, นายปัญญา วิจิน

ธนสาร, นายประทีป คชบัว, “อาณาจักรวาล” ของนายปัญญา วิจินธนสาร, และ“สระอโนดาต” ของสิโรจน์ พวงบุปผา

ตารางภาพผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ผู้สร้างสรรค์	ผลงานศิลปะ
 <p>อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์</p> <p>อ.ปัญญา วิจินธนสาร และคณะ</p>	 <p>ภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป</p>

ศ.ดร. ปรีชา เกาทอง

ภาพจิตรกรรมหิมพานต์

รศ.ดร.สุวัฒน์
แสนชิตยรัตน์

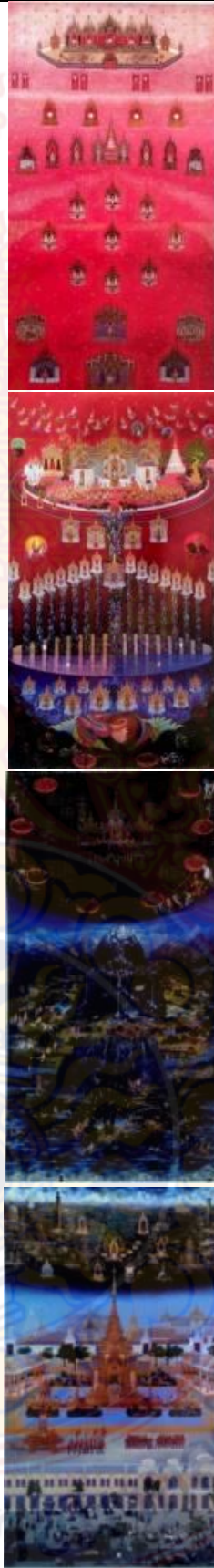
ภาพผลงานชุด "จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์"

ศ.ดร. ปรีชา เกาทอง

นายปัญญา วิจินธนสาร
และคณะ

จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9

นายสมภพ บุตรราช,

อ.ปัญญา วิจินธนสาร,

นายประทีป คชบัว

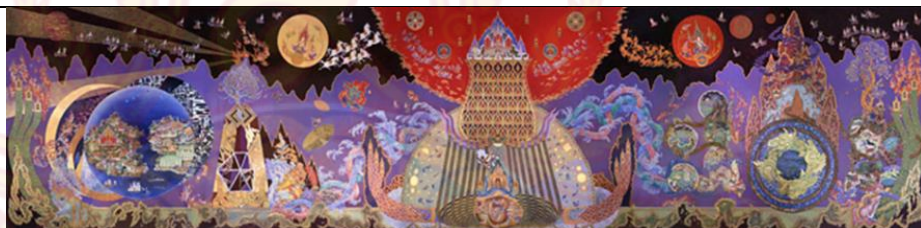
อ.ปัญญา วิจินธนสาร

นายสิโรจน์ พงษ์บุผา

“ไตรภูมิ”

“อาณาจักรวาล”

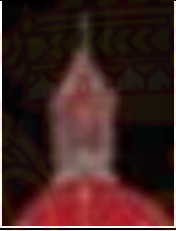

“สระอนาดาด”

ตารางที่ 3-20 ภาพผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

การวิเคราะห์ข้อมูลงานจิตรกรรมร่วมสมัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการจัดเรียงตามเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในแต่ละภาพที่ได้นำเสนอและเปรียบเทียบดังตารางต่อไปนี้

2.3.1 รูปแบบภาพมหานครนิพพานหรือโลกุตระภูมิและอรุณภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย

ที่มา	มหานครนิพพานหรือโลกุตระภูมิ	อรุณภูมิ
“จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธที่ปกรุลงลอนดอน		-
“ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”		
“จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”	-	-
“จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”		
“ไตรภูมิ”		-
“อาณาจักรวาล”	-	
“สระอโนดาต”	-	-

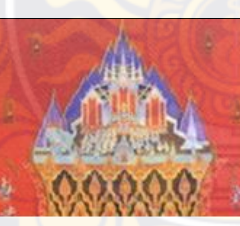
ตารางที่ 3-21 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพมหานครนิพพานหรือโลกุตระภูมิอรุณภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย

2.3.2 รูปแบบภาพรูปภูมิและสวรรค์ชั้นปรนิมวสวัตตีในจิตรกรรมร่วมสมัย

ที่มา	รูปภูมิ	สวรรค์ชั้นปรนิมวสวัตตี
“จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธทิป กรุงลอนดอน		-
“ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”		-
“จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”	-	-
“จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”		
“ไตรภูมิ”	-	-
“อาณาจักรวาล”	-	-
“สระอโนดาต”	-	-

ตารางที่ 3-22 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพรูปภูมิและสวรรค์ชั้นฉกามาพจร (ชั้นปรนิมวสวัตตี) ในจิตรกรรมร่วมสมัย

2.3.3 รูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และสวรรค์ชั้นจตุรุมหาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย

ที่มา	สวรรค์ชั้นดาวดึงส์	สวรรค์ชั้นจตุรุมหาชิกา
“จิตรกรรมฝาผนัง เรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธทิป กรุงลอนดอน		-
“ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”		
“จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”		-
“จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”		
“ไตรภูมิ”		
“อาณาจักรวาล”		-
“สระอโนดาต”	-	-

ตารางที่ 3-23 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และสวรรค์ชั้นจตุรุมหาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย

2.3.4 รูปแบบภาพภูเขาพระสุเมรุบรรพตและเขาบริวารในจิตรกรรมร่วมสมัย

ที่มา	ภาพภูเขาพระสุเมรุบรรพตและเขาบริวาร
“จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีปกรุงลอนดอน	-
“ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”	
“จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”	-
“จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”	
“ไตรภูมิ”	
“อาณาจักรวาล”	
“สระอโนดาต”	-

ตารางที่ 3-24 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และสวรรค์ชั้นจตุรมาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย

2.3.5 รูปแบบภาพอสุรภาพและภาพนรกภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย

ที่มา	ภาพอสุรภาพ	ภาพนรกภูมิ
“จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธทิพย์ กรุงเทพมหานคร	-	-
“ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”	-	-
“จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”	-	-
“จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”		
“ไตรภูมิ”	-	
“อาณาจักรวาล”	-	-
“สระโนนาค”	-	-

ตารางที่ 3-25 สรุปมูลเหตุสำคัญของรูปแบบภาพอสุรภาพและภาพนรกภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลงานจิตรกรรมร่วมสมัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านรูปแบบภาพลักษณะจิตรกรรมร่วมสมัย พบว่ามีศิลปินได้นำเอาเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมาใช้สร้างสรรค์อยู่ไม่น้อย โดยมีความแตกต่างกันออกไปตามจินตนาการและเทคนิคที่นำเสนอในแต่ละท่าน และส่วนใหญ่นิยมนำเอาเพียงบางส่วนของเนื้อหาทั้งหมดมานำเสนอ ซึ่งสันนิษฐานว่าอาจเนื่องด้วยศิลปินผู้สร้างต้องการนำเสนอภาพให้สื่อถึงอารมณ์ของส่วนเนื้อหานั้นๆ ให้ได้มากที่สุด มิได้เจาะจงไปที่กรอบของเนื้อหาที่มีรายละเอียดที่ยิบย่อย ยกตัวอย่างจากกลุ่มตัวอย่างเช่น ผลงาน “สระโอนาคาด” ของ อ.สิโรจน์ พวงบุบผา และผลงานชุด “จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์” ของ รศ.ดร.สุวัฒน์ แสตนชิตยรัตน์ ที่ผลงานเน้นแสดงอารมณ์โดยรวมของภาพภายใต้เนื้อหา และถึงแม้ว่าจะมีการใส่รายละเอียดในเชิงสัญลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงสู่เนื้อหาในส่วนนั้นๆ ก็ตาม หากแต่ก็ไม่ได้โดดเด่นมากเท่ากับอารมณ์ของภาพที่แสดงออกมาอย่างเด่นชัดกว่า ทั้งนี้สามารถสรุปรูปแบบภาพลักษณะจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาของจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิได้ดังนี้

- ด้านรูปแบบมหานครนิพพานในจิตรกรรมร่วมสมัย จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 7 ภาพ พบเพียง 4 แห่ง คือ “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานคร”, “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” และ “ไตรภูมิ” ของ อ. สมภพ บุตราช ซึ่งสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ส่วนนี้จะปรากฏอยู่ด้านตรงกลางบนสุดขององค์ประกอบภาพ และปรากฏรูปปราสาทเป็นตัวแทน ยกเว้น “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานคร” ที่ใช้ภาพพระพุทธรูปปางปรินิพพาน (ปางไสยาสน์) เป็นตัวแทน

- ด้านรูปแบบภาพรูปภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย จากกลุ่มตัวอย่าง พบเพียง 3 แห่ง คือ “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”, และ “อาณาจักรวาล” ซึ่งสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปรากฏรูปปราสาทเป็นตัวแทน และมีรูปร่างทรงกระจิงอยู่ภายใน

- ด้านรูปแบบภาพรูปภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย จากกลุ่มตัวอย่าง พบเพียง 3 แห่ง คือ “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานคร”, “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”, และ “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปรากฏรูปปราสาทเป็นตัวแทน โดยมีตัวภาพอยู่ภายใน

- ด้านรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นปรนิมวสวัตตีในจิตรกรรมร่วมสมัย จากกลุ่มตัวอย่าง พบเพียงชิ้นเดียว คือ “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” โดยแสดงเป็นปราสาท 2 หลัง ที่มีตัวภาพอยู่ภายในเป็นประธานภายในแต่ละหลัง ซึ่งหลังหนึ่งแสดงเป็นตัวพระ อีกหลังเป็นตัวภพยักษ

- ด้านรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในจิตรกรรมร่วมสมัย จากกลุ่มตัวอย่าง พบจำนวน 6 ชิ้น คือ “จิตรกรรมฝาผนังเรื่องไตรภูมิที่วัดพุทธปทีป กรุงเทพมหานคร”, “ภาพจิตรกรรมหิมพานต์”, “จินตนาการแห่งสรวงสวรรค์”, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”, “ไตรภูมิ” ของ อ. สมภพ บุตราช, และ “อาณาจักรวาล” โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปรากฏลักษณะเป็นภาพตัด โดยมีปราสาทอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ

(ยกเว้น“ไตรภูมิ”ของ อ.สมภพ บุตราช ที่แสดงเป็นจุฬามณีเจดีย์), มีเขาสัตตบริภัณฑ์และมีปราสาทอยู่บนยอดของแต่ละเขา, ปรากฏกำแพงจักรวาล, พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นรูปวงกลม

- ด้านรูปแบบภาพสวรรค์ชั้นจตุรมาหาชิกาในจิตรกรรมร่วมสมัย พบเพียง 3 แห่ง คือ “ภาพจิตรกรรมทิมพานต์”, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”, และ “ไตรภูมิ”ของ อ.สมภพ บุตราช โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปรากฏเป็นปราสาท 4 หลัง ในส่วนบริเวณตรงกลางของความสูงเขาพระสุเมรุ

- ด้านรูปแบบภาพภูเขาพระสุเมรุบรรพตและเขาปวิวารในจิตรกรรมร่วมสมัย พบจำนวน 4 ชิ้น คือ “ภาพจิตรกรรมทิมพานต์”, “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9”, “อาณาจักรวาล”, และ “ไตรภูมิ”ของ อ.สมภพ บุตราช โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ ปรากฏลักษณะเป็นภาพตัด โดยมีปราสาทอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ, มีเขาสัตตบริภัณฑ์และมีปราสาทอยู่บนยอดของแต่ละเขา, ปรากฏกำแพงจักรวาล, พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นรูปวงกลมพื้นแดงและเหลือง

- ด้านรูปแบบภาพอสุรภาพในจิตรกรรมร่วมสมัย พบเพียงแห่งเดียว คือ “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” โดยแสดงเป็นรูปปราสาทจำนวน 8 หลัง ที่มีตัวภาพอยู่ภายใน ซึ่งตรงส่วนกลางของภาพแสดงเป็นรูปต้นไม้ สันนิษฐานว่าแสดงเป็นต้นแคที่เป็นสัญลักษณ์ของภพอสุร

- ด้านรูปแบบภาพนรกภูมิในจิตรกรรมร่วมสมัย พบเพียง 2 แห่ง คือ “จิตรกรรมไตรภูมิรัชกาลที่ 9” และ “ไตรภูมิ” ที่วาดโดย อ.ประทีป คชบัว โดยสิ่งที่มีเหมือนกัน คือ มีการแบ่งองค์ประกอบออกเป็นส่วนๆ ซึ่งภายในแสดงภาพผู้คนถูกรรณ และปรากฏส่วนที่เป็นที่พำนักของพระยายมผู้เป็นใหญ่ในนรก

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลงานจิตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ด้านที่มาของรูปแบบภาพลักษณะจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ มีพัฒนาการมาจากลายลักษณ์อักษรมาก่อน โดยสมุดภาพไตรภูมิที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบในปัจจุบันมีอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 22 จนถึงครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 23 ได้แก่ สมุดภาพไตรภูมิหมายเลขที่ 5 และสมุดภาพไตรภูมิหมายเลขที่ 6 ซึ่งทั้ง 2 ฉบับนี้เป็นหลักฐานที่สำคัญของต้นสายการคัดลอกรูปแบบสมุดภาพไตรภูมิฉบับต่อๆ มาทั้ง 2 สายการคัดลอก ส่วนจิตรกรรมฝาผนังโบราณที่นำเสนอจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยคือภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในพระตำหนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดพุทธไสสวรรย์ จ.พระนครศรีอยุธยา โดยอยู่ในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดวางในตำแหน่งผนังสกัดหลังหรือหน้าพระประธาน (ที่อยู่ตำแหน่งผนังสกัดหน้าพบจำนวนไม่มาก) นอกจากนั้นจะจัดวางโดยแทรกอยู่ในภาพอื่นตามตำแหน่งต่างๆของจิตรกรรมฝาผนังภายในตัวพุทธสถาน ด้านงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมินั้น พบว่ามีศิลปินได้นำเอาเนื้อหาจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมาใช้สร้างสรรค์อยู่ไม่น้อย โดยมีความ

แตกต่างกันออกไปตามจินตนาการและเทคนิคที่นำเสนอในแต่ละท่าน และส่วนใหญ่นิยมนำเอาเพียงบางส่วนของเนื้อหาทั้งหมดมานำเสนอ

ทางด้านภาพลักษณ์ทางจิตรกรรมที่แสดงออกซึ่งจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ พบว่า ภาพมหานครนิพพาน จะนิยมใช้ปราสาทอยู่ตรงกลางขององค์ประกอบของภาพซึ่งมีตัวภาพแทนองค์ สัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในท่าปางปางไสยาสน์ และมีส่วนประกอบ คือ กำแพงและซุ้มประตูสระน้ำ หงษ์ และนกยูง โดยภาพนี้จะปรากฏในกลุ่มจิตรกรรมสมุดไทยโบราณ และกลุ่มจิตรกรรมร่วมสมัย ไม่ปรากฏอยู่ใน กลุ่มจิตรกรรมฝาผนังโบราณ ส่วนภาพรูปปาวจรภูมินั้นไม่ปรากฏอยู่ในกลุ่มจิตรกรรมฝาผนังโบราณเช่นกัน ทั้งนี้ในส่วนที่ปรากฏในกลุ่มจิตรกรรมสมุดไทยโบราณและกลุ่มจิตรกรรมร่วมสมัยนั้น นิยมใช้รูปภาพกระจัดใน ปราสาทสันนิษฐานว่าแทนดวงจิตของอรุปรพหมี ด้านภาพรูปปาวจรภูมิ พบได้ในทุกกลุ่มตัวอย่าง โดยนิยมใช้ รูปปราสาทเป็นตัวแทนและมีพระพรหมอยู่ในปราสาทแต่ละหลัง ซึ่งในกลุ่มจิตรกรรมฝาผนังโบราณจะใช้ การจัดเรียงในแนวนอน ต่างกับอีกสองกลุ่มที่ เรียงในแนวตั้งตามที่ระบุไว้ในส่วนเนื้อหา นอกจากนี้ยังมีการใช้ เจดีย์เป็นส่วนบนสุดของภพภูมินี้ด้วย สันนิษฐานได้ว่าแสดงแทนพระพุทธรูปเจดีย์ในชั้นอกนิภุสสุทธาวาสภูมิ ใน ส่วนภาพสวรรค์ชั้นฉกามาพจรนั้นส่วนใหญ่แสดงภาพดังนี้ ในชั้นปรนิมมิตวสวัตตีปรากฏปราสาท 2 ชั้น อยู่ ตำแหน่งด้านบนสุดของกลุ่มนี้ ถัดลงมาเป็นนิมมานรดีที่ปรากฏปราสาท 1 หลัง ถัดลงมาเป็นชั้นดุสิต ซึ่งส่วน ใหญ่ปรากฏปราสาท 2 หลัง ถัดลงมาเป็นชั้นยามาที่ปรากฏปราสาท 1 หลัง ซึ่งส่วนสวรรค์ชั้นฉกามาพจรนี้ได้ กล่าวมานี้ ไม่เป็นที่นิยมในการนำมาสร้างสรรค์เป็นงานทั้งจิตรกรรมฝาผนังโบราณและจิตรกรรมร่วมสมัยมาก นักจึงไม่ค่อยปรากฏให้เห็น ในส่วนต่อมาถัดลงมาจากชั้นยามาเป็นชั้นดาวดึงส์ที่อยู่บริเวณยอดเขาพระ สุเมรุ โดยปรากฏเป็นปราสาท 2 หลัง และยังปรากฏต้นไม้(ต้นปาริชาติ), จุฬามณีเจดีย์และที่ประทับช้าง เอราวิน โดยในส่วนดาวดึงส์นี้ถือว่าเป็นองค์ประธานของภาพจิตรกรรมส่วนใหญ่ที่นำเสนอเรื่องราวของ จักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยสามารถพบเห็นได้ทุกกลุ่มตัวอย่าง ถัด ลง มา จาก ชั้น ดาวดึงส์เป็นในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาที่อยู่ตำแหน่งบริเวณตำแหน่งเขาพระสุเมรุ โดยปรากฏเป็นปราสาท 4 หลังด้วยกันเรียงอยู่ในแนวนอนระดับเดียวกัน ด้านรูปแบบภาพภูเขาพระสุเมรุบรรพตและเขาบรวิวรรณ์ ทุก กลุ่มตัวอย่างปรากฏคล้ายคลึงกันคือมีลักษณะเป็นภาพตัด โดยมีปราสาทอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุ(สวรรค์ชั้น ดาวดึงส์) และมีเขาสัตตบริภัณฑ์ทั้ง 7 เรียงลำดับความสูงลงมา ภาพรวมจึงปรากฏเป็นรูปสามเหลี่ยม โดยแต่ละ เขานั้นจะมีปราสาทอยู่บนยอดของแต่ละเขา ที่ขอบซ้ายขวาของภาพแสดงเป็นเขากำแพงจักรวาล นอกจากนี้ ยังมีภาพพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่แสดงเป็นรูปวงกลมสีแดงและเหลืองด้วย ด้านรูปแบบป่าหิมพานต์และ สระอโนดาต มีปรากฏทุกกลุ่มตัวอย่าง โดยมีลักษณะใกล้เคียงกันทุกแหล่ง คือ ใช้รูปวงกลมเป็นองค์ประกอบ หลักซึ่งแทนสายน้ำแต่ละสายที่ไหลออกจากปากสัตว์ 4 ชนิด คือ ช้าง ม้า วัว และสิงห์ ซึ่งวนรอบเป็นวงกลม และแยกออกไปทั้งสี่ด้าน ในด้านรูปแบบบอสุรภาพ ปรากฏในทุกกลุ่มตัวอย่างโดยอยู่ในตำแหน่งด้านล่างของ ภาพ ซึ่งส่วนใหญ่จะแสดงเป็นปราสาท 8 หลัง ที่มีตัวภาพอยู่ภายใน ด้านรูปแบบนรกภูมิ มีปรากฏทุกกลุ่ม

ตัวอย่าง โดยสิ่งที่มีเหมือนกันคือ มีการใช้ภาพหน้าผู้คนทรงมานอยู่ในกรอบแต่ละกรอบและมีภาพการทรงมาน โดยรอบขององค์ประกอบของภาพ ส่วนรูปแบบภาพเปรตนั้นพบมากในกลุ่มจิตรกรรมในสมุดภาพไตรภูมิที่มีภาพและการอธิบายอย่างละเอียด แตกต่างจากกลุ่มจิตรกรรมฝาผนังโบราณ และจิตรกรรมร่วมสมัยที่ไม่ค่อยพบมากนัก

กระบวนการสร้างสรรค์

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งทางด้านเนื้อหาและรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ รวมถึงแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านจิตรกรรมไทยแล้วนั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยที่แสดงออกถึงเนื้อหาเรื่องราวของภพภูมิต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทนี้ ที่สามารถแสดงออกถึงเนื้อหาและอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ได้มีการระบุเอาไว้ในแต่ละส่วนให้ได้มากที่สุด โดยมีขั้นตอนกระบวนการในการสร้างสรรค์ดังนี้

การกำหนดรูปแบบ เนื้อหา และความคิด

ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาของผลงานจากข้อมูลของภพภูมิทั้ง 32 ภพ ที่มีการระบุในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ซึ่งประกอบด้วย 1.นรกภูมิ 2.เปรตภูมิ 3.อสุรกายภูมิ 4.ตริจฉานภูมิ 5. มนุสสภูมิ 6. สวรรค์จาตุมหาราชิกา 7. สวรรค์ดาวดึงส์ 8. สวรรค์ยามา 9. สวรรค์ดุสิตา 10. สวรรค์นิมมานรดี 11. สวรรค์ปรนิมมิตวสวัตตี 12.พรหมปารีสัชชาภูมิ 13.พรหมบุโรหิตาภูมิ 14.มหาพรหมภูมิ 15.ปริตรตาภูมิ 16.อัปมาณภูมิ 17. อากัศราภูมิ 18.ปริตตสุภาภูมิ 19.อัปมาณสุภาภูมิ 20.สุภิกินหาภูมิ 21.เวทฬผลาภูมิ 22.อัสถุญีสัตตาภูมิ 23. อวิหาสุทธาวาสภูมิ 24.อตัปปาสุทธาวาสภูมิ 25.สุทัสสาสุทธาวาสภูมิ 26.สุทัสสีสุทธาวาสภูมิ 27.อกนิฐสุทธาวาสภูมิ 28.อากาศัญญาตนภูมิ 29.วิญญาณัญญาตนภูมิ 30.อากิญญาญญาตนภูมิ 31.เนวสัญญาณาสัญญาตนภูมิ และ 32.โลกุตระภูมิ โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านเนื้อหา และรูปแบบที่ได้มีการสร้างสรรค์เอาไว้แล้วในอดีตจนตกตะกอนความรู้ที่ได้ และนำมาเอามาเสนอในรูปแบบที่มาจากตีความซึ่งเนื้อหาและผสมผสานกับจินตนาการส่วนตัวของผู้วิจัยเอง

การกำหนดรูปแบบทางศิลปะ

ในการสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัยนี้ เนื่องด้วยเนื้อหาของเรื่องราวจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้มีความหลากหลายมาก เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องทำการกำหนดแยกแยะแต่ละกลุ่มของเนื้อหา ออกเป็นจำนวน 8 ชุดด้วยกัน รวมเป็นผลงานทั้งหมด 29 ชิ้น อันประกอบด้วย 1. โลกุตระภูมิ 1 ชิ้น 2. อรูปภูมิ 1 ชิ้น 3. รูปภูมิ 1 ชิ้น 4. ฉกามาพจรภูมิ 11 ชิ้น 5. มนุสสภูมิและตริจฉานภูมิ 1 ชิ้น 6. เปรตภูมิ 1 ชิ้น 7. นรกภูมิ 9 ชิ้น 8. อสุรกายภูมิ 4 ชิ้น โดยแต่ละชุดของผลงานจะมีลักษณะที่แสดงออกซึ่งสถานะที่แตกต่างกัน แต่เมื่อรวมกันก็จะเป็น 1 จักรวาลเดียวกัน

ส่วนด้านเทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานนั้น ผู้วิจัยใช้เทคนิคการเขียนสือะครายลึบนบนเฟรมผ้าใบ ที่มีขนาดที่แตกต่างกัน ด้วยเหตุที่ผู้วิจัยคำนึงถึงภาพรวมของผลงานทั้งหมดที่สามารถรวมกันเป็นโครงสร้างจักรวาลทั้งหมดได้

ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงาน

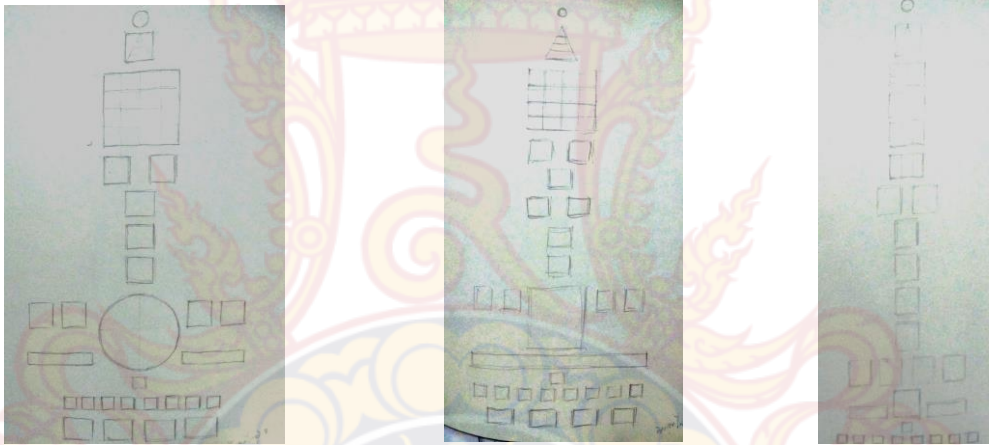
ในขั้นตอนในการสร้างสรรค์ผลงานผู้วิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การจัดทำแบบร่าง

ด้านขั้นตอนการจัดทำแบบร่าง ผู้วิจัยได้ทำการจัดทำแบบร่าง โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1.1 แบบร่างภาพรวมของจักรวาล

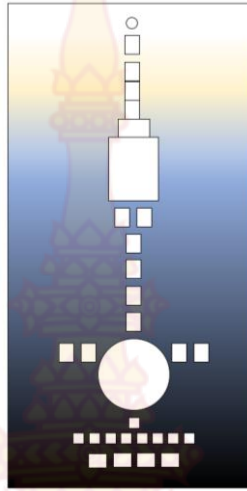
ขั้นตอนการร่างภาพรวมของจักรวาล ผู้วิจัยได้ทำการร่างแบบดังนี้

ภาพที่ 3-2 ภาพร่างแนวคิดของภาพรวมจักรวาลในวรรณกรรมไตรภูมิ

ภาพที่ 3-3 ภาพร่างรวมผลงาน “จิตรกรรมจากแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ 1”

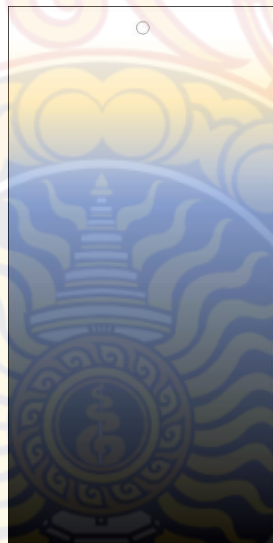

ภาพที่ 3-4 ภาพร่างรวมผลงาน “จิตรกรรมจากแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ 2”

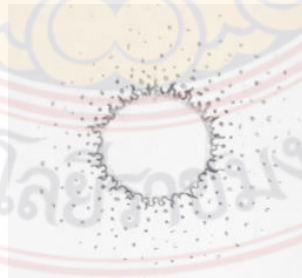
1.2 แบบร่างภาพภูมิส่วนต่างๆ

ในการร่างภาพภูมิต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำการร่างส่วนประกอบที่จะใช้ในผลงานดังนี้

1.2.1 แบบร่างผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

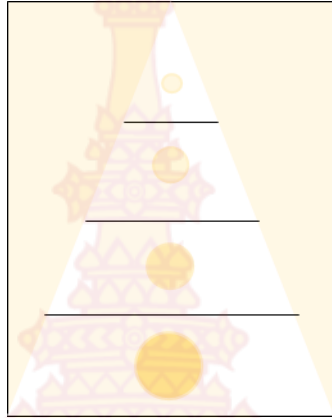

ภาพที่ 3-5 ภาพแบบร่างรวมผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

ภาพที่ 3-6 ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

1.2.2 แบบร่างผลงานชุดที่ 2 “อรุณภูมิ”

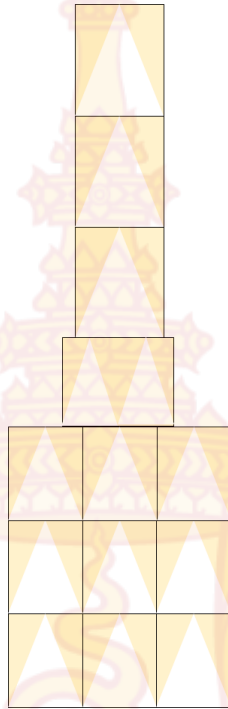

ภาพที่ 3-7 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 2 “อรุณภูมิ”

ภาพที่ 3-8 ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 2 “อรุณภูมิ”

1.2.3 แบบร่างผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

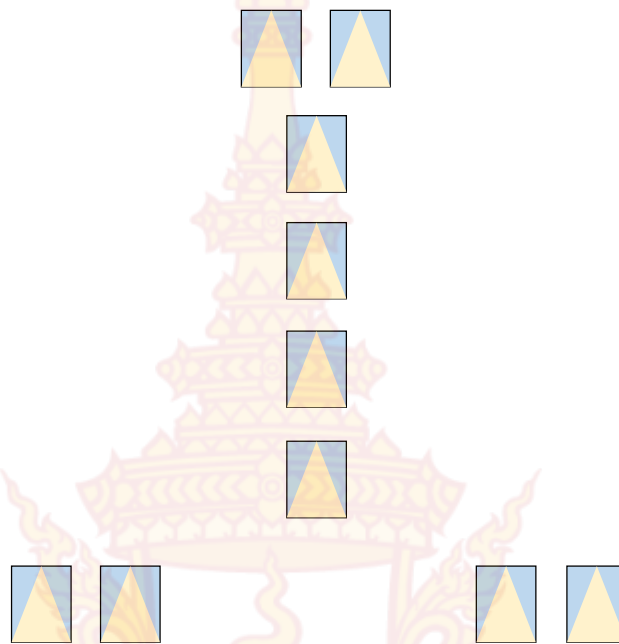

ภาพที่ 3-9 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

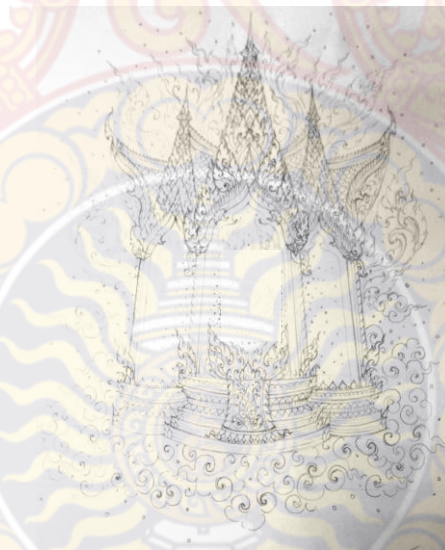

ภาพที่ 3-10 ภาพร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

1.2.4 แบบร่างผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

ภาพที่ 3-11 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

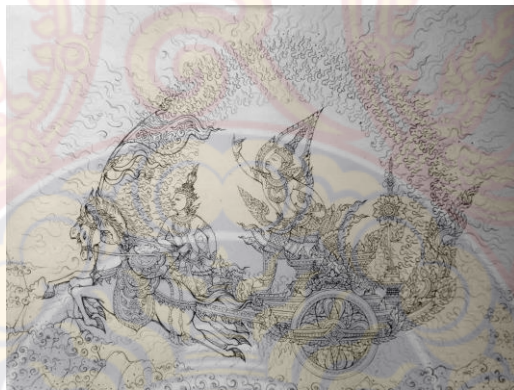

ภาพที่ 3-12 ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

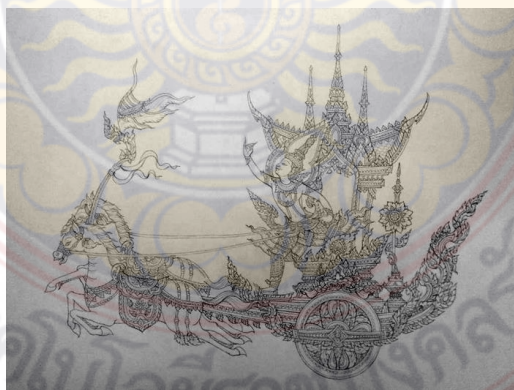
1.2.5 แบบร่างผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิและตริจฉานภูมิ”

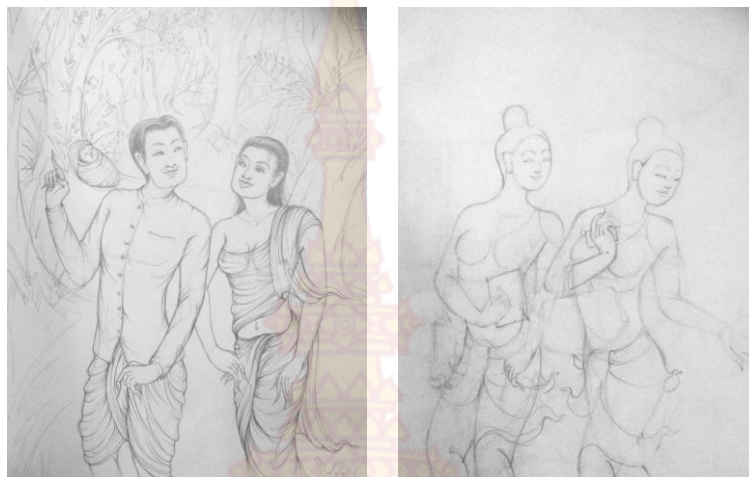
ภาพที่ 3-13 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตริจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ภาพที่ 3-14 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “พระอาทิตย์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตริจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ภาพที่ 3-15 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “พระจันทร์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตริจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ภาพที่ 3-16 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “มนุษย์สกุณี” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุษย์สกุณี ตีรังฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

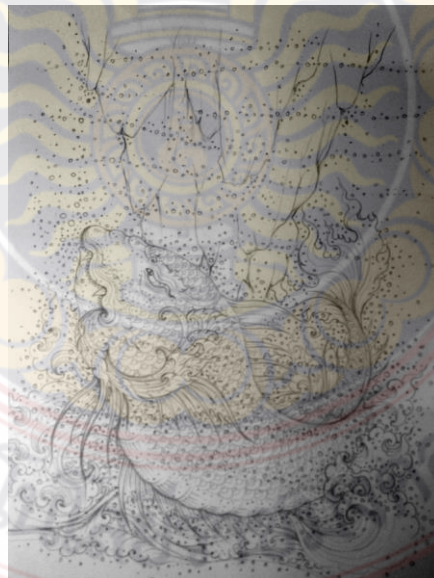
ภาพที่ 3-17 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ครุฑ” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุษย์สกุณี ตีรังฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

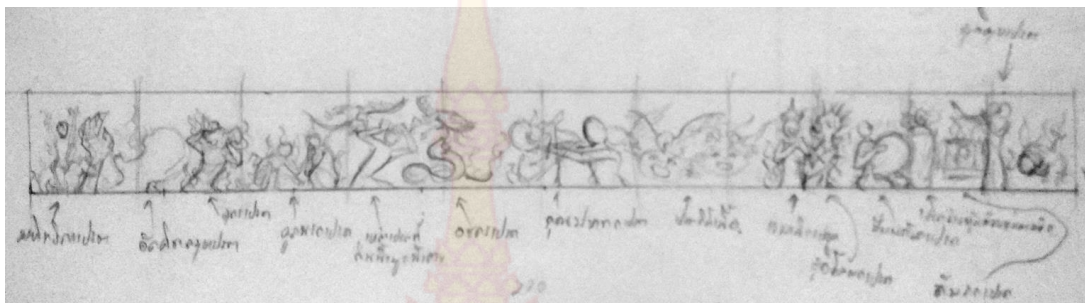
ภาพที่ 3-18 ภาพแบบร่างรายละเอียดในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ภาพที่ 3-19 ภาพแบบร่างรายละเอียดในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

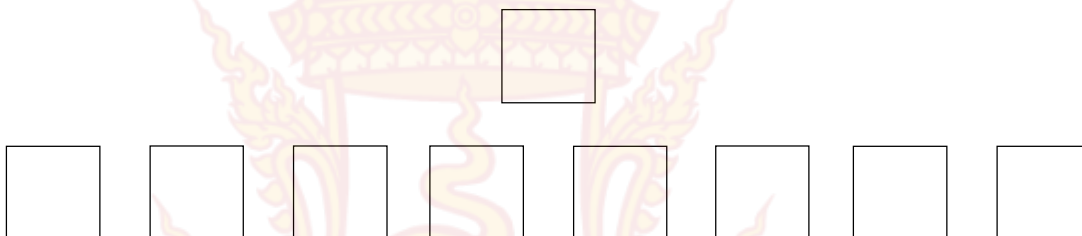

ภาพที่ 3-20 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ปลาอานนท์” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

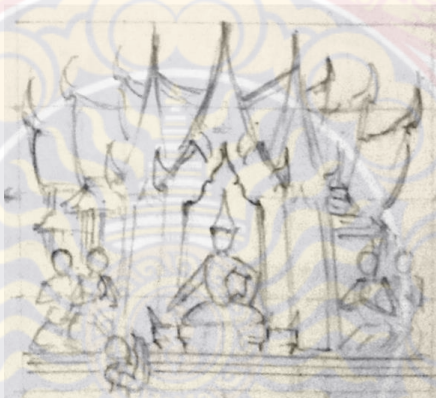

ภาพที่ 3-21 ภาพแบบร่างแนวคิดของ “เปรต” ในผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

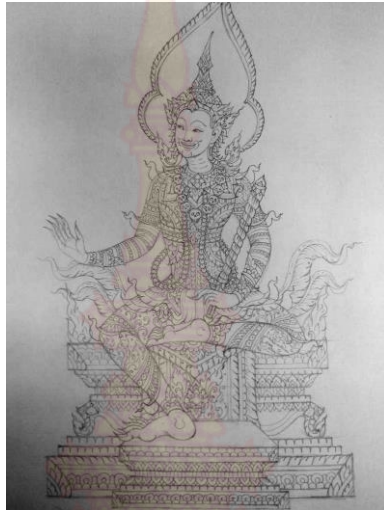
1.2.6 แบบร่างผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

ภาพที่ 3-22 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

ภาพที่ 3-23 ภาพแบบร่างแนวคิดของ “ยมโลกนรก” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

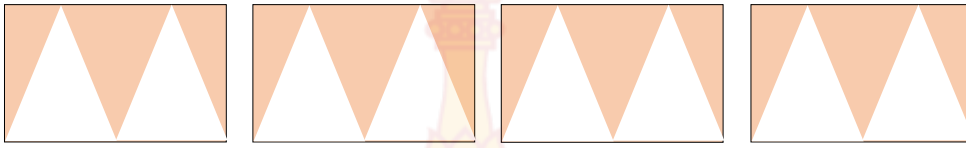

ภาพที่ 3-24 ภาพแบบร่างรายละเอียดของ “ยมโลกนรก” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

ภาพที่ 3-25 ภาพแบบร่างแนวคิดของ “นรกขุมใหญ่” ในผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

1.2.7 แบบร่างผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”

ภาพที่ 3-26 ภาพแบบร่างผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”

ภาพที่ 3-27 ภาพแบบร่างรายละเอียดของส่วนผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” (ใช้ลักษณะเช่นเดียวกับ ฉกามาพจรภูมิ)

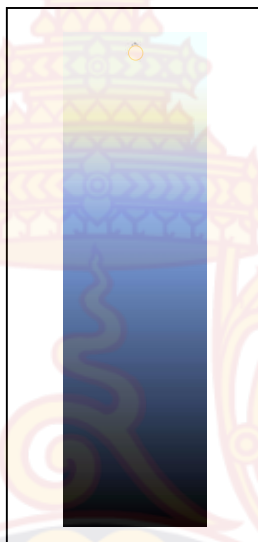

2. การสร้างสรรค์จิตรกรรมแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ในการสร้างสรรค์จิตรกรรมแนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ผู้วิจัยได้ทำ
สร้างสรรค์ผลงานดังนี้

2.1 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะครายลิกบนผืนผ้าใบ ขนาด
12.60 X 3.0 ม.จำนวน 1 ชิ้น

ภาพที่ 3-28 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

2.2 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 2 “อรุปะภูมิ”

ผลงานชุดที่ 2 “อรุปะภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะครายลิกบนผืนผ้าใบ ขนาด 70
X 50 ซม.จำนวน 1 ชิ้น

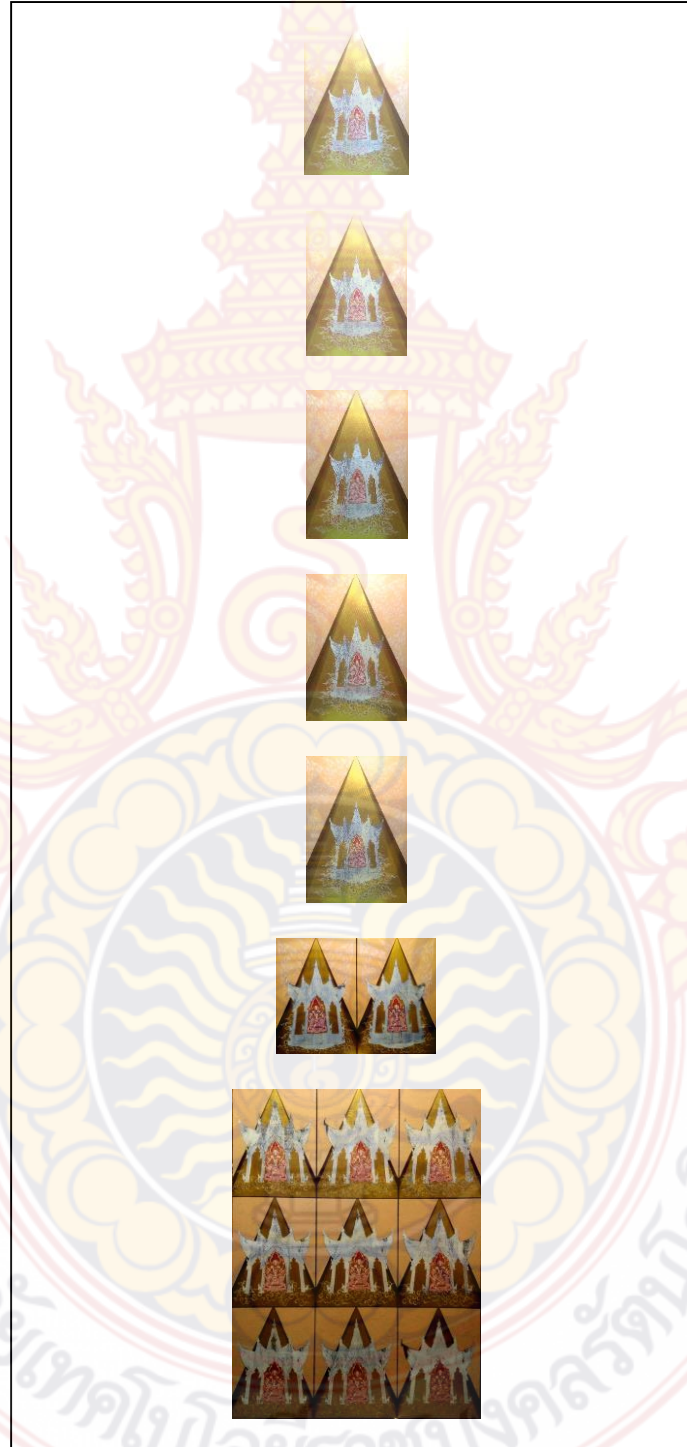

ภาพที่ 3-29 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 2 “อรุปะภูมิ”

2.3 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะครายลิกบนผืนผ้าใบ
70 X 50 ซม.จำนวน 6 ชิ้น และ ขนาด 120 X 90 ซม.จำนวน 1 ชิ้น

ขนาด

ภาพที่ 3-30 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

2.4 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

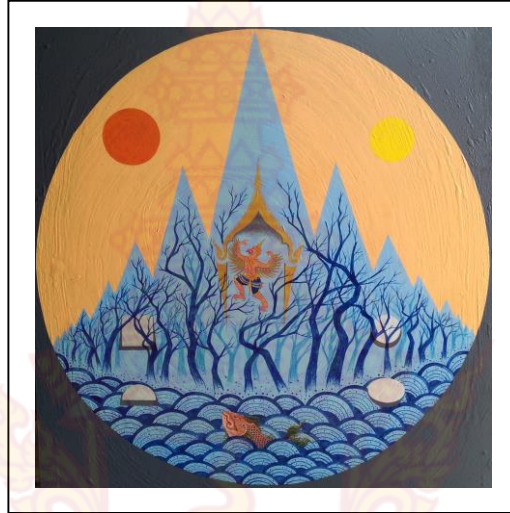
ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะครายลิกบนผืนผ้าใบ
ขนาด 70 X 50 ซม.จำนวน 10 ชิ้น

ภาพที่ 3-31 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

2.5 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

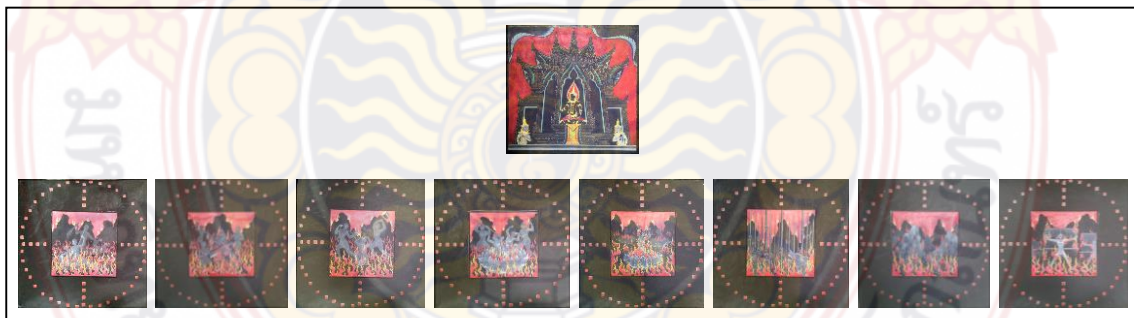
ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะคราย
 ลีคบนพื้นผ้าใบ ขนาด 90 X 90 ซม.จำนวน 1 ชิ้น

ภาพที่ 3-32 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

2.6 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

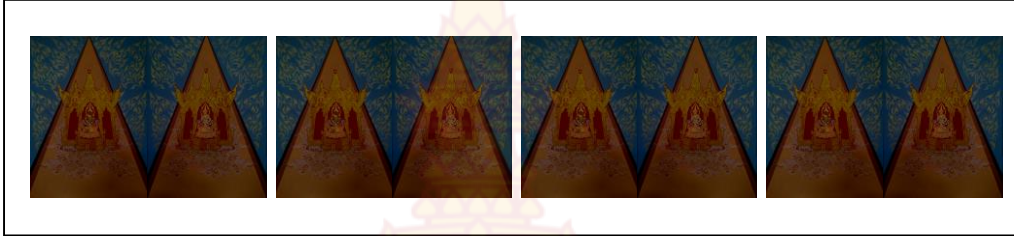
ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสีอะครายลีคบนพื้นผ้าใบ ขนาด 30 X 30 ซม.จำนวน 9 ชิ้น

ภาพที่ 3-33 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

2.7 ผลงานจิตรกรรมชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”

ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์เป็นงานจิตรกรรมสี่อะครายลิตบนผืนผ้าใบ ขนาด 70 X 60 ซม.จำนวน 4 ชิ้น

ภาพที่ 3-34 ภาพผลงานจิตรกรรมชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”

2.2 ภาพรวมของผลงานจิตรกรรมร่วมสมัยจักรวาลวิทยาจากแนวคิดวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

บทที่ 4

การวิเคราะห์ผลงานที่ได้สร้างสรรค์

ในการวิเคราะห์ผลงานที่ได้สร้างสรรค์ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม จำนวน 200 ชุด และทำการวิเคราะห์และนำเสนอโดยแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 รายละเอียดของผลงาน และข้อมูลความคิดเห็น ทศนคติ เกี่ยวกับรูปแบบผลงานศิลปะเรื่องจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นแบบปลายเปิดแสดงความคิดเห็น

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงจำนวน (ความถี่) และค่าร้อยละของลักษณะข้อมูลส่วนตัวของผู้กรอกแบบสอบถาม

ตาราง 4-1

ลักษณะข้อมูลส่วนตัว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	80	40
หญิง	120	60
รวม	200	100
2. อายุ		
ไม่เกิน18 ปี	23	11.5
19--30 ปี	95	47.5
31- 45 ปี	34	17.0
46- 60 ปี	33	16.5
61 ปีขึ้นไป	15	7.5
รวม	200	100
3. การศึกษา		
ประถมศึกษา /มัธยมศึกษาตอนต้น	6	3.0
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	17	8.5
อนุปริญญา	9	4.5
ปริญญาตรี	137	68.5
ปริญญาโทขึ้นไป	31	15.5
รวม	200	100
4. นับถือศาสนา		
ศาสนาพุทธ	176	88.0
ศาสนาคริสต์	9	4.5
ศาสนาอิสลาม	15	7.5
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	0	0
ศาสนาซิกข์	0	0
อื่น ๆ	0	0
รวม	200	100

ตาราง 4-1 (ต่อ)

ลักษณะข้อมูลส่วนตัว	จำนวน(คน)	ร้อยละ
5. รู้เรื่อง จักรวาลวิทยา		
รู้เรื่อง จักรวาลวิทยา	6	3.0
เคยได้รับรู้เรื่อง จักรวาลวิทยา มาบ้าง	167	83.5
ไม่เคยได้รับรู้	27	13.5
รวม	200	100
6. เคยรับรู้เรื่องไตรภูมิ		
รู้เรื่องไตรภูมิ	4	2.0
เคยได้รับรู้เรื่องไตรภูมิมาบ้าง	17	8.5
ไม่เคยได้รับรู้	179	89.5
รวม	200	100

สรุปผล ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้

1. เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 40
2. เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60
3. อายุ 19--30 ปี มากที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 47.5
4. การศึกษาระดับประถมศึกษา /มัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ3
5. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. คิดเป็นร้อยละ 8.5
6. การศึกษาระดับอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ4.5
7. การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ68.5
8. การศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ15.5
9. นับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ88
10. นับถือศาสนาคริสต์คิดเป็นร้อยละ4.5
11. นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ7.5
12. รู้เรื่อง จักรวาลวิทยา คิดเป็นร้อยละ 3
13. เคยได้รับรู้เรื่อง จักรวาลวิทยา มาบ้างคิดเป็นร้อยละ83.5
14. ไม่เคยได้รับรู้เรื่อง จักรวาลวิทยา คิดเป็นร้อยละ13.5
15. รู้เรื่อง ไตรภูมิ คิดเป็นร้อยละ2
16. เคยได้รับรู้เรื่อง ไตรภูมิ มาบ้างคิดเป็นร้อยละ8.5

17. ไม่เคยได้รับรู้เรื่อง ไตรภูมิ เป็นร้อยละ 89.5

ตอนที่ 2 รายละเอียดของผลงาน และข้อมูลความคิดเห็น ทศนคติ เกี่ยวกับรูปแบบผลงานศิลปะเรื่อง “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

การสร้างสรรค์ผลงานในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย นั้นได้มีการอธิบายสรุปไว้ดังนี้คือ ไตรภูมิได้มีการแบ่งภาพภูมิออกเป็น 3 ภูมิใหญ่ๆ อันประกอบด้วย

1. กามภูมิ มี 11 ภูมิ ซึ่งประกอบด้วย 1.นรกภูมิ 2.เปรตภูมิ 3.อสุรกายภูมิ 4.ตริจฉานภูมิ 5. มนุสสภูมิ 6. สวรรค์จาตุมหาราชิกา 7. สวรรค์ดาวดึงส์ 8. สวรรค์ยามา 9. สวรรค์ดุสิตา 10. สวรรค์นิมมานรดี 11. สวรรค์ปรนิมมิตวสวัตตี

2. รูปภูมิ มี 16 ภูมิ ประกอบด้วย 1.พรหมปารีสัชชาภูมิ 2.พรหมบุโรหิตาภูมิ 3.มหาพรหมาภูมิ 4.ปริตรตาภาภูมิ 5.อัปมาณาภาภูมิ 6.อาภัสราภูมิ 7.ปริตตสุภาภูมิ 8.อัปมาณสุภาภูมิ 9.สุภิกินหาภูมิ 10.เวทปผลาภูมิ 11.อัสถุณีสัตตาภูมิ 12.อวิหาสุททาวาสภูมิ 13.อตปปาสุททาวาสภูมิ 14.สุทสสาสุททาวาสภูมิ 15.สุทสสีสุททาวาสภูมิ 16.อกนิฏฐสุททาวาสภูมิ

3. อรูปภูมิ มี 4 ภูมิ ประกอบด้วย 1.อากาसानัญจายตนภูมิ 2.วิญญานัญจายตนภูมิ 3.อาภิญญัญจายตนภูมิ 4.เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

รวมทั้งหมดเป็น 31 ภูมิ และยังมีอีกหนึ่งภูมิที่เรียกว่า “โลกุตระภูมิ” ที่อยู่สูงสุดและนอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น จึงรวมทั้งหมดได้เป็น 32 ภูมิด้วยกัน

และจากข้อมูลดังนี้ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานเป็น “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” จำนวน 7 ชุด ด้วยกันดังนี้

ชุดที่ 1 “โลกุตระภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 1 ชั้น

ชุดที่ 2 “อรูปภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 1 ชั้น

ชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 7 ชั้น

ชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 10 ชั้น

ชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตริจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 1 ชั้น

ชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 9 ชั้น

ชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ประกอบด้วยภาพจิตรกรรมจำนวน 4 ชั้น

รวมทั้งหมดเป็น 33 ชั้น และมีการจัดรวมกันทั้งหมดเป็นผลงาน 1 ชั้นใหญ่

ในกระบวนการการเลือกรูปแบบเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตผลงานชิ้นมาก่อน การสังเกตงานจำลองชิ้นมานั้นผู้วิจัยได้สเก็ตภาพ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญเลือกภาพสเก็ต จากนั้น

ผู้เชี่ยวชาญได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง(purposive Sampling) จากภาพสเก็ตทั้งหมด แล้วคัดเลือกมา 7 ชุด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกม”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกม” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการจำนวน 1 ชิ้นงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “โลกุตระกม” หรือดินแดนนิพพานในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “โลกุตระกม” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานดังนี้

- ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกม”

ภาพที่ 4-1 ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกม”

ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกม” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะบรรยากาศที่เบาบางแสดงให้เห็นถึงสภาวะที่เบาสบายในตำแหน่งด้านบนของภาพที่แตกต่างจากส่วนล่างของงานที่ใช้สีโทนเข้มแสดงถึงสภาวะที่ยังคงมีตมณอยู่ และใช้สัญลักษณ์แทนดินแดน “โลกุตระกม” เป็นเพียงรูปวงกลมขนาดเล็กเมื่อเทียบกับภาพรวมทั้งหมดเพื่อแสดงถึงการหลุดพ้นออกจากโลกทั้งหมดของไตรภูมิ

ตาราง 4-2 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน ผลงานชุดที่ 1 “โลกุตระกุนิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านกรสร้างสรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกโล่งโปร่งและเบาที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระกุนิ”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระกุนิ” แล้วรู้สึกถึงสภาวะที่เบาสบายหลุดพ้นออกจากโลกทั้งหมดของไตรกุนิ	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระกุนิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องโลกุตระกุนิมากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “โลกุตระกุนิ”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-1 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “โลกุตระกุนิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “โลกุตระกุนิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกโล่งโปร่งและเบาที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระกุนิ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระกุนิ” แล้วรู้สึกรับรู้ถึงสภาวะที่เบาสบายหลุดพ้นออกจากโลกทั้งหมดของไตรกุนิที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระกุนิ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระกุนิ” แล้วรู้สึกเข้าใจในเรื่องโลกุตระกุนิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการจำนวน 1 ชิ้นงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “อรุปภูมิ” หรือดินแดนของพรหมที่ไม่ปรากฏเป็นรูปแล้ว มีเพียงแค่ดวงจิตในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “อรุปภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานดังนี้

- ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”

ภาพที่ 4-2 ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”

ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา และใช้เส้นและจุดสร้างรูปร่างวงกลมเพื่อแทนดวงจิตของพรหมที่อยู่ในภูมินี้ โดยในชั้นบนสุดนั้นจะมีขนาดเล็กที่สุดคือพรหมชั้นอากาศสาณัญญาตนภูมิ ที่เป็นพรหมที่ดวงจิตเบาบางที่สุด และไล่เรียงขนาดใหญ่ลงมาเป็นชั้นวิญญาณัญญาตนภูมิ ชั้นอาภิญญาตนภูมิ และชั้นเนวสัญญานาสัญญาตนภูมิตามลำดับ เพื่อสื่อถึงรูปแบบดวงจิตในอรุปพรหมในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ส่วนสีที่เป็นพื้นหลังนั้นใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้น ส่วนภายในโครงสร้างสามเหลี่ยมใช้สี Warm White เป็นหลักเพื่อสื่อถึงความบริสุทธิ์ของภพภูมินี้ ในด้านของส่วนรูปที่ใช้แทนดวงจิตของอรุปพรหมทั้งสี่นั้นใช้สีทอง เพื่อต้องการให้เกิดแสง Reflex และทำให้ไม่รู้สึกแข็งกระด้าง

ตาราง 4-3 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน ชุดที่ 2 “อรุณภูมิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1	\bar{x}		
1	รับรู้ถึงความรู้สึกเบาสบายและสูงส่งที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “อรุณภูมิ”	51	65	47	18	19	3.55	20.73	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “อรุณภูมิ” แล้วรู้สึกถึง สภาวะของดวงจิตอรุณพรหมทั้ง 4	46	47	59	25	23	3.34	15.49	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “อรุณภูมิ” ทำให้เข้าใจ ในเรื่อง “อรุณภูมิ” มากขึ้น	49	67	54	24	6	3.65	24.58	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “อรุณภูมิ”	64	71	50	9	6	3.89	30.63	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-3 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อรุณภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อรุณภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.89 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “อรุณภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่อง “อรุณภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.65 เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ถึงความรู้สึกเบาสบายและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อรุณภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “อรุณภูมิ” แล้วรู้สึกถึงสภาวะของดวงจิตอรุณพรหมทั้ง 4 มีค่าเฉลี่ย 3.34 เห็นด้วย
ปานกลาง

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “รูปภูมิ” หรือดินแดนของพรหมในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยในภูมิชั้นนี้นั้นมีการแบ่งย่อยออกเป็น 16 ภูมิ ด้วยกันคือ 1.พรหมปารีสัชชาภูมิ 2.พรหมบุโรหิตาภูมิ 3.มหาพรหมภูมิ 4.ปริตรตาภูมิ 5.อัปมาณาภูมิ 6.อาภัสราภูมิ 7.ปริตตสุภาภูมิ 8.อัปมาณสุภาภูมิ 9.สุภิกขหาภูมิ 10.เวหัพผลาภูมิ 11.อัสยณีสัตตาภูมิ 12.อวิหาสุทธาวาสภูมิ 13.อตัปปาสุทธาวาสภูมิ 14.สุทัสสาสุทธาวาสภูมิ 15.สุทัสสีสุทธาวาสภูมิ 16.อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “รูปภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานจำนวน 7 ชิ้นงาน ดังนี้

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ”

ภาพที่ 4-3 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมิใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นเป็นหลักหากแต่ใส่น้ำหนักด้วยสี Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “อรุณภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-4 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						ระดับ ความ คิดเห็น	
		5	4	3	2	1	\bar{x}		S.D
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-4 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อภินิหารสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 2 “สุทสี่สุทธาवासุมิ”

ภาพที่ 4-4 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 2 “สุทสี่สุทธาवासุมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 2 “สุทสี่สุทธาवासุมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นเป็นหลักหากแต่ใส่น้ำหนักด้วยสี Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “อภินิหารสุทธาवासุมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-5 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 2 “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-5 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สุทฺถสึสุทฺถาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 3 “สุทฺถสัสสุทฺทาวาสภูมิ”

ภาพที่ 4-5 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 3 “สุทฺถสัสสุทฺทาวาสภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 3 “สุทฺถสัสสุทฺทาวาสภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นเป็นหลักหากแต่ใส่น้ำหนักด้วยสี Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “สุทฺถสัสสุทฺทาวาสภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-6 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 3 “สุทธสาธุทราวาสภูมิ”

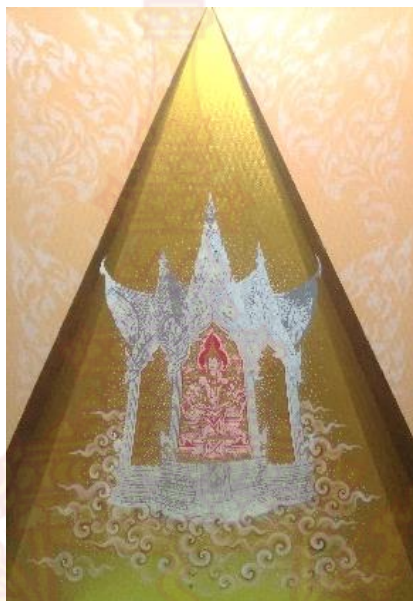
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านกรสร้างสรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						ระดับ ความ คิดเห็น	
		5	4	3	2	1	\bar{x}		S.D
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สุทธสาธุทราวาสภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-6 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สุทธสาธุทราวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สุทธสาธุทราวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 4 “อติปาสุทธาวาสภูมิ”

ภาพที่ 4-6 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 4 “อติปาสุทธาวาสภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 4 “อติปาสุทธาวาสภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นเป็นหลักหากแต่ใส่น้ำหนักด้วยสี Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “สุทัสสาสุทธาวาสภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-7 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 4 “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”

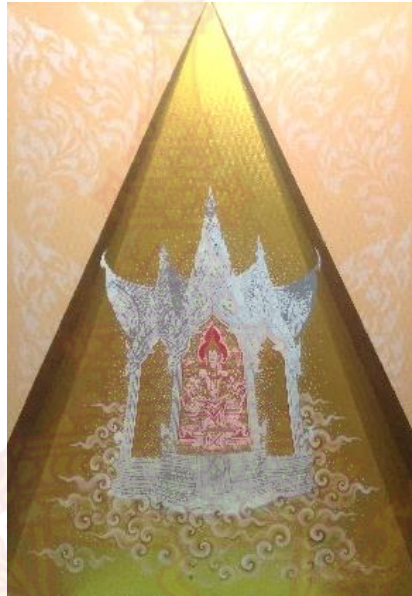
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-7 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อตัปปาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”

ภาพที่ 4-7 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Island sand ที่สะอาดและดูอบอุ่นซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นเป็นหลักหากแต่ใส่น้ำหนักด้วยสี Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “อติปาสุทธาวาสภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-8 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1	\bar{x}		
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-8 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 6 “อัญญาสูตตาทาภูมิและเวฬุผลาภูมิ”

ภาพที่ 4-8 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 6 “อัญญาสูตตาทาภูมิและเวฬุผลาภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 6 “อัญญาสูตตาทาภูมิและเวฬุผลาภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบบภาพออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยอิงจากข้อมูลที่อธิบายว่ารูปภูมิ 2 ชั้นนี้ตั้งอยู่ในระดับเดียวกัน และนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านพื้นหลังใช้สีโทน Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “อวิหาสุทธาวาสภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพรหมในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-9 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 6 “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ”

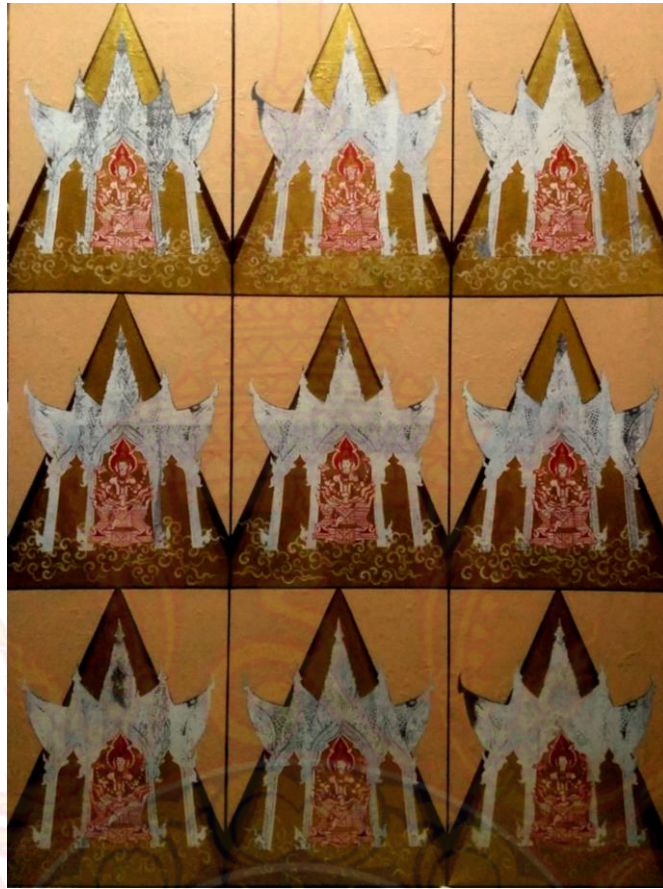
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลา ภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลา ภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลา ภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-9 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวทูปผลาภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฉานภูมิ ทุติฉานภูมิ ตติฉานภูมิ”

ภาพที่ 4-9 ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฉานภูมิ ทุติฉานภูมิ ตติฉานภูมิ”

ผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฉานภูมิ ทุติฉานภูมิ ตติฉานภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบบภาพออกเป็น 9 ส่วนด้วยกัน อันประกอบด้วย ส่วนแถวด้านล่างสุด คือ ปฐมฉานภูมิ ซึ่งประกอบด้วย พรหมปารีสัชชาภูมิอยู่ทางด้านซ้าย พรหมบุโรหิตาภูมิอยู่ทางด้านขวา และมหาพรหมาภูมิอยู่ตรงส่วนกลาง

ส่วนแถวกกลาง คือ ทุติฉานภูมิ ซึ่งประกอบด้วย ปริตรตาภาภูมิอยู่ทางด้านซ้าย อัปปมาณาภาภูมิอยู่ทางด้านขวา และอาภัสราภูมิอยู่ตรงส่วนกลาง

ส่วนแถบบนสุด คือ ตติฉานภูมิ ซึ่งประกอบด้วย ปริตตสุภาภูมิอยู่ทางด้านซ้าย อัปปมาณสุภาภูมิอยู่ทางด้านขวา และภิกษุณีภูมิอยู่ตรงส่วนกลาง และนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมสีทองมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักในแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสว รวมถึงมิใช้รูปปราสาทสีขาวตามข้อมูลที่ได้รับมา ลอยตั้งอยู่บนเมฆเพื่อแสดงถึงว่าภูมินี้ลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมในชั้นนี้ด้วย ส่วนด้านหลังใช้สีโทน Cashmere ให้มีความเข้มมากกว่าภาพ “อัสัญญีสัตตาภูมิและเวหัพผลาภูมิ”

ตาราง 4-10 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 3 “รูปภูมิ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏ อยู่ในผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ”	51	56	61	22	10	3.58	22.59	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ ที่ใช้ในผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ”	26	39	46	48	41	2.80	8.63	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ” มากขึ้น	27	37	53	40	43	2.82	9.43	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ”	62	69	52	9	8	3.84	29.38	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-10 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปฐมฌานภูมิ ทุตติยานภูมิ ตติยานภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “ฉกามาพจรภูมิ” หรือดินแดนของเทพที่ยังคงอยู่ในส่วนของกามาภูมิในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยในภูมิชั้นฉกามาพจรภูมินี้มีการแบ่งย่อยออกเป็น 6 ภูมิ ด้วยกันคือ 1.ปรนิมิตตสวรรค์ 2. นิมมานรดี 3.ดุสิตา 4.ยามา 5.ดาวดึงส์ 6.จาตุมาหาราชิกา

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “ฉกามาพจรภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานจำนวน 10 ชิ้นงาน ดังนี้

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 1 “ปรนิมิตตสวรรค์เทวราช”

ภาพที่ 4-10 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 1 “ปรนิมิตตสวรรค์เทวราช”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 1 “ปรนิมิตตสวรรค์เทวราช” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงปรนิมิตตสวรรค์ผู้เป็นใหญ่ผู้หนึ่งในสวรรค์ชั้นปรนิมิตตสวรรค์ ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศ

ภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของปรินมิตวสวัตติเทวราชผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-11 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 1 “ปรินมิตวสวัตติเทวราช”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

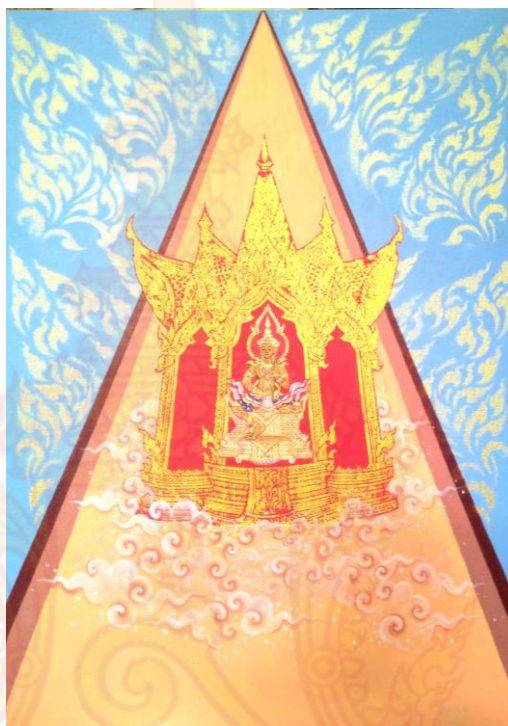
1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปรินมิตวสวัตติเทวราช” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-11 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช”

1. ชื่นชอบผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปรินมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปรินมิตวสวัตติเทวราช” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 1 “พระยาปรนิมิตตวสวัตติมาร (พระยามาราราช)”

ภาพที่ 4-11 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 2 “พระยาปรนิมิตตวสวัตติมาร (พระยามาราราช)”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 2 “พระยาปรนิมิตตวสวัตติมาร (พระยามาราราช)” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่งคั่งที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่มีผิวสีเขียว Vellum แสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานพระยาปรนิมิตตวสวัตติมารผู้เป็นใหญ่ผู้หนึ่งในสวรรค์ชั้นปรนิมิตตวสวัตติ ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีพระยาปรนิมิตตวสวัตติมารผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-12 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 2 “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-12 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”

1. ชื่นชอบผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค์”

ภาพที่ 4-12 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค์”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค์” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอา ลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทาง สถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บน เมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสี Soft White เป็นรูปบุคคลาธิฐานถึงท้าวสุนิมิตเทวธิดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึง บรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าวสุนิมิตเทวธิดาผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ปรนิมิตตสวรรค์ดีเทวราชและพระยาปรนิมิตตสวรรค์ดีมาร” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ดีต่อกว่า

ตาราง 4-13 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค์”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “นิมมานรดีสวรรค์” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-13 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”

1. ชื่นชอบผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “นิมมานรดีสวรรค์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 4 “ดุสิตาสวรรค์”

ภาพที่ 4-13 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 4 “นิมมานรดีสวรรค์”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 4 “ดุสิตาสวรรค์” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสี Soft White เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพระสันตดุสิตเทวาธิราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดุสิตา ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของพระสันตดุสิตเทวาธิราชผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “นิมมานรดีสวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ดีต่อกว่า

ตาราง 4-14 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 4 “ดุสิตาสวรรค์”

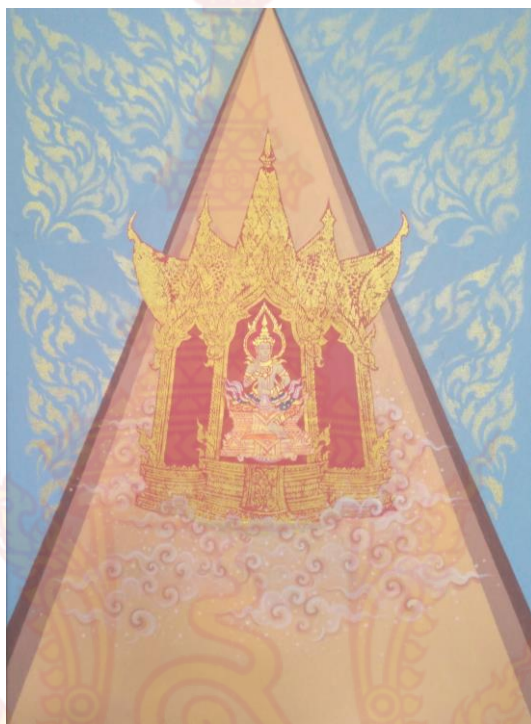
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดุสิตาสวรรค์” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-14 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”

1. ชื่นชอบผลงาน “ดุสิตาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดุสิตาสวรรค์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค์”

ภาพที่ 4-14 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค์”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค์” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสี Soft White เป็นรูปบุคคลาธิฐานจนถึงท้าวสุยามะเทวราชผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นยามา ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าวสุยามะเทวราชผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ดุสิตาสวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ดียิ่งกว่า

ตาราง 4-15 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค์”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ยามาสวรรค์”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ยามาสวรรค์”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ยามาสวรรค์” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ยามาสวรรค์”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-15 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ยามาสวรรค์”

1. ชื่นชอบผลงาน “ยามาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ยามาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ยามาสวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ยามาสวรรค์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 6 “ดาวดิงส์สวรรค์”

ภาพที่ 4-15 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 6 “ดาวดิงส์สวรรค์”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 6 “ดาวดิงส์สวรรค์” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีเขียว Vellum เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดิงส์ ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าวสักกะผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ยามาสวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ด้อยกว่า

ตาราง 4-16 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 6 “ดาวดิงส์สวรรค์”

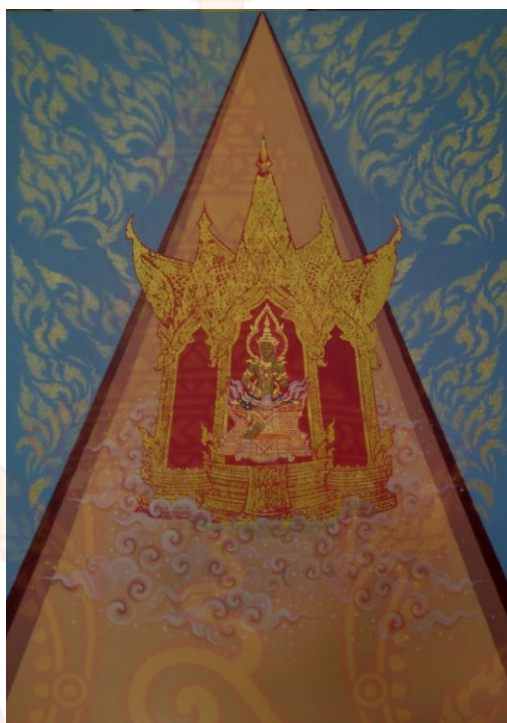
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านกรสร้างสรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดาวดิงส์สวรรค์” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผล จากตาราง 4-16 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”

1. ชื่นชอบผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดาวดิงส์สวรรค์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 7 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ”

ภาพที่ 4-16 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 7 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 7 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่งคั่ง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีเขียว Vellum เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงท้าวธตรฐผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันออกในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนด้านโทนสีเขียว Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าวธตรฐผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ดาวดึงส์สวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความจริงใจและรัศมีที่ดียิ่งกว่า

ตาราง 4-17 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 7 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ”

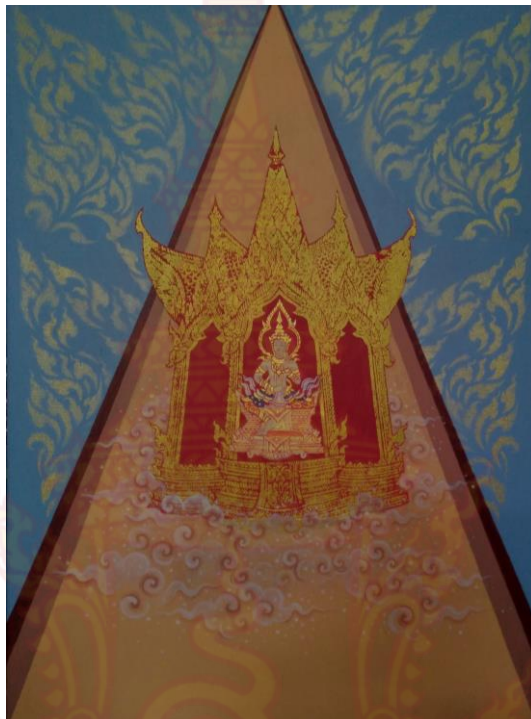
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านกรสร้างสรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						ระดับ ความ คิดเห็น	
		5	4	3	2	1	\bar{x}		S.D
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ท้าวธตรฐ”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ท้าวธตรฐ” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ท้าวธตรฐ”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-17 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตรฐ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 8 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุ๊ปักขะ”

ภาพที่ 4-17 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 8 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุ๊ปักขะ”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 8 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุ๊ปักขะ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีขาว Warm White เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงท้าววิรุ๊ปักขะผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันตกในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าววิรุ๊ปักขะผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ดาวดึงส์สวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ด้อยกว่า

ตาราง 4-18 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 8 “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ”

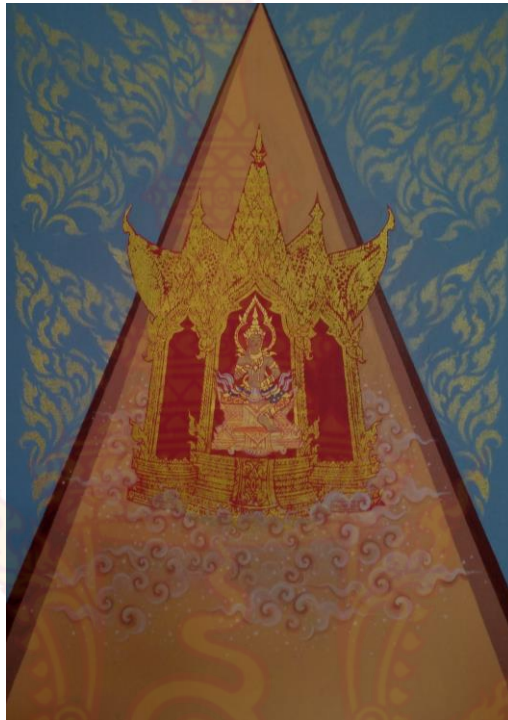
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านกรสร้างสรรคผลงาน	ระดับความคิดเห็น						ระดับ ความ คิดเห็น	
		5	4	3	2	1	\bar{x}		S.D
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ท้าววิรุ๊ปกะ”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ท้าววิรุ๊ปกะ” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ท้าววิรุ๊ปกะ”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-18 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ วิรุ๊ปกะ”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุ๊ปกะ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 9 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุฬหก”

ภาพที่ 4-18 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 9 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุฬหก”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 9 “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าววิรุฬหก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคง ที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีเนื้อ Skin Tone Base เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงท้าววิรุฬหกผู้เป็นใหญ่ด้านทิศใต้ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งสื่อถึงบรรยากาศภายในของภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าววิรุฬหกผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ดาวดึงส์สวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ด้อยกว่า

ตาราง 4-19 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 9 “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก”

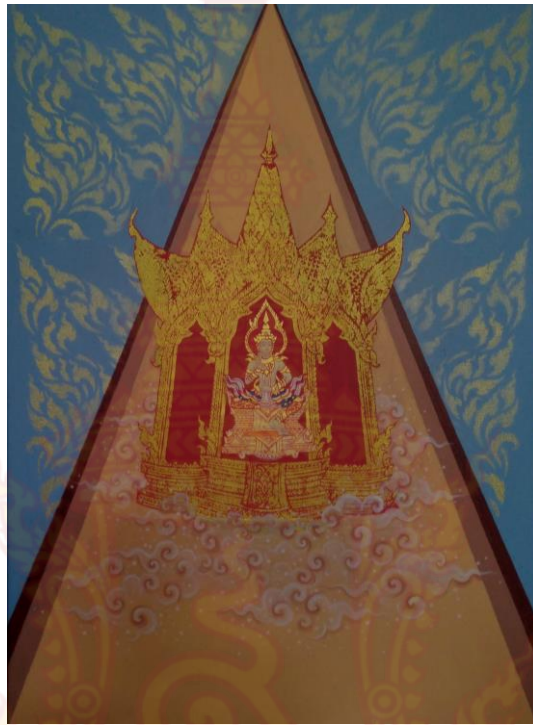
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1	\bar{x}		
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ท้าววิรุฬหก”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ท้าววิรุฬหก” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ท้าววิรุฬหก”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-19 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 10 “จาดุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพโรศรพณ์”

ภาพที่ 4-19 ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 10 “จาดุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพโรศรพณ์”

ผลงานชุดที่ 4 “ฉกามาพจรภูมิ” ชั้นที่ 10 “จาดุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพโรศรพณ์” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนา รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองที่แสดงถึงความรุ่งเรืองและมั่นคงที่จัดวางอยู่บนเมฆเพื่อแสดงว่าภูมินี้ล่องลอยอยู่เหนือขึ้นไปบนท้องฟ้า ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีขาว Warm White เป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงท้าววิรุฬหกผู้เป็นใหญ่ด้านทิศเหนือในสวรรค์ชั้นจาดุมหาราชिकासวรรค์ในด้านโทนสีใช้สี Island sand และ Cashmere ที่สะอาดและดูอบอุ่นในพื้นที่รูปทรงสามเหลี่ยมที่เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงบรรยากาศภายในของภาพภูมินั้น ส่วนพื้นหลังใช้สีโทน Sky blue สื่อถึงบรรยากาศภายนอกของภาพภูมินั้นที่เป็นท้องฟ้า รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของท้าวไพโรศรพณ์ผู้ปกครองสวรรค์ในชั้นนี้ด้วย และใช้น้ำหนักของภาพรวมของผลงานที่เข้มมากกว่าภาพ “ดาวดึงส์สวรรค์” เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความเจริญและรัศมีที่ดียิ่งกว่า

ตาราง 4-20 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 4 ชั้นที่ 10 “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ท้าวไพศรพณ์”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ท้าวไพศรพณ์” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ท้าวไพศรพณ์”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-20 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการจำนวน 1 ชิ้นงานที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของมนุสสภูมิหรือดินแดนที่อยู่ของมนุษย์ ตีรัจฉานภูมิหรือดินแดนของสัตว์เดรัจฉาน และเปรตภูมิหรือที่อยู่ของเหล่าเปรตในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ซึ่งทั้งสามกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงนำทั้งสามกลุ่มนี้มาอยู่ภายในองค์ประกอบชิ้นงานเดียวกัน

โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานดังนี้

- ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ภาพที่ 4-20 ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

ผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปวงกลมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างของแผ่นดินในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ และใช้โครงสร้างสามเหลี่ยมในโทนสี Sapphire 15 ขึ้น ซ้อนกันแสดงแทนเขาพระสุเมรุและเขาสัตตปริภันท์ทั้ง 7 ใช้สี Cashmere ในส่วนที่เป็นพื้นหลังเพื่อแสดงแทนท้องฟ้า โดยใช้วงกลมสีแดง Naphthol Red Light สื่อถึงพระอาทิตย์ และใช้วงกลมสี Primrose สื่อถึงพระจันทร์ ซึ่งใช้รูปทรงสี่เหลี่ยมแทนอุตรกฐทวีป รูปทรงวงกลมแทนบุพวิเทหทวีป รูปทรงครึ่งวงกลมแทนอมรโคฎยานทวีป และใช้รูปวงรีแทนชมพูทวีป ซึ่งรูปทรงทั้งสี่นี้สื่อแทนดินแดนที่มนุษย์อาศัยอยู่ ส่วนรูปปลาที่อยู่ด้านล่างขององค์ประกอบสื่อถึงปลาอานนท์ ส่วนตรงกลางแสดงตัวภาพครุฑ โดยทั้งปลาอานนท์และครุฑสื่อแทนส่วนของตีรัจฉานภูมิ เปรตภูมิสื่อโดยผ่านรูปลักษณะของต้นไม้ที่อยู่ส่วนกลางของภาพ ในส่วนพื้นหลังภายนอกวงกลมที่เป็นองค์ประกอบหลักใช้สีเทาเข้ม Carbon Black ด้วยเจตนาสื่อถึงดินแดนที่ยังคงอยู่ภายใต้ความมืดมนที่ยังคงหลงอยู่กับ รูป รส กลิ่น และเสียงของโลกแห่งกามภูมิ

ตาราง 4-21 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 5 “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงดินแดนที่ยังคงวุ่นวายและยึดติดอยู่กับรูป รส กลิ่น เสียงที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	62	58	51	16	13	3.7	23.63	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” แล้วเข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนส่วนประกอบต่างๆ ในผลงาน	44	47	57	29	23	3.3	13.82	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้น	53	56	64	12	15	3.6	24.54	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”	64	63	54	11	8	3.82	28.13	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-21 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.82 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงดินแดนที่ยังคงวุ่นวายและยึดติดอยู่กับรูป รส กลิ่น เสียงที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.7 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” แล้วเข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนส่วนประกอบต่างๆ ในผลงานมีค่าเฉลี่ย 3.3 เห็นด้วยปานกลาง

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “นรกภูมิ” หรือดินแดนของผู้ที่ถูกลงทัณฑ์ในขณะที่สูญเสียชีวิตไปแล้วในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยในภูมิชั้นนรกภูมินี้เน้นมีการแบ่งย่อยออกเป็น นรกชุมใหญ่ 8 ชุม นรกบัว 16 ชุม ที่ล้อมรอบในแต่ละนรกชุมใหญ่ และยมโลกนรกที่อยู่รอบนรกชุมใหญ่แต่ละชุมอีก 4 ทิศๆ ละ 10 ชุม รวมถึงมหาวเวจिनรก อีก 1 ซึ่งอยู่ระหว่างขอบจักรวาล

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “นรกภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานจำนวน 9 ชิ้นงาน ดังนี้

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญายมราช”

ภาพที่ 4-21 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญายมราช”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญายมราช” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาลักษณะรูปปราสาทสีเทาดำที่แสดงถึงความลึกลับและหดหู่มาใช้เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งภายในปราสาทแสดงตัวภาพที่ใช้โทนสีดำแสดงถึงท้าวพญายมราชที่กำลังตัดสินโทษของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนพื้นหลังของปราสาทใช้สีแดงแสดงถึงความร้อนแรงของเปลวไฟในนรก ที่มีด้านบนเป็นเส้นฮ่อแสดงถึงการแบ่งระหว่างส่วนของดินแดนนรกกับจักรวาลภายนอกที่มีมิติ ส่วนเส้นนอนด้านล่างแสดงแทนกำแพงของดินแดนนี้ ด้านตัวภาพที่อยู่ด้านซ้ายคือสุวรรณเลขาผู้ถือบัญชีบุญ ส่วนด้านขวาแสดงแทนสุวรรณเลขาผู้ถือบัญชีบาป

ตาราง 4-22 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญายมราช”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน“ท้าวพญายมราช”	54	52	58	19	17	3.53	20.21	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน“ท้าวพญายมราช”แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประทุติตนไม่ดี	48	47	55	28	22	3.35	14.19	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “ท้าวพญายมราช” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	47	46	57	27	23	3.33	14.65	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “ท้าวพญายมราช”	61	56	52	17	14	3.66	22.61	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-22 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ท้าวพญายมราช”

1. ชื่นชอบผลงาน “ท้าวพญายมราช” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ท้าวพญายมราช” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน“ท้าวพญายมราช”แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประทุติตนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “ท้าวพญายมราช” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรกมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัณฺหิพนรก”

ภาพที่ 4-22 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัณฺหิพนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัณฺหิพนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงท่าทางการทำร้ายกันโดยใช้อาวุธภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนสัณฺหิพนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทฺตุนนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-23 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัญญาพิพนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน“สัญญาพิพนรก”	54	52	58	19	17	3.53	20.21	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน“สัญญาพิพนรก”แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี	48	47	55	28	22	3.35	14.19	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “สัญญาพิพนรก” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	47	46	57	27	23	3.33	14.65	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “สัญญาพิพนรก”	61	56	52	17	14	3.66	22.61	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-23 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัญญาพิพนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “สัญญาพิพนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“สัญญาพิพนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน“สัญญาพิพนรก”แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “สัญญาพิพนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสุตตนรก”

ภาพที่ 4-23 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสุตตนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสุตตนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงท่าทางการทำร้ายกันโดยใช้อาวุธภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนกาฬสุตตนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลม ล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-24 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสตุตตนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “กาฬสตุตตนรก”	52	59	54	18	17	3.55	20.7	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี	45	47	58	26	24	3.31	14.57	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	55	54	64	13	14	3.61	24.5	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “กาฬสตุตตนรก”	64	58	53	14	11	3.95	25.42	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-24 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “กาฬสตุตตนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “กาฬสตุตตนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “กาฬสตุตตนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆานรก”

ภาพที่ 4-24 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆานรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆานรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงท่าทางการทำร้ายกันโดยใช้อาวุธภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนสังฆานรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-25 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆาฏนรก”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน “สังฆาฏนรก”	54	52	58	19	17	3.53	20.21	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี	48	47	55	28	22	3.35	14.19	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	47	46	57	27	23	3.33	14.65	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “สังฆาฏนรก”	61	56	52	17	14	3.66	22.61	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-25 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สังฆาฏนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “สังฆาฏนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สังฆาฏนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรวนรก”

ภาพที่ 4-25 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรวนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรวนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงท่าทางการทำร้ายกันโดยใช้อาวุธภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนโรรวนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-26 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรูนรก”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน “โรรูนรก”	52	59	54	18	17	3.55	20.7	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี	45	47	58	26	24	3.31	14.57	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	55	54	64	13	14	3.61	24.5	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “โรรูนรก”	64	58	53	14	11	3.95	25.42	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-26 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “โรรูนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “โรรูนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โรรูนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรรูนรก”

ภาพที่ 4-26 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรรูนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรรูนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงท่าทางการทำร้ายกันโดยใช้อาวุธภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนมหาโรรูนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-27 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรจนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ
		5	4	3	2	1			ความเห็น
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาโรจนรก”	52	59	54	18	17	3.55	20.7	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรจนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพาศิตนไม่ดี	45	47	58	26	24	3.31	14.57	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรจนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	55	54	64	13	14	3.61	24.5	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “มหาโรจนรก”	64	58	53	14	11	3.95	25.42	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-27 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาโรจนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “มหาโรจนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรจนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาโรจนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรจนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพาศิตนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตাপนรก”

ภาพที่ 4-27 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตাপนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตাপนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงสัตว์ร้ายขนาดใหญ่ที่คอยกัดกินเหล่ามนุษย์ที่กำลังปีนอยู่บนเหล็กแหลมภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนตাপนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสฺหนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-28 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตาปนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน “ตาปนรก”	52	59	54	18	17	3.55	20.7	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประพาศิตนไม่ดี	45	47	58	26	24	3.31	14.57	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	55	54	64	13	14	3.61	24.5	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “ตาปนรก”	64	58	53	14	11	3.95	25.42	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-28 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ตาปนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “ตาปนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ตาปนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพาศิตนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตاپนรก”

ภาพที่ 4-28 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตاپนรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตاپนรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณะที่แสดงถึงภูเขาขนาดใหญ่ที่เหล่านมนุษย์ที่กำลังปีนอยู่ภายในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนมหาตاپนรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-29 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตاپนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาตاپนรก”	52	59	54	18	17	3.55	20.7	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตاپนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี	45	47	58	26	24	3.31	14.57	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตاپนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	55	54	64	13	14	3.61	24.5	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “มหาตاپนรก”	64	58	53	14	11	3.95	25.42	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-29 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาตاپนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “มหาตاپนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตاپนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาตاپนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตاپนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

- ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาวะจันรก”

ภาพที่ 4-29 ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาวะจันรก”

ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาวะจันรก” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการนำเอาภาพลักษณ์ที่แสดงถึงผู้ถูกลงทัณฑ์โดนซึ่งอยู่บนแผ่นเหล็กที่ติดไฟอยู่พร้อมทั้งโดนเหล็กแหลมขนาดใหญ่เสียบตามร่างกายด้วย ภาพปรากฏอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เน้นใช้สีเทา ดำ และแดงเป็นหลัก เพื่อสื่อถึงดินแดนมหาวะจันรก และใช้รูปสี่เหลี่ยมสีแดงที่เรียงตัวกันอยู่ในแนวตั้งและแนวนอนจำนวน 16 รูป แสดงถึงนรกบริวาร (อุทสูทนรก) ส่วนรูปสี่เหลี่ยมสีแดงขนาดเล็กจำนวน 40 รูป ที่เรียงตัวกันเป็นวงกลมล้อมรอบองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน แสดงถึงยมโลกนรก ด้านพื้นหลังโดยรวมของผลงานใช้สีดำที่แสดงถึงความมืดมนโดยเจตนาแสดงแทนช่องว่างของจักรวาล

ตาราง 4-30 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาอเวจีนรก”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D.	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ใน ผลงาน “มหาอเวจีนรก”	54	52	58	19	17	3.53	20.21	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาอเวจีนรก” แล้วรู้สึก ถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี	48	47	55	28	22	3.35	14.19	ปานกลาง
3	เมื่อได้ชมผลงาน “มหาอเวจีนรก” ทำให้ เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น	47	46	57	27	23	3.33	14.65	ปานกลาง
4	ชื่นชอบผลงาน “มหาอเวจีนรก”	61	56	52	17	14	3.66	22.61	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-30 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาอเวจีนรก”

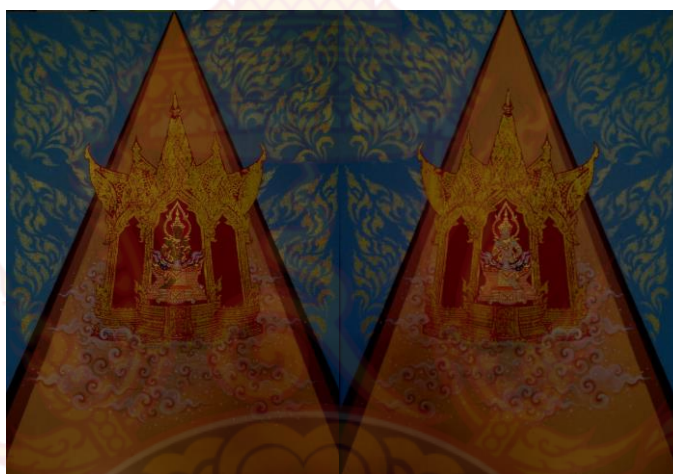
1. ชื่นชอบผลงาน “มหาอเวจีนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาอเวจีนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาอเวจีนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาอเวจีนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ”

ในการสร้างผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” เป็นการนำเสนอภาพตามจินตนาการที่ได้รับแรงบันดาลใจจากเนื้อหาของ “อสุรกายภูมิ” หรือดินแดนของเทวดาอสูรที่อาศัยอยู่ใต้เขาพระสุเมรุลงไปในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยในอสุรกายภูมินี้มีเมืองอสูรใหญ่ 4 เมืองด้วยกันโดยมีพระยาอสูรปกครองอยู่เมืองละ 2 ตน

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับ “อสุรกายภูมิ” และสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการที่ได้รับรู้มาเป็นผลงานจำนวน 4 ชิ้นงาน ดังนี้

- ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชิ้นที่ 1 “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”

ภาพที่ 4-30 ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชิ้นที่ 1 “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”

ผลงานชุดที่ “อสุรกายภูมิ” ชิ้นที่ 1 “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยอิงจากข้อมูลที่อธิบายว่าแดนอสูรทางทิศตะวันออกเป็นที่อยู่ของสัมพรอสูรและไพจิตตาสูร และนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสวเช่นเดียวกับสวรรค์ชั้นฉกามาพจรภูมิ รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองตามข้อมูลที่ได้รับมา โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงสัมพรอสูรและไพจิตตาสูรในชั้นนี้ด้วย และใช้หน้าน้ำของภาพให้มีความเข้มมากกว่าภาพผลงานชุด “ฉกามาพจรภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของอสูรในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-31 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 1 “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”

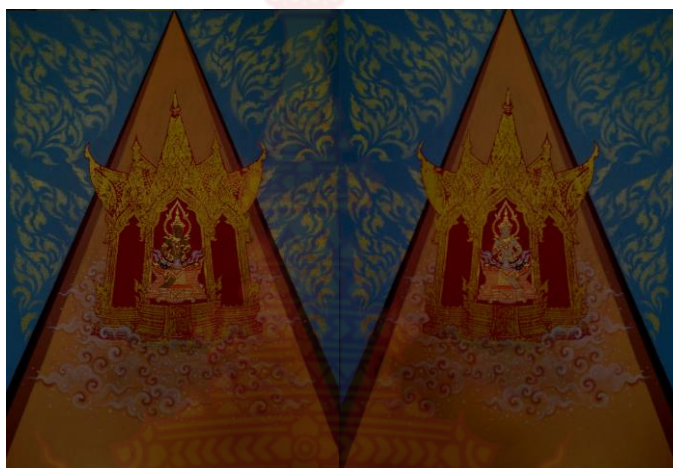
- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-31 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”

1. ชื่นชอบผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 2 “อัสัพพราสุรและสุลลิสูร”

ภาพที่ 4-31 ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 2 “อัสัพพราสุรและสุลลิสูร”

ผลงานชุดที่ “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 2 “อัสัพพราสุรและสุลลิสูร” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบ่งภาพ ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยอิงจากข้อมูลที่อธิบายว่าแดนอสุรทางทิศใต้เป็นที่อยู่อัสัพพราสุรและสุลลิสูร และ นำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสวเช่นเดียวกับสวรรค์ชั้น ฉกามาพจรภูมิ รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองตามข้อมูลที่ได้รับมา โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็น รูปบุคลาธิษฐานถึงอัสัพพราสุรและสุลลิสูรในชั้นนี้ด้วย และใช้หน้าของภาพให้มีความเข้มมากกว่าภาพ ผลงานชุด “ฉกามาพจรภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของอสุรในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-32 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 2 “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น							ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1	\bar{x}	S.D	
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-32 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม”

1. ชื่นชอบผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อสังหาริมทรัพย์และสุทธิธรรม” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 3 “เวลาสุรและปริกาสุร”

ภาพที่ 4-32 ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 3 “เวลาสุรและปริกาสุร”

ผลงานชุดที่ “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 3 “เวลาสุรและปริกาสุร” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบ่งภาพ ออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยอิงจากข้อมูลที่อธิบายว่าแดนอสุรทางทิศตะวันตกเป็นที่อยู่เวลาสุรและปริกาสุร และนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสวเช่นเดียวกับสวรรค์ชั้น ฉกามาพจรภูมิ รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองตามข้อมูลที่ได้รับมา โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็น รูปบุคคลอิฐฐานถึงเวลาสุรและปริกาสุรในชั้นนี้ด้วย และใช้หน้าของภาพให้มีความเข้มมากกว่าภาพผลงาน ชุด “ฉกามาพจรภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของอสุรในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-33 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 3 “เวลาสุรและปริกาสุร”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น						S.D	ระดับ ความ คิดเห็น
		5	4	3	2	1	\bar{x}		
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “เวลาสุรและปริกาสุร” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-33 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”

1. ชื่นชอบผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “เวลาสุรและปริกาสุร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

- ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”

ภาพที่ 4-33 ผลงานชุดที่ 7 “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”

ผลงานชุดที่ “อสุรกายภูมิ” ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู” เป็นรูปแบบที่เกิดจากการแบ่งภาพออกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน โดยอิงจากข้อมูลที่อธิบายว่าแดนอสุรทางทิศเหนือเป็นที่อยู่พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู และนำเอาลักษณะโครงสร้างรูปร่างสามเหลี่ยมมาใช้เป็นองค์ประกอบหลักของแต่ละส่วนที่สื่อถึงลักษณะของโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมของพุทธศาสนาและแสดงถึงดินแดนที่มีความสว่างไสวเช่นเดียวกับสวรรค์ชั้นฉกามาพจรภูมิ รวมถึงมีใช้รูปปราสาทสีทองตามข้อมูลที่ได้รับมา โดยที่ภายในปราสาทนั้นมีตัวภาพแสดงเป็นรูปบุคลาธิษฐานถึงพรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหูในชั้นนี้ด้วย และใช้หน้าของภาพให้มีความเข้มมากกว่าภาพผลงานชุด “ฉกามาพจรภูมิ” รวมถึงใส่ลวดลายกระหนกเพื่อแสดงถึงรัศมีของอสุรในชั้นนี้ด้วย

ตาราง 4-34 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู”

- 5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด
 4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก
 3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง
 2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย
 1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู” มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากรายการ 4-34 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู”

1. ชื่นชอบผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทรานู” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ผลงานภาพรวมของ“จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

ภาพที่ 4-34 ผลงานภาพรวมของ“จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

ผลงานภาพรวมของ“จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” เป็นการนำเอาผลงานทั้ง 7 ชุดที่ได้สร้างสรรค์มาประกอบรวมกันเป็นหนึ่งเดียว โดยทำการจัดเรียงตำแหน่งตามเนื้อหาที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ตาราง 4-35 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานภาพรวมของ“จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

5 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มากที่สุด

4 หมายถึง ผลประเมินในระดับ มาก

3 หมายถึง ผลประเมินในระดับ ปานกลาง

2 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อย

1 หมายถึง ผลประเมินในระดับ น้อยที่สุด

ข้อ	ทางด้านการสร้างสรรค์ผลงาน	ระดับความคิดเห็น					\bar{x}	S.D	ระดับ ความเห็น
		5	4	3	2	1			
1	รับรู้ถึงความรู้สึกยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”	64	61	46	24	5	3.77	25.16	มาก
2	เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”	49	66	55	23	7	3.63	24.28	มาก
3	เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง“จักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”มากขึ้น	54	53	62	21	10	3.6	22.96	มาก
4	ชื่นชอบผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”	79	66	49	4	2	4.08	35.41	มาก

สรุปผลจากตาราง 4-35 ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ตอนที่ 3 คำถามแบบปลายเปิด แสดงความคิดเห็น

สรุปผลแบบปลายเปิดโดยแสดงความคิดเห็น ดังนี้

1. ควรสร้างสรรค์โดยใช้รูปแบบศิลปะไทย
2. ควรแสดงรายละเอียดของเรื่องราวให้มากขึ้น
3. ควรทดลองใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามาผสมผสาน
4. ควรแสดงถึงความงามที่น่าสนใจและดึงดูดให้พิจารณารายละเอียดในผลงาน
5. หาเทคนิคทางศิลปะที่น่าสนใจมาใช้
6. ใช้ภาษาเขียนมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งในผลงาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ได้นำเสนอแนวคิดเพื่อให้คนในสังคมเข้าใจในประเด็นเรื่องจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิให้มากขึ้น ซึ่งสามารถสรุปผลของการวิจัยและการสร้างสรรค์ได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาเพื่อการสร้างสรรค์ :ความเชื่อเรื่องมารที่ส่งผลต่อแนวคิดของมนุษย์ ได้สรุปผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ลักษณะข้อมูลประชากรศาสตร์ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 200 ชุด พบว่ากลุ่มผู้ให้ความสนใจในการตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ประชากรศาสตร์ของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศชาย ร้อยละ 40, เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60
2. อายุไม่เกิน 18 ปี ร้อยละ 11.5, อายุ 19-30 ปี ร้อยละ 47.5, อายุ 31- 45 ปี ร้อยละ 17, อายุ 46- 60 ปี ร้อยละ 16.5, อายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 7.5
3. การศึกษาระดับประถมศึกษา /มัธยมศึกษาตอนต้นคิดเป็นร้อยละ 3, การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.คิดเป็นร้อยละ 8.5, การศึกษาระดับอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 4.5, การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 68.5, การศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 15.5
4. นับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 88, นับถือศาสนาคริสต์คิดเป็นร้อยละ 4.5, นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 7.5
5. รู้เรื่องจักรวาลวิทยาคิดเป็นร้อยละ 3, เคยได้รับรู้เรื่องจักรวาลวิทยามาบ้างคิดเป็นร้อยละ 83.5, ไม่เคยได้รับรู้เรื่องจักรวาลวิทยาคิดเป็นร้อยละ 13.5
6. รู้เรื่องไตรภูมิคิดเป็นร้อยละ 2, เคยได้รับรู้เรื่องไตรภูมิมาบ้างคิดเป็นร้อยละ 8.5, ไม่เคยได้รับรู้เรื่องไตรภูมิคิดเป็นร้อยละ 89.5

ตอนที่ 2 แสดงข้อมูลความคิดเห็นและทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม

การแสดงผลความคิดเห็นและทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามต่อผลงานจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ซึ่งประกอบด้วยผลงาน 7 ชุด จำนวนรวมทั้งหมด 33 ชิ้น และผลงานรวม “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” 1 ชิ้น ดังนี้

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “โลกุตระภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “โลกุตระภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกโล่งโปร่งและเบาที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระภูมิ” แล้วรู้สึกรับรู้ถึงสภาวะที่เบาสบายหลุดพ้นออกจากโลกทั้งหมดของไตรภูมิที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “โลกุตระภูมิ” แล้วรู้สึกเข้าใจในเรื่องโลกุตระภูมิมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อรุปภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อรุปภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.89 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “อรุปภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่อง “อรุปภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.65 เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ถึงความรู้สึกเบาสบายและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อรุปภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “อรุปภูมิ” แล้วรู้สึกถึงสภาวะของดวงจิตอรุปรหมทั้ง 4 มีค่าเฉลี่ย 3.34 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อกนิภูรสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “อกนิภูรสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อกนิภูรสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อกนิภูรสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อกนิภูรสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทสสิสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “สุทสสิสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สุทสสิสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สุทสสิสุทธาวาสภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สุทสสิสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สุทสสาสุทธาวาสภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “สุทสสาสุทธาวาสภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.84 เห็นด้วยมาก

2. รับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปฐมมณานิธิ ทุตติยานานิธิ ตุตติยานานิธิ” มีค่าเฉลี่ย 3.58 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปฐมมณานิธิ ทุตติยานานิธิ ตุตติยานานิธิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 2.82 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปฐมมณานิธิ ทุตติยานานิธิ ตุตติยานานิธิ” มีค่าเฉลี่ย 2.80 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ปรนิมิตวสวัตติเทวราช”

1. ชื่นชอบผลงาน “ปรนิมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปรนิมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปรนิมิตวสวัตติเทวราช” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปรนิมิตวสวัตติเทวราช” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร”

1. ชื่นชอบผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พระยาปรนิมิตวสวัตติมาร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “นิมมานรติสวรรค”

1. ชื่นชอบผลงาน “นิมมานรติสวรรค” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “นิมมานรติสวรรค” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “นิมมานรติสวรรค” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “นิมมานรติสวรรค” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ดุสิตาสวรรค”

1. ชื่นชอบผลงาน “ดุสิตาสวรรค” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุฬหก” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

1. ชื่นชอบผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรัตภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรัตภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.82 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงดินแดนที่ยังคงรุ่งเรืองและยึดติดอยู่กับรูป รส กลิ่น เสียงที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรัตภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.7 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรัตภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรัจฉานภูมิ และเปรัตภูมิ” แล้วเข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนส่วนประกอบต่างๆ ในผลงานมีค่าเฉลี่ย 3.3 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ท้าวพญาอมราช”

1. ชื่นชอบผลงาน “ท้าวพญาอมราช” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ท้าวพญาอมราช” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “ท้าวพญาอมราช” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพัติตนไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “ท้าวพญาอมราช” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรกมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัญญาชนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “สัญญาชนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สัญญาชนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “สัญญาชนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติน่ากลัว มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “สัญญาชนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “กาฬสุตตนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “กาฬสุตตนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสุตตนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “กาฬสุตตนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “กาฬสุตตนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติน่ากลัว มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สังฆาฏนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “สังฆาฏนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สังฆาฏนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติน่ากลัว มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “โรรูนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “โรรูนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โรรูนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
4. เมื่อได้ชมผลงาน “โรรูนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติน่ากลัว มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาโรรูนรก”

1. ชื่นชอบผลงาน “มหาโรรูนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
2. เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรรูนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
3. รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาโรรูนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง

- เมื่อได้ชมผลงาน “มหาโรจนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพัตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “ตาปนรก”

- ชื่นชอบผลงาน “ตาปนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
- เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
- รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ตาปนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
- เมื่อได้ชมผลงาน “ตาปนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพัตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาตาปนรก”

- ชื่นชอบผลงาน “มหาตาปนรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.95 เห็นด้วยมาก
- เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตาปนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.61เห็นด้วยมาก
- รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาตาปนรก” มีค่าเฉลี่ย 3.55 เห็นด้วยปานกลาง
- เมื่อได้ชมผลงาน “มหาตาปนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพัตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.31เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “มหาเวจिनรก”

- ชื่นชอบผลงาน “มหาเวจिनรก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3.66 เห็นด้วยมาก
- รับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาเวจिनรก” มีค่าเฉลี่ย 3.53 เห็นด้วยมาก
- เมื่อได้ชมผลงาน “มหาเวจिनรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพัตินไม่ดี มีค่าเฉลี่ย 3.35 เห็นด้วยปานกลาง
- เมื่อได้ชมผลงาน “มหาเวจिनรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้นมีค่าเฉลี่ย 3.33 เห็นด้วยปานกลาง

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร”

- ชื่นชอบผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
- รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
- เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
- เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สัมพรอสูรและไพจิตตาสูร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “อัสัพพราสุรและสุถิสูร”

1. ชื่นชอบผลงาน “อสังขารและสุตตันตปิฎก” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อสังขารและสุตตันตปิฎก” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อสังขารและสุตตันตปิฎก” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อสังขารและสุตตันตปิฎก” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”

1. ชื่นชอบผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “เวลาสุรและปริกาสุร” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”

1. ชื่นชอบผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อผลงานรวม “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

1. ชื่นชอบผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.08 เห็นด้วยมาก
2. รับรู้ถึงความรู้สึกยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.77 เห็นด้วยมาก
3. เมื่อได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มีค่าเฉลี่ย 3.63 เห็นด้วยมาก
4. เมื่อได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มากขึ้น มีค่าเฉลี่ย 3.6 เห็นด้วยมาก

ตอนที่ 3 แบบแสดงความคิดเห็นแสดงความคิดเห็น

จากการแสดงความคิดเห็นต่อผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” ได้พบว่าความคิดเห็นของทุกๆ ความคิดเห็นเป็นประโยชน์ทางด้านข้อมูลและทำให้ได้รับรู้ซึ่งผลสะท้อนต่อการนำเสนอผลงานโดยข้อมูลต่างๆ เหล่านี้เองจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ผลงานของผู้วิจัยต่อไปอย่างมาก

อภิปรายผล

ผลการวัดประสิทธิภาพโดยรวมของ การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย ด้านข้อมูลเนื้อหาจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เนื่องด้วยมีคัมภีร์ที่อธิบายถึงเรื่องราวนี้ปรากฏอยู่หลากหลายเล่มด้วยกันเป็นเหตุให้ข้อมูลมีความคลาดเคลื่อนออกไปบ้าง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสรุปได้ว่าจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิประกอบด้วย โครงสร้างของเนื้อหาที่มีการแบ่งภพภูมิออกเป็น 3 ภูมิใหญ่ๆ คือ กามภูมิ 11 ภูมิ รูปภูมิ 16 ภูมิ และ อรูปภูมิ 4 ภูมิ รวมทั้งหมดเป็น 31 ภูมิ (นอกจากนี้ยังมีอีกภูมิหนึ่งคือ โลกุตระภูมิ) โดยกามภูมิประกอบด้วย 1.นรกภูมิ 2.เปรตภูมิ 3.อสุรกายภูมิ 4.ดิรัจฉานภูมิ 5. มนุสสภูมิ 6. สวรรค์จาทุมหาราชิกา 7. สวรรค์ดาวดึงส์ 8. สวรรค์ยามา 9. สวรรค์ดุสิตา 10. สวรรค์นิมมานรดี 11. สวรรค์ปรินิมิตวสวัตตี รูปภูมิประกอบด้วย 1.พรหมปารีสัชชาภูมิ 2.พรหมบุโรหิตาภูมิ 3.มหาพรหมาภูมิ 4.ปริตรตาภาภูมิ 5.อัปพมาณาภาภูมิ 6.อาภัสราภูมิ 7.ปริตตสุภาภูมิ 8.อัปพมาณสุภาภูมิ 9.สุภิกินหาภูมิ 10.เวหัพผลาภูมิ 11.อัสถุญีสัตตาภูมิ 12.อวิหาสุทธาวาสภูมิ 13.อตปปาสุทธาวาสภูมิ 14.สุทสสาสุทธาวาสภูมิ 15.สุทสสีสุทธาวาสภูมิ 16.อกนิฏฐสุทธาวาสภูมิ อรูปภูมิประกอบด้วย 1.อากาसानัญญาตนภูมิ 2.วิญญานัญญาตนภูมิ 3.อาภิกญัญญาตนภูมิ 4.เนวสัญญานาสนัญญาตนภูมิ ซึ่งจากข้อมูลเหล่านี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวความคิดและความหมายของประเด็นนี้มาสร้างเป็นผลงานเพื่อใช้นำมาสร้างสรรค์ภายใต้แนวความคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิในด้านของรูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงานนั้นจากการหาข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์เรื่องจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิของบุคคลในปัจจุบันนี้พบว่ามีความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงไปจากคำสอนเดิมทั้งด้านของเนื้อหาและในด้านของภาพลักษณ์ ซึ่งเมื่อด้านเนื้อหาในประเด็นเรื่องจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมีการเปลี่ยนแปลงไปด้านภาพลักษณ์จึงมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทางด้านรูปแบบการสร้างสรรค์ผู้วิจัยได้นำเอารูปแบบศิลปะไทยมาผสมผสานการตัดทอนรูปร่างรูปทรงและจัดวางตำแหน่งขึ้นใหม่ซึ่งทำให้สามารถสื่อถึงเนื้อหาเรื่องราวที่ต้องการนำเสนอต่อผู้ชมได้ชัดเจนขึ้นกว่าจิตรกรรมฝาผนังภาพโลกทัศน์ฐานที่ปรากฏอยู่ตามโบสถ์วิหารในคตินิยมดั้งเดิม และใช้การตอบแบบสอบถามเป็นตัวชี้วัดความเข้าใจในเรื่อง การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย โดยประชากรที่แสดงความคิดเห็นในการสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” นั้น เฉลี่ยโดยรวมทั้งหมดชื่นชอบผลงานมาก โดยชื่นชอบผลงานชุด “โลกุตระภูมิ”, “ฉกามาพจรภูมิ” “อสุรกายภูมิ”, และ ผลงานรวม “จิตรกรรมไทยร่วม

สมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” มากที่สุดมีค่าเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับดี จากผลจากการตอบแบบสอบถามนี้พบว่า การสร้างสรรค์ผลงาน “จิตรกรรมไทยร่วมสมัยเรื่องจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” นี้เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถทำให้สังคมได้รับรู้และเข้าใจถึงจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1. การศึกษาความเชื่อในจักรวาลวิทยาควรศึกษาเพิ่มเติมในแต่ละพื้นที่ให้มากขึ้นเพื่อที่จะนำเอาข้อมูลไปเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนารูปแบบในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไป
2. การสร้างสรรค์ผลงานสามารถนำเอาเทคนิควิธีที่มีความหลากหลาย มาผสมผสานเพื่อพัฒนาผลงานให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องราวทางความเชื่อทางจักรวาลวิทยาในประเด็นอื่นๆ ที่สังคมในยุคปัจจุบันมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากข้อมูลดั้งเดิม
2. ควรศึกษาในเรื่องเทคนิควิธีการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่และนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2555). ไตรภูมิฉบับท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.
- คณะกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเมืองไทยของเรา เล่ม 2. (2535). *เมืองไทยของเรา ฉบับที่สอง. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี*. กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2542). สมุดภาพไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา-ฉบับกรุงธนบุรี เล่ม 1- 2. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ กรมศิลปากร. (2547). สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ กรมศิลปากร. (2552). สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรขอมภาษาไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ความกลมกลืน : ความสัมพันธ์สอดคล้องกัน*. สืบค้นได้จาก
http://119.46.166.126/self_all/selfaccess7/m1/194/lesson2/content2_3/insert2_3_3.htm
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2531). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บ้านจอมยุทธ. (2543). *ไตรภูมิพระร่วง*. สืบค้นได้จาก
<https://www.baanjommyut.com/library/tripompruang/page3.html>
- สงวน รอดบุญ. (2524). *ศิลปะกับมนุษย์ หนังสือประกอบการศึกษาพื้นฐานความเข้าใจในศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- เปรมชัย ฉัตรกิตติชัย. (2548). *ไตรภูมิพระร่วงกับพระราโชบายทางการเมืองการปกครองของพระมหากษัตริย์ราชที่ 1(ลิไทย)*. ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). *พัฒนาสังคมไทยด้วยความรู้เข้าใจไตรภูมิ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธรูปศาสนาของธรรมสภา.
- พระมหาเศรษฐา เสฎฐมโน (หินศิลา).การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง. ปริญญากการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- ภัทรพล แสงเงิน.(2557).ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส: การศึกษาเชิงวิเคราะห์.ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วรรณคดีไทย) สาขาวิชาวรรณคดีไทย ภาควิชาวรรณคดี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2544). พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภค. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วชิรญาณ. (2555). *ไตรภูมิภคฉบับถอดความ*. สืบค้นได้จาก

<http://vajirayana.org/%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%96%E0%B8%B2%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%96%E0%B8%AD%E0%B8%94%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1>.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2561). *ครุฑ*. สืบค้นได้จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B8%E0%B8%91>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2561). *นรกภูมิ*. สืบค้นได้จาก

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%A0%E0%B8%B9%E0%B8%A1%E0%B8%B4>

วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูริย์. (2524). *ความเข้าใจศิลปะ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

อนุমানราชชน, พระยา. (2515). *การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.

Ku.Pong, (2559). การจัดภาพ. สืบค้นได้จาก <https://sites.google.com/a/bicec.ac.th/ku-pong/>

Plookpedia. (2560). *จิตรกรรมไทย แบบประเพณี*. สืบค้นได้จาก

<http://www.trueplookpanya.com/knowledge/content/58316/-cul->

Saneeya Crochet. (2014). *องค์ประกอบศิลป์*. สืบค้นได้จาก

<https://saneeya01.wordpress.com/2014/10/25/%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%81%E0%B8%AD%E0%B8%9A%E0%B8%A8%E0%B8%B4%E0%B8%A5%E0%B8%9B%E0%B9%8C/>

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ สกุล นายธนพล จุลกะเศียน

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

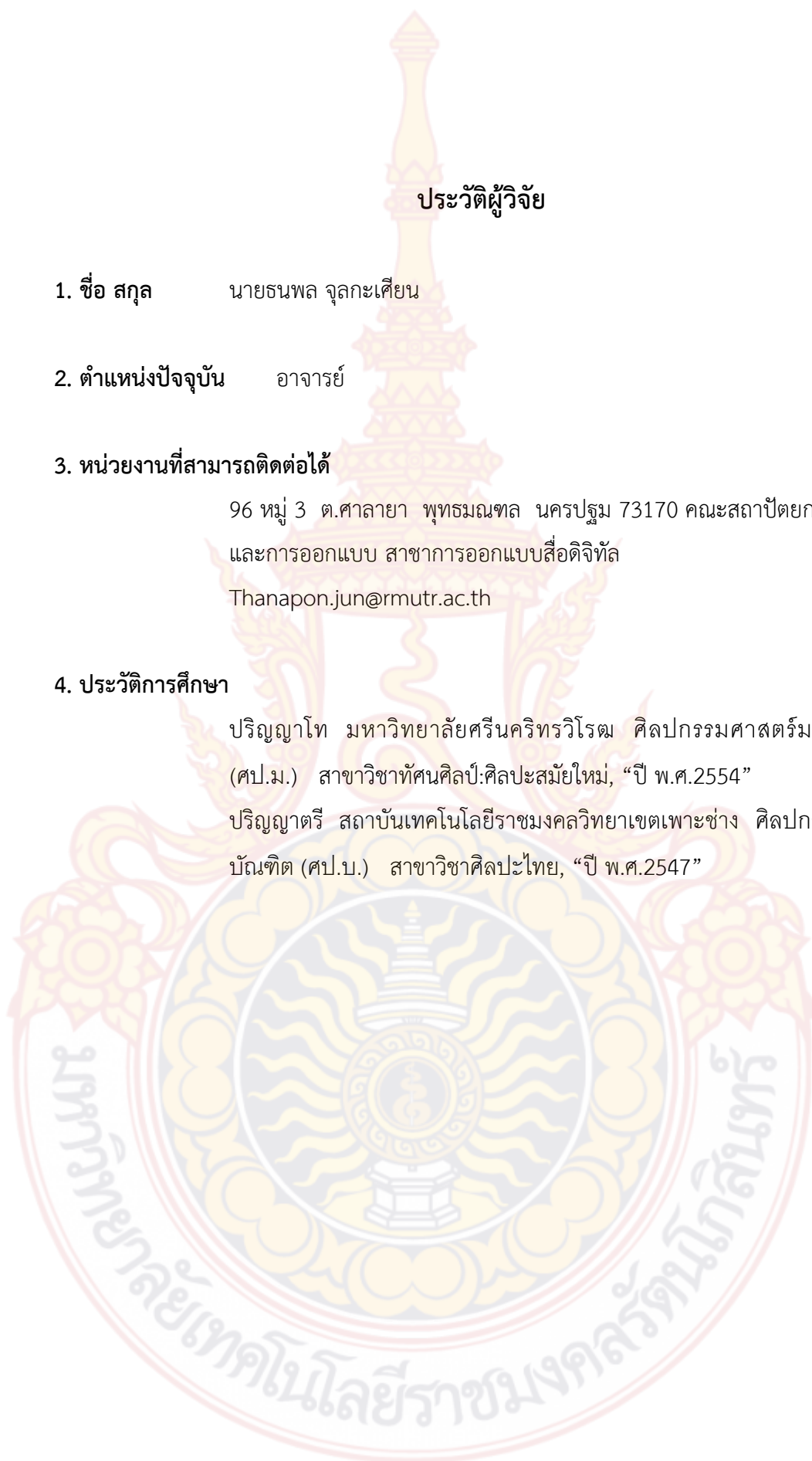
3. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้

96 หมู่ 3 ต.ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
และการออกแบบ สาขาการออกแบบสื่อดิจิทัล
Thanapon.jun@rmutr.ac.th

4. ประวัติการศึกษา

ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
(ศป.ม.) สาขาวิชาทัศนศิลป์:ศิลปะสมัยใหม่, “ปี พ.ศ.2554”

ปริญญาตรี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่าง ศิลปกรรมศาสตร
บัณฑิต (ศป.บ.) สาขาวิชาศิลปะไทย, “ปี พ.ศ.2547”

ภาคผนวก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

การศึกษาและวิเคราะห์แนวคิดจักรวาลวิทยาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมิเพื่อสร้างสรรค์
ผลงานจิตรกรรมร่วมสมัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้กรอกแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย / ลงใน () ที่มีข้อความตรงกับท่านมากที่สุด

1. เพศ

() 1. ชาย

() 2. หญิง

2. อายุ

() 1. ไม่เกิน 18 ปี

() 2. 19--30 ปี

() 3. 31- 45 ปี

() 4. 46--60 ปี

() 5. 61 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษาสูงสุด (รวมทั้งที่กำลังศึกษาอยู่)

() 1. ประถมศึกษา

() 2. มัธยมศึกษาตอนปลาย

() 3. ปวช / อนุปริญญา

() 4.ปริญญาตรี

() 5. ปริญญาโทขึ้นไป

4. นับถือศาสนา

() 1. ศาสนาพุทธ

() 2. ศาสนา คริสต์

() 3. ศาสนาอิสลาม

() 4. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

() 5. ซิกข์

() 6. อื่น ๆ

5. ท่านรู้เรื่องจักรวาลวิทยา

- () 1. รู้
- () 2. เคยได้รับรู้มาบ้าง
- () 3. ไม่เคยได้รับรู้

6. ท่านเคยรับรู้เรื่องไตรภูมิ

- () 1. รู้
- () 2. เคยได้รับรู้มาบ้าง
- () 3. ไม่เคยได้รับรู้

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็น และทัศนคติของผู้กรอกแบบสอบถามต่อผลงาน
คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย / ลงใน () ที่มีข้อความตรงกับความรู้สึกของท่าน

1. ผลงานชุดที่ 1 ชั้นที่ 1 “โลกุตระภูมิ”

1.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกโล่งโปร่งและเบาที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โลกุตระภูมิ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

1.2 เมื่อท่านได้ชมผลงาน “โลกุตระภูมิ” แล้วรู้สึกถึงสภาวะที่เบาสบายหลุดพ้นออกจากโลกทั้งหมด
ของไตรภูมิ

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

1.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “โลกุตระภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องโลกุตระภูมิมากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

1.4. ท่านชื่นชอบผลงาน “โลกุตระภูมิ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

2. ผลงานชุดที่ 2 “อรุปภูมิ”

2.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกเบาสบายและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อรุปภูมิ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

2.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “อรุปภูมิ” แล้วรู้สึกถึงสภาวะของดวงจิตอรุปพรหมทั้ง 4

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

2.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “อรุปภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่อง “อรุปภูมิ” มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

2.4. ท่านชื่นชอบผลงาน “อรุปภูมิ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

3. ผลงานชุดที่ 3 “รุปภูมิ” ชั้นที่ 1 “อกนิฐสุทธาวาสภูมิ”

3.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อกนิฐสุทธาวาสภูมิ”

6.4. ท่านชอบผลงาน “อติปาสุทธาวาสกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

7.ผลงานชุดที่3 “รูปกฺกมฺ” ชั้นที่ 5 “อวิหาสุทธาวาสกฺกมฺ”

7.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

7.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อวิหาสุทธาวาสกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

7.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อวิหาสุทธาวาสกฺกมฺ” มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

7.4. ท่านชอบผลงาน “อวิหาสุทธาวาสกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

8.ผลงานชุดที่3 “รูปกฺกมฺ” ชั้นที่ 6 “อสิญญีสัตตาวกฺกมฺและเวทฺปผลาวกฺกมฺ”

8.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “อสิญญีสัตตาวกฺกมฺและเวทฺปผลาวกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

8.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “อสิญญีสัตตาวกฺกมฺและเวทฺปผลาวกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

8.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อสิญญีสัตตาวกฺกมฺและเวทฺปผลาวกฺกมฺ” มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

8.4. ท่านชอบชื่นชอบผลงาน “อสิญญีสัตตาวกฺกมฺและเวทฺปผลาวกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

9.ผลงานชุดที่3 “รูปกฺกมฺ” ชั้นที่ 7 “ปฐมฌานกฺกมฺ ทุตติยฌานกฺกมฺ ตติยฌานกฺกมฺ”

9.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความสงบ และสูงส่ง ที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปฐมฌานกฺกมฺ ทุตติยฌานกฺกมฺ ตติยฌานกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

9.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปฐมฌานกฺกมฺ ทุตติยฌานกฺกมฺ ตติยฌานกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

9.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปฐมฌานกฺกมฺ ทุตติยฌานกฺกมฺ ตติยฌานกฺกมฺ” มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

9.4. ท่านชอบผลงาน “ปฐมฌานกฺกมฺ ทุตติยฌานกฺกมฺ ตติยฌานกฺกมฺ”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 1 “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ปรนิมิตวสวัตตีเทวราช”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

11.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 2 “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “พระยาปรนิมิตวสวัตตีมาร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

12.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 3 “นิมมานรดีสวรรค์”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “นิมมานรดีสวรรค์”มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “นิมมานรดีสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

13.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 4 “ดุสิตาสวรรค์”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดุสิตาสวรรค์” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ดุสิตาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

14.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 5 “ยามาสวรรค์”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ยามาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ยามาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ยามาสวรรค์”มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ยามาสวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

15.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 6 “ดาวดิงส์สวรรค์”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “ดาวดิงส์สวรรค์” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ดาวดิงส์สวรรค์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

16.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 7 “จตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตธู”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตธู”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตธู”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวธตธู” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวธตรฐ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

17.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 8 “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรูปกษะ”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรูปกษะ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรูปกษะ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรูปกษะ” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรูปกษะ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

18.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 9 “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุพหก”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุพหก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุพหก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุพหก” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าววิรุพหก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

19.ผลงานชุดที่4 ชั้นที่ 10 “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและสูงส่งที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “จตุมหาราชिकासวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวไพศรพณ์” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “จาตุมหาราชิกาสวรรค์ ท้าวไพศรพณ์”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

20.ผลงานชุดที่5 “มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

10.1 รับรู้ได้ถึงดินแดนที่ยังคงรุ่มรวยและยึดติดอยู่กับรูป รส กลิ่น เสียงที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” แล้วเข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่ใช้แทนส่วนประกอบต่างๆ ในผลงาน

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ และเปรตภูมิ” ทำให้เข้าใจในเรื่องนี้มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “มนุสสภูมิ ตีรจฉานภูมิ และเปรตภูมิ”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

21.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 1 “ท้าวพญายมราช”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ท้าวพญายมราช”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “ท้าวพญายมราช” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “ท้าวพญายมราช” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ท้าวพญายมราช”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

22.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 2 “สัตยชีพนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สัตยชีพนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “สัตยชีพนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “สัตยชีพนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “สัตยชีพนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

23.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 3 “กาฬสตุตตนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “กาฬสตุตตนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “กาฬสตุตตนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “กาฬสตุตตนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

24.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 4 “สังฆาฏนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “สังฆาฏนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “สังฆาฏนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “สังฆาฏนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

25.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 5 “โรรูนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “โรรูนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “โรรูนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “โรรูนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “โรรูนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

26.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 6 “มหาโรรูนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาโรรูนรก”

- () 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาโรรูนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติดนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาโรรุวนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “มหาโรรุวนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

27.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 7 “ตาปนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “ตาปนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “ตาปนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติตนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “ตาปนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “ตาปนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

28.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 8 “มหาตาปนรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาตาปนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาตาปนรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติตนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาตาปนรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “มหาตาปนรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

29.ผลงานชุดที่ 6 “นรกภูมิ” ชั้นที่ 9 “มหาวเวจินรก”

10.1 ท่านรับรู้ได้ถึงความน่าหวาดกลัวที่ปรากฏอยู่ในผลงาน “มหาวเวจินรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาวเวจินรก” แล้วรู้สึกถึงผลร้ายหากประพฤติตนไม่ดี

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงาน “มหาวเวจินรก” ทำให้เข้าใจในเรื่องนรก มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “มหาวเวจินรก”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

30.ผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 1 “สัมพรอสุรและไพจิตตาสูร”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“สัมพรอสุรและไพจิตตาสูร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน “สัมพรอสุรและไพจิตตาสูร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “สัมพรอสุรและไพจิตตาสูร” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “สัมพรอสุรและไพจิตตาสูร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

31.ผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 2 “อัสัพพราสุรและสุลือสุร”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“อัสัพพราสุรและสุลือสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน“อัสัพพราสุรและสุลือสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “อัสัพพราสุรและสุลือสุร” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “อัสัพพราสุรและสุลือสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

32.ผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 3 “เวลาสุรและปริกาสุร”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“เวลาสุรและปริกาสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.2. เมื่อท่านได้ชมผลงานแล้วรู้สึกถึงเข้าใจถึงรูปสัญลักษณ์ที่ใช้ในผลงาน“เวลาสุรและปริกาสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.3. เมื่อท่านได้ชมผลงานทำให้เข้าใจในเรื่อง “เวลาสุรและปริกาสุร” มากขึ้น

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

10.4. ท่านชอบผลงาน “เวลาสุรและปริกาสุร”

() 1. มากที่สุด () 2. มาก () 3. ปานกลาง () 4. น้อย () 5. น้อยที่สุด

33.ผลงานชุดที่ 7 ชั้นที่ 4 “พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”

10.1 ท่านรับรู้ถึงความรู้สึกสง่างามและน่าเกรงขามที่ปรากฏอยู่ในผลงาน“พรหมทัตตาสูรและอสุรินทราหู”

